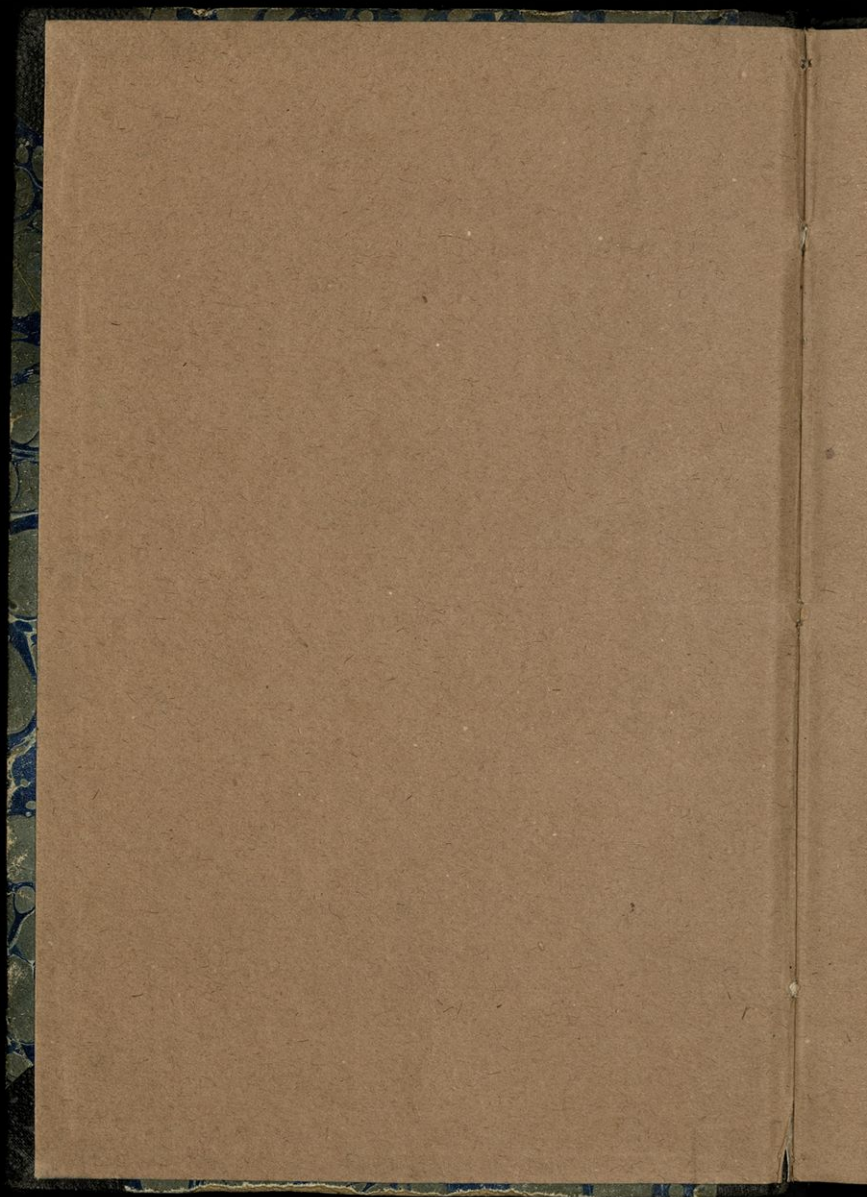

64139

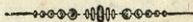
ma
act

KATEKETIKA

ali

PODUK PERVENCOV U SVETI JEZUSOVI VERI.

Spisal

JOŽEF ROZMAN,

učitelj kateketike in detovodstva u šentandrežkem seminišču.

U CELOVCU 1855.

Natisnil in na prodaj imá Janez Leon.

64139

Ni višje umetnosti od reje otrok.

Sv. Krizostom.

Vvod u kateketiko.

§. 1. Od poduka sploh.

Sv. pismo nam pričuje, da perve ljudi je Bog sam učil, in se pogovarjal prijazno ž njimi, kakor oče svojimi otroci; pozneje pa je obudil od časa do časa modrih in pametnih mož, kateri so bili od Boga in kreposti učili, kakor ljudstvo ob tistih časih je umelo, in so zajezovali pregrehe, ki so nekokrat kakor dereča povodenj po svetu se razlile. Vendar posebnega stana verskih učiteljev niso ne Judi ne drugi narodi imeli, timveč, kakor nam dogodivščina pripoveduje, je smel pri Judih vsakdo učiti, kdor je hotel, samo da je bil kos; pri malikovavcih pa so njih popi se prizadevali iz vse svoje moči, ljudstvo u tmini in nevednosti ohraniti. Še le u novem zakonu je Jezus Kristus poseben stan verskih učiteljev ustanovil, ko je ukazal svojim apostolom: „*Idite po vsem svetu, in učite vse narode, in keršćujte jih u imenu Očeta in Sina in svetega Duha. Učite jih spolnovati vse, kar koli sem vam zapovedal. In glejte! jaz sem z vami vse dni do konca sveta.*“ Mat. 28, 19. 20.

To visoko nalogo so apostoli in njih nastopniki, škofi in drugi duhovniki vse veke zvesto dopolnovali, so podučevali ljudstva u sveti veri in tudi u drugih potrebnih in koristnih rečeh, in imeli ljudski poduk po vsih kristianskih državah u rokah. Da so vsikdar tudi nasprotnikov dosti imeli, ne bo sicer nikdo tajil; vendar toliko nikdar ne, kakor sem od 16. stoletja, ko so Luter, Kalvin, Cvingli in drugi enaki pajdaši rogoviliti jeli, ko so segli nad svojo mater, sveto katoličko cerkvo, in prekucnili na milione ljudi u časno in večno nesrečo. Od tiste dobe se radikalna stranka na vso moč prizadeva, in vse svoje žile napenja, duhovskemu stanu ljudski poduk iz roke izviti, in ga iz učilnic potisniti. Da je že mnogo mnogo pokvarila, in na stote ljulike med dobro pšenico zasejala, lahko vidi, kdor ima dobre oči, in kako ža-

losten in gorjup sad so njih prizadeve zlasti u naših časih pri mladeži obrodile, smo zadosti slišali in brali. — Po Austrianskem je do zdaj duhovščina ljudski kakor tudi verski poduk u nižjih šolah popolnom u rokah imela, in ako se opremo na cesarska razglasa od 18. in 23. aprila 1850, ako se ozremo na dosihmalne vladne zagotovila, se nadjati smemo, da katolička cerkva svojega upliva na verski poduk u javnih učilnicah tudi za naprej ne bode zgubila; in otroke u resnicah svete vere podučevati, je bila do zdaj in bode tudi u prihodno ena naj svetejših dolžnost duhovskega stana.

Tote kratke besede naj bodo vvod u predmet, kterega se s pomočjo božjo lotiti hočemo.

Najprej nam je vediti treba, kaj da se razumi pod *podukom*. — *Podučevati se pravi, um nevednega razjasnovati in njegovo voljo izobražavati*, kar se lahko po dvojnem potu doseže:

1. Po *izbujavni učbi*, ako se izbujajo predstave in razumki (Begriffe), kteri u človeški duši sicer bivajo, vender še zaviti dremajo, in se iz njih novi snujejo. Ona se priporočuje vsikdar, kolikorkrat na versto pridejo predmeti, pri kterih je misliti treba, ali pa resnice, ki so učencom nekoliko že znane, in se jim hočejo jasneje še razkazati. Po tej učbi, ktera ima marsikako zalo prednost pred sledečo, se učenci ložeje u pazljivosti ohranijo, njih dušne zmožnosti se prej izbudé, se hitreje razvijajo, njih razumki se lepo razjasnijo, se duši globeje vtisnejo, in učitelj lahko zve, ali in kako so učenci njegov nauk razumili.

2. Po *podeljivni učbi*, ako učitelj vseskoz le pripoveduje, učenci pa poslušajo, učitelj samo daje in deli, deca pa prijemajo. Rabi se so-sebno, ko je treba razkladati nove in neznane razumke, nauke in resnice, ali ko se dogodivščina in razodetje božje naznanjati imate; ona pomnežu mnogo opravka daje, druge zmožnosti pa brez dela pušča.

§. 2. Kaj se pravi „katekezirati“?

Katekezirati sploh se pravi: naukovati ali podučevati. U apostolskem djanju 18, 24. 25. se pravi: pervence u kristianski veri podučevati. Cerkveni očetje rabijo besedo: „*katekezirati*“ zdaj u obširnšem, zdaj u ožjem pomenu; enkrat se pravi, u kristianski veri sploh, drugikrat pa u pervinah kristianske vere podučevati. Mi pa razumimo pod toj besedo: *kristianski nauk u pogovorih učiti*. Tisti, ki se s tim podukom pečajo, se imenujejo *kateketi*; tisti, ki se podučevajo, *katekumeni*; posamezni kosi takega poduka se rečejo *katekeze*; knjiga pa,

u kateri so verozakonske in djanske resnice za ti poduk že vverstene, se imenuje *katekizem*. — Katekizem torej je navod, katerega kateket ima se držati, kolikor je največ mogoče, in se ravnati u svojem poduku vseskoz po njem; kajti:

1. U njem so verozakonske in djanske (dogmatičke in moralne) resnice za kateketičko rabo že odbrane in vverstene. Koliko dragega časa bi kateket zgubil, ko bi moral prikladnih nauk in resnic iz dotičnih virov sam zajemati, sam vredovati!

2. Imajo učenci navod u rokah, katerega se njih kateket poslužuje, prej spoznavajo osnovo in zvezo posameznih nauk; torej tudi ložeje razumijo njih razlago, in si jo globeje vtisnejo u glavo.

3. Kateketu se ni bati, da bi neobhodno potrebnega kaj spregledal, izpustil ali pozabil; pa tudi ne, da bi nepotrebnega ali clo nevarnega in spotikljivega kaj vmes zatrosil.

Stim vendar se ne reče, da kateket bi ne smel dostaviti clo nobene pičice katekizmu, in tudi odvzeti nobene. Marsikaj znabiti se ne najde u nobenem katekizmu, postm. od božjih potov, misionov, sv. rožnega-kranca, od bratovščine sv. Leopolda, ssv. Cirila in Metuda, od društva sv. detinstva Jezusovega, itd. in je vendar le dobro, in nekako tudi potrebno, da se učencom, zlasti večjim, tudi od teh in enakih reči kaj pri-poveduje. — Tudi ne sme kateket misliti, da je svojo nalogo že dopolnil, ako velewa svojim učencom, od ene katekeze do druge kak kos katekizma iz glave se naučiti; timveč njegova pglavitna dolžnost u tem obstoji, da jim gradivo katekizma, kar so verozakonske in djanske resnice u njem zapopadene, umevno razloži, čisto razjasni in s primer-nimi dokazmi uterdi, da jim pa tudi vse nauke zaporedom u glavo vtisne, in se trudi in poganja in prizadeva, dokler se njih serce ogreje in se njih volja k dobremu nagne.

§. 3. Poduk u veri je potreben.

Poduk u veri je za slehernega, naj bo možkega ali ženskega spola, naj nosi krono na glavi ali hodnik na životu, neogibljiwo potreben, kajti:

1. Po njem *zremo mnogo za večno življenje potrebnega*, kar bi nihče po svojem razumu zvediti ne mogel. Vera nam naznanja, da smo vsi u Adamu grešili in se popačili; da smo nezmožni, ako nam Bog ne pomaga, po njegovi volji živeti, da smo kakor mladike, ki se posušé, kakor hitro od terte, od Jezusa se odrežejo.

2. *Vera nas uči Boga prav spoznavati*; ona nam razodeva njegovo sv. voljo in njegove popolnamosti, razmere med njim in med nami, kakor tudi misli in djanja, ktere so in ktere niso vseč Bogu. — Ona nam vелеva na Boga misliti, ne le zjutrej ko vstanemo, in zvečer ko ležat gremo, ne le ob nedeljah in zapovedanih praznikih, ko se pri službi božji snidemo, marveč vselej in povsod, koder smo in gremo, naj delamo ali praznujemo, naj nas nadloge stiskajo ali med prijatelji dobre volje smo; neprenehoma moramo svoje misli in želje pri njem imeti, neprenehoma povzdigovati svojo dušo in svoje serce k njemu, ki je naš dober Oče, pa bo tudi ojster naš sodnik.

3. *Vera je podlaga kreposti in lepega zadržanja*; brez poduka u veri bi mladost izrastla divja in sirova, telesni nagoni in tiri bi pamet kmalo zmagali, in vraže in strasti, razujzdanosti in žalostni prekuci bi po svetu gospodarili. — Res je sicer, da vsak človek, tedej tudi tist, ki ne sliši ničesar od prave vere, ima in čuti u sebi neko moralno postavo, ktera ga priganja, dobro storiti, hudo pa opustiti, ali kaj hoče, kaj premore vbog človek s to postavo ali samim tim občutom, ker ima na vsih straneh toliko nasprotnikov, kteri ga napadajo, kakor bi med seboj u zavezi bili, in ga z vso močjo u hudo vlečejo, naj že bodo hudi nagoni ali slabi izgledi ali zapeljivi obeti ali djanski dobički ali kaj družega takega?

4. *Kako globoko sveta vera sega u časno in večno srečo vsega človeškega roda*, lahko vidi in spozna, kdor nekoliko premišljevati hoče; sme se reči, da je nebeška hči in mati vsega blagoslova. Njena visoka in blaga naloga je, ljudi izobražavati, s krepostmi lepšati in Bogu čedalje podobniše storiti. U terplenju jih tolaži, da ne obupajo, u veselju jih varuje, da se ne prevzamejo, na smertni postelji jim na milost božjo kaže, in unkraj groba jim veselo večnost odpira. Ona je tedej naj važniša reč, naj dražje blago vsakega človeka, naj bo stana, spola ali starosti, kakoršne si bodi.

Ali kaj bi delal mnogo besed, kaj po dolgem in širokem razkazoval potrebnost verskega poduka, ker nam *dogodivščina* vsih narodov in *skušnja* vsih časov čez zadosti pričate, kamo človek brez tega poduka zaide? Postm. Egipčani, Gerki in Rimljani so bili naj višje izobraženi narodi na svetu, so bili visoko učeni in imeli dokaj izverstnih možev med seboj; kar pa Boga in večnost zadeva, so bili nevedni kakor neumni otroci, so molili nesramne človeke in mertve stvari namesti pravega, živega Boga, in koliko ostudnih vraž in nespametnih

šeg so imeli, so nam po šolah le prevečkrat pripovedovali. — Ob kratkem tedaj: brez prave vere ni mogoče Bogu dopasti, in ni upati večnega zveličanja; brez poduka pa prave vere ni. „*Vera je iz posluha,*“ govori sv. Paul, Rim. 10. 17.

§. 4. *Zlasti otroke je treba podučevati.*

Sosebno potrebna verskega poduka je mladost, so dečki in deklič, katerih dušna moč se ravno razvija; kajti:

1. Pozneje dostikrat *ni več časa*. Nekteri otroci clo zgoodej u službo pridejo, se staršmi vred po svetu klatijo, in si danes tukej jutre tamkej kruha iščejo; kako težko torej se potem u pest dobé!

2. Njih *serca so še rahle in mehke*. Kar se jim vtisne, jim globoko sega, in pobožne misli in čuti se lahko vkoreninjajo u njih; u poznejih letih pa že težko, ali pa clo ne. Kakor se iz mehkega voska izpodobljajo naj lepše in naj umetniše reči, tako tudi se mlado serce lahko nagiblja u naj svetejše čednosti.

3. Slana *zapeljivih izgledov* jih še ni poparila, in *hudobni svet* svojimi krivimi naukmi še ne ugonobil. Nečiste želje in strasti se u njih sercu še niso vgnjezdile, predsodki in posvetne skerbi njih glave še ne omamile; zatorej so voljni, so pripravi k vsemu dobremu. Se pa enkrat na njivi zaplodi ljulika, osat in druga taka plaža; začno drevo červi griziti ali ga divji ogenj gloda, ne bo dorastlo prida ne na njivi ne na drevju: ravno taka je tudi s človekom. *U mladosti zamujeno je rado za vselej zamujeno.*

4. Poduk otrok in mladih ljudi naj dalej *obstoji in je naj bolj terden*, kakor nam sv. pismo samo priča: „*Česar se mladeneč nauči, od tega tudi star ne odstopi.*“ Pripov. 22, 6. Pa tudi skušnja nam pove, da kamor se mlado drevesce nagne, visi tudi u starosti; in redek človek, da bi se popolno spridil in spačil, ako je bil u svojem destinstvu dobro in skerbno podučen. Dasiravno včasih zaide ali pade, vendar večdel sopet vstane in se na praví pot zaverne.

5. Ako se deca zanemarijo, kako lahko se primeri, da jim *lažnjivi preroki lažnjive nauke vtisnejo*, ter jih skalijo za vse žive dni! kako radi se pokaze po slabih izgledih! kako kmalo pridejo hudemu poželenju u pest! kako hitro se kaj grešnega privadijo! — Vsim tem nevarnostim se mora rano u okom priti — zgoeden poduk jim mora jez postaviti.

6. Vse to poterduje tudi *beseda Jezusova*, ktera je sveta in nam ima čez vse veljati. Ko so apostoli zavračali otročiče od njega, se potegnul je za nje in velil: „*Pustite male k meni priti, in ne branite jim, kajti njih je nebeško kraljestvo.*“ (Mark. 10, 13. 14.) Dozdeva se mi, kakor da bi hotel bil dostaviti: Ako jih ne pustite k meni priti, pridejo med zapeljivi svet, in se popačili bodo. — Tudi je rekel: „*Kdor sprejme dete u mojem imenu, mene sprejme. Kdor pa pohujša ktereга teh malih, ki u me verujejo, bi mu bilo boljše, da bi se mu obesil mlinšk kamen na vrat, in bi se potopil u globoko morje.* (Mat. 18, 4. 6.)

Ali se more izreči jasneje, kakor s temi besedami, da na mladosti je vse ležeče? Se dete sprejme in podučí, berž ko ne bo lepo se obnašalo vse svoje žive dni: se pa dete že pohujša in spačí, clo lahko je za zmiraj pohujšano.

§. 5. Prepadi, u ktere jih je mnogo pri kateketičkem poduku že zašlo.

Le dober poduk človeku tekne, slab in napčen pa več pokvari kakor hasne. Kdo bi zamogel naštetí vse, kar iz slabega verskega poduka hudega izvira? Dvomljivost, merzlota, oterpnost u veri, hinjavstvo, vraže, in dostikrat clo brezbožanstvo so njegovi žalostni nasledki; zategadel se imajo kateketi vsih napak pri verskem poduku skerbno varovati, sosebno pa sledečih, u ktere jih je že mnogo zašlo:

1. Nekteri so davali katekizem *samo iz glave* učiti. Tako učiti je sicer lahko; ako pa prašamo, koliko dobička prinese taka učba, ne najdemo skor nobenega. Samo pomnež se nekoliko izojstri, razum pa lahko popolno zarijove in tudi serce umerzne. Zraven tega je takšen poduk tudi hitro zopern tistim, kteri se težko iz glave uče, in da se taki otroci od zvitih sleparjev kmalo pretantati, in u nekristianske dela prepeljati dajo, ne bo nobeden tajil, kdor je nekoliko misliti vaju.

2. Drugi so otrokom cele ure *pripovedovali*, in *neprenehljivo jim razkladali nauk za nauk*, ravno kakor bi odraslim ali izobraženim pridigovali bili, so utrudili sebe in učence, in izid njih poduka bil je, da deca naposled niso ničesar vedli, da jih je dolgčas lomil, in so postali otožni in nemirni.

3. Tretji so obdelavali *samo razum*, so kopičili dokaze na dokaze in sklene na sklene; ali kaj so spodredili? kaj dosegli? — Jezičnike

in modrovavce, ki imajo široke usta in dolg jezik, serce pa merzlo kakor kamen po zimi; za res deržé, le kar njih glava razumi, drugo pa zaveržejo in za vraže in prazno vero imajo; ali se pa hlinijo, če vidijo, da ni varno razodeti svoje nevere.

4. Tudi so bili, ki so namerjali samo na *serce*, in naslanjali ves poduk in vso vero na same čute. Res da serce se rahlja po takem poduku in postane mehko; ali ko huda ura kake slabe prilomastijo, imajo take duše premalo krepkosti, se zapeljivosti in poželjivosti le mehko ustavljajo, se hitro omajajo in padejo.

5. Clo taki so se našli, ki so med kateketički poduk vpletali vsake baže *šale, prazne kvante, norčije in bedarije*, in namesti z resnobo in dostojnostjo razlagati božje nauke in kristianske resnice, so burke uganjali, kakor bi u igrališču bili. Res! da ljudje se smejajo takemu burkežu, in si zapominjajo zabave njegov; ali kar bi trebalo, jim ne vtiči u glavi, ne u sercu.

Velika in mnogostrana je škoda, ktera izvira iz takega napčnega kateketičnega poduka. Od tod namreč pride, da bogoslužne opravila in clo ssv. zakramenti tako pogosto nobenega uspeha nimajo, da lepi svari in opomini, pridige in kristianski nauki toliko malo zdajo; mlačni kristiani zraven dremajo, prostoverci pa norce brijejo. — Sme se reči, da kakor na ternju še nikdar grozdja ni prirastlo, tako iz slabega verskega poduka ni bilo čiste pobožnosti, in je ne bo.

§. 6. *Tegobe kateketičnega poduka.*

Dober in primeren kateketički poduk ima tegob in zaver cele trume, in vmes nektare silno hude in velike.

1. Otročja glava *ni vajena misliti*, in povsod ji predstav in razumkov pomanjkuje; zategavoljo je treba si mnogo prizadevati in hudo se truditi, dokler nauke in resnice svete vere umé in u sercu ohranijo. Verh tega dostikrat nimajo clo nobenih predvednost, na ktere bi se nove njim še neznane resnice navezati dale; če pa tudi imajo kake, so vendar u svojih mislih še preveč neurni in leseni, in ne razumijo, kako so novi razumki z že znanimi u zavezi, kako se razvijajo in vzajemno pritikujejo. Zategadel mora kateket vseskoz silno počasi napredovati, z malim uspehom zadovoljen biti, pogosto ponavljati, in nikdar kaj preskočiti; timveč vsikdar prirodno od ložjega do težjega, od

znanega do neznanega prestopati. — Kakor u naravi, tako u dušnem razvitju ni skoka nobenega.

2. Drugi uzrok, da kateketički poduk je s tolikimi tegobami sklenjen, je *otroška lahkodeušnost* in njih *telesna živost*. Una brani duši, da se ne more dolgo z eno rečjo pečati, ta brani telesu, da ne more dolgo časa pri miru in pokoju biti; iz kogar se lahko sklene, kako navadno je pri učencih, da so raztrešeni, in kako težko, ohraniti jih u pazljivosti: kjer pa pazljivosti ni, ondi je ves trud zastonj, in naj lepši nauki brez vsega sada po vodi splavajo.

3. Kateket ima u *sercih svojih učencov svete vere kvas postaviti*, ima pervo zerno pobožnosti in pristne moralne omike u njih mlado dušo vsaditi, kar mu sopet mnogo truda in težav nareja. Kolikokrat je treba ravno tisto reč povedati, kolikokrat ponavljati, kolikokrat jih opominjati in svariti! Kako slaba je njih razumevna moč, in kako težavno je možu, ki je veči del svojega življenja po šolah se trudil, in s posnetimi (abstraktnimi) rečmi se pečal, po otroški misliti, po otroški govoriti, in izgledov iskati in prilik, dokazov in nagibkov, ki so ravno za otroke, ravno njim razumljivi in primerni! Kdor nima žive in resnične ljubezni do otrok, in na stote poterpežljivosti, se bo sto in stokrat utrudil, se naveličal, in bo malo ali pa ničesar opravil.

4. Tegobe kateketičkega poduka se višje še namnožijo, ako se na *učbo* ozremo. Kateket mora znati dobro presoditi, kedaj se izbujavna kedaj podeljivna učba rabi; on mora vediti, kako se glava ali razum da naj ložeje izbistriti, kako serce oplemeniti, kako volja omehčati in in k dobremu nagnuti. — On se ima vedno svojega pota deržati, naj deca še tako nepristojno odgovarjajo; marveč tudi napčen in slab odgovor mora znati tako zasukati in porabiti, da do svojega cilja in konca pride. On mora mnogoterokrat se pečati s 60, 80 ali 100 otroci, katerih dušne zmožnosti so čudno različne, in nobenega zmed njih ne sme popolnoma zanemariti.

Iz vsega tega se vidi prvič, kako *težaven je kateketički poduk*, kako *nevedni* so, ki pravijo, da za otroke učiti je kmalo dovelj vednosti, in kako zlo se *pregrešujejo* kateketi pred Bogom in vsim človeškim rodom, ako hodijo brez vse priprave med učence, jim povejo kaj, kar ni kuhanega ne pečenega, kar jim glave ne bistri in serca ne greje; temuč kakor dim po zraku zibne. — Vidí se pa tudi drugič, kako *važno je in potrebno*, da bogoslovci, katerih prihodni poklic je, pervence u Jezusovej veri podučevati, kake nauke prejmejo, in se jim

pove, kaj je storiti in kaj opustiti, kako govoriti in kako se obnašati, da reja otrok in njih omika po sreči izide.

§. 7. *Kaj je kateketika?*

Ako premislimo velike tegobe in zavere, katere nasprotujejo kateketičkemu poduku; ako prevdarimo, koliko vednosti in izurnosti je potreba kateketu, da svoje delo blagonosno doverši, se bomo lahko prepričali brez vse dvombe, da močno je potrebno, naznaniti prihodnim verskim učiteljem posebne nauke in pravila, po katerih se imajo ravnati, kedar otroke u pervinah kristianskega nauka podučevajo: ako ne, bi lahko zašli, ali še le po mnogoletni skušnji pravi pot našli. — Ali kdo nam bo dal, kje bomo dobili te nauke in pravila, na katere se plodonosen uspeh kateketičkega poduka naslanja? Dobili jih bomo, ako se ozremo nekaj na konec in namen tega poduka, nekaj na naravne postave, po katerih zmožnosti človeške duše se razvijajo.

Cilj in konec kateketičkega poduka je, mladino u resnicah in naukih sv. kristianske vere podučiti, od njih verjetnosti jo prepričati, in njeno voljo na moralni podlagi oplemeniti. To se pa drugač ne more zgoditi, kakor da se vsaka dušna zmožnost razvije po tistem potu, kateri je nje naravi primerjen. In ker se razvitje vsih zmožnost človeške duše obče po določnih in nepremeljivih postavah godi, se zamorejo tudi uterditi določne in občnoeljavne pravila, po katerih se ima kateket ravnati, ako hoče blagonosno delati u svojem poklicu, in ugledati lep sad svojega truda.

Vse te pravila in vodila, na katere se plodonosen izid kateketičkega poduka naslanja, dajo se po znanstveni opravi zložiti in skladno (zistematičko) vrediti, in zarad tega je *kateketika znanstvo, ktero razlaga pravila, po katerih imajo pervenci u sveti veri podučevati se, kakor je primerno njih namenu in njih zmožnostim*. In ko bi imelo osnovati se naj višje pravilo kateketike, bi takole se glasilo: *Podučuj pervence u sveti veri po njih potrebah in po postavah, po katerih razvijá se dušna moč človeka*.

§. 8. *Koliko koristi kateketika prinaša.*

Kateketika je prijazen studenec, iz katerega za kateketa mnogo dragih in zalih darov izvira; ona ga uči:

1. Po katerem potu se ima podajati in kako obnašati, da svoj namen doseže — ter mu sveti tako rekoč z lučjo, da jasno vidi, kamo pot pelja.

2. Mu pove uzrok, zakaj da ravno po tistem potu stopati ima, in po nobenem drugem; in mu kaže tudi prepade, u ktere lahko zaide, kdor njenih naukov ne posluša, in se le po svoji glavi vede in suče.

3. Mu naznanja, kateri nauki, izgledi, dokazi in nagibki so za učence, kateri ne, in po katerem redu se imajo izjasnovati.

4. Naposled razklada tudi lastnosti, ktere so mu potrebne; kaže pa tudi pota in sredstva, po katerih si jih pridobiti zamore.

Nekteri sicer vgovarjajo zoper kateketiko, ter pravijo:

1. *Koliko že jih je bilo, ki niso nikoli nič slišali od kateketike, in so bili vendar izverstni kateketi!* — Res je to; ali tudi, koliko časa so se trudili, s kolikimi težavami se vojskovali, in kolikokrat clo u zmote se zgubili, napreden se jim izverstnosti slavna lopa je odperla! in to so bile le nektore sosebno brihtne glave, manj brihtne niso ničesar opravile.

2. *Mnogo jih je, ki so kateketike se učili, ali kateketi so le slabi.* — Tudi to je res; ali kateri so? Tisti, kateri njenih naukov in pravil ne zaumejo in ne prekuhajo, in tudi skerbi nobene nimajo, da bi se kaj vadili in djansko po njih ravnali.

3. *Nikdo ne bo tajil, da na vaji je največ ležeče. Namesti tedej s kateketičnimi pravili zgubljati zlati čas, bi bilo boljše, katekizem u roko vzeti, in djansko pokazati, kako se katekezirati ima.* — Veliko ceno djanskih vaj tudi kateketika spoznava; ali kdor se samo djansko poskuša, od primernih pravil in vodil pa ničesar ne vë, bo težko težko u kakem predmetu na slavno stopnjo se vzdignul; timveč bo vseskoz le po enem kopitu prirezoval, se bo znabiti tudi urno obračal in sukal, kakor kolo krog svoje osi; ali ko mu pride kaj navskriž, ali kaj ne- navadnega na pot, si ne vë kako pomagati.

§. 9. Razložek med kateketičkim, znanstvenim in homiletičkim bogoslovjem.

Kateketičko bogoslovje se od znanstvenega mnogoternato razlikuje:

1. U oziru na *resnice*, ktere se učé. Znanstveno bogoslovje razlaga brez sneme vse, kar se u sv. pismu zapisanega najde, ali je po ustnem izročilu do nas prišlo, ali nam naša pamet od Boga in njegove sv. volje naznanja: kateketika pa skerbno odbira in izpušča vse, kar razumevno moč učencov presega. — Kako kratko postm. razklada kate ket nauk od dobrih in hudih angeljev; kako široko učen bogoslovec!

2. U oziru na *doveršenost razumkov*. Učen bogoslovec si prizadeva, natančnost in popolnost razumkov povzdignuti na najvišjo stopnjo, ali do verha kakor pravimo: kateket pa tega nikakor ne sme; temuč le toliko jih naznaniti ima, kolikor jih je neogibljivo potrebnih, da se razumek, ki se razjasnuje, od ostalih razspozna. — Kdor se od tega prepričati hoče, naj vzame u roke kako dogmatičko ali kateketičko knjigo.

3. U oziru na *dokaze*. Za otroke so le kratki, lahko razumljivi, in sploh taki dokazi, katerih doslednost in zvezo z drugimi dognanimi resnicami tudi plitva in slaba glava lahko razumi: znanstveno bogoslovje pa temu ravno nasproti ravna. Ono se rado poslužuje visokih in zapletenih dokazov, — dokazov katerih dolge verste in zavite izvode le izobražena pamet prezira. — Kakšen razloček postm. med dokazmi, ktere kateketika, in med tistimi, ktere dogmatika za bivanje božje upotrebuje!

4. U oziru na *jezik*. Pri kateketičkem poduku je treba prosto, odperto in predmetno (konkretno) govoriti, je treba verozakonske in djanske resnice brez ovinkov razlagati, tako da jih otročja glava brez težave razumi, in ptujih in sličnih besed in izrazov se ogibati, kolikor je največ mogoče: znanstveno bogoslovje pa se rado lišpa z učenimi in visokimi besedami, s posnetimi in modrijanskimi izrazmi, in zavija zdaj u dolge stavke ali periode, zdaj u slike svoje misli. — Kateket pravi: „Bog je človeka ustvaril, da bi njemu služil in enkrat u nebesa prišel.“ Da se s tim tudi u slovenskem modrijani zadovoljili ne bodo, se lahko misli; dasiravno se zdaj še povedati ne more, kaj bodo skovali.

Ob kratkem: Znanstveno bogoslovje je *zaloga*, iz ktere kateketika jemlje, kar u svojo rabo upotrebuje.

Ravno tako očitvidno se kateketika od homiletike razlikuje:

1. Homiletika vse kar razlagati misli, razlaga u *nepreterganem* govoru: kateketika pa u *pogovorih*; zdaj oprahuje, zdaj odgovarja.

2. Homiletika se rada lepo oblači, ter se nekokrat visokega in krasnega *sloga* posluži: kateketika pa govori bolj prijazno, bolj priserčno, in globeje u serce sega.

3. Kateket se lahko *prepriča*, ali učenci njegov poduk *razumijo* ali ne, in koder je treba, lahko postaja, poprahuje in svojo razlago ponavlja; pridigar pa tega ne more. On svojega govora nikdar ne preterga; timveč neprenehljivo razklada, ter gre od dokaza do dokaza in od ene stopnje do druge, naj ga razumevna moč učencov dosega ali ne.

4. Kateket lahko preišče, koliko učenci že *znajo*, in na njih predvednosti navezuje nove predstave in nepoznane razumke; torej

tudi razum ložeje prepriča, in voljo hitreje memo pridgarja k dobremu nagne.

5. Homiletičko polje je *obširniše*, in na vse strani bolj odperto kakor kateketičko. Kateketa zadržuje zdaj to zdaj drugo, in plitva razumevna moč učencov ga le prevečkrat na njegovem potu ustavlja.

6. Kateketički poduk polaga *ogelni kamen* in dno zida: homiletički pa stavi *poslopje* na njega.

§. 10. Kaj kateketika obsega.

Kateketika razceplja se u *tri poglavja*. *Pervo* poglavje govori od *gradiva* kateketičkega poduka, ali od tega, kar se ima učiti u kateketičkem poduku, in se razraša sopet u tri *členke*, u kterih se bo govorilo 1. od *volitve*, 2. od *reda* kateketičkih resnic, in 3. od *razredovanja* katekumenov.

Drugo poglavje govori od *pota in načina* kateketičkega poduka, ali *kako se ima učiti*, in se razceplja u šestero členkov; namreč 1. od *izobraževanja razuma*, 2. od *izobraževanja volje*, 3. od *izobraževanja pomneža*, 4. od *jezika* kateketičkega poduka, 5. od *kateketičke učebe*, 6. od *ravnania* kateketa pri *razlaganju* *ssv. evangeljev*, pri *pripovedovanju* *zgodb sv. pisma*, in pri *kristianskem nauku*, kterega ob nedeljah u cerkvi ima.

Tretje poglavje govori od kateketovih *lastnost*, in razpada u dva členka; 1. Ktere *dušne* in ktere *telesne lastnosti* so kateketu potrebne? 2. Kje in kako si jih *pridobiti* zamore?

Naposled bodo u *pristavku* razne namere kateketičkega poduka od Jezusovih do sedanjih časov se načertale.

§. 11. Slostvo kateketike.

Kateket, ki hoče u svojem vелеvažnem poklicu blagonosno delati in napredovati, se ne sme zadovoljiti s tim, česar se u šolah nauči; timveč tudi po svojem iztopu iz šol mora priden biti, in marljivo prebirati zadevajoče spise in knjige, sicer slavnega imena na kateketičkem polju nikdar ne bo dosegel. Zategadel mu mislimo vstreči, ako mu tu-le nektore izverstniše kateketičke knjige naznanimo. Sledeče so:

Schmidii methodus tradendi elementa prima religionis. Bambergæ 1769.

Gräffe's vollständiges Lehrbuch der allgemeinen Katechetik. 3 Th. Göttingen 1797.

Steiner's allgemeine Katechetik. Breslau 1802.

Muecke's Versuch eines Lehrbuches der Katechetik. Breslau 1802.

Mueller's Lehrbuch der Katechetik mit besonderer Hinsicht auf den Religionsunterricht. Altona 1816.

Winter's religioes-sittliche Katechetik. Landshut 1816.

Thierbach's Handbuch zur Katechetik. 2 Bde. Erfurt 1822.

Weinkopf's wissenschaftliche Katechetik. Wien 1824. — Ravno ta kateketika pod naslovom „Catechetica scientifica“ in latinum idioma translata per Theodorum Olearstik. Viena 1827.

Leonhard's Anleitung zum Katechesiren. Wien 1826.

Sengler's Plan zu einem Katechismus fuer katolische Elementarschulen und Gimnasien. Frankfurt 1829.

Hirscher's Katechetik. Tuebingen 1832.

Fr. Schmid's wissenschaftliche Katechetik. Wien 1840.

And. Mueller's Lesebuch der Katechetik. Wuerzburg 1840.

Augustin Gruber's Theorie der Katechetik. 3. Th. Salzburg 1844.

And. Ostravski's Anleitung zur Katechesirkunst. Lemberg 1845.

Obuka malenih ili kateketika, koje je sastavil D^{or}. Stěpan Iliasevič. U Zagrebu 1850.

Verh tega se kateketika najde skorej u slednej knjigi pastirskega bogoslovja, u nekterih kratko, u nekterih bolj obširno razložena. Tudi u detovodstvenih knjigah se najde marsikaj, kar kateketu jako dobro služi, in kdor katoličke in druge pobožne časnike pazljivo prebira, bo tu in tam kaj zajel, kar bo u svojem poslu s plodonosnim uspehom porabil.

PERVO POGLAVJE.

OD KATEKETIČKEGA GRADIVA, ALI OD TEGA, KAR IMA SE UČITI

U KATEKETIČKEM PODUKU.

I. Členek.

Od volitve kateketičkega gradiva.

§. 1. Kaj se ima razlagati u kateketičkem poduku?

Kristiansko-katolička vera se ima razlagati; cela, čista in nepopačena, tako da jo učenci lahko razumijo, in po nji svoje djanje in nehanje ravnajo. Iz tega se vidi, da

1. Zlo zablodijo kateketi, ki svojim učencom razkladajo samo tiste nauke in resnice, ktere nam pamet naznanja; razodetje božje pa popolno zanemarjajo — oboja, naravna in razodeta vera se ima razlagati.

2. Ravno tako se pregrešujejo, ki razkladajo samo moralne nauke, na dogmatičke pa se nič ne ozirajo; ali pa učé samo dogmatičke, moralne pa puščajo vse u nemar. — Obedve, dogmatika in moralna imate u tesnej zavezi biti; drugače sada in uspeha ni nobenega.

3. Naj huje pa se pri Bogu zadolžujejo, ki med kateketički poduk vtikajo svoje osebne mnenja, ali mnenja posamnih bogoslovcev, ali pa kake druge nauke, kateri pobožnost in bogaboječnost na videz znabiti spodbadajo in podpirajo, pa jih sv. katolička cerkva nikdar ni poterdila. Ne bilo bi prav, postm. ko bi kateket svojim učencom pri-

povedaval, da rajni natanko vedo za vse, kar se na zemlji godi, da se razveseljujejo, ako lepo Bogu služimo, in žalujejo, ako po slabih potih hodimo. — Akoravno je dozdevno, da marsikaj vedo, vendar ker sveta cerkva molči o tem nauku in ni ničesar določila, naj tudi kateket tiho dene. Kateket nima drugega razlagati, kakor to, kar je Jezus učil, kar so apostoli učili, in kar nam naša mati, sv. katolička cerkva verovati in spolnovati veleva.

§. 2. *Studenci, iz katerih ima kateket zajemati verozakonske in djanske resnice.*

Studenci, iz katerih ima kateket verozakonske in djanske resnice zajemati, so: 1. Sv. pismo novega zakona, 2. sv. pismo starega zakona, 3. ustno izročilo, in 4. človeška pamet.

1. Pervi vir, iz katerega kateket ima zajemati, in u katerem je največ kateketičkega gradiva hranjenega, je *sv. pismo N. Z.* U njem dobiva ne le nauke in resnice, u katerih je otroke treba podučevati; marveč tudi naj lepše izglede, po katerih se ima u svojem poslu ravnati. — Res je sicer, da tudi *sv. pismo N. Z.* ima hranjene u sebi marsikake resnice, katerih bi naša pamet ne bila nikdar spoznala, ko bi jih nam Bog sam ne bil razodel, in utegnul bi kdo zategadel reči, da so za razumevno moč otrok previsoke, in torej ne veljajo za kateketički poduk. Vendar če prav za prav premislimo, so skorej vse razodete resnice po svojem bistvenem zapopadku le povesti ali zgodbe; kakor postm. nauk od našega odrešenja po Kristusu, od poslanja sv. Duha, od ustanovljenja sv. katoličke cerkve itd. Kaj pa деца raje poslušajo, kaj ložeje zapomnijo in hitreje razumijo, kakor zgodbe? Zatorej kateket tudi takošnih resnic ne sme odmetavati, marveč, brez da bi si zato vesti kaj delal, naj jih u zgodbeneji obleki jim razklada, in gotovo da bodo radi poslušali, in tudi lahko razumili.

2. Drugi vir kateketičkega gradiva je *sv. pismo St. Z.*, ktero svetim pismom N. Z. je u naj tesnejši zavezi, in le, ako sta oba zakona skupej, je celo in popolno.

a) Mnogo naukov je u novem zakonu, katerih bi ne mogli razumiti, ako bi svetega pisma St. Z. ne imeli. Postm. nauk od našega odrešenja bi nam bil od konca do kraja nerazumljiv, ko bi ne vedli, da sta Adam in Eva u paradižu grešila, itd. — Še več pa je tekstov, ki

dobivajo luč od starega zakona; skorej na vsaki strani svetega pisma se lahko najdejo.

b) Stari zakon nam na roko daje dostikrat naj bolj prepričevalne dokaze, naj močnejše nagibke in naj lepše izglede, ktere kateket mnogoteroma lahko porablja. Komu bi tukaj u misel ne prišle prelepe povesti od egiptovskega Jožefa ali od Suzane, kako sta sveto čistost ljubila in kako junaško se ustavljala skušnjavam? od Samsona, kamo je slabo znanje ga zapeljalo? od Davida, ki ni čuval nad svojimi očmi, in je prešestnik postal? od preroka Natana, kako modro je svaril kralja Davida? od Jonata in Davida, koliko zvesta prijatelja sta si bila? itd.

c) Sv. pismo St. Z. pripoveduje od marsikakih pregreh, kakošna gnusoba da so pred Bogom in kolike kazni vredne; N. Z. pa jih clo malo ali kar nič ne omenja. Postm. od unebovpijočih grehov, od terpinčenja žival, itd.

3. Tretji vir, iz kterege se kateketičko gradivo zajema, je *ustno izročilo*. Apostoli namreč in drugi sv. možje niso zapisali vsega, kar je Jezus učil; ampak mnogo nauk so bili le ustno učili, mnogo resnic svojim naslednikom samo z besedo izročili, postm. da namesti sabote se ima nedelja posvečevati — in tote nauke imenujemo ustno izročilo. Ono nekatere nauke naše sv. vere bolj natančno kakor sv. pismo razlaga; nekatere, ki so nekako mračne, primerno razjasnuje, in zadene na kako dvombo, jo presodi in odstrani. Ono postm. nam pove, da se sme novorojeno dete že kerstiti; ono nas uči, kako se ssv. zakramenti delijo, kako sv. maša opravlja itd.

4. Četerti vir kateketičkega gradiva je naša *pamet*; kajti

a) Mnogo je pametskih resnic, na ktere se božje razodetje naslanja, ki so nad vse priproste, in ako jih kateket le na pravo stran obrniti ve, jih deca brez vse težave razumijo: kakor hitro pa pametske resnice razumijo, se njih serca tudi enakim razodetim odpro. Ako so postm. zaumeli, da iz nič je nič, ali da vsaka umetno osnovana reč mora pametnega začetnika imeti, se jim potem clo lahko pokaže, da je Bog stvarnik nebes in zemlje, itd.

b. Mnogo je pametskih resnic, ki razodete razjasnujejo, jih bolj živo pred oči postavljajo in tudi serca naše močno ogrevajo; zategadel jih je tudi Jezus mnogokrat rabil. Ljudem previdnost božjo očividno

storiti, jim je velil: Poglejte ptice pod nebom — pogledajte limbarje na polju. — Nagnuti jih, da bi sovražnike svoje ljubili, jih je zavrnul na Očeta nebeškega, kateri da svojemu soncu sijati na dobre in hudobne, in da dežiti na pravične in krivične, itd.

c. Koliko cene zdrava pamet ima, je dobro znano nam vsim. Kakor prijazna luč nam sveti skorej u vsih zadevah našega življenja, ter nam pravi, kaj je prav ali neprav, kaj hudo ali dobro; zategavoljo jo tudi kateket u svojem poduku zanemarjati ne sme, timveč pri vsaki priložnosti mora kazati svojim učencem, da, kar božje razodetje uči, tudi pamet poterdjuje. Tudi ona postm. spoznava, da se krasti, goljufati ali ubijati ne sme; da tisti, ki umerjo u majhnih grehah, ne morejo priti ne u nebesa, ne u pekel, itd.

d. Kolikorkrat je treba dolžnosti, ktere nam razodetje nalaga, zadevam in okoliščinam svojega življenja primerjati, mora sopet pamet presoditi, kedaj, kje in kako jih dopolnovati imamo. Postm. kedaj je bolje resnico povedati, kedaj zamolčati; kedaj je jeza grešna, kedaj pravična; kako se ima človek obnašati u raznih namerah svojega življenja itd.

Vendar bi kateket, ki bi hotel vse gradivo, kar ga je iz teh štirih virov bil zajel, otrokom razložiti, hudo se opeknel in globoko zabredel. Samo odbirati mora, kar se mu za prvi poduk u kristianski veri primernege in potrebnega dozdeva; ne pa vse zmedeno jim podajati. Zemljo ima pripravljati, rahljati, čistiti in semenom pobožnosti in vestnosti obsevat; zorelo in sad storilo bo že pozneje leta. Z mlekom jih mora kermi, ker druge hrane še ne prebavijo. — Tako je Jezus delal. „Še mnogo vam imam povedati, je rekel svojim apostolom, ali zdaj še ne morete nositi,“ in je višji poduk odložil. — Tako tudi so apostoli delali. Kakor so poslušavce imeli, tako so nauke jim razkladali; nektare sosebno Judom, druge sosebno nevernikom. Tudi dokaze so po raznih razmerah razne upotrebovali; pri Judih so bili začeli od Mojzesove postave, pri nevernikih od dokazov iz razuma ali iz premišljave narave. — In kakor Jezus in apostoli, so ravnali tudi prvi škofi in cerkveni očetje; so katekumene svoje u več razredov razdelovali, in jih le postopnjama s kristianskimi resnicami soznanjali. Zategadel so mnogi škofi in cerkveni zbori dali katekizme osnovati, u ktere so vverstili samo tiste nauke in resnice, ktere so zmožnostim otrok primerjene.

Ali ravno tak napčno je, ako je kateket preplah, in se vsake tegobe in zavere ustraši. Marsikaj se kaže na prvi pogled, da je za otroke pretežko; ako se pa pristojna učba rabi in se po naravnih zakonih napreduje, vse težave zginejo.

§. 3. *Pravila, po katerih se kateketičko gradivo ima odbirati.*

Da se natanko razsodi in določi, katero gradivo je za kateketički poduk, katero pa ne, se mora jemati ozir na *cilj in konec kateketičnega poduka*, na *razumevno moč katekumenov*, in na *njih delokrog*, to se pravi, na njih posebne potrebine, in na razne razmere in okolišine časov in krajev. — Gledaje na to troje se osnovati dajo sledeče troje pravila:

Pervo pravilo.

Kar koli ne podpira namena kateketičnega poduka, ali mu znabiti clo nasprotuje, ni za kateketičko rabo. — Namen kateketičnega poduka je, učencom naznanjati Boga, njegovo voljo in njegove lastnosti, pa tudi nagibati in vnemati jih, da bi vestno in pobožno živeli, in radi in zvesto dopolnovali svoje dolžnosti. Vsled tega pravila se mora izpuščati iz kateketičnega poduka:

1. Vse kar Boga spoznavati ničesar ne pomore, človeka ne nagiblje k dobremu, in ga k spolnovanju njegovih dolžnost ne spodbada. Postm. kako neslano bi bilo, otrokom razkazovati lego paradiža, ali jim praviti, kako so judovski duhovniki oblečeni bili; kako so službo božjo opravljali; u kakej zavezi sta duša in truplo med seboj itd.

2. Naj se izpušča vse, kar ni popolnom dognanega in dokazanega. — Med to se rajtajo: a) vse tajne (mističke) razlage svetega pisma, ki nikjer niso zagotovljene, postm. kaj pomenja lestvica, katero je očak Jakob u spanju vidil; da pomor betlehemskih otročičev je bil podoba preganjanja svete cerkve, itd. b) vse kar je samo za višje šole, naj bo sicer mikavno, kakor hoče; postm. koliko je Adam že znal in vedel; kakošnega lesa je bil križ, na katerem je Jezus svet odrešil; zakaj se Bog padlih angeljev ni usmilil, itd. c) vse domneve (hipoteze), naj že bodo tudi naj učeniših mož; postm. ali bo po vstajenju mesa še

kaka različnost spola, ali nobena; kako oblečeni so ssv. trije kralji bili, od kod so prišli, ali so na konjih prijahali, ali na oslicah, itd.

3. Iz kateketičnega poduka naj se odločujejo vsi verski prepiri, dogodivščina krivovercov in cerkvenih zborov; postm. od Aria ali Pelagija, kake zmote sta učila; od nicejskega ali carigraškega zbora, kaj so u njima sklenili, itd. Takih reči vediti je bogoslovcu treba, ne pa takim, ki se podučevajo u pervinah kristianske vere; za te je dosti, da vedo, kar je Jezus in kar so bili apostoli učili, in kar nam sveta cerkva verovati in spolnovati velewa. — S tim pa se ne reče, da bi kateket verskih naukov z dokazmi podpirati ne smel; le naj jih podpira, toda s takimi dokazmi, katerih zvezo deca lahko razumijo. Zlasti tiste resnice se imajo dobro utemeliti, ktere so za učence sosebnostno potrebne in važne; postm. na krajih, na katerih katoličani z luterani pomešani živé, je močno treba, da se razločivni nauki naše sv. vere dobro in temeljito razjasnijo.

4. Naj se odločuje vse, kar bi utegnulo otrokom, njih pobožnosti in sramožljivosti škodljivo ali nevarno biti; postm: dvombe in vgovori, katerih deca javalne kterikrat slišali bodo; natančen poduk od šeste božje zapovedi; obširne povesti od egiptovskega Jožefa u putifarjevi hiši, od Samsona, od Betzabe, od Suzane itd.

Nekteri pravijo, da tudi iz življenja svetnikov se otrokom ničesar povedati ne sme; pa menda sami ne vedo, zakaj da ne. — Dokaj svetnikov je bilo še clo mladih, ko so za vere del terpeli in umerli, in njih izgledi so tudi za otroke tak lepi, mikavni in zdatni, da se kateketu vsakemu prav prav priporočati morajo.

Drugo pravilo.

Kateket naj za svoje učence odbira le take nauke, kteri njih razumevne moči ne presegajo. Skušnja namreč nas uči, da mnogo je naukov, katerih nekdo clo lahko razumi, za drugzega pa so popolno nerazumljivi; kar jasno kaže in priča, da kateket mora imeti razumevno moč svojih učencov ven in ven pred očmi.

Kaj pa je razumevna moč? Razumevna moč je zapopadek vsih predstav in vednost, katerih si je človek že pridobil, in ki so mu podlaga in pogoj novih predstav in razumkov. Ona je pri posameznih ljudeh tako različna, kakor različna je njih starost, njih reja, in (na čimur je naj več ležeče) omika njih misljivosti.

Dušne zmožnosti se razvijajo le polagoma, in po nepremeljivih stopnjah in postavah. — Najprej se izbuja *čutnost*; dete prijema vtise od zvunaj, in je vseskoz u terpiivnem stanu. Na to se *razum* razvija, človek začenja paziti na unanje vtise in postaja samodelaven, začenja predstave in razumke vezati, ločiti, in posamezne prigodke soditi. Naposled se razcveta tudi *pamet*; duša si snuje občne razumke, nareja sklene, se vzdiguje nad čutne predstave, in se sprehaja svobodno in ponosno po neizmernih planjavah miselnega sveta. — Po totem redu se razvezuje vsikdar dušna moč človeka; ali se pa razveže prej ali pozneje, včinjajo razmere in okolišine, u katerih človek živi, in lahko se primeri, da pamet dečka od desetih let je višje razvezana, kakor mladenča od dvajset let. Vsled tega pravila se:

1. Občni, posneti razumki, in nadčutne predstave, kakor postm. nauk od modrosti božje, od svobode človeške volje, itd. še le odrastlim razkladati smejo: tisti nauki pa, ki se na zgodbe opirajo, in se brez težave poočitati ali pred oči postaviti dajo, se lahko razkladajo tudi otrokom.

2. Kateket mora skerbno gledati na predstave, ktere učenci že imajo, ker ni mogoče kake nove predstave zbuditi, dokler se nobena enaka u glavi učenca ne najde. Tako postm. nauk od angeljev se ne more razlagati, dokler deca ne vedo, kaj je duša, kaj razum in prosta volja.

3. Vse kar slaba dušna moč otrok še zaumeti ne more, naj se na pozneje leta odlaga. Postm. da je Bog stvarnik vsih reči, učenci kmalo razumijo; da je vladar in ohranitelj vsega, je že težje; se torej tudi nekoliko mora odložiti. — Vendar kateket ne sme misliti, da bi deca verske nauke tako dobro zaumeti morali, kakor odrastli kristiani ali izurjeni mislilci; zadosti je, da imajo jasne razumke, do razgovetnih (razločnih) bodo že pozneje prišli. Lahko, da te čertice, ktere so se naznanile jim, bodo izbujale njih dušne zmožnosti, in še bolj željno bodo poslušali.

4. Ravno tako naj se odlašajo na bolj godne leta vsi nauki, katerih djanske porabe deca še ne razumijo. Čimu namreč so za otroke nauki, kateri na njih moralno omiko nobenega upliva nimajo, temuč samo njih pomnež obtežujejo? Čimu postm. je za nje nauk od vohernije? nauk od dolžnost staršev in predstojnikov do svojih otrok in podložnikov? itd.

Tretje pravilo.

Ko se kateketičko gradivo odbira, naj se gleda na delokrog učencov, to se pravi na njih razmere, na razne okolišine časov in na posebne navade.

1. Naj se gleda na razmere, u kterih kdo živi, in na dolžnosti, ktere u svojih razmerah dopolnovati ima. U drugačnih razmerah živi oče, u drugačnih sin, u drugačnih družinče; ravno tako različne so tudi dolžnosti. Kako nespametno torej bi bilo, razkladati otrokom dolžnosti mašnikov ali zakonskih!

2. Naj se gleda na okolišine, postm. na starost, na spol in stan svojih učencov. Pri otrocih bogatih in znamenitih staršev naj se govori od prevzetnosti, nečimurnosti in pristnih prednost človeka; pri revnih in ubožnih od tatvine, goljfi je in zadovoljnosti svojim stanom. Deklič se radi lišpajo, lepotičijo; dečki so radi nevboglji vi, samoglavni; itd. — po čemur se tudi nauki obračati imajo.

3. Naj se gleda na čas, ki je za kateketički poduk odločen. Je več časa odločenega, se nekteri nauki razlagajo lahko bolj obširno; ako pa s časom tesno hodi, naj se nareja bolj na kratko.

4. Naj se ozira na potrebšine časov in krajev, kedaj in kje učenci živé. Postm. u vinskih krajih naj se večkrat govori od gerdobe pijanosti in njene sestre, nesramnosti. U tergih in mestih, kjer se pridiga rada zanemarja, naj se pogostokrat pove, kaka sveta dolžnost je, tudi božjo besedo poslušati. — U naših časih je treba otrokom že praviti, kako slaba in omejena je naša pamet; da smo dolžni, nedelje in praznike vestno posvečevati, se pridno postiti; kake pregrehe so goljfi ja pri kupčii in barantii, opravljanje, kletva, laž, igra, ples, ponočno vesovanje, itd.

5. Naj se ozira na posebne navade in cerkvene običaje. Postm. o svečnici se lahko pove, zakaj da se sveče blagoslovijo, o pepelnici, kaj pepelenje pomeni. O velikem postu se otroci pripravljajo za spoved in sv. obhajilo, o škofovem prihodu za sv. birmo. — Res je sicer, da versta naukov, ktero si je kateket osnoval, po teh navadah se nekoliko preterga; vendar mu ni svetovati, da bi od nje odstopil, ker ima tudi svojo dobro stran. Naj bolje pa je, ako se poduk u teh in enakih rečeh na nenavadne ure odloži, zlasti ko bi utegnul več časa terpeti.

6. Na želje staršev, postm. zastran prejeme zakramentov svete pokore in svetega rešnega telesa ali svete birme, se sme gledati le takrat, kedar se netežko dopolnijo in poduk ne terpi nobene-ga kvara.

II. Členek.

Od reda kateketičnega gradiva.

§. 4. U kateketičnem poduku je prikladnega reda potreba.

Pač ni treba nobenega dokaza, da ni vse edno, u kakovem redu se verozakonske in djanske resnice razlagajo; in da prikladen red je u kateketičnem poduku neogiblivo potreben, vsi enoglasno terdijo: kateri pa in kakošni je prikladni red, so razni raznih misli.

Popolno znanstvenega reda za kateketički poduk ne moremo poterditi; on je za učene in bogoslovce, ne pa za otroke. Vselej naj bolj varno kateket stopa, ako gleda pridno in pazljivo na *razumevno moč* svojih učencov in na njih *delokrog*. Te dve reči mu bodo naj bolj gotovo pravi pot kazale, in mu naznanjale, kaj se ima prej, kaj pozneje razkladati — in tisti red bo brez vse dvombe naj boljši, kateri moralno omiko učencov naj močnejše podpira, razumljivost in zapomn-jivost verskih nauk in resnic naj višje polajšuje, in se na posebne razmere in potrebsine katekumenov naj pridniše ozira.

Vsled teh danih opomb se dajo sledeče posebne vodila načertati.

§. 5. Vodila, po katerih nauki in resnice u kateketičnem poduku imajo se vverstvovati.

1. *Kateket naj versti nauke in resnice po redu, kateri je naravi Človeške duše, postavam nje razvitja in delavnosti naj primerniši.* — Po tem takem se morajo deca:

a) Naj poprej *ogledov* privajati, potem *predstav* in *razumkov*, in napo-sled še le *razsodov* in *sklenov*. Kar namreč duša, ko se razvijati začne, prej spoznavlja, se tudi prej razkladati mora. To je jasno kot beli dan, in kdor drugače ravna, se gotovo zamota.

b) *Začeti se ima vselej pri ložjem in napredovati k težjemu*, tako rekoč po stopnjah ali gredih. Ložeje pa se zove, kar razumeva tudi plitva

dušna moč in glava z malo možgan. Postm. ložje se dokaže dobrota kakor modrost božja; ložje se dopove, kaj je telo, kakor kaj je duša; ložje, da je truplo umerjoče, kakor da je duša neumerjoča, itd.

- c) *Začeti se ima pri znanem, in napredovati k neznanemu.* Enako popotniku, ki u svojo domovino pridši poprašuje pred vsim po znancih svojih, mora tudi kateket u duši svojih učencov najprej znanih predstav iskati, in potem še le k neznanim prestopati. — Naj lepši izgled u tem nam je Jezus Kristus sam, ki je svoje prilike in izgled jemal od navadnih opravil svojih poslušavcov, postm. od ribjega lova, od poljarstva, od pastirskega življenja... in jim kazal na limbarje na polju, na ptice pod nebom, na smokvino drevje, na pobeljene grobe itd. Vendar kateket ne sme pozabiti, da otrokom u obče je le malo znanega, večdel družega ničesar, kakor kar ravno krog sebe imajo in vidijo; in ni zadosti, da je ta ali una reč samo nekterim učencom znana, timveč na večino zmed njih se ima gledati.
- d) *Začeti ima pri posebnem, pri posameznih predstavah, in napredovati k občnemu, k razumkom.* Naj pervo namreč, česar se dete zave, so unanji ali čutni vtisi in ogledi, in izzačetka ne more drugače kakor predmetno (konkretno) in osebno (individuejno) misliti, postm. pod razumkom „*mati*“ si samo eno mater misli; sčasom še le in po dolgi vaji tako daleč stopi, da se vzdigne k občnim razumkom. Zategadel so otrokom, da se misliti vadijo, unanji in posamezni izgledi nad vse potrebni, in akoravno si tu in tam kak občen razumek že osvoje, morajo vendar na osebno in predmetno clo pogosto se ozirati; sicer bi se jim u glavi zvertelo, in padli bi z višočine občnega razumka. Postm. kdor hoče otroke podučiti, kaj je napuh ali lakomnost, naj jim kaže u posameznih slikah, kako taki ljudje mislijo in delajo, kaj je njih namen, itd.

2. *Nauki, ki so drugim u podnožje ali vvod, brez kterih se torej sledeči ne dajo umeti, se prej razlagati imajo.* Postm. prej se mora govoriti od izvirnega greha, kakor od našega odrešenja; prej razkazati, da je Bog vsegamogočen, vsegaveden in naj dobrotljiviši, in potem še le, da je naša dolžnost, vse dobro zvesto pričakovati od nje-ga, itd.

3. *Dokazi se imajo prej naznanjati kot nagibki; kajti dokazi so temelj pristne in čiste pobožnosti, ne pa nagibki.* Postm. prej se do-

kaže, da pijanost ali nečistost ste greh in žalite Boga, potem še le povejo se hudi in žalostni nasledki, ki izvirajo iz teh grehov.

4. *Nauki, ki globeje segajo u detinski delokrog, in so za nje koristniši in potrebniši, naj se pred drugimi razkladajo.* Tako postm. naj se govori prej od dolžnost otrok do staršev, do učiteljev, do bratov in sester, in potem še le od dolžnost, ki jih do drugih ljudi imajo.

5. *Dolžnosti pravice se morajo prej razkladati, kakor dolžnosti ljubezni, zato ker se tudi prej dopolnovati imajo.* Postm. prej se ima razložiti, da smo dolžni škerbeti za zdravje in življenje svojega bližnega, potem še le, da moramo telesne dela milosti skazovati; prej, da moramo drugim dobre izglede dajati, potem še le, da jih moramo braterno svariti, itd.

§. 6. Ali se sme naravna vera prej kot razodeta? ali se sme ena brez druge razkladati?

Mnogo jih terdi in tirja, da otrokom se od razodete vere tak dolgo ničesar povedati ne sme, dokler ni poduk u naravni veri pri koncu; vendar vsi njih dokazi se raztopé in zginejo, ako sledeče prevdarimo:

1. Nihče ne bode utajil, da mora že dobro izurjen u svojih mislih in močno jasne glave biti, kdor hoče resnice naravne vere razumeti: razodeta vera pa, ki vsa na zgodovini sloni, se razumi, brez da bi človek bil sosebno bistroumen in znajden.

2. Porok za verjetnost razodetih naukov in resnic je Bog sam, in ako se otrokom reče, da to ali uno je Bog razodel, se večdel zadovolijo: vse drugače pa je zastran naravne vere — tu je treba dokazov, katerih plitva otroška glava malokedaj prezre.

3. Dognano je in brez vse dvombe, da razodeta vera je stariša od naravne. Izzačetka namreč je Bog sam ljudi podučeval, in še le pozneje, ko so razodete verske resnice tu in tam po svetu se bile skoro popolno pozabile, so modri možje po dolgem premišljevanju našli sopet nektare teh ne novih, timveč le zgubljenih resnic. — Kar je torej prej bilo, naj se tudi prej razlaga.

Iz tega pa, ker terdimo, da naravna vera se ne sme razkladati prej kot razodeta, ne sledi, da bi naravne resnice u kateketičnem poduku se u misel jemati ne smele; kajti razodetje hrani u svojem krilu

ne samo razodete, timveč tudi naravne resnice, katerih nekaj bi ne bila naša pamet nikdar, nekaj pa bi jih bila sicer našla, toda clo pozno, in še le po dolgih trutih in žalostnih zmotah. Zategavoljo kateket ne sme razkladati ne naravne vere brez razodete, in ne razodete brez naravne; marveč obedve u prijazni zavezi. Je treba z dokazmi kako resnico podpreti, naj jih jemlje iz razodetja in iz razuma; je treba nagibkov, naj upotrebuje razodete in naravne, in tako naj pri vsaki priložnosti pokaže, kako lepo, prav kakor dve sestri, se podpirate naravna vera in razodeta; kar ena uči, tudi druga poterja, in kar ena ne odobri, tudi druga overže. Sosebno pa naj se trudi in prizadeva iz vse svoje moči, da bodo učenci veliko potrebnost in neprecenljivi dar razodetja božjega prav živo spoznavali, in po lepem in čednem zadržanju se Bogu hvaležni skazovali. — Ako se postm. oberne na Kitajce, zamorce in druge narode, ki brez razodetja u smertni senci sedé, najde gradiva čezzadosti.

§. 7. Se smete dogmatika in moralna u kateketskem poduku ločiti? se sme ta pred unoj razkladati?

Ko bi že morala, ali ko bi smela kaka ločitva biti, se ve da dogmatika bi se imela pred moralno razkladati; kajti dogmatika je ogelni kamen, na kterege je moralna zidana. Ali u kateketskem poduku ne sme u tem oziru nobene ločitve biti; ako bi se zanemarila ta ali una, gotovo bi ne manjkalo žalostnih nasledkov. Zategadel, kar se je reklo od razodete in naravne vere, velja tudi od dogmatike in moralne: ne po samši, marveč u tesni in prijazni zavezi se morate razkladati, tako da vseskoz ena drugo podpira, se ena na drugo naslanja, ena drugi pomaga in na roko gre. Se razlagajo moralni nauki, naj se pokaže verostavek (dogma), iz kterege izvirajo; se razlagajo verostavki, naj se pokaže njih upliv u moralno sploh in u posamezne dolžnosti. — Postm. ako se razlaga nauk od angeljev božjih, je treba pokazati, kako pridno moramo častiti svoje angelje varhe, kako zvesto priporočati se jim, zlasti zjutraj in zvečer: ako pa učim in razlagam, da se tudi malih grehov varovati imamo, se lahko na svetost ali pravičnost božjo naslanjam, itd.

Moralna vendar, ali kar je vse eno, nauk od naših dolžnost, ki jih imamo do Boga, do samega sebe, in do drugih ljudi in stvari, je

toliko važna, da ni zadosti, razlagati te naše dolžnosti le vmes med dogmatiko, le sem ter tje, kakor priložnost nanaša; marveč še posebej, u lepi zvezi jih je treba razkladati, da jih poslušavci lahko razumijo, in si globeje u serce vtisnejo. Res je sicer, da moralni nauki po tem takem dvakrat na versto pridejo; ali to nič ne dene — važnih resnic tudi desetkrat povedati ni preveč.

III. Členek.

Od razredovanja učencov.

S. 8. Po katerem merilu imajo učenci u verskem poduku se razredovati?

Hoče kateket učence in učenke svoje spešno in plodonosno podučevati, se mora ozirati ven in ven, kakor smo že slišali, na njih razumevno moč, na njih posamezne razmere in potrebsine, in na razne okolišine časa in kraja. Da bo pa temu težkemu delu kos, jih mora u razrede vverstiti: ako ne, se bo znabiti mnogo trudil in putil, vendar slabo izhajal, in malo ali pa clo nič opravil — in opiraje se na to prepričbo, tudi cesarski ukaz velevala, da brez dovoljenja kateketovega se ne sme nobeden učenec u višji razred preseliti.

Pri tem razredovanju ima kateket gledati:

1. na predvednosti svojih učencov;
2. na predmete, kateri se u razredu učé; ker je dobro znano, da nekteri predmeti potrebujejo vekše, nekteri manjše dušne omike in bistrosti.

Samo na starost učencov gledati, bi ne bilo prav, ker marsikdo je clo mladih nog, vendar več vě in je bolj vgodne duše, kakor nekdo, ki je dve ali tri leta starši. Clo nič se ozirati na leta, bi pa tudi pametno ne bilo, ker dušoslovje nas uči, da u otroku je skorej sama čutnost živa in delavna, u fantiču se s čutnostjo vred tudi razum razvija, in še le u poznejih letih se pamet budi in drami. — Po totih ozirih in po svojej modri glavi naj kateket vverstuje svoje učence u višji ali nižji razred.

Po zdaj veljavni učiliški sostavi vsaka ljudska šola razpada u dva razreda. U prvem razredu se razkladajo naj lahkeje verozakonske in

djanske resnice, in se ne smejo upotrebovati drugačni dokazi, kakor taki, katerih prepričevalno moč slaba otročja glava brez težave prezira in razumi. Gradivo za te učence pripravno hranuje mali katekizem, ki je torej navod, po katerem se kateket u tem razredu obračati ima. — Kar se je u prvem razredu pričelo, se u *drugem* na dalje snuje; verozakonske in djanske resnice se razlagajo bolj obširno in bolj raztegnjeno, se djansko obračajo na sedanje in bodoče otroške razmere, in ker mnogo učencov po doveršenem drugem razredu učilnice zapusti, se jim naj važniši in naj potrebniši nauki globoko u glavo in u serce vtisniti morajo, tako da jih ne pozabijo prec, timveč zvesto ohranijo vse svoje žive dni. Gradivo za te učence primerno hranuje sredni katekizem, ki je torej navod, po katerem naj se kateket u drugem razredu obrača. — Verh tega se imajo učencom drugega razreda tudi evangeljski odlomki, ki se ob nedeljah in zapovedanih praznikih u cerkvi berejo, prikladno in djansko razlagati. Kar pa zadeva zgodbe sv. pisma, njih razlaga u ljudskih šolah sicer ni ukazana; vendar bi kateket zaslužil kregan biti, ko bi jih popolno zanemaril, ker so toliko lepe in kot nalašč za otroke spisane.

U ljudskih šolah, ki so po mestih in večjih terjih, ali kakor jih vlada je kerstila, u *glavnih šolah* in *realkah* se učenci devajo u tri ali štiri razrede, in vsakemu razredu posebej se sveta edinozveličavna vera ima razlagati. — U povenšnici ali elementarnici se ne sme drugega razkladati, kakor kar je naj potrebnišega od Boga in angeljev, od stvarjenja sveta in človeka, od nesrečnega prvega greha in vesele obljube, odrešnika poslati. U prvem in drugem razredu se tako ravna, kakor je bilo zgorej rečeno, samo s toj razlikoj, da se zgodbe sv. pisma in razlaga evangeljskih odlomkov za tretji razred prihranijo. U tretjem in četrtem razredu je veliki katekizem navod, po katerem naj se kateket obrača; vsi važniši verozakonski in djanski nauki se morajo obširno in nadrobno razlagati, globoko utemeliti in dokazati z besedami sv. pisma, in prav pogosto obračati na razne razmere in okolišine časov in krajev.

Opomba. Po zdaj veljavnih šolskih postavah so otroci primorani, šest let u šolo hoditi, iz česar se lahko vidi, na kakih raznih stopnjah so njih dušne zmožnosti, in kako težavno je za kateketa, u svojem poduku tako se vesti in obnašati, da nobenega svojih učencov popolno ne zanemari; timveč kolikor je naj več mogoče, se na vse ozira, vse svojo skerbjo objema, naj bodo brihtne ali puhle glave.

§. 9. *Kedaj se ima prejenjati s pripravljivnim ali početnim verskim podukom? kedaj pričeti z obširnišim?*

Ako se to, kar je bilo zdaj rečenega, le nekoliko prevdari, se kmalo vidi, da ne more se določiti ne leto ne čas, o katerem namesti početnega ima obširniši kateketički poduk nastopiti; temuč samo toliko se zamore reči, da kateketički poduk se ima obračati ven in ven po meri, po kateri se dušne zmožnosti otrok razvijajo, in na kolikor višjo stopnjo dušno razcvetje pride, toliko obširniše se kateketički poduk mora snovati in deliti. Vidi se pa tudi brez vse težave, kako zlo se moti, kdor misli, da z izstopom iz ljudske šole je poduk u sv. veri že končan, že doveršen. Bodi si, da deca u šoli še tako veselo se učé in napredujejo, vse njih vednosti so vendar silno pičle in nepopolne; rahle in nježne cvetke so, ktere nehuda slana že popari: zategadel moder in skerben kateket mladine, ktera iz ljudske šole stopi, ne bo nikakor zanemarjal; marveč vseskoz s pazljivim očesom za njo se oziral, in kolikorkrat bi se potrebno kazalo, jo podučeval, jo svaril, jo prosil in opominjal, pri čem mu tudi cesarski ukaz na roko gre, ki veleval, da možka in ženska mladina, ki iz delavniške šole stopi, se do šestnajstega leta u ponavljavnicah podučevati ima.

Naposled še se mora opomniti, da ne samo otroke, majhne dečke in dekličé, ampak tudi odrastle kristiane je treba katekezirati; naj že bo ob nedeljah pri očitni službi božji, ali dopoldne ali po poldne; ali kakor navada je u nekterih krajih, da se mora po soseskah iti ali clo u posamne hiše. Da mora kateket tudi pri tem svojem poslu pridno gledati na dušno omiko tistih, ktere podučuje, je tako jasno, da vsaka beseda o tem bi bila potrata.

§. 10. *Kedaj, u kateri starosti se ima začeti, otroke u sveti veri podučevati?*

Francozki modrijan *Rousseau* je bil prvi, ki je terditi jel, da mladež pred petnajstim ali šestnajstim letom se ne sme u veri podučevati; timveč se mora uriti prej u naravopisu in naravoslovju, u dušoslovju, u občni dogodivščini in pravoslovju, po tem še le se ima poduk u veri pričeti. To njegovo mnenje, dasiravno se na prvi pogled nam čudnovito zdeva, je vendar le resnično, ako je to a) zastran naravne vere mislil, ker je dognano in nedvumljivo, da nje resnice zaumeti je treba ne malo bistrosti; in b) ako je izustil to oziraje se na tiste,

kteri po vsej sili hočejo, da vsi nauki božjega razodetja se imajo otrokom že razlagati; ker se vendar ne da utajiti, da je dosti naukov, kteri so za slabo otroško glavo še previsoki.

Ali ker pravimo, da se ima clo zgodaj že začeti, otroke u sveti Jezusovi veri podučevati, ne tirjamo ne ene ne druge teh reči; temuč samo toliko terdimo, da je mnogo verskih naukov, kterih se tudi deca brez posebne težave že naučé, ako kateket le po pravem potu stopa, in se umno sukati vč. Tudi deca namreč:

1. Že nekoliko misliti znajo, se u svojih mislih tu in tam nad vidne in čutne reči vzdigajo, in se torej tudi verskih resnic brez posebnih over učé in privajajo.

2. Mnogo je naukov, ki od enega svojega konca do drugega popolno na dogodivščini sloné, in kako lahko dete take nauke zaumeva, skušnja nas uči: razlagati pa otrokom kaj takega, kar dolgih dokazov in velike bistrosti potrebuje, bi ne bilo pametno, timveč bedasto.

3. Večkrat že je bilo omenjeno, da za otroke naj se odbirajo samo tisti nauki, ki so primerjeni njih razumevnej moči, njih dušnemu razvitju in drugim njih potrebšnam; kar pa ni za nje, naj se odlaga na pozneje leta.

Marsikdo sicer vgovarja, rekoč: *Prec ko se otrokom naznani, da Bog plačuje ljudi, kteri dopolnujejo njegove zapovedi, in kaznuje tiste, kteri jih ne dopolnujejo, njih djanja zgubé vso moralno ceno; zato ker potem jih le lastni dobiček, le obljubljeno plačilo ali strah pred kaznijo, ne pa ozir dobrega in pravega k djanju priganja, in zategadel naj se deca pozneje ko je mogoče, soznanjajo z Bogom, ki nam povračuje vse naše djanje in nehanje.* — Oh kako moder svet je to! lepa hvala za njega, in zlatimi pismenkami naj bi se zarisal — u černe kujige! Ko bi dosledno po njih mislih se godilo, bi naj bolje bilo, da bi človek nikoli u svojem življenju nič ne slišal od Boga, od njegovih obljub in svarov; in vendar je Jezus tolikokrat govoril od svetih nebes in od večnega ognja, samo zato, da je ljudi k dobremu djanju nagibal in da bi jih bil hudega obvaroval.

Sopet drugi pravijo: *Brez popolnega poznanja narave ni mogoče, Boga stvarnika narave prav poznati.* — Njih bi pač lahko prašali, kdo pozna naravo popolnoma? ali oni, ali kdo drugi? — In kdo pozna Boga popolnoma? Na zemlji nihče ne; na zemlji Boga le kakor

u zerkalu gledamo, govori sv. Paul I. Kor. 13, 12. gori nad prijaznimi zvezdami ga bomo poznali, kakošen da je, in ga gledali od obličja do obličja. Zatorej ne popolnoma, ampak samo čedalje bolj spoznavati ga nam je mogoče, in to si moramo prizadevati, to je naša naloga, to nas vsih cilj in konec.

Vsi ti in drugi enaki vgovori nekaj od tod izvirajo, ker mislijo, da hočemo otrokom že razlagati vse nauke naše vere, nekaj pa tudi od tod, ker u resnici so marsikake napake u kateketički poduk že vlezle. Ali če se otrokom, kakor smo nekokrat že omenili, razlagajo samo tisti verski nauki, ktere brez težave prezirajo in razumijo, nerazumljivi pa se na pozneje leta odlagajo; če se kateket vedno prikladnega pota derži, in ima postave dušnega razvitja vseskoz pred svojimi očmi, nam gotovo nobeden pameten ne bo za zlo vzel, da majhne otroke že u sve-ti veri podučevamo. Je človek že odrastel, naj boljši poduk pri njem le malo zdava, in kdor hoče žeti stoteren sad, mora vselej le mladine se iskreno lotiti, in pridno in skerbno jo podučevati. — Edina beseda Jezusova: „Pustite male k meni priti,“ je toliko težka, da odvaga Rousseau-a in vso derhal njegovo, in kakor hitro se otroka dušna moč razvijati jame, se mora tudi kateketički poduk pričeti.

§. 11. Ali se ima u kateketičnem poduku vsako leto ves katekizem razložiti? ali le nekaj, in to bolj obširno?

Bili že so kateketi, ki so imeli navado, da vsako leto so razložili le nekaj katekizma, se ve, da to precej obširno, in so po tem takem še le o treh, štirih ali petih letih vsega doveršili. Toda ta navada je bila slaba, in se ne sme posnemati; kajti:

1. Pri takej obširni razlagi pride marsikaj vmes, kar je za otroke previsoko, in se ne primerja njih delokrogu, ne njih razmeram. Postm. ako bi kateket razlagal celo leto samih deset zapoved božjih, koliko nepotrebnege ali znabiti tudi nevarnege bi deca slišali! kakor od voher-nije, od prešestva, itd.

2. Mnogo naukov in dolžnost, kterih vediti bi otrokom zdaj že silno potrebno bilo, bi se preveč na dolgo odložilo — znabiti na štir ali pet let.

3. Ni se nadjati, da bi deca dobro zapomnili nauk, kterega ob štirih ali petih letih samo enkrat slišijo; timveč le prehitro ga pozabijo.

4. Po takem ravnanju bi mnogo učencov popolnega verskega poduka nikdar ne prijelo; kajti nekteri zmed njih učilnice clo rano zapusté, in s trebuhom za kruhom gredo, nekteri pa, ker se njih starši večkrat selijo, u več učilnic pridejo.

Vsi taki učenci bi ulovili le kake šibre verskega poduka, le kako drobtinco bi tu in tam pobrali: doveršenega ali celega bi ne dobili u nobeni šoli; zategavoljo moramo hvaliti cesarski ukaz, ki velevala, da se ima vsako leto u vsakem razredu celi katekizem razložiti. Se ve, da kateket mora razumevno moč učencov vedno pred očmi imeti, in stopati skoz in skoz po naravnem potu od ložjega do težjega. — Pervo leto se razkladajo naj potrebníše resnice, ki so temelj naše sv. vere; drugo leto se razlagajo že obširníše, ter se tu in tam kaj pristavlja; in tako se sledno leto poduk razširja, in sledno leto globokeje utemeljuje. De- ca, ki slišijo vsako leto ravno tiste nauke, si jih terdnejše u glavo vtisnejo, in ker se vsako leto novega kaj dostavlja, se ni treba bati, da bi se jim gabiti jelo. Kar je pa naj boljše, je to, da se kateketički poduk na kose ne razterga; timveč zmir u lepi zvezi in cel ostane.

Kar smo tu od šole rekli, velja nekako tudi od cerkve.

DRUGO POGLAVJE.

OD POTA IN NAČINA KATEKETIČKEGA PODUKA ALI KAKO SE IMA UČITI.

U tem poglavju se bo govorilo: a) kako se imajo deca u sveti veri prikladno podučevati in kako zadostoma prepričati; b) kako nagibati, da zaslišane nauke u djanju spolnujejo; c) kako se jim verski nauki u glavo vtisnejo, da jih shranijo za vse svoje žive dni; ali z drugimi besedami: kako se ima 1. *razum*, 2. kako *volja*, in 3. kako *pomnež* učencov obdelavati. Razun tega bomo pretresali 4. *kakega jezika*, 5. *kake učbe kateket* ima se posluževati; 6. kako ima *svete evangelje* in *zgodbe sv. pisma*, in 7. kako *kristianski nauk ob nedeljah* u cerkvi razlagati.

I. Členek.

Od izobražavanja razuma.

Kateket, ki hoče razum svojih učencov prikladno izobraziti, jih mora 1. u sv. veri jasno in razgovetno podučiti; jih mora 2. od vsake resnice terdno in obstojno prepričati — od teh dveh reči se bo govorilo u tem členku.

Ker je znano, da poduk in ves njegov uspeh se na predstave in razumke naslanja, je treba najprej odgovor dati na oprasho:

A. Kako se razni verski razumki naj boljše razjasniti in razgovetiti dajo?

§. 12. Pravi in jasni razumki o verskih resnicah so nad vse važni in potrebni.

Kako važni in potrebni so pravi in jasni razumki, se iz sledečega lahko vidi:

1. Predstave in razumki so temelj vsih poslov naše duše, so studenec, iz katerega višje dušne zmožnosti vse dobivajo gradivo svoje. Kakor se dober sad rodi le na dobrem drevju, tako prave misli in blagi čuti priraščajo le iz pravih predstav — in ker se po predstavah in razumkih tudi naša volja ravna, dobri sklepi in pobožne djanja le iz primernih jasnih razumkov priti zamorejo.

2. So predstave napčne, so razumki krivi, so tudi misli krive in napčne; iz slabih misel pa, kakor večkrat slišimo, pride mnogo slabega, se izcimlja razujzdanost in razkošje. Kdo postm. je oče nesrečnega dvoboja? ali mar ne napčen razumek o časti in poštenju? — Kdo so starši lakomnosti, zapravljivosti in zavida? ali mar ne slabe in krive predstave o časnem blagu in premoženju? itd.

3. So predstave nedoločne ali zmešane, nekaj prave nekaj krive, je tudi človek nedoločen, in omahuje zdaj na eno zdaj na drugo stran, je kakor rahel ters, ki se obrača, kakor veter piha, kmalo na levo kmalo na desno.

4. Naj večji revež pa je, kdor nima clo nobene predstave, clo nobenih razumkov; on je prav u resnici brezumnež, ki poln nevarnost u nevednosti tava, in je ves, kolikor ga je, slepcu podoben, ki le takrat čversto stopa, kedar prijaznega, skerbnega vodja ima; kakor hitro pa ga vodivna roka zapusti, se u prvo jamico zverne.

Sosebno važni pa in potrebni so pravi in jasni razumki u verskem poduku; 1. zato ker razumki na verskem polju so večdel nadčutni, in njih razjasniti je mnogokrat silno težavno; 2. ker u verske reči se clo lahko kaka zmota vrine, in 3. ker zmote u verskih zadevah so mnogo nevarniše in škodljiviše, kakor u kakih drugih, bodi že kakor-šnih hoče.

Ne sme se sicer tajiti, da imamo tudi drugih sredstev, ki nagibavajo človeka k lepemu in pobožnemu življenju, ki včasih mnogo pripomorejo, da stori kaj dobrega in opusti kaj grešnega; kakor so postm. dobri izgledi, lepi opomini, darila in kazni, pobožne vaje, zbuja moralnih čutov, itd. Vendar vse te in druge enake reči moralnost našo sicer podpirajo, in se u nemar puščati nikakor ne smejo; toda vkoreniniti je ne morejo. Kje postm. je kateket toliko pogumen, kateri bi si upal reči svojim učencom, da naj posnemajo *izgleda drugih ljudi*, in naj živijo, kakor vidijo druge živeti, ker je vsikdar več slabih, kakor dobrih izgledov na svetu?

Kazni in darila, (res je in obče znano,) človeka u dobro močno nagiblajo in ga hudega odvrtačajo; pa tudi njegovemu djanju in nehanju mnogo ali pa clo vso moralno ceno vzemajo. *Privadi* se človek tudi marsikaj, tega nikdo ne bo odrekel: ali koliko veljave pred Bogom ima, kar se stori iz prazne navade, je znano vsakemu, ki je u sveti veri le nekoliko podučen. Kar naposled *moralne* ali *pobožne čute* zadeva, res da dostikrat človeka močno presunejo; vendar so le memogredoči, torej se moralnost tudi na nje staviti ne da.

§. 13. *Kako se predstave in razumki rodé.*

Kateket, ki hoče o verskih resnicah prave in jasne razumke svojim učencom vtisniti, mora u dušoslovju jako izurjen biti in dobro vediti, kako se predstave in razumki u človeški duši izcimljajo, in mora ven in ven zvesto se deržati pota, kterega mu narava človeške duše kaže.

Od razumkov.

Modroznanstvo našteva mnogo plemen razumkov, to je, predstav raznoverstnih u eno besedo ali u en izraz združenih; našteva čutne, moralne, zmesne, zbirne, občne, posnete in nadčutne razumke — in vse te razne plemena otrokom razlagati, razjasnovati in razgovetovati, je ena naj važniših dolžnost vsakega učitelja, sosebno pa kateketa; ker kateketički poduk med vsimi naj globeje sega u našo časno in večno srečo. Iz tega se pa tudi vidi, kako neobhodno je potrebno, da kateket dobro pozna pot in način, po kterem se ti razni razumki naj ložje razjasniti dajo: ako tega ne ve, ni dober kateket, naj bo sicer še tako

visoko učen; kajti ako velewa otrokom učiti se, česar ne razumijo, kmalo zgubé veselje do poduka; ako pa se siloj priganjajo, se jim poduk naposled clo gabiti jame. Zategadel hočemo zdaj razne plemena razumkov vse zaporedom pregledati in pokazati, kako se naj ložje in naj boljše razjasniti dajo.

§. 14. Kako se dajo čutni razumki razjasniti?

Na naj nižji stopnji so čutni razumki ali predstave od vunanjih reči, ktere po vunanjih počutkih na našo dušo udarjajo, in se dajo ali ovohati ali ošlatati ali okusiti ali viditi ali slišati. Kateketu, ki tote razumke razjasniti hoče, se trojin pot odpira; prvi je pot *neposrednega ogledovanja*, drugi *posrednega ogledovanja* in tretji pot *prisposodbljanja*. — Prvi je boljši kot drugi, in drugi sopet boljši od tretjega.

1. Po *neposrednem ogledovanju* se čuten razumek razjasni, ako se otrokom predmet, ktereга razumek se jim vtisniti hoče, na ravnost postavi pred oči, ter se jim reče, da naj ga ošlatajo, okusijo ali ogledajo. Postm. razumek hriba, poslopja ali stolpa se naj prej in naj ložje razjasni, ako pokažemo učencom tote reči, in jim rečemo, da naj jih pazljivo ogledajo, in naj naznanijo in razložijo njih bitne znake ali znamnja. — Vsakdo lahko vidi, da ni lepšega ne krajšega pota, razjasniti čutne razumke, kakor je pot *neposrednega ogledovanja*; kajti razun zdravih počutkov se ne upotrebuje ničesar drugega na njem.

2. Ali najde se mnogo čutnih razumkov u kateketičkem poduku, kteri ne dajo po tem se razjasniti, postm. razumki: Jeruzalemski tempel, Noetova ladja, skrinja zaveze, morje, itd. Pri teh in enakih predmetih, pri kterih se pot *neposrednega ogledovanja* zapre, ni družega sveta, kakor podati se na pot *posrednega ogledovanja*, to se pravi, treba je take predmete u slikah ali podobah otrokom pokazati, jim reči, da naj jih dobro ogledajo po njih posameznih delih, ter se jim razlaga in razlaga, dokler jih u djanju si predstaviti zamorejo. — Po tem potu je treba že več razlagati in že več misliti, in se pri vsem tem lahko še prigodi, da deca slabo razumijo ali si kako krivo predstavo nasnujejo. Sosebno na slikah je veliko ležeče; ako niso zveste, in reč drugač kažejo kakor je u resnici; ako niso ljube in mile, kakoršnih je mnogo

bakrorezov, ali morda kaj spodtikljivega na sebi imajo, razjasnovanje razumkov namesti pospešiti, le zaverajo.

3. Kolikorkrat pa se pripeti u kateketičkem poduku, da reč ali predmet se ne da pokazati ne u djanju ne u slikah, da torej tudi čutni razumek se ne more razjasniti ne po potu neposrednega, ne po potu posrednega ogledovanja, kateketu ne ostaja družega, kakor podati se na pot *prispodobljanja*, to se pravi, kaka podobna reč, katero so deca že vidili ali jo saj lahko vidijo, se jim u misel vzame, in se jim pokaže, kaj ima podobnega in kaj nepodobnega s predmetom, ki se jim razjasniti hoče. Po tem potu se Noetova ladja prispodoblja lahko kaki hiši, ali koder so deca vidili že barke, kaki veliki barki; jeruzalemski tempel kaki cerkvi; morje kakemu jezeru ali ribniku; skrinja zaveze kaki navadni skrinji za žito, moko ali oblačilo itd. — se ve, da mora se pristaviti, kar jim manjka, in odvzeti, kar je odveč.

Kdor hoče po tem potu kaj opraviiti, mora jemati prispodobne le od takih reči, ki so primerne, otrokom dobro znane, in veličanstvu sv. vere Jezusove ne nasprotnne. Sicer pa se razumi samo od sebe, da ti pot je naj slabši, naj nevarniši, in kateket se ne sme podati na njega, razun takrat ko se una dva pota mu zapreta; kar se tu in tam, ker primerne slike se ne dobijo ravno tako lahko, rado večkrat prigodi.

§. 15. Kako se dajo notranji razumki razjasniti?

Notranji razumki imenujejo se predstave od tega, kar se godi u notranjem človeku, kar duša dela in terpi, kar čuti in misli. Sem spadajo: 1. vse predstave od zmožnost človeške duše, od razuma, pomneža, domišljave, itd. 2. vse predstave od prikazkov, od djanj in spremen teh zmožnost, in 3. vse predstave od notranjega stanja človeške duše, postm. vera, upanje, ljubezen, strah, veselje, hvaležnost, itd.

Takih razumkov je lepo število u verskem poduku; zategadel je tudi mnogo nad tim ležeče, da kateket jih lepo in pristojno razjasniti zna. — Berž ko ne bo u tem obziru naj ložje in naj varniše stopal, ako opomni učence in jim prevdariti da, kaj bi mislili ali čutili, ko bi bili u tem ali unem stanju. Postm. kak pošten in resničen mož bi vam povedal kaj, kar prej še niste vedeli, in vi bi mislili: to je res, kar je izustil ali povedal — glejte! to se pravi *verovati*. Kak pošten, dobroten in premožen mož bi vam obljubil kaj, kar vas veseli, postm. kako novo oblačilo. Kako bi vam pri sercu bilo? kaj bi mislili? kaj

pričakovali? — Glejte! kaj dobrega zvesto pričakovati, in tega že vprej se veseliti, se pravi *upati*, itd.

Še lepše se notranji razumki razjasniti dajo, in globeje se vtisnejo in vkoreninijo, ako se otrokom reče, da naj nekoliko pomislijo, ali niso morebiti kterikrat že sami u kakem takem stanju bili. Postm. strah razjasnovaje bi jih lahko opomnul strašnega ognja, ki je znabiti kake pol leta prej blizo pol vasi upepelil, ali kakega sosebno huđega vremena, itd. Ali pa se pove jim kaka dogodba, u kateri se dotični razumek razjasni, in kolikor mogoče naredi razgotoven: deca pa naj presodijo, kako mora biti pri sercu človeku, ki se znajde u takem stanju. Postm. gledé na razumek „*grevenga*“ naj se razloži učencom povest od zgubljenega sina; potem pa naj se jim reče, naj naznanijo, kaj menijo, kako je bilo zgubljenemu sinu pri sercu, kaj je prej ko ne mislil, kaj občutil, ko je glada pojemał in vidil sirošino, u ktero je po svojih grehah zagazil. Ali je pač mogoče, da bi imel bil kako veselo uro? kaj je berž ko ne si želel? kaj si naprejvzel? — Potem se sklene in reče: Glejte! je kdo žalosten in otožen zavolj storjenega greha, si želi in pravi: oh, ko bi ga pač nikdar ne bil dopernesel! in si naprejvzame, nikdar več ga storiti, to se pravi „*grevengo*“ imeti.

Čedne primerne slike, ki dušno notranje stanje, kolikor se razodeva u lieu, pogledu in drugem obnašanju, postavljajo u živih izrazih in vidnih čertah pred oči, razjasnovanje teh razumkov mnogo podpirajo, samo da kateket učence podučí, kako se sodi in sklene od vunanjega izraza na notranje dušno stanje. — Toda take izverstne slike so redke.

§. 16. Kako se dajo zmesni razumki razjasniti?

Zmesni razumki imenujejo se predstave, ki si jih pridobivamo nekaj po vunanjem, nekaj po notranjem počutku, kakor: človek, sv. kerst, sv. birma in vsako posamezno moralno djanje.

Ker tote verste razumki imajo dvojno stran, jih tudi kateket mora u dvoje razcepiti, in razjasniti vsako predstavo posebej po pravilih verste, u ktero spada. Ktera predstava ravno se ima prej razjasniti, ali čutna ali notranja, se u obče ničesar določiti ne more; samo sledeče vodilo se lahko ustanovi.

Kedar je vunanji del predstave prikazek ali nasledek notranjega, tada se ve, se notranji razumek mora prej razložiti kakor čutni; postm. pri razjasnovanju tega ali unega sv. zakramenta se ima vselej prej nevidna gnada božja, in potem še le nje vidno znamnje razložiti. Ravno tako se ravna pri razlaganju moralnih dolžnost; vselej naj se prej namen razjasni, in potem še le vunanje djanje. — Pri predstavah pa, ktere ne visite ena od druge, naj se vunanji del prej razjasni, ker nareja manj težav kakor notranji. Postm. človek obstoji iz duše in telesa; tu se prej pove, kaj je telo, in na to še le, kaj je duša.

Naposled ko ste obe predstavi se že razjasnile, je treba otroke poučiti in napeljati, kako imajo obe u eno združiti in namesti dveh si eno samo misliti, ter se njeno ime pove. To druženje dveh predstav u eno samo je za otroke večdel silno težavno, ker oni sploh gledajo le na poveršnino, le na lice, za znotranje pa se ne menijo toliko. Postm. pri razumku „molitva“ radi gledajo samo na vunanje zaderžanje, da človek kleči, roke na persih sklepa, kako knjižico ali molek u rokah ima, itd. znotranjega pa, namreč povzdige duha k Bogu ne porajtajo toliko.

§. 17. Kako se dajo zbirni razumki razjasniti?

Zbirni razumki so predstave, ki obsegajo množico enoverstnih predmetov, in se rodé, ako si več enakih reči u kakem občenem izrazu soedinjenih mislimo; postm. cerkva, hosta, šola, itd.

Kateket, ki te verste razumke primerno razjasniti hoče, se mora ravnati po sledečih vodilih:

1. Najprej mora obrniti pazljivost svojih učencov na posamezne predmete, iz kterih zbirni razumek obstoji. Postm. deca! li veste, kaj je kristian, kaj je drevo, kaj je učenec?

2. Naj jim pove, da vsaka taka posamezna predstava je pomnožena u zadevajočem zbirnem razumku. Postm. sv. cerkva obstoji iz mnogo kristianov, in eden kristian za se še ni cerkva; — u hosti je mnogo dreves, in eno drevo za se še ni hosta; — u šoli je mnogo učencov, in eden učenec za se še ni šola.

3. Se morajo opomniti, da naj skerbno pazijo na znak, ki vse te posamezne predstave veže in u eno staplja. Postm. sv. cerkva je

množina kristianov, ki vsi enako časté in molijo Boga; — u hosti stoji množina dreves, ki vsi skupej rastejo; — u šoli je množina učencov, ki se vsi ob enem podučujejo.

4. Na to se pove, kakošno ime ima zbirni razumek. Postm. množina kristianov, ki vsi enako časté in molijo Boga, zove se sv. cerkva; — množina drevja skupej rastečega zove se hosta; — množina učencov, ki vsi se ob enem podučujejo, zove se šola.

5. Naposled se po razlagajočem (analitičkem) potu oprasha je ponavlja. Postm. kaj je sv. cerkva? koliko kristianov obsega sv. cerkva? čimu je toliko kristianov u cerkvi združenih? je mar eden kristian za se že cerkva? kaj torej je sv. cerkva? ...

§. 18. Kako se dajo občni razumki razjasniti?

Občni razumki so predstave, ki obsegajo več raznoverstnih djanj ali predmetov, vendar takih, ki, dasiravno se ločijo u drugem, imajo nekoliko enakih bitnih znakov na sebi; in ako si te raznoverstne djanja ali predmete, ki imajo enake znake, po kakem občnem izrazu soedinjene predstavimo, imamo občni razumek. Postm. žival; kakor razne so stvari, ktere pod tim občnim razumkom zastopimo, imajo vendar vse enaki znak na sebi, da so žive, čutljive in brezpametne bitja. — Več znakov ko občni razumek ima, toliko manj obsega predmetov ali djanj; postm. občna razumka „katolički kristian“ in „ptuji greh“ ne zapopadata toliko, kakor „kristian“ in „greh.“

Ker občni razumki u kateketičkem poduku pridejo marsikrat na versto, je močno treba, da kateket jih dobro razjasniti zna, kar bo naj lažje izpeljal, ako se ravna po sledečih vodilih:

1. Najprej je treba naznaniti nekoliko posameznih djanj ali predmetov, na kterih najdejo se bitni znaki občnega razumka. Postm. ko bi kateket občni razumek „čudež“ razjasniti hotel, bi moral naznaniti, kako je Jezus u Kani galilejski spremenil vodo u vino; kako z malo kruhom nasitil mnogo jezar ljudi; kako mertvega Lacara obudil k življenju, itd.

2. Je treba opomniti učence, da naj pazijo dobro na bitne znake občnega razumka, in ako so zapazili jih, naj jih povejo in razložijo. Postm. pri razjasnovanju razumka „čudež“ je treba opomniti pri vsakem posamnem djanju, da nihče ne more kaj takega storiti, nihče spreme-

niti vode u vino, nihče z malo kruhom nasititi mnogo jezar ljudi, nihče mertvega obuditi k življenju, itd. kakor Bog sam, ali pa tisti, kteremu Bog da oblast. — „*Ali bi mogel ti to storiti?*“ bi lahko se oprášalo, „*ali jaz?* — *kdo pa?* — in *kdo še?* ...

3. Je treba pokazati, kako vsi ti občni ali enaki znaki se dajo u enem zbrati, in se ime dostavi. Postm. kateket razjasnovaje razumek „*čudež*“ bi lahko takole govoril: Povejte mi zdaj, kdo zamore spremeniti vodo u vino? kdo z malo kruhom nasititi mnogo jezar ljudi? kdo umerlega obuditi k življenju? itd. zapomnite torej: vsako delo, ktereга ne more storiti nobeden, kakor Bog sam, ali pa tisti, kteremu Bog da oblast, se zove *čudež*. Kaj je torej *čudež*? itd.

4. Dobro je, da kateket včasih nalaš izpusti ti ali uni znak, in potem praša, ali predmet, od ktereга se govori, še sliši k tistemu razumku ali ne. Postm. Si rekel, da zakrament je vidno znamenje — sv. križ na cerkvi je tudi vidno znamenje; ali je torej tudi zakrament? itd.

5. Občen razumek ne sme imeti drugih kakor bitnih znakov. Postm. napčno bi bilo, ko bi kateket rekel: *usmilenje imeti se pravi, nad bližnega nesrečoj jokati*, ker jok se ne sme šteti med bitne znake.

§. 19. Kako se dajo posneti razumki razjasniti?

Posneti razumki se dobivajo, ako lastnost, ktero na nekterih djanjih ali predmetih zapazimo, od teh djanj ali predmetov posnamemo, in si jo samo za sebe ali samostojno mislimo; od tod tudi pride ime: „*posnet razumek*.“

Tudi posnetih razumkov je mnogo u kateketičkem poduku; njih razjasnovanje je torej važno, dostikrat pa tudi precej težavno. Napuh, lakomnost, pijanost, ponižnost, čistost, poterpežljivost in drugih mnogo se šteje u to versto, in ako jih kateket dobro razjasniti hoče, mora:

1. Iz posnetega napraviti predmeten razumek; postm. iz lakomnosti — lakomen biti; iz napuha — napuhnjen je, kteri itd.

2. Naznaniti nekoliko djanj ali predmetov, na kterih se najde tista lastnost, ktera se razložiti misli.

3. Mora obrniti pazljivost učencev na dotično lastnost, napeljati jih, kako si imajo to lastnost samo za sebe, brez vsakega predmeta obstoječo misliti, in naposled se dostavi posneto ime. Postm. ko bi posneti razumek „lakomnost“ razjasniti hotel, bi mu se svetovalo, takole ravnati:

Lakomen je človek, ki ima preveliko poželnost časnega blaga. Marsikdo postm. ima dnarja, ima premoženja obilno; vendar rajše pomankanje in siročino terpi, kakor da bi kak krajcar izdal: kaj meniš, Marko! kakošno poželnost ima tak človek? — Marsikdo nima drugih skerbi kakor po časnem blagu, si ga išče po potu pravičnem in krivičnem, ljudi odera, goljufa itd. kaj misliš, kakošno poželnost ima? — Nekdo vidi svojega bližnega u velikem siromaštvu, in bi mu lahko pomagal; pa noče, ker dnar mu je ljubši, kakor bližni: kaj meniš, kaj kaže s tim, da ima? — Nekdo ima vsega zadosti, polne mošnje in shranbe, njegovi otroci pa rastejo sirovi in divji, ker se mu škoda zdi za vsak krajcar, da bi ga izdal za rejo svojih otrok: kaj meniš, kaj kaže s tim, da ima? — Glejte! mislite si to preveliko poželnost časnega blaga samo na sebi — *ta prevelika poželnost časnega blaga imenuje se lakomnost.* — Kaj je lakomnost? itd.

§ 20. Kako se dajo nadčutni razumki razjasniti?

Človek ima zmožnost, predstavljati si tudi nadčutne predmete in resnice, katerih ne moremo ne viditi, ne čutiti, ne zapaziti po vunanjih ne notranjih ogledih. Te verske predstave imenujejo se *nadčutni razumki*, in kako da so važni u kateketičnem poduku, se vidi iz tega, ker naj višje resnice božjega razodetja, kakor postm. razumki od Boga in njegovih lastnost, od angeljev, od pekla in nebes, od gnade božje in drugi enaki spadajo u ti razred.

Kateket, ki jih pristojno razjasniti hoče, mora:

1. Skerbno premisliti in sam dobro vediti, kaj sv. pismo in ustno izročilo uči od tega, kar učencom razkazati misli. Ne bilo bi prav, ko bi postm. terplenje pogubljenih u peklu ali veselje zveličanih u nebesih jasneje memo Jezusa in njegove sv. cerkve popisati hotel.

2. Mora dobro prevdariti, ktero čutno, otrokom že znano predstavo bo odbral za podlago, da na nji postavi in razjasni nadčutni razumek.

Postm. ako bi razumek „nebesa“ razjasniti hotel, mora prej razložiti, kaj je veselje, zdravje in sreča; pri razumku „pekel,“ kaj je žalost, terpenje, itd.

3. Naposled naj pokaže učencom, kaka razlika je med temeljno čutno predstavo in nadčutnim razumkom, in jim veleva, da naj k čutni predstavi na eni strani toliko dostavijo, dokler je nadčutni razumek doveršen: na drugi strani pa odvzamejo vse, kar se nadčutnemu razumku ne prileže. Postm. pri razumku „nebesa“ se temeljni predstavi mora dodati: veselje pri Bogu — veselje neizrečeno veliko — veselje na vse veke. — Pri razumku „duh“ pa se ima ravno narobe ravnati. Razumku „človek“ se mora odvzeti vse, kar se na človeku vidi, sliši, ošlata, itd. . . bitje, ki u človeku misli in hoče, se predstavlja samo za sebe, in tako se pride do razumka „duh.“

§. 21. Občne opombe o razjasnovanju razumkov.

Kateket, ki hoče izvrstno dopolniti svojo važno in težko nalogo zastran razjasnovanja razumkov, mora:

1. Dotični razumek sam prav jasno in živo pred oči si postaviti; kajti dokler sam po temi tava, tudi drugim luči ne bo prižigal.

2. Dobro vediti, u katero versto spada ti ali uni razumek; ker smo vidili, da vsaka versta tirja drugačno ravnanje, in ako ne ve pri-mernih vodil, bo namesti razjasnul, vse le zamotal in zmedel.

3. Ako se mu včasih več potov odpira, naj se poda na tistega, po katerem naj prej pride do cilja in konca.

4. Dokler razjasnuje razumek, je slagajoči (sintetički) pot vselej naj boljši; je pa že razjasnul razumek, in bi ga rad še bolj razgovetil in u glavo vtisnul, mora na razlagajoči pot se zavrniti.

5. Posebna skerb mu mora biti za pravilno vezanje znakov, iz katerih predstava obstoji; ker pri snovanju razumkov je to za otroke naj važniše, pa tudi naj težje delo.

6. Se ne sme nikoli prehiteti, marveč počasi stopati ven in ven — nič nepotrebnega prašati, in kar so zaumeli, je večkrat po-navljati treba.

§. 22. Lastnosti razumkov.

Vsi razumki, naj bodo tega ali unega roda, morajo biti: 1. pravi in resnični, 2. določni in doveršeni, 3. razgovetni, in 4. živi.

1. *Prav in resničen je razumek*, ako si predstavljamo predmet ravno tako, kakoršen je, z ravno tistimi znakmi in lastnostmi, ktere ima u resnici na sebi. Iz tega se vidi, da znakov neogiblivo potrebnih se ne sme nobeden izpustiti, pa tudi prigodnih nobeden vmes djati. Tako postm. bi kateket hudo zabredel, ko bi rekel: *veseliti se*, je toliko kot smejati se; ali bi števal jok in solze med potrebne znake usmilenja, na terdno voljo pa, bližnemu u djanju pomagati, bi se ne oziral. — Kolikorkrat se kaj takega prigodi, da si predmet drugače mislimo, kakor je u resnici; da gledamo na nepotrebne ali prigodne znake in lastnosti, za neogiblivo potrebne pa se ne menimo, tolikokrat si osnujemo *krive in napčne* razumke, ki so več ali manj krivi, kolikor več ali manj krivih in napčnih lastnost ali znakov si mislimo na predmetu.

2. *Določen in doveršen je razumek*, ako si mislimo ravno toliko, ne več ne manj lastnost in znakov, kolikor jih je treba, razpoznati kako reč, kak predmet ali kako djanje od vsih enakih. Vendar kateket ne sme pozabiti, da določnost razumkov in njih doveršenost se more vseskoz ozirati na razumevno moč učencev, in se obračati po njih predvednostih. — Določnost razumkov in njih doveršenost na naj višjo stopnjo vzdigati, je delo učenega bogoslovca, ne pa kateketa, ki sme naznanjati samo toliko znakov, kolikor jih je neogiblivo potrebnih, dotični razumek razpoznati od drugih.

3. *Razumek ima biti razgoveten*. Kar tiče to lastnost, se sledeče tri stopnje lahko razločijo: a) *mračni* razumki, ako djanje ali predmet sicer zapazimo in nekoliko spoznavamo, pa ne toliko, da bi ga razpoznali od drugih enakih; b) *jasni* razumki, ako vemo in spoznavamo, da predmet ali djanje se loči od drugih, ali razločivnih znakov vendar ne moremo naznaniti; c) *razgovetni* razumki, ako predmet ali djanje razpoznavamo ne samo od vsih enakih, timveč tudi naznaniti vemo vse razločivne znake.

Da bomo to ložje razumeli, mislimo si, da vidimo od daleč neko stvar, in toliko spoznavamo, da je človek, ali kaj družega razločiti ne moremo na njem. Ko pride bližej, vidimo, da je možkega spola, gosposko oblečen in temu ali unemu podoben; vendar kdo ravno da je, ne moremo spoznati. Ko pa pride nam pred oči, ga razpoznamo od vsih drugih, in bi lahko naznanili na tanko, kakošen da je, kakošnih oči, kakošnih las, itd. Ravno tako se godi tudi s predstavami in razumki. Sosebno nadčutni in občni razumki so izzačetka otrokom vsi

mračni, in kakor od daleč jih vidijo; sčasoma pa se razjasnijo, in naposled tudi razgovetijo. — Ali kakor je važna razgovetnost razumkov, se vendar ne sme predaleč gnati; timveč vseskoz mora se ozirati na razumevno moč in prevednosti učencov, in kateket, ki bi clo vsako predstavo in vsak razumek na majhne kosce razdrobiti hotel, koliko dragega časa bi stratil. Marsikaj je otrokom tako že znanega, marsikaj se pozve iz vverstenja besed, marsikaj pa se razgovetiti nikakor ne da; postm. kaj je belo ali romeno, kaj sladko ali grenko, se ravno tako lahko ve, kakor se težko popiše.

4. *Živ je razumek*, ako nam stopi tako jasno pred dušo, kakor bi imeli ali vidili predmet sam pred seboj. Marsikdo bi sicer mislil, da živost in razgovetnost je vse eno; pa ni res. Razgovetnost je delo razuma, živost pa delo domišljave; tudi je živost bolj nagla, razgovetnost nekako počasna. — Živi razumki so jako važni u kateketskem poduku; kajti bolj kot so živi, globeje segajo u čute in močnejše gibljejo voljo.

Vendar prenapeti se živost razumkov tudi ne sme, sicer njih razgovetnost škodo terpi, in kjer domišljava preveč je marljiva, ondi um rad zaostaja ali clo zarijave.

§. 23. Kako se kateketički poduk naredi vidljiv, razgoveten in živ?

Uspeh kateketiškega poduka z vidljivostjo, razgovetnostjo in živostjo razjasnovanja u tesni zavezi stoji, in ako kateketu u govoru teh treh reči manjka, ga učenci neradi poslušajo, težko razumevajo in malo zapomnujejo. — *Kedaj pa se reče, da govor je razgoveten? Takrat, kedar poslušavec vsako besedo vzema in razumeva u tistem pomenu, u katerem je učitelj jo rabil.* Vsled tega kateket ima ogibati se nerazumljivih izrazov, kolikor je naj več mogoče, ima pristojno razjasniti vse, kar je dvournega izustil, in ne sme govoriti u dolgih strokih (periodah), marveč le u kratkih in enojnih stavkih. Tudi lepo verstiti mora svoj govor, tako da ena resnica iz druge izhaja, da prva drugi, druga tretji, in ta sopet sledeči daje svetlobo. Zadene na kak preobširen predmet, se ga ima skerbno ogniti; ako pa tega ne more, ga je treba razdeliti u več členkov ali kosov. Ravno tako naj opušča vse, kar ne sliši bitstveno k razjasljivemu predmetu.

Vidljivost, razgovetnost in živost kateketiškega poduka sosebno močno podpirajo *izgledi in povesti, prilike, protistavki, pregovori in*

besedne razlage, in od vsih teh reči se bo u sledečih odstavkih posebej govorilo.

§. 24. *Izgledi in povesti.*

Izgledi so posamezni prigodki, ki se povejo u pojasnilo občnih stavkov in razumkov; ali clo kratko, kakor postm. deca! bodite pokorni svojim staršem, kakor Jezus, ponižni kakor Maria, itd. in vse bo vas rado imelo — ali pa bolj obširno, ako se posamezne predstave, iz katerih občen stavek obstoji, po samem in predmetno razložijo. Postm. deca, bodite pobožni! bi lahko se reklo predmetno: *Deca! ubogajte svoje starše in naprejpоставljene, radi molite in u cerkvo hodite, pridno delajte; ako vaš bližen vas kaj prosi, veselo mu postrežite, ako kaka zopernost vas zadene, voljno poterpите, itd. — Ti posledni način, občne stavke razjasnovati, imenuje se navodba (inductio), in pri kateketičkem poduku mnogokrat prav pride, zlasti ako se pove zraven kaka dogodba, u kateri se posamezne predstave občnega stavka prav vidno pred oči stavijo; postm. ako se pove od egiptovskega Jožefa, kako je ljubil Boga, kako rad ubogal, itd.*

Kar zadeva izgleda in povesti, naj kateket si zapomni sledeče vodila:

1. Kar je *smešnega, nespodobnega*, ali bi utegnili otroke *pohujšati*, ali njih sveto vero *oskruniti*, ni za kateketičko rabo. S tim pa se ne reče, da kateket bi svojim učencom ne smel nič u misel vzeti od pohujšljivega življenja nekterih ljudi, ali od gerdobe tega ali unega greha; samo varen mora biti u svojih izrazih, da jih ne nauči kaj takega, česar jih je obvarovati hotel, in mora prav živo opisavati nesrečo in žalost, ki za grehom sledi, da mik posnemanja zatere, kolikor je naj več mogoče u njih. — Ravno zategadel mora tudi na slabe knjige pazljivo obračati svoje oči, da mladina ne dobi jih u roke, ker silno lahko se popači po njih.

2. Izgledi in povesti morajo občni stavek *živo in razgovetno* staviti pred oči, sicer le malo veljajo; zategavoljo se ne smejo preveč z okoljšinami prepletati, ne jemati od ptujih, neznanih ali previsokih predmetov, timveč kolikor mogoče, iz delokroga učencov. Izgledi torej in povesti od morja, od barkolomov in drugih pomorskih dogodb niso za naše kraje.

3. Pripovedovati se mora *prav živo*, kakor da bi se godilo pred očmi poslušavcov, kakor da bi ljudje med seboj govorili; imenovati jo

treba ljudi, kraje in čas, kedaj se je zgodilo. Vendar spozabiti se in govoriti po godčevski, ali po navadi gorjancov, ko se z živino menijo, kateket tudi ne sme.

4. U pojasnenje enega razumka povedati *mnogo izgledov ali povest*, ni dobro; ker otroci bodo kmalo raztreseni. Koliko ravno pa jih je treba, naznanja razumevna moč učencov, in večja ali manja teoba razumkov.

5. Jemati izgledov in povest iz posvetne dogodivščine ni sicer prepovedano; ali ker jih za vsak verozakonski in djanski nauk u sv. pismu zadosti najdemo, kateket zmirom naj boljše ravna, ako si jih iz *sv. pisma* poišče — ali ko bi jih tukaj zmanjkalo, iz *cerkvene dogodivščine* ali iz *življenja svetnikov* božjih in svetnic. Postm. kako lepo se kaže previdnost božja u življenju egiptovskega Jožefa! kako jasno nam pričajo njegovi bratje ali Kajn, u kako brezdno zavid človeka verže! kak strašen izgled so nam prevzetni angelji ali Aman, kaj je konec napuha! itd.

§. 25. *Prilike.*

Prilike sta dva enaka razumka, ki se postavita poleg eden drugega, da znaki manje znanega se razjasnijo in razgovetijo po znakih bolj znanega. Postm. „Kakor slana popari rahle cvetlice, tak tudi slab izgled ugonobi nedolžno mladino;“ ali: „Kakor gosence objedajo zeleno drevo, tako tudi opravljivci dobro ime svojega bližnega,“ itd.

Prilike vsakemu učitelju, zlasti pa kateketu dobro služijo in mnogo koristijo; kajti:

1. Po njih se *nadčutne* resnice učencom pred oči stavijo, in postajajo vidljive in razgovetne. Postm. ako rečem: „Kakor sonce zemljo razsveti in ogreje, tako tudi gnada božja razsveti razum in ogreje serce,“ učenci skorej z očmi vidijo, kaj gnada božja u človeku dela.

2. Ako se jemljejo iz navadnih opravkov in okoljšin učencov, *opombo moralnih resnic* močno podpirajo in polajšajo. Postm. „Kakor voda umije truplo, tako dobra spoved vest človeka;“ ali: „Kakor orglje u cerkvi niso pobožne, ako ravno lepo pojejo, ker ne vedo kaj delajo, in nimajo ne uma ne serca: tako tudi vi, dasiravno pevate „*svet, svet*,“ pa na Boga ne mislite, in ne veste kaj požete, niste pobožni,“ itd.

3. Otroci jih radi imajo in z veseljem poslušajo; zategadel mnogo pripomorejo, odpraviti njih telesno živost in *ohraniti jih u miru* in pokoju.

4. Da prilike so jako važne in koristne u verskem poduku, poterduje Jezus sam, poterdujejo apostoli njegovi in drugi naj glasovitiši kateketi, ki so clo pogosto jih upotrebovali. — Kdor hoče sv. pismo u roke vzeti, se lahko tega prepriča, ker skorej na vsakem listu bo zadel na kako priliko.

§. 26. Od upotrebovanja prilik.

Kateket, ki odbira prilike u svojo rabo, naj gleda:

1. Da ne bo upotreboval nobene, ktera bi utegnila žaliti pobožno serce, ali znabiti se na vsaki ulici že najde, ali se spodobi za kakega burkeža ne pa za kateketa, ki mora dostojnost in veličanstvo sv. vere, ktero uči, vedno imeti pred očmi. Postm. ali bi ne bilo norsko, ko bi presv. trojico prispodobljaj trizobnim vilam, ali previdnost božjo ponočnemu čuvaju?

2. Naj si odbira prilike od reči ali predmetov, kteri so znani učencom; sicer ničesar ne koristijo. Prilika: „Kakor morska voda še le potem se oslajša, kedar u nebo se vzdigne: tako je naše življenje le tačas srečno, kedar svoje misli in želje k nebesam povzdigavamo,“ ni za naše kraje.

3. Enakost prispodobljenih razumkov mora vidna biti, in se najdi brez vse težave; kakoršne so priliki: „Kakor hitro dirjajo oblaki na nebu: tako dirja čas našega življenja u večnost;“ ali: „Kakor dete mirno spava u krilu svoje matere: tako mirno živi človek, ki popolnom se u voljo božjo uda.“

4. Prilika mora razjasljivemu predmetu resnično biti podobna, in ničesar neprimernega imeti u sebi. Napčna postm. bi bila prilika: „Kakor dober je bil Heli do svojih hudobnih sinov; tako dober je Bog do grešnikov,“ — Heli namreč ni bil dober, marveč premehek in slab.

5. U razjasnilo ene resnice je večjidel ena prilika zadosti; ako jih je več, učence le raztresejo.

6. U razjasnilo tajnih resnic se ne sme nikdar kaka prilika upotrebovati, lahko bi se kaka zmota vrinila. Postm. ali bi ne bilo smeha, pa tudi graje vredno, ko bi kateket rekel: „Božanstvo in človeštvo ste bile u Kristusu u eni osebi tako sternjene, kakor olje in voda u kaki steklenici?“

§. 27. Protistavki.

Protistavki sta dva čisto si nasprotna razumka, ki se postavita poleg eden drugega, da po znakih enega se razjasnijo in razgovetijo razločivni znaki drugega, in postanejo bolj vidljivi. Postm. „noč in dan,“ „krepost in greh,“ „jud in kristian,“ itd.

Protistavki kateketu mnogokrat prav pridejo, sešbno pa:

1. Ako je učenec *slabe glave*, in znakov, iz katerih razumek obstoji, ne more lahko razpoznati. Postm. Ako učenec na oprašbo: „Ali so vsi ljudje kristiani?“ odgovori, da vsi — ga kateket lahko zaverne, rekoč: „So mar judje tudi kristiani?“ — Ali učenec na oprašbo: „Kdo je spodobno pri sv. maši,“ ne ve ničesar odgovoriti, ga kateket lahko zdrami, ter reče: „Znabiti da tisti, ki okrog sebe gleda, se smeja, pogovarja?“ itd.

2. Kolikorkrat se govori od predmetov, od katerih se ložje pove, kaj da niso, kakor kaj da so; kakoršni so postm. „duh, ponižnost, krotkost,“ itd.

3. Kolikorkrat je treba razjasniti *zanikavne razumke*, kakoršni so: „nepokoršina, neprijaznost, brezvestnost, nesloga,“ itd.

4. Kedar se imajo razkladati *grehi in hudobije*, od katerih določno govoriti ali jih popisavati na drobno, ni varno; postm. nesramnost in njeni razni izrastiki.

5. Kedar se *meje te ali une kreposti* imajo določno naznaniti. Postm. shranljivost se da razjasniti po protistavkih „lakomnost in zapravljenost;“ odkritoserčnost po protistavkih „potuhnjenost in blebetavnost,“ itd.

6. Tudi krive ali *napčne predstave* se mnogokrat dajo popraviti po protistavkih. Postm. ako kateket opraša: „Se mar to pravi“ „moliti,“ „ako se žlobudra kje u en dan brez pomislika?“ ali pove besede sv. Paula: „Nobeno oko ni vidilo, nobeno uho slišalo in prišlo u nobenega človeka serce, kar je Bog pripravil tistim, ki njega ljubijo,“ lahko poravna marsikako krivo predstavo.

§. 28. Pregovori.

Pregovori so kratki, izbrani in kreplki izreki, ki kako resnico sešbno jasno in vidljivo pred oči stavijo, kakor postm. „Kdor veliko govori, ali veliko ve ali veliko laže.“

Pregovori so poterjeni po skušnji mnogih stoletij; zatorej se sme reči, da so glas in razsod ljudstva. Nekteri zmed njih so občno znani, nekteri samo tu in tam.

Razdeljujejo se: 1. u *svetopisemske*, postm. „Kjer je tvoj zaklad, ondi je serce tvoje;“ 2. u *svetovne*, postm. „Z velikimi gospodmi ni dobro črešenj zobati.“ — Razdeljujejo se gledé na oblike 3. u *soglasne*, postm. „Pijanec se spreoberne, kedar se u jamo zverne;“ ali „Kdor veliko pije, malo popije;“ in 4. u *nesoglasne*, postm. „Kdor visoko leta, se nizko usede,“ itd.

Pregovori u kateketičkem poduku mnogo koristijo; oni namreč:

1. Razjasnjeni razumek še *višje razjasnijo*, in nadčutnim resnicam dajo neko telesno podobo ali obleko. Postm. „Kakor si boš postlal, tako boš ležal;“ ali: „Kamor se drevo nagne, tje pade.“

2. Pripomorejo, da razjasnjene resnice ložje u *glavi ostanejo*, in se jih ložje *spomnimo*. Postm.: „Kdor za smolo prime, se osmoli;“ ali: „Po hudi tovaršii rada glava boli.“

3. Pregovori imajo zlasti za otroke in proste ljudi veliko *prepričevalno moč*, in marsikrat se primeri, da naj dosledniši dokazi se jih ne primejo, — kak pregovor pa jih popolno prepriča. Pregovor postm. „En krivičen vinar deset pravičnih uje;“ ali: „Vlečeš očeta do praga, te bodo tvoji otroci čez prag sunili,“ mnogokrat več zda, kakor naj lepši nauk.

4. Tudi u *serce* včasih globoko segajo in *voljo* k dobremu nagiblajo, ker nas opominjajo navadnega človeškega djanja in živetja, od kterega nihče rad ne odstopi; zategadel vidimo, da Jezus sam, njegovi apostoli in drugi glasoviti učitelji so večkrat jih upotrebovali. Postm. „S kakoršno mero bote merili, s takošno se vam bo odmerjalo;“ ali: „Ako slepec slepca vodi, oba u jamo padeta;“ ali: „Kjerkoli je mertvo truplo, ondi se zbirajo tudi orli,“ itd.

§. 29. Od upotrebovanja pregovorov.

Kar zadeva pregovore, naj kateket si odbira le take, ki so:

1. *Veličanstvu sv. vere primerjeni*; — nespodobni, umazani, kakoršni so samo pri sirovih ljudeh u navadi, ali bi utegnili otroke pohujšati, niso za kateketa; kakor postm. „Bolj se blodi, bolj smerdi;“ ali: „Zastonj se mačke švigajo;“ ali: „Dolga ljubezen, gotova bolezen,“ itd.

2. Nekteri pregovori se rabijo u *krivem pomenu*, kakor: „mladost je norost;“ „kar te ne peče, ne pihaj,“ itd. — Kateket mora naznaniti njih krivo porabo, in primerno razjasniti jih. Postm. „Kdor med volke pride, mora ž njimi tudi tuliti,“ se bi lahko takole razjasnilo: „Res je, da poštena dobra volja se ne sme kaliti, in prav je, ako je kako ženitovanje, nova maša, godovanje ali kaj drugega enakega, da se pošteno veselimo; ali napčno je, ako kdo pride u hude priložnosti ali med slabe tovarše, in se njih hudobij in grešnega veselja udeleži,“ itd.

3. Zmed več pregovorov, ki imajo *enak pomen*, naj se odbere tisti, ki je naj krajši, naj jasniši in razumljiviši. Postm. „Jabuko ne pade daleč od drevesa,“ ali: „Kakor starši, tako otroci,“ je boljše in krajše, kakor: „Orel orla plodi, sova sovo rodi.“

4. Ako je pregovor učencom *neznani ali nerazumljiv*, ga mora kateket, kakor se razumlja samo od sebe, primerno razjasniti. Postm. kaj se pravi: „Nihče ne more dvema gospodoma služiti;“ ali: „Šiba novo mašo poje;“ ali: „Laž ima kratke noge,“ itd.

5. Vselej naj se izjasni *prej resnica*, potem še le se naznani zadevajoči pregovor. Postm. prej se mora razložiti, kako nekteri ljudje imajo velike in zale kmetije, in zraven se trudijo še mnogo; vendar si ne morejo pomagati, in vse jim gre rakov pot. Nekteri pa časnega blaga le malo imajo, pa s tim malim lepo izhajajo — in potem se sklene in reče: „Čujte, deca! in zapomnite si, kar pregovor pravi: „*Na božjem blagoslovu je vse ležече.*“

6. Dobro je tudi, ako se pokaže u *posameznih prilogah* ali u kaki dogodbi, kako resničen je toti ali uni pregovor. Postm. da lepa beseda lep prostor najde, se vidi iz ravnanja Abrahamovega svojim stricom Lotom.

§. 30. Besedne razlage.

Pod besedno razlago razumevamo razklado ali razkrojitvo kakega izraza, za pokazati, kako že beseda sama na znake razumka kaže. Postm. škodoželjnost (škodo želeti), terdoserčnost (terdega serca biti), vsegavednost (vse vedeti), itd.

Kar zadeva besedne razlage, naj kateket si zapomni:

1. Da sme upotrebovati le take, ktere kažejo tako rekoč z obema rokama na zadevajoči razumek, kakor: „dobrodelnost, brezvestnost, ne- vera,“ itd.

2. Besedne razlage, *katere segajo predaleč*, ali znabiti clo u ptujšino, se ne smejo rabiti; kakor: nevesta (od „ne“ in „vedeti“), birmati (iz latinskega „firmare“), itd.

3. Vselej se mora *prej razumek razjasniti*, potem še le besedna razlaga sledi. Postm. prej moram razložiti, da naša duša ne umerje, in potem še le pokazati, kako primerno torej se „neumerjoča“ imenuje.

4. Kateket ne sme pozabiti, da med vsimi sredstvi, s katerimi se razumki pojasnujejo, *ni slabšega* od besednih razlag; zategavoljo se ne smejo prepogostno rabiti, timveč le tu in tam: sicer se lahko primeri, da otroci se samo blebetati navadijo, prav iz čistega pa malo kaj vedo. —

Ali naj bi kateket bil še toliko učen, naj bi vedel vsak razumek izverstno razjasniti, kaj bi mu pomagalo, ko bi učenci nobenega serca ne imeli do njega, ko bi ne marali za njegove nauke, ali ko bi ne znal, svojemu poduku mičnosti in miline davati? Zatorej je treba zdaj še odgovor dati na sledeče tri oprašbe: 1. Kako se ljubezen in gorečnost za sveto vero učencom u serce vtisne? 2. Kako se ljubezen in zaup učenecov pridobi? in 3. Kako se kateketički poduk mil in mičen naredi?

§. 31. *Kako se ljubezen in gorečnost za sveto vero učencom u serce vtisne?*

Rado se prigodi, kakor priča žalibog! sosebno skušnja naših dni in časov, da učencom, ako le nekoliko odrastejo, je sveta vera kmalo nadležna, jih teži kakor ponočna mora, in se je otresejo prej ko je mogoče. Temu zlegu u okom priti se mora kateket prizadevati iz vse svoje moči, in ne jenjati, dokler prižge ogenj prave in žive ljubezni do svete vere u sercih svojih učenecov. Skerbeti mora, da sprejmejo sveto vero ne z nevoljo, marveč z veseljem, da jo objamejo kakor svojo naj večjo dobrotnico in naj boljšo prijateljico u raznih zadevah in nevaršinah svojega potovanja na zemlji, in ji zvesti ostanejo ven in ven u dobrih in slabih dnevih. — Da mu pa to po sreči izide, naj se derži sledečih pravil:

1. Kolikorkrat je le nekoličko priložnosti, naj pove kaj svojim učencom od *neskončne ljubezni božje* do človeškega roda, ki je človeka po svoji podobi izobrazil, in postavil gospoda vsih živih in neživih stvari na zemlji; ki tudi potem, ko človek je od zapeljive kače se premotiti dal, ni zavergel ga, timveč poslal svojega edinega Sina, da bi se ne pogubil nobeden, ki u njega veruje, ampak večno življenje dosegel.

2. Ravno tako mnogokrat naj jih spominja, kako *plitva in omejena je naša pamet*, kako malo sama od sebe ve o naj važniših rečeh, kakor od naše sprave z Bogom, ali od pravega pota u srečno večnost itd., in u koliko žalostnih zmot so zašli ljudje, ki zapuščeni od milostne roke božje so živeli le po svojih mislih in željah; kako dober tedej in usmiljen Bog je, da je razodel se ljudem, jim svojo voljo oznanil, in pokazal naj varniši pot do njih časne sreče in večne. — Zadevajočih izgledov se najde u svetih in posvetnih zgodbah zadosti.

3. Večkrat naj jim pokaže, kako *globoko verske resnice segajo u človeške zadeve*, da, kjer ni prave žive vere, tudi ni prave sreče, in ni večnega zveličanja; da otroci po tem takem prav živo spoznajo in občutijo, kolika sreča je za vsakega, ki je kristian, in po naukih svete vere živi — in ko bi ne bili družega prijeli od Boga, kakor sveto kristiansko vero, smo čez zadosti prijeli, smo dobili dar čez vse darove, ki je več vreden, kakor vse časno blago in vse krone na svetu.

4. Kar kateket lepega uči, naj poterduje tudi *njegov izgled*; njegov izgled več velja in koristi, kakor njegov nauk. Vendar resnično pobožen in bogaboječ ima biti, ne samo hliniti se; hinjavca namreč tudi otroci kmalo spoznajo, zlasti ako je njihov učitelj. — Ravno zategadel ne sme u šoli drugega iskati, kakor slave božje in časne in večne sreče otročičev, ki so mu izročeni. Bog ne daj! da bi ktero-krat šel u šolo, ondi se bahat svojoj učeno glavo, ali otroke likat, da bi pri očitni pokušnji se lesketali svojimi vednostmi, kakor pavi svojim perjem u sončnem svitu: temuč le razširjanje kraljestva božjega na zemlji mu mora biti pri sereu, in Davidove besede: „*Ne nam, Gospod! ne nam; timveč svojemu imenu daj čast in slavo*,“ mora imeti ven in ven pred očmi.

5. Z lepim izgledom u tesni zavezi je *molitva*, brez ktere kateketičko delo ni družega, kakor prazen ribji lov. Kateket, ki rad kleči pred podobo križanega Jezusa, in prosi za razsvetljenje sebi in svojim učencom; ki tudi pri sv. maši u Jezusovo varstvo priporočuje čiste in mile otroške duše, bo vidil rasti, cveti in sada obilno, dasiravno znabiti ni pet talentov od Boga prijel: kdor pa se zanaša samo na svojo dobro glavo in svoje vednosti, ali molitvenega duha nima u sebi, bo dočakal le malo veselja. Lahko sicer, da otroci bodo vedili veliko, ali živeli bodo le slabo. — Oče nebeški! vdahni vsim, ki se pečajo s šolsko mladino, pravega duha, duha pobožne in svete molitve.

6. *Govoriti* svojimi učenci mora kateket vselej *priserčno* in *milo*; kajti le kar iz serca vre, tudi do serca gre. Kaj se pravi, priserčno govoriti, se težko pove. Nekteri govore, kakor bi hotli se jokati, in menijo, da njih govor je priserčen; ali oni se motijo. *Priserčno govoriti*, da se že nekaj pove, se pravi, *tako govoriti*, kakor je Jezus govoril; in kakor govore vsi u resnici pobožni ljudje, ki ljubijo svojega bližnega srečo, kot svojo lastno.

7. Naposled naj si prizadeva, kar mu je naj več mogoče, svojim učencem se prikupiti, in njih *zaup* in *ljubezen* si pridobiti.

§. 32. Kako se zaup in ljubezen učencov pridobi.

Rado se zgodi, da človek svojo pri- in nepriklonjenost do učitelja na nauke prenese; zategadel naj kateket skerbno se ogiba vsega, kar bi zamoglo ljubezen učencov do njega pomanjšati, in naj si prizadeva iz vse svoje moči, da si njih *zaup* in *ljubezen* pridobi. Si je enkrat njih serce pridobil, bo brez težave prepričal tudi njih razum. — Da se pa prikupi svojim učencem, in da njih serca, to je, njih *zaup* in *ljubezen* u roke dobi, mora:

1. Najprej *sam učence rad imeti* in iz serca *ljubiti* jih; kajti dognano je, da, kdor otroke ljubi, njega bodo tudi otroci ljubili. (*Si vis amari, ama.*) Marsikrat lahko zapazimo, da otroci se nekteremu človeku že od daleč smejaajo, se radi obešajo po njem, ter z veseljem storé, karkoli mu berejo na očeh; in kaj menite, zakaj? — zato ker vedo, da človek misli dobro z njimi. Saj je Bog sam, da bi si pridobil našo *ljubezen*, nas poprej ljubil.

2. Naj kaže u vsem svojem djanju in nehanju, da mu ni drugega *pri sercu*, kakor *časna* in *večna sreča* svojih učencov, da lahko vidijo in u njegovi duši berejo, kako mu težko dene, jih svariti, kregati ali clo kaznovati; pa ne more drugač, ker mora njih nepristojnostmi u okom priti. Ako se pa učenec poboljša, se mu njegove poprejšne nerodnosti ne smejo več očitati, ampak popolno pozabiti se imajo. — Kdor tako ravna, ljubezni svojih rejenčkov ne bo zgubil, akoravno jih včasih, ko je treba, hudo prime, ali znabiti clo s šibo namahati da: kakor tudi zdravitelj ne zgubi zaupanja bolnikovega, ako, mu življenje oteti, njegove rane žge ali reže.

Vendar *premehek* do učencov kateket tudi ne sme biti. Kdor jim vse dopusti in spregleda, jim vedno na ušesa šepa in prisega, kako da jih ljubi, se njim prilizuje in sladka, se nedostojno z njimi norčuje

in burke uganja, ali clo druge ljudi in duhovnike černi in obrekuje, hudo zavozi in si nakopuje žalostne nasledke na glavo.

3. Kolikorkrat kateket stopi med svoje učence, naj stopi vselej *z veselim obrazom in jasnim očesom*; kajti prijaznemu obrazu in milemu pogledu se vse serca odpro, zlasti pa serca otrok in priprostih ljudi. Z nagerbanim čelom in temnimi očmi ne sme nikoli med otroke; kakor se pri hudem vremenu vrata in okna zapro, tako otroške serca pred kateketom, ki se černo in kislo derži.

4. Ako se učencom kaj sosebno veselega primeri, naj tudi kateket se *razveseljuje* z njimi; ako jih kaka nesreča ali žalost zadene, naj tudi on *žaluje* z njimi. Postm. ako je njih prvo sveto obhajilo, ali god svetega Alojzija ali kaj družega takega, naj jim kako veselje napravi; ali je kdo zbolel, naj ga obišče, itd.

5. Naj si prizadeva, kar mu je naj več mogoče, da svoj poduk *mil in mičen* naredi.

Opomba. Dobro je, ako si kateket kerstne imena svojih učencov zapomni. Ako ktereга zakliče in reče: No Jožek! no Ančika! povej mi, itd. je vse priserčniše, vse miliše, kakor če reče: No Klobasar! no Gorjanka! povej mi, itd. — Ako kateket sreča ktereга svojih učencov na potu ali koder koli bodi, naj ga prijazno nagovori, rekoč: Bog te sprimi, Andrejček! kje si bil? Bog te sprimi, Metka! kamo greš? itd. Otroke to veseli, hitro gredo damo, povedat očetu in materi, da gospod so jih nagovorili, in tudi oče in mati se razveseljujeja z otroci svojimi.

§. 33. *Kako se kateketički poduk naredi mil in mičen?*

Kateket, ki hoče, da učenci bi ga poslušali radi in z veselim sercom, mora znati svojemu poduku mičenosti in miline dati; on mora:

1. Vseskoz biti *veselega serca* in prav prijazen svojimi učenci, imeti *krepeko, gladko besedo*, in *govoriti razgovetno in lahko razumljivo*. Ravno zato se mora varovati skerbno vsih ptujih besed in neznanih izrazov; ako pa ni mogoče se ogniti jih, je treba vsaj vsikdar dobro razjasniti jih.

2. *Jeze in nevolje mora se ogibati*, kakor strupenega gada; ravno tako psovka, kletvice, gerdih priimkov in kar je družega enakega. — S *hvalo* ne sme biti preveč skop, in *kaznovati* le takrat, kedar je potrebnost neogibljava.

3. Med svoj poduk naj večkrat vplete kaj *vabivnega* in *mičnega*; zdaj kako povest, naj že bo iz sv. pisma, ali iz življenja svetnikov, ali iz posvetne dogodivščine; zdaj kako priliko, kak pregovor, itd. — Povest in prisposodob je pri poduku otrok vse eno potreba, kakor soli ali zabele pri jedi.

4. Ne sme *glodati na enej reči* tako dolgo, dokler se učencom studiti jame; marveč lepo po meri, kmalo to kmalo uno ima praviti in razlagati jim. — Le kar se uživa po meri, tekne in zda; preveč pa nikoder ni zdravo in dobro.

5. Naj jim večkrat postavlja pred oči, kako dobro je za človeka, ako se u *mladih letih* kaj nauči; da pridnega, ubogljivega čaka večdel sreča in čast, lenega pa ne drugega, kakor beraška palica in stergan rokav. — Mlad berač je star tat, pravijo ljudje, in gotovo je to.

6. Naposled naj kaže u vsem svojem *djanju in nehanju*, kako mila in ljubezniva je sveta vera, ktero uči. Kateketov izgled je naj miliši nauk, naj močniši mik in naj krepkiša vaba za dečke in dekličce. — Kateket ki uči in živi, kakor Jezusova sveta cerkva velewa, je za otroke viden angelj božji, ki varuje njih nedolžnost in jih napeljuje k vsemu dobremu; kdo bi ga rad ne imel? kdo rad ne poslušal? Zatorej vidimo, s kakim veseljem otroci visijo na dobrem kateketu, in kak jok, kaka žalost med njimi, kedar se loči od njih.

B. Kako se učenci o verskih resnicah terdno in obstojno prepričati dajo.

s. 34. Od prepričbe sploh.

Treba ja znati, kako se razumki razjasnijo in razgovetijo; vendar bolj še je treba vediti, kako se deca o verskih resnicah terdno in obstojno prepričati dajo; zatorej bomo zdaj od prepričbe govorili, in razložili, kolikor je kateketu treba vediti od nje.

Prepričba je jasno spoznavanje dokazov, na kterih ta ali una resnica sloni. Ona ima tri stopnje:

1. *Dozdevnost*, ako resnica ima za se več dokazov, kakor zoper se. Postm. dozdevno je, da, kdor slabo živi, tudi slabo umerje; kdor pridno dela, lahko izhaja; kdor se vinu uda, je kmalo ob zdravje, itd.

2. *Gotovost*, ako je resnica tako dobro dokazana, da nobeden pameten človek več ne dvomi nad njo. — Gotove so sploh vse verske resnice, kakor: da so nebesa in vice, da je pekel, posledna sodba, itd.

3. *Očividnost*, ako so dokazi, ki se povedo u poterjenje kake resnice, tako jasni, da nasprotno se nemogoče dozdeva; kakoršne so večdel le računosllovne in naravosllovne resnice.

Prepričba se ozira rada po ljudeh in njih dušnem razvitju, je torej drugačna pri priprostih ljudeh, drugačna pri učenih možeh, drugačna pri otrocih; kolikor raznih stanov, bi lahko se reklo, toliko raznih potov je treba nastopiti, ako hočemo ljudi od kake resnice prepričati. — Modrijan postm. gre večdel do dna dokazov, pregleduje njih zvezo z bistrim očesom, in kakor jo najde tesno ali rahlo, tako je njegova prepričba: priprosti ljudje pa in deca nimajo take bistrumnosti; njih dušno oko gleda le na poveršje, na lušino — do notranjega pa, do jedra redkokrat predere.

Prepričba, ako se ozremo na krepkost dokazov, na katerih resnica sloni, imenuje se *predmetna*; ako veljavo zadevajočih dokazov in njih resničnost priznavamo in razumevamo, reče se *podmetna* (subjektivna), in je ravno tako različna, kakor različne so dušne zmožnosti in predvednosti ljudi, in izobraženost njih razuma in serca.

§. 35. *Od verske prepričbe in nje potrebnosti.*

Verska prepričba je jasno spoznavanje dokazov, na katerih verozakonske in djanske resnice sloné, in tudi ona razpada u *predmetno* in *podmetno*, u *učeno* in *poljudno*. Tu bomo govorili samo od poljudne in podmetne prepričbe, ktera se pridobi, ako se dokazi, na katerih verske resnice sloné, tako umevno in jasno razložijo, da jih lahko razumeva vsak, ki ima zdravo pamet in ni od predsodkov omamljen. — Kako potrebna je prepričba o verskih resnicah, se lahko vidi iz sledečega:

1. *Jezus Kristus* ne tirja od nas samo praznega znanja verskih nauk; timveč hoče, da jih terdno verujemo in u djanju dopolnujemo. On pravi (Mat. 7, 21.): „Ne vsak, kteri mi pravi: Gospod, Gospod! pojde u nebeško kraljestvo; ampak kteri stori voljo mojega Očeta, ki je u nebesih, tisti pojde u nebeško kraljestvo,“ — voljo božjo pa vselej in u vsih razmerah svojega življenja bo storil le tisti, kteri je od resnice svete vere živo prepričan. Kdor omahuje in dvomi nad njo, omahuje tudi u svojem djanju in nehanju, in o času skušnjave ne bo zvest.

2. Jezus sam, dasiravno bi bil svoj nauk lahko na svojo veljavnost operl, vendar tega ni storil; timveč vsakej resnici je dostavil dokaz, ali že iz skušnje ali iz razuma ali iz božjega razodetja. Da! clo spodbadal je jude, da naj bi se prepričali, in jim velil (Joan. 5, 39.): „Poišite u pismih, one pričajo od mene.“

3. Po izgledu Jezusovem so ravnali *apostoli* in vsi *cerkveni očetje*; so zagovarjali krepko in goreče verske resnice in z dokazmi podpirali, so zraven še priporočevali svojim učencem, da bi tudi sami preiskavali in prepričali se od vsake resnice tako, da bi lahko dali odgovor vsakemu od nje. „Vse preišite, kar je prav, ohranite,“ opominja sv. Paul (I. Tes. 5, 21.). „Bodite vselej pripravljeni, odgovor dati vsakemu, kateri bi vas prašal od vere, ktera je u vas,“ nagovarja sveti Peter (I. Pet. 3, 15.)

4. Po izgledu Jezusovem je ravnala sv. *katolička cerkva*, in ravna noter do današnjega dne; kajti vse svoje določbe na dokaze opira, in vелеva, da tudi u *katekizmih* se ima vsaka resnica dokazati, kakor je primerno za učence. — Po teh izgledih se ima ravnati tudi kateket. On ne sme tirjati od svojih učencov, da bi verjeli mu vse na samo besedo; temuč vsako resnico mora utrditi s primernimi dokazmi. Da njegova veljavnost k prepričbi učencov kaj pripomore, je sicer prav; ali temelj njih vere ne sme biti — takošna vera namreč bi ne bila božja ali kristianska, timveč samo človeška vera, in bi ne imela nobenega obstanka.

5. Naposled še se opomnuti mora, da, kjer ni prave in žive prepričbe od verskih resnic, tudi ni prave in obstojne *moralnosti*. Moralnost namreč ima mnogo sovražnikov, ki ji mreže nastavljajo in jo napadajo od vsih strani; od ene slabe nagnutja in raznotere skušnjave, od druge pohujšljivi izgledi, lažnjivi preroki, zapeljive obljube in kar je drugega enakega. — Človek brez terdne verske prepričbe, se mi zdi, je podoben hiši, ki je na pesek zidana; dokler je tiho vreme, krepko stoji; kedar pa se ploha ulije ali vetrovi prihrujejo, pade in nje podertija je velika. (Mat. 7, 26.)

Dasiravno pa je dokazov u kateketskem poduku neobhodno treba, mora vendar kateket na slabo otroško glavo ven in ven se ozirati, in skerbno varovati se, da jih z dokazmi ne preobloži, ali ne upotrebuje kakih težkih, nerazumljivih dokazov. Ložji in krajši kot so, bolji so za otroke.

Studenci, iz katerih kateket zajema svoje dokaze, so trojni; namreč: skušnja, razum in veljavnost — od kodar izhajajo tudi sledeče trojne verste dokazov: 1) *dokazi iz skušnje*, 2) *dokazi iz razuma*, in 3) *dokazi iz veljavnosti*.

§. 36. Dokazi iz skušnje.

Dokazi iz skušnje so razsodi, ktere podslanjamo ali na svojo lastno ali ptujo skušnjo. Postm. da svinec je težji kakor les; da modrosov pik je strupen; da nezmernost u jedi in pijači podkopuje zdravje in krajša življenje, skušnja dokazuje.

Kako važni so dokazi iz skušnje, in koliko koristijo u kateketičkem poduku, se iz sledečega lahko razsodi:

1. Kar človek sam u sebi čuti, kar je sam vidil, slišal ali skušil, tomu je tako *gotovo*, da ni treba razkazovati mu; in ko bi kdo nasprotno mu tudi dokazati hotel, ne bo ničesar opravil. Postm. da hiša, ki se redko pomete, ne more biti čedna; da človek, ki se malokedaj umije, marogast postane, itd. je tako belodano, da ni treba nobene razlage. Zatorej dokaze, ki na skušnji sloné, vsakdo, naj bo učen ali neučen, lahko razumi; zlasti pa za otroke in priproste ljudi so prav prav primerni.

2. Kar človek sam skusi, vidi ali sliši, mu rado tudi *u serce seže*, in se ne izbríše tako lahko. Postm. kdor vidi, kako rahla je cvetlica, in kako hitro zvene; kako rahla je perstena ali steklena posoda, in kako hitro se razbije; kako gerde gosence naj lepše zelene drevesa ob kratkem objedo, itd. njemu tudi dokazi, ki na teh skušnjah sloné, globoko u serce gredo in u sercu obstojé.

3. Dokazi iz skušnje, ako se vzemajo iz navadnega delokroga otrok, tudi njih čute močno vnemajo, in njih voljo k dobremu nagibljajo. — Nekteri sicer vgovarjajo zoper dokaze iz skušnje, ter pravijo, da veljajo večdel samo za posamezne prigodke, ne pa za občne, in da se zavoljo tega tudi le redko rabiti smejo. Res je sicer, in ne da se tajiti, da marsikaki taki dokazi, kakor postm. *kakoršno življenje takošna smert; kakor oče tako sin; kakor mati tako hči*, itd. občno ne veljajo, in primeri se, da nekdo slabo živi, in vendar spokorjen umerje; da dobri starši imajo slabega sina, in slabi starši dobro hči, itd. ali ti izjemki so tako redki, da moč dokazov se po njih skorej clo nič ne zgublja.

4. Jezus sam jih je večkrat upotreboval. Postm. Da bi bil dokazal previdnost božjo, je rekel: „Poglejte ptice pod nebom . . . Poglejte limbarje na polju . . .“ (Mat. 6, 26 — 32.) — Da bi bil dokazal miloserčnost božjo, je rekel: „Moj Oče u nebesih da svojemu soncu sijati na dobre in hudobne, in da dežiti čez pravične in krivične.“ (Mat. 5, 45.) — Da bi bil dokazal dobrotljivost božjo, je rekel: „Kdo je med vami, kateri ako ga njegov sin kruha prosi, bi mu kamen podal?“ . . . (Mat. 7, 9 — 12.) itd.

Kar zadeva rabo teh dokazov, naj kateket sledeče si zapomni:

1. Skušnje, na ktere dokazi se naslanjati smejo, imajo biti *resnične*, *gotove* in *dosti skazane*; negotove ali znabiti clo izmišljene ničesar ne veljajo. Postm. gotovo je, da kamor se drevo nagne, tje pade; da prazen sod ima velik glas; da težko je proti vodi plavati, itd. — negotovo pa je, da pobožnost človeku bogastvo in časno srečo prinaša; da kdor čisto živi, bo visoko starost dosegel; da razujzdanec bo u revšini umerl, itd.

2. Skušnje, iz katerih dokazi se snovati smejo, imajo biti *znane*, za otroke *lahko umevne* in torej *ne previsoke*. Postm. lahko umevno je za otroke, da iz čistega studenca čista, iz kalnega pa kalna voda izvira; da iz majhne iskre lahko velik ogenj vstane; da voda, ki mirno stoji, se kmalo osmradi, in dokaj gerdega merčesa u sebi zaredi, itd. — previsoko pa je za nje, da, ko bi bilo manj vode na svetu, bi zemlja ne bila tako mehka, kakor zdaj; da u deželah, u kterih je vročina velika, pogosto močni vetrovi vlečejo, sočnato sadje raste, drevesa imajo široko perje, itd.

3. Skušnje, ki so navadne, so boljše kakor *nenavadne* ali *prigodne*. Postm. da pijancu žganje u gerlu goreti začne, ali da nečistnica u vodo skoči, se prigodi le tu in tam: da pa te in enake pregrehe truplo slabé, se vsak dan lahko vidi.

4. Tudi *ptuje skušnje* so *dobre*, zlasti ako so slovečih ljudi ali zadevajo kaj sosebno važnega. Postm. skušnja kralja Salomona, ki je vsih posvetnih dobrot se do gerla naužil, naposled pa spoznal, da vse pod soncom je nečimerno; ali skušnja kralja Davida (36, 37.), ki je rekel: „Mlad sem bil in se postaral; vendar nisem vidil pravičnega zapuščenega, ali kruha prositi njegovih otrok.“

§. 37. Dokazi iz razuma.

Dokazi iz razuma so razsodi, kteri se naslanjajo na kako že za gotovo priznano resnico. Postm. „Vsi ljudje morajo umreti. Kralji in cesarji so ljudje, zato bodo morali tudi oni umreti.“

Koliko važni so dokazi iz razuma u kateketičnem poduku, in koliko koristijo, nam bodo razkazale sledeče opombe:

1. Dokazi iz razuma mnogo pripomorejo, da *pamet se hitreje razvije in izuri* — zakaj in kako da pripomorejo, vsakdo nas sam lahko razumi.

2. Ako so *jasni, kratki in lahko umevni*, osnovajo u učencih *prepričbo tako živo in terdno*, da je nobena nevihta podreti ne more — pa tudi u *serce globoko segajo*, in *voljo k dobremu nagiblajo*. Postm. „Kar hočeš, da bi drugi tebi ne storili, tega tudi ti drugim ne stori.“ — „Nihče ne more dvema gospodoma služiti.“ — „Človek, ki ima dušo in pamet, mora vendar drugače živeti, kakor živina, ki nima ne duše ne pameti.“ — „Marsikdo pravi: „*Saj drugi tudi tako delajo.*““ Ali če kak drugi u vodo skoči, boš mar skočil tudi ti?“ itd.

Le težko razumljivih in hudo zamotanih dokazov se je varovati treba, dokazov, ki so po pravilih umoslovja natančno osnovani, in se mnogokrat vijejo od stavka do stavka, dokler kaj moči zadobe — taki so samo za prebrisane glave, samo za učene može; ne pa za otroke in priproste ljudi, ki umetno zapletenih izvodov nikakor zaumeti ne morejo.

3. Mnogo je resnic clo važnih, ki se u sv. pismu samo *posredno zapisane* najdejo, in se morajo izvoditi iz drugih resnic — to pa drugač ni mogoče, kakor po dokazih iz razuma. Postm. da je posebna sodba, se sklene iz povesti od bogatega moža in ubogega Lacara, ali pa tudi iz besedi Jezusovih: „Še danes boš z menoj u paradižu.“ — Da so vice, se sklene iz besedi sv. pisma (II. Mak. 12, 46.): „Sveta in zveličavna je misel, za mertve moliti, da bi rešeni bili svojih grekov,“ ali pa (Mat. 12, 32.): „Kdor koli reče besedo zoper Sina človekovega, mu bo odpuščeno; kdor pa govori zoper sv. Duha, mu ne bo odpuščeno ne na tem svetu, ne u prihodnem;“ itd.

4. *Jezus* sam jih je večkrat upotreboval, kakor tudi *apostoli* in drugi sv. učitelji. Rekel je postm. „Ako vam resnico govorim, zakaj mi ne verujete?“ — „Ako vam osel ali vol u kapnico pade, ali ga ne izvlečete prec u saboto? če pa to že živini storite, zakaj ne člo-

veku, ki je vendar več vreden, kakor živinče?“ — „Ako nisem prav govoril, skaži mi: sem pa prav govoril, zakaj me biješ?“ itd. In apostoli (Ap. dj. 4, 19.) so rekli: „Le sami presodite, ali bi prav bilo, ko bi ljudem pokorniki bili kot Bogu!“

5. Tudi u *katekizmu* se večkrat najdejo. Postm. „verovati se mora, kar je Bog razodel, ker je Bog večna resnica in neskončna modrost, ktera ne more goljfat ne goljfana biti;“ — „upamo, ker je Bog vsegamogočen, zvest u spolnovanju svojih obljub, neskončno dobrotljiv in usmiljen, ki torej spolniti zamore in hoče, kar je obljubil;“ itd.

Pri vsem tem pa, da dokazi iz razuma so toliko važni, se vendar u kateketičkem poduku večdel še le za drugimi dokazmi upotrebovati smejo; nekaj zato, ker so težji od drugih, nekaj pa tudi, ker pri poduku otrok je treba zmirom najprej na razodeto vero ozirati se.

S. 38. Dokazi iz veljavnosti sploh.

Že na naravnem polju je mnogo resnic, od katerih priprost človek se prepričati ne more, naj si prizadeva, kolikor si hoče; postm. da sonce je dvajset milionov milj daleč od nas; da zemlja se suče okrog sonca, itd. — še več pa jih je na verskem polju, na katerem najdemo skorej same nadčutne resnice. Kdo pa bo nas od takih prepričal? — Od takih resnic se prepričati ni drugega sredstva, kakor opreti se na besedo ali veljavnost kakega drugega; ali kar je vse eno, to za res vzeti, kar nam drugi povejo. Vendar bi ne bilo prav, za res vzemati vse, kar kdor si bodi izusti; temuč le tisto, kar se po pameti zavreči ne da. In taki dokazi ali razsodi, ki se naslanjajo na veljavnost, imenujejo se dokazi iz veljavnosti. Postm. Koliko srečen je tisti, ki čisto živi, nam Jezus pove, rekoč: „Zveličani so, kateri so čistega serca; kajti oni bodo Boga gledali.“ (Mat. 5, 8.)

Kako važna je veljavnost in kako močno sega u djanje in nehanje vsakega človeka, se iz sledečega vidi:

1. *Pervo dušno razvitje vsakega človeka ima u veljavnosti svoje korenine.* Dokler so otroci še majhni, morajo zanašati se na starše in učitelje, in verovati na njih besedo, da to je koristno in prav, uno pa škodljivo in neprav. Ko bi dete ne hotlo verovati, kar mu oče in mati povesta, in bi hotlo samo vse skusiti in razsoditi, bi še le pozno in mnogokrat u svojo veliko nesrečo spoznalo to ali uno resnico. Postm. ko bi ne hotlo verjeti, da podlesk, zobnik in lajnež so strupene zeli,

itd. — Beseda staršev in njih ukaz pri otrocih več zda in velja, kakor pri odraslih naj jasniše razlage in naj dosledniši dokazi.

2. Mnogo je ljudi, *kterih pamet nikdar toliko ne dozori*, da bi znali dosledno misliti, pravilno soditi in umoslovno osnovane dokaze úmiti; ki se potem takem tudi nikdar toliko ne izbrihtajo, da bi vedli sami od sebe, kako zadržati se u raznih okolnostih svojega življenja; timveč so navezani vseskoz na *veljavnost* drugih ljudi, in se sučejo in vedejo, kakor drugi jim velevaljo. — Kamo bi zašli vsi ti, ko bi drugih veljavnost ne podpirala jih — ko bi ptuja roka jim ne kazala pota!

3. Tudi *država* tirja od svojih državljanov vero in zaup u svoje naredbe, in jim daje zakone in ukaze, brez da bi vselej razkazovala jim, kako potrebni da so u blagor občinski. Ko bi vsak državljan smel zavreči postavo to ali uno, zato ker nje potrebnosti ali koristnosti ne prezre, za božjo voljo, kake homatije bi vstale na svetu! — Vse križem bi šlo.

4. Še potrebniša je veljavnost na *verskem polju*, na katerem najdemo toliko nadčutnih resnic, toliko skrivnost, katerih nobena človeška pamet zaumeti ne more; kakor je postm. nauk od presv. Trojice, nauk od Jezusove vpričnosti u presv. rešnem Telesu, itd. — Kako važno je tedej in potrebno, otroke zmladega privajati, da radi ubogajo in veljavnost spoštujejo!

§. 39. Dokazi iz človeške veljavnosti.

Veljavnost je dvojna, *božja* in *človeška*; zato so dvojni tudi dokazi, kateri na njo naslanjajo se — namreč *dokazi iz božje*, in *dokazi iz človeške veljavnosti*; kakor že stavimo svoje razsode ali na božjo ali na človeško besedo.

Dokazi iz človeške veljavnosti se jemljejo:

1. *Iz veljavnosti kateketove*. Kateket, ki je mojster u svojem poslu, resnično pobožen in bogaboječ, prijazen in mil svojimi učenci, in si pridobi njih zaup in ljubezen, vse zamere čez nje. Gotovo ne bodo nikdar prašali, od kod da ima to ali uno, timveč vsako njegovih besed bodo sprijeli kakor sv. evangelj. „*Gospod kateket so tako rekli*,“ pravijo otroci, in si ne dajo od nobenega svoje prepričbe vzeti. — Kateketa pa, kterege deca ne ljubijo, ga tudi ne poslušajo radi, in nezaupno sprijemajo še to, kar jim z dokazmi uterdi. („*Non bene auditur, qui non bene diligitur*,“ sv. Gregor Vel.)

2. *Iz veljavnosti staršev*, ker otroci spoštujejo večdel svoje starše, se ozirajo radi na nje u vsih rečeh, in se ravnajo po njih u svojem djanju in nehanju. Zatorej mnogo zda, ako kateket, kedar priložnost nanese, reče kakemu učencu: *Le povej očetu in materi, le njih oprašaj, boš že vidil, kaj bodo rekli, ali je prav ali ne*, itd. Ali samo na veljavnost staršev pobožnih in poštenih, ne pa kakih malovrednih kateket sme se opirati u verskem poduku; kajti ko bi govorivši postm. od gerdobe pijanosti ali tatvine, hotel nasloniti se na veljavnost staršev, ki so pijančevanju udani ali se vdeležijo zdaj tu zdaj tam kake krivice, bi več pokvaril kakor hasnil.

3. *Iz veljavnosti ljudi, ki so modri, poštene in po fari ali soseski sosebno dobro slovijo*; kajti to je človeku že prirojeno, zlasti pa pri otrocih in prostem ljudstvu se vidi, da gledajo radi na pervake med seboj, in na druge slavne žene in može, in posnemajo jih u svojem govorjenju in djanju. (*Regis ad exemplum totus componitur orbis.*) Zategadel mnogo zda, ako kateket zaverne svoje učence tu in tam na veljavnost kakega slavnega moža, in reče: *Vidite, ti je taki gospod, in tudi on je tako rekel — tudi on je takih misel — tudi on tako ravna, tako dela, tako živi — tudi pri njegovi hiši je taka navada*, itd. — Sicer pa se samo od sebe razumi, da višjo veljavnost ko človek ima, na ktereга besedo kateket se opira, večjo moč ima zadevajoči dokaz.

Kar zadeva dokaze iz človeške veljavnosti, kateket ne sme pozabiti, da so naj rahliši u verskem poduku, in razpadajo radi, kakor pohištvo, ki ima slabo podlago. Čez majhne otroke, res je, imajo veliko moč, in prav je, da se rabijo; ali ko otroci odrastejo in nekoliko po svetu se ogledajo, ko vidijo nektare ljudi, kako gerdo živé, in slišijo kako slabo govoré, moč takih dokazov čedalje bolj peša; in ako kateket ni priskerbél boljših dokazov, bo vidil ob kratkem u svojo veliko žalost, kako bo dereča povodenj pohujšljivih izgledov slabe podpore njegovih naukov u sercih učencov spodjedla, in jih odplavila bo zdaj zdaj svojimi valovi. Kdor torej za velevažne verske nauke nima terdnih dokazov, kakor iz človeške veljavnosti, je boljše puščati nekoliko časa nauke brez dokaza, kakor podpreti jih tako slabo, da prvi vihar, ki vstane, jih prekuene, in se verska prepričba znabiti za vselej oslabi ali razruši — boljše je namreč, kako drago posodo na tleh ležati pustiti, kakor tako rahlo kviško kam obesiti jo, da se omaja pri prvem potresu, da pade

in se raztrupi. — Pri manj važnih resnicah pa se smejo sicer rabiti; vendar le začasno, in se imajo nadomestiti prej ko mogoče z drugimi krepišimi dokazmi.

§. 40. Dokazi iz božje veljavnosti.

Dokazi, ki se naslanjajo na razodetje ali veljavnost božjo, so najvažniši med vsimi u kateketskem poduku, in koliko veljajo, se iz sledečega lahko vidi:

1. Mnogo je *resnic*, in sicer poglavitnih resnic, katerih bi naša pamet nikdar ne bila spoznala, ko bi jih Bog sam ne bil razodel — one torej se tudi drugač dokazati ne dajo, kakor iz božjega razodetja; kakor postm. nauk od gnade božje, od našega prihodnega življenja, itd.

2. Dokazi te verste so clo lahki in tako *umevni*, da slaba otroška glava jih brez težave razumi in prezira — sosebnost ker večdel na zgodbah sloné. Postm. kje je dete, da bi ne spoznalo potrebnosti molitve, ako sliši besede Jezusove, s kterimi molitvo priporočuje, in sliši, kako rad in pogosto je molil?

3. Segajo globoko tudi u *serce*, in vnemajo blage in pobožne čute u njem. Postm. kdor sliši Jezusa, kako dokazuje grozo in stisko sodnega dne, ali nesrečo tistih, ki bodo verženi u vunanjo temo, kjer ogenj nikoli ne ugasne in červ nikdar ne umerje, itd. bi pač bil čudno terd, ko bi clo nič se ne ganil u svojem oserčju, ali bi mu nobeden pobožen čut iz pers ne priklil.

4. Osnovajo *prepričbo* tako terdno in obstojno, kakoršne nobeni drugi dokazi. Skušnja namreč nas lahko oslepari, in se spreminja kakor zmladletno vreme; pamet večkrat zaide, in kar danes na vse usta hvali in priporoča, jutre na vse usta graja in čerti; samo beseda božja, ktero mati katolička cerkva hranuje u svojem krilu, se nikoli ne spremeni in nikogar ne oslepari — ona je ogelni kamen vse verske prepričbe, in kateket se vsikdar brez vse nevarnosti na njo opirati sme. Postm. naj kateket žalostne nasledke pijanosti še tako živo in resnično popiše, bo marsikdo sam pri sebi le mislil: „Unile se je marsikrat že upijanal, pa je le visoko starost dosegel, in je zdrav in terden.“ — Ako pa reče: „U svetem pismu stoji, sv. Duh sam govori:“ „*Nobeden pijanec ne pojde u nebeško kraljestvo*,“ ne more nihče besede več ziniti, timveč vsakdo mora obmolknuti.

5. Tudi *Jezus* in njegovi *apostoli* so jih rabili. — Postm. Mark. 10, 3. ko so ga judje oprašali, ali sme mož svojo ženo spustiti; Luk. 10, 26. ko je nek pismouk ga oprašal, kaj ima storiti, da bi večno življenje dosegel, itd.

Dokazi iz božje veljavnosti zajemajo se ali iz *sv. pisma* ali iz *ustnega izročila*.

§. 41. *Dokazi iz sv. pisma.*

Ni vira bogatejšega na dokazih za kateketički poduk, kakor je sv. pismo. Za verozakonske in djanske resnice nam ponuja obilno naj prepričevavniših dokazov, in vsi izreki njegovi so tako gotovi in imajo tako terdno in neomajljivo podporo, da nobeno modrovanje razuma in nobeno upiranje čutnosti jih ne more razdreti. Dasiravno pa so dokazi iz sv. pisma nad vse dragi, vendar niso za vsakega; timveč kateket, ki hoče jih upotrebovati, mora prej prepričati svoje učence:

1. Da Bog je resnično ljudem se razodel, in jim svojo voljo oznanil.

2. Da sv. pismo je božja knjiga, spisana od možev, ki so bili navdihnjeni od sv. Duha, in da vse, kar hranuje u sebi, je božja beseda.

3. Da Jezus je ustanovil sv. cerkvo, in posvetil jo svojo rešno kervijo; in

4. Izročil ji svojo sv. vero, in obljubil, da ostane pri nji vse dni do konca sveta — torej jo poslušati moramo, kakor samega Boga.

Dalej kateket mora premisliti, kako bi se ta ali una verska resnica za učence naj primerniše dokazati dala. — Marsikaka verska resnica se da dokazati po več potih, namreč po potu skušnje, razuma in sv. pisma, in kolikorkrat se kaj takega primeri, naj se kateket najprej na pot skušnje ali razuma poda, naj dokaže resnico, kolikor je mogoče, jasno in razgovetno iz skušnje ali razuma, in potem še le naj gre dokaz iz sv. pisma zajemat. Kar sta priznala in dokazala skušnja in razum, to naj sv. pismo poterdi in neomajljivo dokaže. Ako je pa verska resnica take verste, da se samo iz sv. pisma dokazati zamore, se kateket ne sme nepotrebno obotavljati; timveč povedati brez ponude in brez ovinkov zadevajoči svetopisemski tekst (stavek.)

S. 42. Od upotrebovanja svetopisemskih stavkov.

Kar zadeva upotrebovanje svetopisemskih tekstov u dokazovanju te ali une resnice, bo kateket naj boljše ravnal, ako se derži sledečih pravil:

1. Vselej, kolikorkrat se iz sv. pisma kaj dokazati hoče, imajo povedati se *lastne besede sv. pisma*, povedati pa tudi kolikor je mogoče, *okolishine časa in kraja*, kedaj in kje je to ali uno se govorilo ali godilo. Postm. ako hoče dokazati, da duhovniki imajo oblast grehe odpuščati, bi bilo znabiti naj bolje, takole govoriti: Da dan današni imajo mašniki oblast, grehe odpuščati, je tako gotovo, da pametnih nihče nad tim dvomiti ne more — le poslušajte, kaj nam sv. pismo pove: Na večer tiste nedelje, ko je bil Jezus od smerti vstal, so bili apostoli u Jerusalemu zbrani, in vrata zaperte iz strahu pred judmi — kar pride Jezus pri zapertih vratih, stopi u sredo med nje, in reče: „*Mir vam bodi. Kakor je Oče mene poslal, tudi jaz vas pošljem.*“ In to izgovorivši je dihnul u nje, rekoč: „*Prejemite sv. Duha. Kterim bote odpustili grehe, jim bodo odpuščeni; in katerim jih bote zadržali, bodo zadržani.*“ Glejte, itd.

2. *Krajši in znaniši* ko so svetopisemski stavki, več veljajo; zagavoljo so tisti, ki se najdejo u navadnih nedeljskih in prazničnih evangeljih, večdel naj boljši. Verh tega se imajo vselej u *pravem pomenu* rabiti; u tistem namreč, u katerem mati katolička cerkva jih razumlja — Bog vari pačiti ali po svoji glavi razlagati jih!

3. Več svetopisemskih stavkov u dokazovanje *ene resnice* skup nanašati sploh ni dobro — otroška glava se kmalo preobloži. Boljši je eden tehten dokaz dobro razložen, kakor pa več eden na drugega nakopičenih.

4. Je stavek, ki se upotrebuje, že sam na sebi *dosti jasen in umeven*, ni treba nobene sosebne razlage; samo pokazati se ima, u čem njegova dokazovavna moč obstoji. Ako pa *ni dovolj jasen in umeven*, se prej kratko in zastopno razložiti mora. — Sicer pa kateket mora sam razsoditi znati, kateri svetopisemski stavki so za njegove učence umevni, in kateri ne.

5. Marsikrat se primeri, da resnica tega ali unega nauka sloni na kaki *priliki, prispodobi ali povesti*; postm. skrivnost presv. Trojice na povesti od kersta Jezusovega — verhoblast rimskega papeža na

besedah: Ti si Peter, to je skala ... tebi bom dal ključne nebeškega kraljestva, itd. Da je u teh in enakih primerkih kateketova dolžnost, dotično priliko, prisposodobiti ali povest dobro razložiti ali razjasniti, se razumeva pač samo od sebe.

6. Tudi se večkrat pripeti, da resnica je u svetopisemskem stavku sicer zapopadena; pa se ne vidi in še le po kakem *izvodu* na dan pride. Kateketu tu drugega ne ostaja, kakor jasno razložiti dotični stavek, in po pravilnem sklenju izpeljati resnico iz njega. Postm. nauk od posebne sodbe božje neposredno ali odperto nikoder u sv. pismu ne stoji, timveč je prikrit u besedah Jezusovih: „Še danes boš z menoj u raju,“ in u povesti od bogatega moža in revnega Lacara. Kateket torej, ki hoče to resnico svojim učencem dokazati, mora omejenjene besede Jezusove najprej prav jasno razložiti, potem pa sklene, rekoč: Napreden bo človek plačan ali kaznovan, se mora mu na znanje dati, zakaj da bo plačan ali kaznovan. Razbojnik na križu in ubogi Lacar, kakor ste slišali, sta bila prec po smerti u nebesa vzeta; neusmiljeni bogatin pa je bil prec po smerti u pekel pokopan. Iz tega se vidi, da prec po smerti mora biti sodba, pri kateri se človeku naznanuje, kaj je dobrega ali hudega storil, in zakaj se mu odločuje plačilo ali kazen.

§. 43. Dokazi iz ustnega izročila.

Vsakemu le nekoliko podučnemu katoličanu je dobro znano, da je mnogo verskih nauk, ki niso zapopadeni u sv. pismu ne novega ne starega zakona; ampak so prišli do nas samo po ustnem izročilu. Kolikorkrat u kateketičkem poduku pride na versto kaka resnica, ktera sloni na cerkvenem izročilu, mora kateket:

1. Skerbno se ogledati na stare *cerkvene šege* in *sv. običaje*, in poiskati u dogodivščini takih djanj in dogodb, s kterimi lahko dokaže, da ti ali uni nauk je bil od nekdanj in povsod u sv. katolički cerkvi kakor božji nauk spoznan in deržan. Postm. da so že u prvih kristianskih časih ostanke svetnikov častili, za mertve molili, namesti sabote nedeljo praznovali, večkrat prekrižavali se, z blagoslovljeno vodo kropili, itd. se lahko spriča iz starih dogodb in iz življenja svetnikov božjih in svetnic.

2. Mora dostavljati pri vsih takih resnicah, običajih in pobožnih navadah, da tudi mati *katolička cerkva* jih je spoznala za dobre in

svete, in *poterdila* u kakem vesolnem zboru ali po kakem papežu. Ko bi ne imeli drugih dokazov, da postm. bratovšina sv. škapulirja, molitva sv. rožnegakranca, ssv. odpustki, itd. mnogo koristijo kristianom, zadosti je, da sv. cerkva jih hvali in nam priporočuje.

3. Ne sme pozabiti povedati tudi *temelje*, na ktere je cerkva pri svoji določbi se opirala, razun ko bi bili tako visoki, da učenci bi jih zaumeti ne mogli.

Dokazi iz ssv. cerkvenih očetov se u kateketskem poduku le tačas rabiti smejo, ako so kratki, nenavadno jasni in umevni, ali kako resnico sosebnó živo pred oči stavijo, kakoršen je postm. izrek sv. Avguština: *So zamogli ti in te, zakaj bi jaz? zakaj bi ti ne mogel?* — Smeli tudi bi se priporočati, ako se govori od resnic ali običajev, kterih sv. pismo malo, ali znabiti clo nič ne omenja.

S. 44. *Napotja verske prepričbe.*

Naj huji sovražniki verske prepričbe so *dvomi in vgovori, predsodki in zmote*, in velika velika je škoda, ktero na verskem in moralnem polju napravljajo. Oni namreč so krivi, da naj lepši in naj jasniši dokazi tolikokrat ničesar ne zdajo; oni nam dušo mamijo in razum slepé; po njih se serce kali, kakor ogledalo, ako dihneš u njega, in se vera stemni, kakor sonce, ko goste megle ga zakrijejo; in u kake pregrehe in hude prepade človek od njih zapeljan večkrat zaide, nam vsakdanja skušnja spričuje. Zategavoljo ima kateket si prizadevati, kolikor mu je naj več mogoče, u okom priti vsim tem overam; ali ko bi tega ne mogel, mora saj prirezati njih strupene korenine tako kratko, da se ne zaplodijo u sercih učencov.

Predsodki in zmote so krive ali prenačljene sodbe o verskih ali kakih drugih rečeh. Predsodek in zmota je, ako kdo misli, da po prijtem zakramentu sv. poslednega olja ni več za ozdraviti — da bolnik srečno umerje, ako je le previden bil — da prava, kristianska pobožnost je le za nektare ljudi — da laž, ako ne škoduje nobenemu, ni greh — da prisega vojakov je prisiljena, in zato ne veže, itd. — Kar zadeva predsodke in zmote, naj kateket sledeče si zapomni:

1. Ako zapazi predsodke in zmote, ki nobenega ne žalijo in škode nobene ne napravljajo, naj molči in tiho dene, dokler pride priložnost in vgoden čas za njih razjasnovanje. Tudi na predsodke, ki svetoj

veroj niso u nobeni zavezi, se mu ni ozirati treba. — Gotovo na tem ni veliko ležeče, ako postm. ljudje mislijo, da sonce se suče okrog zemlje — da kdor binkoštno nedeljo pred sončnim izhodom z juterno roso se umije, zgubi vse pege in lišaje — da sv. maša, brana med velikim in malim Šmarnim, ima več vrednosti, kakor kaka druga, itd.

2. Ako pa najde škodljive predsodke in zmote, ki segajo u življenje in podkopujejo pobožnost, jih mora brez odloga odpraviti; toda ne s psovanjem ali zasmehovanjem, ampak s hladno kervijo in lepo besedo. Kateket ne sme pozabiti, da kar otroci slišijo od očeta in matere, od sosedov in znancov, se jim rado globoko vtisne, in se ne opusti tako lahko. S kletvijo in gerdim zabavljanjem ne bo ničesar opravil, škode pa znabiti veliko naredil; in prigodi se clo lahko, da učenci zgubé zaup in ljubezen do njega, in dvomiti začno še nad drugimi resnicami. — Naj bolje je:

a) Da predsodku nasprotna resnica se prav lepo razjasni in prav dobro dokaže. Postm. odverniti razne predsodke, ktere ljudje imajo zastran sv. maše, je naj bolje, nauk od sv. maše dobro razložiti jim, tako da vidijo, da sv. maša ima eno in ravno tisto neskončno moč, naj se že opravi pri tem ali unem altarju, u tej ali uni cerkvi, ti ali uni dan; naj jo mašnik poje ali natihoma bere, naj bo u belem ali črnem oblačilu, itd.

b) Treba je učencom povedati, koliko škode izvira dostikrat iz tega ali unega predsodka. Postm. kak prepir pride med sosedo, ki menijo, da ti ali uni človek je njim ali živini bolezen napravil, kaka jeza nad duhovnika, od ktereга mislijo, da jim ni toče ubranil, itd.

c) Dobro je, ako je mogoče, najdiati začetek predsodkov, zlasti ker nekteri zmed njih ravno zavoljo starosti svoje pri ljudeh mnogo veljajo — pokazati pa tudi, kako slaba je podlaga, na kteri sloné, in kako lahko se zmajati da. Postm. kako star že je predsodek, da iz tega ali unega kraja, iz tega ali unega naroda ničesar dobrega priti ne more!

d) Ni treba na znanje dajati, da zato govori od predsodka ali zmote, ker se najde u soseski.

Dvomi in vgovori so predstave, ki so krive, da kake resnice ne poterdimo; in sicer: ako se te predstave u naši glavi izcimijo, se imenujejo dvomi — jih drugi na dan prinesejo, se imenujejo vgovori. Dvom je postm. ako kdo misli, da Bog ne more biti naj dobrotljiviši,

ker pripušča toliko hudega na svetu — da bogatinu, ki ima vsega dovolj, kaj vzeti, ne more biti toliko greha — da vedno čisto živeti ni mogoče, ker je toliko zapeljivosti med ljudmi, itd. — Dvomi nad verskimi resnicami in tudi vgovori so močno škodljivi; koder se oni zaplodijo, se verska prepričba vkoreniniti ne more, in kolikor več jih je, toliko več jezov je u verskem poduku; zategadel je vsakega kateketa ojstra dolžnost, skerbno zavarovati vse pota, in dobro zagradiť vse steze, po katerih bi dvomi ali vgovori utegnili privreti. Sosebno pa naj si zapomni:

1. Vsako resnico, katero jim pove, naj jim jo pove kakor popolno gotovo, tako da nobenemu na misel ne pride, dvomiti nad njo, ali je res ali ne.

2. Dokler so učenci še clo mladi in majhni, bi pač nespametno bilo, soznanjati jih z nepotrebnimi dvomi, in kaliti z vgovori njih lepo dušo in čisto vero.

3. So pa učenci že nekoliko odrastli, je treba naznanjati jim navadne dvome in vgovore; kazati pa tudi, kako so jalovi in piškavi — in to se zgodi naj lažje po sledečih opombah:

Dvomi in vgovori, ki zadevajo verske resnice, se dajo u tri verste vrediti. — *Perve verste* so tisti, katerih učenci težko kedaj slišali bodo, ali pa nikoli: kakoršnih je postm. mnogo gledé na sv. pismo ali na verloblast rimskega papeža. Da s takimi se kateket nima pečati, je jasno kot ribje oko — drugega nič kakor zlati čas bi tratil, kačji strup u mlade serca vlival, in njih versko prepričbo u koreninah majal. Nepotrebno bi jih s pšicami ranil, ran pa bi znabiti zaceliti ne mogel.

Druge verste so dvomi in vgovori, kateri so ali že znani učencem, ali jim bodo prej ko ne znani postali. Take je treba opovreči, berž ko je mogoče, in se ima njih puhlost odkriti in na znanje dati. Sosebno pa je treba resnico, katero zadevajo, tako jasno razložiti in dokazati, da jo učenci dobro umé in prezró. Postm. sedanji časi radi vgovarjajo zoper sv. post, večkratno spoved, neumerjočnost duše, itd. zatorej mora kateket pri razlaganju takih resnic se več časa pomuditi, in ne po večjem ali poverh, ampak prav temeljito dokazati jih. — Tudi je dobro, zaviti dvome in vgovore u kako zgodbo, ali naznaniti kakega človeka, ki je bil zašel u nje in se ves zmotil; sčasom pa ga je luč resnice razsvetila, in po tem ali unem dokazu je spoznal, kako daleč se je bil zgubil — ali pa znabiti je po takih dvomih in vgovorih tako hudo zagazil, da je krivoverec postal in bil izobčen od sv. katoličke cerkve.

Mnogo mnogo zda tudi tukaj kakor u drugih rečeh, ako je kateket si zaup in ljubezen svojih učencov pridobil, in njih serca za sveto vero ogrel, kajti kar nam pove kdo, ktereга ljubimo, to brez vsega pomislika za res vzamemo; in kar je sercu milo in drago, tega nam nihče brez hude sile vzet ne bode.

Opomba. Pri vgovorih, ki se med ljudstvom skorej vsak dan slišijo, postm. „Tovaršija se ne sme kaziti — ako je to kaj greha, ga jaz na svojo vest uzamem — ali mar hočeš topel u nebesa priti? — saj ni treba vsega verjeti, kar duhovni učé,“ itd. mora kateket učencom povedati, kako imajo se odrezati.

U tretjo versto grejo dvomi in vgovori, ktere otroci sami naznanjajo. Ti, kakor si vsakdo sam lahko misli, so večdel malovažni in komej omene vredni; ali ker otrokom se zdé krepki ali znabiti clo nerazvezljivi, jih kateket ne sme nikdar brez odgovora pustiti, timveč prizadevati si, da jim pokaže s kratko besedo in s pohlevnim, ljubeznipolnim sercom, kako slabo podlago imajo. Sosebno pa bi kateket se zamotal, ako bi se smeјati začel, ali bi jih zaničljivim smehom odpraviti hotel.

II. Členek.

Od izobražavanja volje.

§. 45. *Važnost in potrebnost izobraženja volje.*

Kakor truplo je brez duše mrtvo, govori sv. Jakob (2, 26.), *tako tudi vera je brez dobrih del mrtva* — le dobre dela so zveličavne, in vera samo toliko vrednosti ima, kolikor se u djanju kaže. Kaj pomaga, natlačiti otročjo glavo z mnogoverstnimi vednostmi, kaj hasne, učence prepričati terdno in obstojno o verskih resnicah, ako pa slabo živé? ali kar je vse eno, ako se njih volja ni izobrazila? Na volji visi vsa cena naša in moralna vrednost, in voljo svojih učencov izobražavati, je naj važniše, pa tudi naj težje delo kateketovo. Zatorej je sicer prav in potrebno, da kateket izobrazí razum svojih učencov; vendar še potrebníše je, in še večjo skerb mora imeti za izobražbo njihove volje — in sicer, tako jo mora izobraziti, tako nagnuti, da dobro in vse, kar je po volji božji, ljubijo in storé vselej in povsod,

akoravno jim hodi marsikrat zlo težavno, in nareja mnogo premagovanja; hudo pa in vse, kar ni po volji božji, sovražijo in opusté vselej in povsod, akoravno jih včasih močno mika in jim obeta mnogo dobička. — To je pristna, to je edina izobrazba, in kateketu, ki je tako izobrazil svoje učence, prijazno roko podamo in rečemo iz globočine svojega serca: „Slava ti!“

Volja u naj obširnišem pomenu je dušna moč, kaj hoteti ali ne hoteti. Volja sama na sebi je slepa moč, ktera se ne ve obrniti ne na levo ne na desno, ako ji razum tako rekoč z lučjo ne sveti — to se pravi, ničesar ne moremo hoteti ali nehoteti, česar prej ne spoznamo kakor dobro ali hudo. (*Ignoti nulla cupido.*) — Iz tega se vidi, koliko je ležeče na pravih in jasnih predstavah in razumkih. —

Dva nagona sosebnost sta, ktera nagibujeta našo voljo u hotenje ali nehotenje: namreč *nagon poštenja* in *nagon sreče*. Ako nagon sreče nagibljuje našo voljo, ako hlepimo le po tem, kar nam obeta veselje in dobiček; na to pa, kar razum nam pravi, nič ne gledamo, takrat naša volja nobene cene nima, in podobni smo nespametni živini, ktera hrepeni le po tem, kar se prilega nje počutkom. — Ako pa nagon poštenja nagibljuje našo voljo; ako hlepimo le po tem, kar razum za dobro priznava, in se voljno podveržemo tudi terplenju in nadlogam, ktere božja roka nam pošilja; takrat delamo kakor pametne bitja, takrat se vzdigujemo nad neumno živino.

Živina živi in dela po svojih tirih in nagonih, ona je k temu primorana, ona ne more drugač ravnati; človek pa ni primoran ne k enemu ne k drugemu, njega, ako noče, nihče prisiliti ne more. On poželi in stori, kar hoče, ali po vodilih razuma ali po nagonih mesa; svobodno si izvoli to ali uno, svobodno stori ali opusti — on ima *svobodno voljo*. In ravno na tej lastnosti naše volje, na svobodi namreč visi naša moralna vrednost — kjer ni svobodne volje, ni kreposti ne greha, ni zasluženja ne zadolženja.

Ali človek, dasiravno mu je dano, svobodno hoteti ali nehoteti to ali uno, ne sme slepo kje u en dan, ali po svojih telesnih nagonih hoteti ali nehoteti; timveč le, kar razum za prav in dobro priznava: kar pa razum zaverže ali ne odobri, tega tudi človek ne sme hoteti ali storiti. — Razum razuma pa, ki sveti kakor luč naši volji in ji kaže pravo pot, nam je Oče nebeški še nekaj drugega dal: dal je nam nek *notranji glas*, ki nam vseskoz naznanja, kaj je prav in kaj neprav,

kaj moramo storiti in kaj opustiti, in ti notranji glas imenuje se vest, ali kakor je navadno u višjih šolah, moralni zakon. Toti zakon nam vелеva, da le moralno dobro smemo hoteti in storiti; da moramo u dobrem neprenehoma napredovati, in od dne do dne na višjo stopnjo popolnamosti se uzdigovati. On nam kaže in nas zavrača vseskozi na Boga, predpodoba ali uzor vsega dobrega, in prav za prav ni družega ničesar, kakor naj svetejša volja božja sama, ktereј se vsakdo vsikdar mora ukloniti; in ako ubogamo moralni zakon, ubogamo Boga samega, ki je nam ga u serce vtisnul.

S. 46. *Edini pot, po kterem se naša volja pristno izobraziti zamore, je sv. vera.*

Človek, kakor smo slišali, mora se ravnati po pravilih svojega razuma, in mora poslušati in ubogati glas svoje vesti; ali to ni lahko, ampak je mnogokrat silno težavno. Naš um namreč, ki je po izvirnem grehu oslabil in otemnil, ne spoznava vselej natanko in določno božje volje; in tudi volja naša je po ravno tistem grehu se popačila, in postala nagnjena bolj k hudemu kakor k dobremu. In ako zraven tega še premislimo, kako nas hudo poželenje, kako zapeljivi svet, kako sovražnik peklenški u greh vabi in nagovarja, lahko vidimo, da smo ven in ven u veliki nevarnosti, preslišati glas svoje vesti, in zoper sv. voljo božjo kaj hoteti ali storiti. Zategavoljo je Bog, da bi prišel nam u pomoč, svojo voljo u starem zakonu po prerokih, u novem pa po Jezusu Kristusu (Hebr. 1.) tako jasno in umevno razodel in naznanil, da nihče ne more preslišati njegovega klica, nihče spregledati njegovih ukazov, nihče presukati jih po spačenih željah svojega serca: človek pa, že iz hvaležnosti za to veliko dobroto, in ker drugač ne more postati vekomеј srečen, je zavezan, voljo božjo čedalje boljše spoznavati, in u mislih in u djanju izpolnovati — in ravno u tem, u skerbнем spoznavanju namreč in zvestem dopolnovanju svete volje božje obstoji naša prava, naša pristna izobrazba. *Kdor toreј si prizadeva iz vse svoje moči, sveto voljo božjo čedalje boljše spoznavati, in jo vselej in povsod, u mislih in u djanju izpolnovati, od njega pravimo, da je moralno izobražen.*

Moralna izobrazba, ali kar je vse eno, skerbno spoznavati Boga in zvesto služiti mu, je visoki poklic nas vsih; zato nas Bog Oče je vstvaril, zato Bog Sin odrešil, zato Bog sv. Duh posvečuje. Moralno

izobraziti otroke in ljudstvo, da bi prihajali dan na dan boljši in Bogu podobniši, ima biti tudi namen učilnic in namen vsakega poduka — ali kako, po katerem potu se pride do tega visokega cilja in konca? Po nobenem drugem, kakor po potu naše *sv. katoličke vere*. Vera nam kaže vozko stezo in tesne vrata, ki u nebesa peljajo; ona razsvetluje naše temne pota, da lahko stopamo; ona je, ki obrača naše oči ven in ven, u veselju in terplenju na Boga, in nam pravi, da On je naš dober oče, ki podpira našo slabo moč, On pa tudi, ki nas enkrat sodil bo in povernul po zasluženju vsakemu, kar je storil dobrega ali hudega. Zatorej se reči sme po vsi pravici, da kjer ni prave, zdrave vere, ni prave, pristne izobražbe, in naj se otroci naučé še tolikanj koristnega, kaj jim pomaga, ako terpé škodo na duši in sveti veri? — „*Brez vere ni mogoče Bogu dopasti*,“ pravi sv. pismo (Hebr. 11, 6.); in to je zadosti. Ako Bogu ne dopadem, kaj mi pomaga bogastvo celega sveta? kaj naj obširniša znanost?

§. 47. Ktere dolžnosti ima kateket zastran moralnega izobražavanja svojih učencov?

Ker smo slišali, da na pristni izobražbi volje je tolikanj ležeče, da na nji sloni vsa naša notranja cena in vrednost, in da ona bi imela biti glavni cilj in konec vsakega, zlasti kateketičkega poduka, vsakdo sam lahko razsodi, kako važno je in potrebno, da kateket dobro ve, kako se volja učencov naj ložje da izobraziti in k dobremu nagnuti.

Ali kakor važno, ravno tako težko je to delo. — Težko je že, in mnogo mnogo je treba se truditi in putiti, napreden se razum učencov oliko in izobrazi; vendar še brez vse primere je težje, omikati njih voljo in nakloniti k dobremu; kajti takih over, kakor pri izobražavanju ali nagibavanju volje, ni na dušnem polju, pa tudi sovražnika ne tako močnega in nevarnega. Tu je treba se bojevati ne s plitvo razumevno močjo učencov, in tudi ne z njih pičlimi predvednostmi; timveč sovražnikom, kateri se rodi s človekom, kateri raste in se veverstuje z njim, kateri se ne da nikdar popolno vničiti, in stokrat na tla veržen se sopet stokrat na noge postavi — in toti orjaški sovražnik je *nagnutje k hudemu* ali hudo poželenje, ktero je prirojeno vsakemu, naj bo spola možkega ali ženskega, in stana in naroda tega ali unega. — Da je to gola resnica, sv. pismo poterduje in lastna in ptuja skušnja priča. Vsi kolikor je nas, moramo obstati, da je popolno

resnično, kar piše sv. apostol Paul u svojem listu do Rimljanov, (7, 15.—) da hotenje do dobrega sicer ima, do zveršenja pa ne pride; da ne stori vselej dobrega, kar hoče, temuč večkrat hudega, kar noče, in da čuti u svojih udih neko postavo, ktera postavi razuma nasprotuje.

Akoravno pa je toliko over in težav pri izobraževanju volje, kateket vendar zato serca ne sme zgubiti; marveč z vso iskrenostjo naj se loti svoje naloge, in vse bo zmagal s pomočjo božjo. Sosebno pa dve reči ste, na ktere u tem oziru gledati mora:

1. On mora voljo svojih učencov na dobro nagnuti;
2. On jo mora tako okrepčati, da dobro hoče in stori, dasiravno se ji dozdeva zlo težavno in ji nareja včasih mnogo premagovanja. —

Na dobro se volja učencov nagnuti da: 1. z ojestrenjem sodne moči, 2. z moralnimi zavezavnostmi, 3. z nagibkomi, in 4. z nagibavnimi izgledmi. — Od vsih teh čveterih predmetov se bo zdaj posebej govorilo.

§. 48. Od bistrenja in ojestrenja sodne moči.

Ako se reče in tirja, da kateket naj izbistri in izojstri sodno moč svojih učencov, se ne reče in ne tirja, da tako bi moral jih izuriti, da bi znali razsoditi vsak predmet in primerlej, ko bi tudi naj huje bil zamotan; temuč samo toliko naj jih omika in oliko, kolikor njih razumevna moč dopušča, in je primerno njih delokrogu.

Najprej jim mora povedati, kaj je *prav in neprav*, kaj *dobro in hudo*. Razumki od tega so sicer globoko vtisnjeni u vsakega človeka dušo; ali u malem detetu še spé, in tudi odraščenih bi lahko se nabrala velika množica, ki, dasiravno vedo dobro presoditi, kaka je moralna cena te ali une misli, tega ali unega djanja, vendar ne vedo določno povedati, kaj je prav in neprav, kaj dobro in hudo. Zatorej bi tudi neprikladno bilo, ko bi kateket o tem se dolgo obotavljal, bi učeno govoril in delal mnogo besed — zadosti je, ako jim reče: *prav in dobro je, kar je po volji božji; kar pa ni po volji božji, je hudo in neprav*. Tota razlaga je lahka, otrokom ravno primerna, in tudi njih voljo močno spodbada.

Druge vodila, po kterih se ravnati ima kateket, ki hoče izbistriti in izojstriti sodno moč svojih učencov, so sledeče:

1. Tu in tam jim povedati ima kako *dogodbo* ali kake *posamezne moralne djanja*, in oprašati jih, kakošne se jim zdé? dobre ali hude?

— Da dogodbe in djanja imajo biti kratke, za otroke lahko umevne, iz njih delokroga zajete, in z okoljšinami ne preveč prepletene, pač ne potrebuje nobenega dokaza; otroci bi jih sicer ne razumili, in torej presoditi ne mogli.

2. Tudi dogodbe, ki se pripetijo *u soseski ali bližni okolici*, in se občno razglasijo, se smejo upotrebovati, postm. ako so tolovaji okradli kako hišo ali obropali, ali je kdo se obesil, utonil, zažgal kako pohištvo, itd. — vendar je varnosti treba, da dobremu imenu bližnega se kak madež ne vtisne, ali da deca ne zgubé spoštovanja, kterega so svojim predstojnikom dolžni.

3. Taki primerleji pa, ki *srečo otrok ali njih nesreco preblizo* zavedajo, se za poojstrenje sodne moči ne smejo rabiti; samoljubje namreč bi njih um lahko oslepilo, da bi krivo sodili. — Ravno za tega voljo se tudi njih *lastne djanja* smejo le takrat jim presoditi dati, kedar so dobro že storili ali hudo že opustili, in znabiti z velikim premaganjem samega sebe; postm. starše ubogali, u šolo pridno prišli, najdeno nazaj dali, itd. Nikdar pa *ne sme kateket kaj slabega ali grešnega jim pritolcovati*, kajti to bi stud do greha u njih le zmanjšalo, in moralne čute oslabilo ali clo zamorilo. Postm. ko bi kateket učenca oprašal, kaj misli, ali je prav storil ali ne, ko svojim staršem ni pokoren bil? ko je njih okradel ali nalagal? bi učenec ali obmoknul ali lahko rekel, da nikdar ni storil kaj takega — in kateket bi ne do segel namena svojega.

4. So otroci nekoliko že večji, naj se davajo jim soditi taki prigodki, u kterih se *prikazuje hudo kakor prijetno*, mično in mnogo koristi obetavno; *dobro pa kakor težavno*, zoperno in z mnogim zatajevanjem sklenjeno, da se privajajo dobro ljubiti in storiti, hudo pa sovražiti in opustiti, brez ozira na nasledke povoljne ali nepovoljne. Postm. ko bi se dalo jim rozsoditi, ali smo dolžni vselej resnico govoriti? kaj tudi takrat, ko bi se komu zamerili z resnico? ... zakaj?

Še višje se sodna moč učencov poojstri, ako se jim razloži jasno in umevno *razlika med moralnostjo in zakonitostjo*, in se jim razkaže u mnogih posameznih prigodkih, da *pravoslovno* je marsikaj dopuščene, kar moralna ne dovoljuje. Postm. tožiti siromaka, ki posojenega ob pogojenem času ne more plačati, ali tirjati od njega postavnih obrestov za posodilo; družino, ki se postara ali zbolí, iz službe djati,

itd. je po pravoslovju sicer dopuščeno, ne pa po moralni. — Dalej mora kateket večkrat opomniti svoje učence, da ne u vnanjem djanju, marveč le u *notranjem* namenu obstoji moralna cena; da moralnost ima *razne stopnje*, in vsakdo mora od dne do dne na višjo se vzdigati; da človek ni samo takrat greha kriv in kazni vreden, kedar kaj hudega in napčnega *počne* ali *uzroči*, temuč tudi takrat, kedar kaj dobrega *zanemari* ali slabega ne odverne. — Sosebno pa naj se prizadeva, da *predstava* od tega, kar je dobro in hudo, postane tako *živa* in *zapovedljiva* u otroški duši, da jim pri vsakem djanju in nehanju bo stopala pred oči; skušnja namreč nas uči, da *uzrok* vsih naših grehov in prestopkov večdel ni nevednost naših dolžnost; marveč le lahkodušnost in pozabljivost naša, da ob uri skušnjave na nje ne izmislimo in glas vesti preslišimo.

Ob kratkem: Kateket mora skerbeti, kolikor mu je naj več moč, da moralna razsoja pri učencih u navado pride, tako da pri vsakem djanju bodo nehoté se oprašali: *ali je pa to tudi prav? ali ni znabiti kaj greha zraven?* itd. Ravno zato tudi ne sme pozabiti, pri vsaki povesti, ktero pove, oprašati učence: *Kaj menite, ali je bilo to ravnanje prav ali ne? Bogu dopadljivo ali nedopadljivo?* — Po tem takem bodo otroci postali vestni, in vestne otroke izrediti bi imel biti glavni namen kateketičkega poduka.

§. 49. Od moralnih zavezavnost.

Vse, kar človek stori vedoma in prostovoljno, je dobro ali hudo. Dobro smo dolžni spoštovati, in to spoštovanje dobrega je vtisnjeno tako globoko nam vsim, da nobena nevilhta ga izbrisati ne more; clo u sredi skušnjav, hudih nagnutjev in strast se k dobremu zavezani čutimo. In *toti notranji čut*, ali boljše reči, *tota predstava dobrega, ktera spodbada našo voljo, da bi si izvolila dobro kakor dobro samo u sebi, in opustila hudo kakor hudo samo u sebi, brez ozira na nasledke povoljne in nepovoljne, je in imenuje se moralna zavezavnost* (Verpflichtungsgrund.) Kakor hitro namreč priznavam kako djanje kot dobro, se k njemu že zavezanega čutim. Postm, ko bi rekel: Dolžni smo svoje sovražnike ljubiti, zato ker jih Jezus ljubiti velevala, je stavek: „Jezus jih ljubiti velevala,“ zavezavnost, ktera spodbada našo voljo, to storiti.

Moralne zavezavnosti so silno važne, in zaslužijo sosebnega kateketovega ozira; kajti le one našemu djanju pravo, moralno ceno da-

jajo, le one nas božjega plačila vredne delajo, in kjer njih ni, tudi ni kreposti — ali da bi že bila, vendar ni obstavna, ni čista, timveč je polna žlindre: zategavoljo jih kateket mora svojim učencom prav dobro razgovetiti, in akoravno so še majhni, nič ne dene; tudi majhni otroci svoje in ptuje djanja večkrat prav zdravo in dobro sodijo, postm. svoje součence marsikrat boljše od kateketa obsojajo — tudi u njih že se izbuja moralni zakon, in jim oznanja, kaj je dobro ali hudo. S tim vendar ne rečemo in ne tirjamo, da kateket bi svojim učencom vsekrat povedati imel, zakaj morajo to ali uno storiti ali opustiti: nak, tega ne sme — ker za moralno izobražbo je silno važno in potrebno, da deca se privajajo od mladih nog ubogati vselej, in tudi takrat, kadar ne vedo drugega uzroka, kakor voljo svojih staršev in naprejpostavljenih. —

Saj tudi država tirja pokoršino od svojih državljanov, dasiravno potrebnosti svojih ukazov vsekrat ne dokazuje. Večni Bog! kamo bi prišlo na svetu, ko bi oče moral svojemu sinu, ko bi mati morala svoji hčeri vselej odgovor dati, zakaj to ali uno velevali! Otroci bi postali oholi, nevkretni in bi lahko se popolno popačili.

Te zavezavnosti, ako se ozremo na njih vire, so trojne:

1. *Razumske*, ktere spoznavamo ali po svojem razumu, ali po glasu svoje vesti, ali po drugih nam že znanih resnicah, ali po razmerah, ktere zapazimo med Bogom in nami. Postm. *Bog je naj resničniši*, zato moramo verovati, kar je nam razodel. — *Že vest nam veli*, da ne smemo krasti, in vest je Bog nam dal. — *Cerkvo moramo ubogati*, zato smo dolžni se postiti. — *Bog je naš stvarnik*, zato moramo mu pokorni biti; itd.

2. *Verske*, ako zapoved božja ali sv. cerkva nas veže, to ali uno storiti, to ali uno opustiti. Postm. Čez svojega bližnega govoriti, nam prepoveduje Bog sam, nam prepoveduje osma njegova zapoved — o velikonočnem času presv. rešno telo prijeti, nam ukazuje četrta cerkvena zapoved, itd.

3. *Kristianske*, ki se vzemajo iz nauka in izgleda Jezusa Kristusa, Gospoda našega. Jezusovi nauki so zlasti za otroke naj jasniši in naj ložje umevni, naj globeje segajo u serce in naj močnejše nagibavajo voljo. Njegov izgled je naj lepši, ki se misliti more, za vsakega človeka, naj bo mlad ali star, možkega ali ženskega spola. „On je pot in resnica in življenje,“ kakor pravi sam pri sv. Joan. 14, 6.

§. 50. Od odbiranja in upotrebovanja moralnih zavezavnost.

Kar zadeva odbiranje moralnih zavezavnost, je treba:

1. Pri malih otrocih naj *jasniše*, in clo lahko *razumljive* poiskati, kakoršne so večdel verske in kristianske, sosebno pa povesti, nauki in izgledi Jezusa Kristusa. Življenje njegovo ima za mlade serca magnetično moč, ter jih vleče neobstojljivo za seboj.

2. Tudi u poznejem poduku imajo *verske* in *kristianske* zmirom večjo ceno, kakor razumske — nekaj zato, ker so umevniše, nekaj pa tudi, ker kateket je služavnik božji in poslanec Kristusov; poslančova glavna naloga pa u tem obstoji, da oznanuje voljo tistega, kateri ga pošlje.

3. Dasiravno pa so *razumske zavezavnosti* manj vredne, kakor verske in kristianske, se vendar zanemariti ne smejo, ker se najdejo učenci, katerim globeje u serce segajo, kakor verske in kristianske.

Kar pa zadeva njih *upotrebovanje*, je treba poskerbeti:

1. Da deca dotično moralno zavezavnost *dobro spoznajo* in popolno razumijo.

2. Da *zvezo* med moralno zavezavnostjo in djanjem jasno prezro, in

3. Da najdejo *dolžnost*, ktera izvira iz te zveze. Samo pozabiti se ne sme, dolžnost, ktero so otroci sami našli, pridno primerjati njih okoljšinam in njih delokrogu, dokler spoznajo in vidijo, da tudi njih veže zadevajoča dolžnost.

Kdor želi izgledov o tem, jih najde zadosti u kateketičkih knjigah.

§. 51. Od nagibkov.

Nagibki so *predstave nastopkov*, ki iz naših djanj *izvirajo*. Postm. ako bi rekel: „Otroci! ako bote pridno se učili in vseskoz lepo se zadržali, bote dopadli staršem, učiteljem in vsim poštenim ljudem, bote imeli mirno in sladko vest, Bog sam bo vas rad imel, in vas oblagodari! na tem in unem svetu“ — bi bili to nagibki, ki voljo na dobro uklanjajo in hudega vračajo.

Ali nagibki, pravijo nekteri, *moralnost oskrunijo*?! — Res je sicer, da naj višja moralna stopnja je, ako kdo dopolnuje svoje dolžnosti

zato, ker je volja božja: ali ta stopnja je redka, in človek je slab in k hudemu nagnjen, spolnovanje njegovih dolžnost je večkrat s težavami sklenjeno in s hudim lastnim zatajevanjem, zato potrebuje pripomočkov k dobremu, in to so nagibki. Ako pa že odrašen človek potrebuje nagibkov k dobremu, koliko več še le deček in deklica, katerih moralna moč je večdel na tako nizki stopnji! Verh tega jih *Jezus* sam nam poterduje, on sam jih je večkrat potreboval, kakor sv. pismo na mnogih krajih spričuje. Zmirom sicer je tirjal, da volja božja ima biti začetek vsega našega djanja in nehanja, in svaril mnogokrat je svoje poslušavce pred dobičkaželjno in samopridno krepostjo, ter povedal jim brez ovinkov, da, ako njih pravičnost ne bo popolniša od farizejev in pismoukov, ne pojdejo u nebeško kraljestvo (Mat. 5, 20.) — vendar ravno tolikokrat je nagibke upotreboval; je kazal z enim perstom u sv. nebesa, kjer obilno povračilo pravične čaka, z drugim pa u vunanjotemo, kjer bo jok in škripanje zobmi. Ako se torej *Jezus* ni bal, moralnost z nagibkomi oskruniti, se tudi kateketu bati ni treba, timveč le pridno naj jih upotrebuje — vendar ne samih, ampak kolikor mogoče, jih mora soediniti z moralnimi zavezavnostmi.

Nagibki so 1) ali *vunanji* in *čutni*, postm. zmernost u jedi in pijači je mati zdravja; od požrešnosti rada glava boli in želodec oslabi; nečistnici sirošina in nesreča za petami hodi, itd. 2) ali *notranji* in *dušni*, postm. ni lepše cvetlice na svetu, kakor je prava ponižnost — vsakemu pobožnemu človeku je ljuba; tat nima miru, vseskoz se boji, da bi njegova krivica na dan ne prišla; več ko človek zna, večje dušno veselje uživa; itd. 3) *razodeti*, postm. kdor ne posluša božje besede, ni iz Boga; pijanci ne bodo posedli božjega kraljestva; greh zoper sv. Duha ne bo odpuščen ne na tem, ne na unem svetu, itd.

Kateket, ki si odbira nagibkov za izobražbo volje svojih učencov, naj si zapomni sledeče vodila:

1. Nastopki, ki izvirajo iz djanja našega ali nehanja, morajo biti *jasni* in *lahko umevni*, sicer jih otroci ne razumijo, jim torej tudi k sercu ne gredo — otrokom pa naj jasniši brez dvombe so tisti, ki se vzemajo iz njih delokroga. Postm. umevno in jasno je, ako bi rekel: „Leno dete se ničesar ne nauči, ničesar ne zna in nihče ga ne obraja.“ Neumevno pa bi bilo za otroke, ko bi rekel: „Lenuh nasprotuje božji uravnavi in zavera blagor občinski.“

2. Nastopki, kateri bi utegnili *pohujšati* otroke, ali žaliti jih in

oskruniti njih pobožnost, se ne smejo razkladati, kakoršni so postm. nekteri nasledki nečistosti in razujzdanosti.

3. *Notranji in dušni imajo prednost pred vunanjnimi in čutnimi*; prvi namreč vsikdar nastopijo, se ne dajo odverniti in terpe vekomaj; drugi pa ne nastopijo vsikdar, se dajo večkrat odverniti in so dosti-krat samo memoidejoči. Postm. Kolikokrat se pripeti, da nekdo živi vseskoz trezno, čisto in pošteno, vendar vedno boleha; ali mirne vesti in notranjega pokoja mu nihče ne more vzeti.

4. Naj jasniši pa in naj uspešniši med vsimi so *razodeti nagibki*. Na božji veljavnosti slone, kdo bi dvomil nad njimi? gor u veličastno nebo nam kažejo, kdo bi jih ne sprijel z veseljem? peklenski ogenj nam pred oči stavijo, kdo bi se ne bal jih? od veka do veka terpe in nihče ne uide jim, koga bi ne presunili? — zatorej se njih raba mora vsakemu kateketu prav iskreno položiti na serce.

Razodeti nagibki se jemljejo iz nauka od božjih lastnost, iz nauka od stanja človekovega po smerti telesa njegovega, od neumerjočnosti duše in vstajenja mesa, od posebne in občne sodbe, in od nekterih posameznih izrekov Jezusovih in njegovih apostolov gledé tega ali unega djanja. Postm. „Zveličani so, ki so čistega serca, kajti Boga bodo gledali;“ „ložje pride velbljud skoz šivankino uho, kakor bogatin u nebeško kraljestvo;“ „veliko je poklicanih malo izvoljenih,“ itd.

S. 52. *Od upotrebovanja nagibkov.*

1. Kolikor čisteji in žlahniši so nagibki našega djanja in nehanja, toliko večjo ceno ima moralnost naša, kar jasno priča, da *naj manj vredni med vsimi so čutni nagibki*. S tim pa se ne reče, da čutni nagibki bi imeli popolno zanemariti se u kateketičkem poduku; kajti dasiravno so naj slabši med vsimi, vendar k dobremu večkrat pot pripravlajo in marsikterega od hudega vernejo. Skušnja nas uči, da sirovih, neotesanih ljudi, in takih, ki niso vajeni misliti, in katerih duša je navezena vsa na zemljo, se žlahni, dušni nagibki navadno le malo primejo; pri takih torej ni družega, kakor upotrebovati čutne nagibke in podpreti jih ali z dušnimi ali z razodetimi — sami čutni namreč, ako se ne družijo ali z dušnimi ali z razodetimi, ničesar ne veljajo. Postm. Pervi nagibek, po katerem je sv. Marjeta Kortonska k pokori se obernila, je bil čuten: smert namreč njenega zapeljivca — ali kmalo se vzdigne na višjo stopnjo in zaupije: Oh nesrečnež! kje pa je tvoja duša?

2. Mnogokrat se primeri in vsakdo lahko vidi, da *čutni in vunanji nastopki z moralnostjo djanj niso vselej u soglasju*; zategadel je treba otroke tega opomniti in razložiti jim, da pravičnega marsikrat nesreča in siromaštvo vije, hudobnega pa vsestrana sreča pestuje. Ob enem se jim pa tudi razjasniti mora, da hudobnež pri vsi svoji videzni sreči nima mira ne pokoja, ker huda vest ga neprenehoma muči in ga grize, kakor bi ga nobeden červ ne mogel — pravičnik pa usred nesreče in revšine svoje mirno in pokojno živi, in uživa notranje veselje, katerega mu ves svet vzeti ne more. — Izgledov takih se najde zadoosti u sv. pismu, u življenju svetnikov in u svetski zgodovini.

3. Ker čutni in vunanji nastopki ne nastopajo vsekrat, mora kateket *zavračati pazljivost svojih učencov sešobno na dušne in notranje nasledke*, in kazati jim u primernih izgledih in povestih, kako lepo obdaruje dobra zavest pobožnega človeka že na tem svetu — kako nadepolno u Boga sme obračati svoje oči u vsih okoljšinah svojega življenja, in pričakovati zvesto vse dobro od njega — kako veselo napreduje od leta do leta u popolnamosti in u vsih krepostih; nasproti pa tudi, kako huda zavest grešnika peče in goni po svetu in mu pokoja ne da ne po noči ne po dne — kako sčasoma postaja že sam sebi zaničljiv — kako vsikdar le s trepetom in strahom misli na Boga, svojega nad vse svetega in pravičnega Sodnika, in mora vsako nesrečo, ktera ga zadene, priznati za zasluženno kazen božjo; in kako ostanši u svojih pregrehah potrebno moč za poboljšanje svojega življenja če dalje bolj zgublja, in se pogreznuje od dne do dne globeje u grehe in hudobije.

4. *Naj rabljiviši* vendar za kateketički poduk so *razodeti nagibki*, ker, kakor smo že omenili, so naj jasniši in naj močnejši. Zategavoljo se tudi naj pogoje upotrebovati imajo, in sicer ne samo, kedar se kaka dolžnost razjasnuje, temuč pri vsaki posamni resnici, da deca vidijo in spoznajo, koliko je ležeče na sv. veri, kako jim mora biti ljuba in draga, ker ona sama jih zamore resnično srečne storiti; kako zvesto pa tudi nje nauke deržati morajo vse dni svojega življenja.

5. Naposled še je opomniti treba, da je dobro in marsikrat clo potrebno, *razložiti več nasledkov* ali nagibkov, zato ker temu ti, drugemu drugi globeje segajo u serce. Potrebno je pa tudi, da kateket dobro pozna značaj svojih učencov, to je, njih navade, nagnutja, njih dobro in slabo stran; da ve, kaj jih bolj zbode in kaj manj, česar

se veselé in česar bojé — kajti ako tega ne ve, bo vidil pri svojem delu clo malo uspeha.

§. 53. Od nagibavnik izgledov.

Pod nagibavnimi izgledmi razumevamo ptuje dobre in slabe djanja, ki unemajo človeka k enakim delom. Postm. ako dete gre po kraju nograda in kak grozd odterga, pa ga drugo dete vidi in ravno tako stori, se djanje pervega deteta imenuje *slab izgled*, dan drugemu detetu. — S takimi izgledmi se dajo otroci ali uneti k dobremu, ali odverniti od hudega; postm. z izgledom Petra in Caheja se spodbadajo k poboljšanju življenja, z izgledom Judeža Iškarijota pa in zgubljenega sina se ubranjujejo pred lakomnostjo in zapravljivostjo.

Koliko važni so nagibavni izgledi u kateketskem poduku, se vidi iz sledečega:

1. Kakor *ena svečica* lahko užge jezar sveč, tako eden dober izgled lahko gane mnogo duš; nasproti pa, kakor *ena garjeva ovca* lahko okuži jezar drugih, tako tudi eden slab izgled ugonobi brez števila duš. — Sosebno pa se to zgodi, ako izgled pride od ljudi, ki so visoko obrajtani, bodi že zavolj učenosti, zavolj bogastva ali zavolj imenitne službe ali zavolj kaj drugega enakega.

2. Izgledi so nam žive priče, da *zamoremo* dobro storiti in hudega se ubraniti, samo da *u resnici hočemo*; kajti so zamogli drugi to in uno storiti ali opustiti, kako je to, da bi mi ne mogli? — „Potuerunt hi et hæ, quare tu non posses?“ je že sveti Avguštin sam sebe oprašal.

3. Izgledi imajo u sebi neko *skrivno moč*, ktera zgrabi tudi odrasenega ali clo postarnega človeka in ga tira in žene, da ji ne more se ubraniti; še močnejše pa zgrabi mladino in otroke. — „Verba movent, exempla trahunt,“ je pregovor, kakor star tako resničen.

4. Ako mlad človek začne *pešati u dobrem*; ako je znabiti že *zašel* na slabe, grešne pote, in je treba poterčiti ga u dobrem, ali predramiti, spametovati in odverniti ga od hudega, ni boljšega sredstva, kot so dobri izgledi. — Kako ganljivo izgledi svetnikov nam na serce govoré, skušamo sami nad seboj, in koliko duš že se je k Bogu sprepobrnilo po marljivem branju življenja svetnikov, ve Bog sam! — gotovo, da mnogo mnogo jezar jih je.

Kar zadeva *upotrebovanje* nagibavnih izgledov, si moramo zapomniti sledeče vodila :

1. Izgledov, kateri dražijo *pohotnost* otrok, ali bi lahko predramili njih spijočo *slast*, je treba skerbno se ogibati, kakor postm. prenatanečnega popisa, kako je putifarjeva žena zalezovala egiptovskega Jožefa; ali kako sta skušala nesramneža sramožljivo Suzano, itd.

2. Izgledi, kateri se rabijo, morajo biti *jasni*, lahko *umevni* in vzeti iz navadnega *delokroga učencov*. Taki postm. bi bili: Abelnova hvaležnost, Ezavova vetrenost, Samuelova pokornost, Tobiatova pobožnost, Danielova zderžnost od prepovedanih jedi, itd.

3. Za otroke sosebnost primerni so *izgledi od oseb, ktere so njim mile in drage*, kakor izgledi od njih kerstnih in birmskih patronov, izgledi od pripomočnika farne cerkve, od Jezusa Kristusa, blažene device Marie, angelja varha, sv. Alojzija, itd.

4. Ako se povedo izgledi iz tega namena, da stud in gnus do greha bi se obudil u persih učencov, morajo *praviti se prav živo*, in razlagati in popisavati se ne po večjem ali po verhu, temuč kolikor je mogoče, *na drobno in natančno*. Postm. ako bi hotel svariti učence pred zasmehovanjem starih ljudi, bi bilo znabiti dobro, takole govoriti: „Čujte deca! in dobro pazite; povedati vam hočem, kako Bog kaznuje otroke, kateri stare ljudi imajo za norce. Bilo je še u starem zakonu, ko prerok Elizej gre enega dne u Betel, majhno mestice, ki je ležalo na nekem homcu. Ko pride že blizo mesta, ga sreča derhal otrok, slabo izrejenih in ničprida otrok. Elizej je bil star mož in plešast, in kaj mislite, kaj počno ti mladi šterkovci? — Zasmehujejo starega moža, mu zabavljajo in ureše na vse usta nad njim, rekoč: „*Pridi gor, plešec! pridi gor, plešec!*“ Elizej to slišati se prestraši in u sercu užali. „*Kaj!*“ misli sam u sebi, „*kaj bo enkrat iz takih malopridnežov, ki že zdaj tako gerdo delajo starimi ljudmi?*“ In misli in oči uzdigne in k nebesom izdihne iz globočine svojega serca. In glej! kakor bi trenil, priskakata dva medveda iz bližnega gojzda, in raztergata dva in štirideset teh mladih hudobnežev. — Oh, ste slišali že kaj takega? Le dobro si zapomnite, kako Bog kaznuje otroke, ki zasmehujejo starčke, jim prümke dajajo ali njih za norce imajo. — Bog ne daj, da vas kdo bi kterikrat kaj takega storil! ne bilo bi dobro za njega.“

Silno lepi izgledi se najdejo u povestih *Krištofa Schmid-a*, ktere s timle vsim kateketom prav živo priporočamo.

§. 54. *Kako se volja učencov okrepča, da dopolnujejo dobro tudi u djanju?*

Ako kateket je podučil svoje učence jasno in umevno u vsem, kar imajo storiti in kar opustiti; ako je naznanil jim in lepo razložil primerne in lahko razumljive dokaze iz skušnje, iz razuma in veljavnosti; ako je izobrazil njih razsodno moč, in navodil prikladnih moralnih zavezavnost, nagibkov in nagibavnih izgledov, se bodo brez dvombe uneli za dobro in sklenili u svojih mislih, da hočejo dopolniti zvesto in na tanko svoje opravke in svoje dolžnosti: on je torej njih voljo k dobremu uklonil. Ali skušnja lastna in ptuja nas uči, da mnogo mnogo ljudi ostane pri samem hotenju; in dasiravno terdno sklenejo in sveto obljubijo, da bodo storili dobro in opustili hudo, vendar svojih obljub ne spolnijo, — marsikrat ne storé dobrega in opusté hudega. Njih volja je sicer dobra ali premehka, ali kakor Kristus pravi: „Duh je sicer voljen, ali meso je slabo;“ zatorej zdaj pride oprašba na versto, kako se volja učencov okrepča, da tudi dopolnijo svoje dolžnosti, akoravno so mnogokrat silno težavne in da ne odstopijo od spoznanega zveličanskega pota, akoravno jih posvetna slast na vso moč vabi in mika?

U tem oziru se kateketu šesteri poti odpró. Pervi je pot *djanske porabe*; drugi da izbudi *dobre misli*; tretji da izbudi *dobre nagnutke* u svojih učencih; četerti da oplemeni pristojno njih *čute*; peti je pot *pobožnih vaj* — in šesti pot *priučevanja na dobro*.

Od vsih teh šesterih predmetov bomo govorili zdaj u posameznih odstavkih.

§. 55. *Od djanske porabe.*

Zavezavnosti in nagibki zadobé večjo moč in spešnost, in sploh vsi nauki, naj bodo kakoršni hočejo, postanejo mnogo jasniši, ako kateket razloži in da na znanje svojim učencom tudi priložnosti in okoljšine, kedaj, kje in kako se razložena dolžnost dopolnovati ima. To ravnanje imenuje se *djanska poraba*, in je tako važna in potrebna u kateketičkem poduku, da nobeden nauk se brez nje končati ne sme — in edini glas je vsih slavnih kateketov, da glavnih uzrokov eden, zakaj ljudje tako

slabo dopolnujejo svoje dolžnosti, je gotovo tudi ti, ker se te dolžnosti večdel preobčno in premalo določno razlagajo. Postm. Marsikdo že si je nauk: „*Bodi krotek in pohlevnega serca!*“ prav dobro u glavo vtisnul, in terdno si naprejeval, da hoče biti krotek in pohleven, naj pride čez njega kar hoče; ali ravno tačas, ko bi trebalo, mu ali na misel ne pride, ali ne ve, kako obračati in obnašati se, ali se mu pretežavno dozdeva. Zategavoljo je kateket zavezan, vselej kolikorkrat je razložil svojim učencem kako dolžnost, dostaviti in pokazati jim, kedaj, kje in kako jo dopolniti imajo — sosebno tudi zato, ker otroci in prosti ljudje občnih in posnetih resnic le težko ali clo ne zapomnijo in ne obderžé u svoji glavi. Brez da bi mislili, si načertajo u svoji domišljavi kako predmetno podobo, ktera sicer večdel le malo velja, vendar jim rada močno dopade, in jim vtiči tako globoko u duši, da skorej ni mogoče odstraniti ali popraviti jo. — Od kod nek pride, da prosto ljudstvo ima toliko krivih predstav o pobožnosti? Al ne od tod, ker duhovniki vseskoz učijo in opominjajo: „*Bodite pobožni,*“ djansko pa malokdaj ali clo nikoli ne razložijo, u čem prava pobožnost obstoji, in kako se pobožen človek zaderžati ima u raznih zadevah svojega življenja? Zategadel si ljudje, ker bi radi bili pobožni, pa ne vedo kako, načertajo pobožnost po svojem zdetju, in jo stavijo večdel le u vunanje šege in vaje.

Koliko koristi prinaša djanska poraba, se vidi iz sledečega:

1. Ako kateket naznanja in razlaga svojim učencem priložnosti in okoljšine, kedaj, kje in kako se ta ali una dolžnost izveršiti ima, se *dolžnost in priložnost družite u njih pomnežu*, in kedar pridejo u naznanjeno priložnost, jim tudi dotična dolžnost pride na misel. Postm. ako kateket učence k sramožljivosti opominja, in jim pove, kako se zaderžati imajo, ako pridejo h kopačem, mlatičem, koscom, ženjicam ali tericam, in slišijo da se kaj gerdega menijo, ali kako, ko se kopat gredo, se oblačijo ali izlačijo, itd. bodo, ko pridejo u take priložnosti, berz ko ne spomnili se tudi nauka, kterege so slišali o tej reči od svojega kateketa.

2. Druga korist, ktera izvira iz djanske porabe, je ta, da nauk, ki se obrača na posamezne primerleje, postane po takem ravnanju mnogo *jasniši*, in pride njegovemu napčnemu razumljenju lahko u okom. Postm. kolikokrat slišijo otroci nauk: „*Molite in čujte!*“ — ali ko jim nikdo ne razloži, kako morajo čuvati nad svojimi očmi, ušesmi, jezi-

kom, itd. jim vseskozi le temen ostane in nerazumljiv. — Kar pa zadeva primerleje, ki se rabijo, pač ni treba opomniti, da se imajo vzemati iz delokroga učencov; ker vsakdo sam lahko spozna, da sicer bi ne veljali ničesar.

3. Mnogokrat se primeri, da učenci so voljnega serca, imajo terden sklep, izvršiti razjasnjeno dolžnost; pa se jim zoperstavlja toliko tegob in over, da zgubé ves pogum, in brez da bi hotli, odstopijo od svojega sklepa in ne dopolnijo svojih dolžnost. Zategadel je potrebno, da kateket prej že naznanja svojim učencem, koliko jih čaka težav in over, in kako hudo včasih u greh skušani bodo; potrebno pa je tudi, jim davati na roko *sredstva in orožje*, s katerim bodo premagali protivnike svoje in skušnjavce — in tudi u tem obstoji djanska poraba.

Ko bi vender kateket tudi ne vidil prec sada ali koristi djanskih porab, jih zato opustiti ne sme. Kakor seme u zemlji, tako tudi nauki u sercu marsikrat dolgo časa ležé, napreden poganjati, zeleneti in sad delati začno.

§. 56. Od misli.

Skušnja nas uči, da mnogo ljudi je popolno prepričanih od svojih dolžnost in njih važnosti in potrebnosti, pa jih vender le ne dopolnujejo, ali še clo njim nasproti kaj storijo. Od kod nek pride to? bo prašal sam pri sebi marsikdo. — Od tod, ker ravno takrat, kedar bi imeli izpolniti svojo dolžnost, ne mislijo, kako važna in potrebna da je; ali če znabiti tudi mislijo, je vender prepričba od nje potrebnosti tako slaba pri njih, in tak revno berli, da vsaka overa jo ustavi, vsaka sapica ugasne. Postm.: Nekdo je prepričan in dobro ve, kako strašna pregreha je kriva prisega, in vender krivo priseže svojemu prijatelju vljub. Ves zaljubljen u njega ali ne pomisli žalostnih nasledkov krivote, ali si jih premalo vzame k sercu. Zategadel je silno važno, da se pretrese oprašba: *Kaj kateket ima storiti, da prepričba od potrebnosti te ali une dolžnosti učencem stopi pred oči ravno takrat, ko je treba dopolniti jo; in sicer, da jim stopi pred oči tak živo in močno, da nobena nasprotna predstava je ne more pregnati?* — Treba je, da obrača najprej na njih misli svojo skerb, da slabe podkoplje in izruva, dobre pa izbuja in pridno poliva.

Pod mislimi (Gesinnung) razumeva se tukaj predstava, ktera go-spoduje u človeku, in ga vodi u presojevanju djanj in predmetov, njih

prijetnosti in neprijetnosti, njih koristi in škode, poštenosti in nepoštenosti. Ona stori, da poželjujemo nekatere reči, nekatere pa studimo, da nekatere sodimo mehkejše, druge ojestrejšje, iz česar se vidi, koliko je ležeče nad njimi. — *Prave in dobre so misli,* ako sodimo reči in predmete tako, kakor so u resnici — ako jim ne dajamo ne višje ne manjše cene, kakor jo imajo u resnici, in jih obrajtamo le toliko, kolikor zaslužijo po svoji notranji vrednosti. Ako pa to ali uno reč višje cenimo, kakor zasluži po svoji notranji vrednosti — ako jo prevdarjamo samo od ene strani, in ne po vsih ozirih in razmerah — ako več obrajtamo malo korist, ktero nam prinese, kakor težko in hudo zgubo, ktera zadeva bližnega od druge strani, ali kakor zapoved, ktera ne dovoljuje te koristi, takrat se reče, da naše *misli so slabe in hude,* ali da nismo pravega duha.

Prave misli sloné na pravih razsodih, pravi razsodi pa na pravih predstavah; zategadel je kateketova dolžnost:

1. Razkazati svojim učencom jasno in umljivo, u čem obstoji *pristna* in u čem *navidezna cena* reči — da ni vse zlato, kar se blišči — da u svileni obleki tiči marsikrat naj večji slepar, pa tudi u terdi, grenki lupini dostikrat naj žlahniše zerno.

2. Mora podučiti jih prav razgovetno, kaj je *pred Bogom dobro in hudo* — kaka razlika med *moralnostjo in zakonitostjo*, in kolikokrat je *pravoslovno* to ali uno pripušćeno, *moralno* pa prepovedano. On mora jih opomniti *raznih stopinj moralnosti in moralne prisoje* (imputatio), pa tudi dobro vtisniti jim, da *zaslužka in kazni ptujih djanj in opuš se vdeležujemo* ne samo, kedar djavno pripomoremo k njim, timveč tudi ako molčimo in roke pod pasho deržimo.

3. *Nagibki in dokazi*, s kterimi učenci se prepričujejo, imajo biti *jasni in gotovi*, in sicer tako gotovi, da nobena dvomba in nobeden vgovor ne more omajati ali prekucniti jih; kajti ako je prepričba slaba in omahuje znabiti zdaj na eno stran zdaj na drugo, je omahljiva tudi misel in volja, in vleče človeka kmalo na dobro kmalo na hudo. — Čez vse treba pa gotovih dokazov in jasnih nagibkov je pri *moralnih ali djanskih naukih*, ker hujih sovražnikov, kakor jih ti imajo, ni lahko misliti — in ti sovražniki so *strasti in slabi izgledi*. Kolika je moč slabih izgledov, nam vsakdanja skušnja pričuje; vendar menda še večja je nesreča, ktero strasti na dušnem polju naredé. One človeka oslepé in oglušijo, tako da z odpertimi očmi ne vidi, z odpertimi ušesmi

ne sliši, in zdravim umom ne razumi naj jasniših naukov in resnic. Postm. Kolikokrat slišimo ne le priproste, temuč tudi izobražene ljudi, ki zoper očitvidne resnice vgovarjajo in pravijo: Kdo ve, ali je to res tako velik greh, kakor nam duhovni povejo! -- Zatorej se sme reči, da med glavnimi uzroki sedanje spačenosti in brezbožnosti je tudi ti, ker djanski nauki se premalo dokažejo in utemelé.

4. Kolikokrat želi kako *misel u učencih prebuditi in utemeliti*, je treba skerbno poiskati vse, kar mu pripomore k temu cilju in koncu. Postm. ako želi ljubezen prebuditi, je treba prav lepo in jasno popisati ljubeznjive lastnosti predmeta, katerega priporočuje, in ljubezen izcimlja se sama od sebe. Ravno tako živih opisov je treba, ako hoče obuditi strah ali upanje, zelenje ali stud itd. u svojih učencih. — Da bo pa temu kos, je neogibljivo potrebno, da pozna svojih učencov dušne zmožnosti, njih želje in nade, njih dobro in slabo, njih mehko in terdo stran, pa tudi korenine njih pregreškov, in overe in tegobe, ki se dobremu nasproti stavijo, in da ima vse te okoljšine in razmere u svojih opisih ven in ven pred očmi. — Res je sicer, da strasti mnogokrat oglušijo glas vesti; ali skušnja nas uči in tudi razum nam pove, da glasniši, močnejši in gotoviši ko je klic vesti, močnejše in krepkeje se človek ustavlja napadom strasti in čutnosti. Lahkeje napade in ne-močne skušnjave večdel zmaga, le u naj hujših pade; pa če tudi pade, prej in lažje vstane od tistega, ki je spačenih misli, ali znabiti vse-skoz le na slabo vleče.

§. 57. Od nagnutkov.

Ako je kateket u svojih učencih dobre misli obudil in jim prave-ga duha vtisnul, se ne sme s tim še zadovoljiti, timveč skrbeti mora, da zbujene dobre misli se ne zgubé več, ampak u človeku ostanejo in ga vladajo u njegovem djanju in nehanju — ali kar je vse eno, da se u nagnutke prerodé. *Pod nagnutkomi torej razumevamo misli, ki gospodujejo u človeku in spodbadajo njegovo voljo, da stori raji in lažje, kar se prilega njegovim mislim, kakor kar se ne prilega.*

Nagnutki se izcimljajo:

1. Iz *misli*, ako se vkoreninijo in gospodarstvo u duši zadobé.
2. Iz *priučevanja* ali iz djanj, katerih se privadimo, kakor pre-govor pravi: „Navada ima železno srajco.“ (Consuetudo est altera natura.)
3. Mnogokrat poganjajo tudi iz naše *kervi*.

Da se pa nagnutki hitreje izcimijo, je Oče nebeški vtisnul nam *nagone* ali *tire*, med katerimi so trije sosebno važni, so ogelni kamen vsih nagnutkov, in se zatoorej imenujejo *glavni nagoni*, namreč:

1. nagon samoljubja,
2. nagon sreče, in
3. nagon poštenja ali moralnosti. — Ti trije glavni nagoni so vrojeni sicer vsakemu človeku; vendar se drugač razodevajo u tem, drugač u unem, in se ravnajo in obračajo, kakor je človek ali mlad ali star, ali rahlega ali trdnega zdravja, ali možkega ali ženskega spola, tega ali unega stana; ali ima te ali une dušne lastnosti, ali živi u teh ali unih razmerah in okoljšinah; zlasti pa, ali je hladne ali vroče, počasne ali nagle *kervi* — in od tod njih prikazki imenujejo se *kervni nagnutki*. Iz njih priraste sicer marsikako dobro delo, ali ker se stori brez kakega svetega nagibka, nima pred Bogom cene nobene; kateket vendar ne sme zato zanemarjati jih, marveč mora gledati vseskoz skerbni očesom na nje:

- a) da se ne obernejo na kaj slabega ali grešnega;
- b) da obvaruje njih visnost k dobremu, in jo čedalje bolj utemeljuje; in
- c) da dobrim delom, katerih se učenci lotijo iz kervnega nagnutja, podlaga svete in razodete nagibke, in jim tako oskerbljuje tudi pred Bogom ceno.

U obče pa je treba opomniti, da kateket naj skerbno redi, poliva in varuje vse, kar se prikazuje dobrega na učencih; ne da bi kaki nagon ali nagnutek u njih popolno vničiti ali izruvat hotel, ker u korenini so vsi dobri — le umno vladati in voditi jih mora, da se ne vkrenijo kam na slabe pote, ali prirastejo znabiti tako silni, da se ne dajo od razuma več kormiti in strahovati. — *Slabi torej postanejo nagnutki*:

1. Ako se obernejo na kaki slab, nepripuščen predmet;
2. Ako se k svojemu nasitenju poslužijo slabih, nepripuščenih sredstev; in
3. Ako prirastejo tako silni, da se ne dajo od razuma več voditi in strahovati, to se pravi, ako se u *strasti* izveržejo. Temu u okom priti, kateket mora:

- a) Jasno in umevno podučiti svoje učence, u čem obstoji *pristna* in u čem *navidezna* cena reči, da spoznajo in sami presodijo, kaj

- smejo hoteti in kaj ne — sicer bi clo lahko neprave in slabe misli u njih se zaplodile, iz slabih misli pa bi se slabi nagnutki izvalili.
- b) Jim mora *mejo med dobrim in hudim*, med pripuščenim in nepripuščenim, med tim kar je prav in neprav, tako razločno zarisati, da vidijo brez posebnega truda, kako daleč nagnutje njih segati sme.
- c) Ako zagleda na njih kake *slabe nagnutke*, se jim mora brez pomude krepko ustavljati in prizadevati si, da jih oslabi in polomi nasprotne dobre pa obudi in uterdi.

So nekteri nagnutki, zoper ktere se u verskem in kateketičkem, poduku sploh mnogo govori; toda brez vsega dobička. Boljše je, in gotovše kateket doseže svoj namen, ako dobro in razgovetno razloži, kolikošna je cena te ali une reči; ako razkaže, da postm. veselje, čast, bogastvo itd. niso brez cene, vendar pristne cene imajo le toliko, kolikor služijo k povzdignutju moralnosti — da nezmerna želja po teh in enakih rečeh zapelje dostikrat u strašne prepade; da je treba zato vseskoz dobro paziti na se, skerbno izpraševati vsak dan svojo vest, klicati Boga na pomoč, priporočavati se Marii Devici in svojemu angelju varhu, vestno se ogibati hudih priložnost, slabih tovaršij, itd. Treba je prav živo popisati ne samo korist, veselje in notranji mir, ki izvira iz dobrih nagnutkov; timveč tudi škodo, bridkost in veliki nepokoj, ki po slabih nagnutkih u duši in u sercu vstane — kakor tudi druge nasledke, žalostne in vesele, naravne in razodete je treba o pravem času izjasniti, in s krepko besedo učencom postaviti pred oči. — Tako bo naj ložje na pravem potu jih uzderžal, in akoravno se primeri temu ali unemu, da mu u naglici spodleti, bo javalne obležal, marveč sopet na noge se spravil, in zanaprej varniše stopal.

§. 58. Od čutov sploh.

Mnogokrat se prigodi, da smo prepričani od resnice kakega nauka, in spoznavamo, kako dobro in koristno bi bilo za nas, ko bi ravnali in živeli po tem nauku, in vendar nas uleče na drugo stran in mika u nasprotno, da skorej ni mogoče se ubraniti ali ustaviti. Kaj! od kod nek pride to? — Od tod, ker dobro in koristno pride samo u glavo, u serce pa ne sega; kar pa serca ne ogreje, tudi volje ne spodbode. Zategadel kateket mora skrbeti in prizadevati si, da oplemeni tudi serce svojih učencov, da obudi in okrepča primerne čute u njih.

Predmeti, vunanji in notranji segajo nam u serce, in rodé u njem stanje povoljno ali nepovoljno. — To stanje imenuje se *čut* ali *čuvstvo*; moč pa, ki rečenih predmetov povoljne ali nepovoljne vtise občutuje, imenuje se *moč čuteča*. — Čuti u obče so ali ušechni ali neušechni, kakor namreč vtisi so ušechni ali neušechni; posebej pa se razkoljejo: 1. u *telesne čute*, 2. *sorodne* ali *simpatetičke*, 3. *leposlovne* (aestetičke), 4. *umske*, 5. *moralne* in 6. *pobožne*. Se zgodi vtis po predstavi kakega telesnega predmeta, imamo *telesen čut*; pride iz žive predstave stanja srečnega ali nesrečnega, u kterem se bližen znajde, je *soroden čut*; pride od prestave lepote kakega predmeta, reče se *leposloven*; izvira iz predstave kake resnice, *umsk*; in izvira iz predstave verske resnice, *pobožen čut* — naposled ako vtis se izcimi iz predstave kake kreposti ali kakega greha, rodi se *moralen čut*. Kedar pa čuti prirastejo tako silni, da se ne dajo več voditi in strahovati od razuma, imenujejo se *strasti*.

Kar čute u obče zadeva, naj se kateket po sledečih vodilih ravna:

1. *Čute zanemariti* ali znabiti jih clo *zadušiti hoteti*, bi bila huda krivica; marveč izbujati in uterjati se imajo pri vsaki priložnosti, ker so silno važni pri poduku, in voljo močno spodbadajo. Ako bi treba bilo povedati kako priliko, bi rekli: kar so ladji jadra in vesla, kar so ptici urne perutnice, to čuti so sercu. — Na drugi strani pa je treba ravno tako skerbno varovati se vsake *prenapetosti*, da se čuti ne izveržejo, da učenci prenježni ne postanejo ali ne zabredejo u kake čenčljarije, kar se prigodi clo lahko, ako si domišljava sama brez vedenja ali brez vodstva razuma predstave sliči in čerta.

2. Nobeden čut, naj bo tega ali unega plemena, se ne sme *enostransko oplemenjati*, nobeden u škodo drugega; marveč vsi u lepem soglasju, da se vzajemno podpirajo. Do telesnih in pozemeljskih reči je človek že tako močno nagnjen — ne le otrok in prost, timveč tudi izobražen človek; zatorej takih čutov ni treba pihati ali dražiti, sicer se izcimijo sebičniki ali dobrovoljci, ki vseskoz le posvetnega veselja iščejo, le na svoj dobiček gledajo, bližnega pa odrivajo ali se ozirajo na njega le toliko, kolikor ga upotrebujejo. — Ravno tako napčno bi bilo, ko bi postm. sorodni čuti prehudo se podkurili; jezar krivicam in nerodnostim bi vrata se odperle. Kamo bi se prišlo s takim ravnanjem, nam kaže mnogo otrok in učencov, kterim mehki starši in učitelji vse

dovolijo, vse skozi perste spregledajo, in prirastejo naj večji malopridneži. — In kar se je reklo od sorodnih, bi lahko se dokazalo tudi od drugih čutov.

3. *Razlika med čutom in strastjo* mora se prav dobro razjasniti, in očitvidno dokazati, da strast je vselej sama na sebi že grešna, in pameten človek ne sme nikdar od samih čutov se kormiti ali vladati dati — timveč vselej mora skerbno premisliti in dobro prevdariti, ali je to, kamor čut nagiba in vleče, tudi prav in dobro in Bogu dopadljivo. Kdor tega ne stori, tistega dobre dela pred Bogom nimajo cene, in večnega plačila niso vredne.

§. 59. *Od telesnih čutov.*

Predmeti, katerih okrog sebe vidimo ali slišimo ali jih čutimo, so z nami večdel u tesni zavezi, in mnogo pripomorejo k naši sreči ali nesreči; če nam torej večkrat in radi na misel pridejo, kdo nam bo zameril? — gotovo nobeden pameten ne. Ja brez ovinkov izustimo, da ni mogoče, da bi človek do reči, ktere ga ven in ven obdajajo, bil popolno neobčutljiv ali merzel kakor kamen po zimi — in ko bi tudi bil, bi ne bilo prav, ne smel bi se pohvaliti.

Zategadel se telesni čuti u človeku *nikakor zadušiti* ali zatreti ne smejo; temuč le zarano in skerbno obujzdati se morajo, in pod kormilo ali gospodstvo razuma se staviti, da svojih mej ne prestopijo, in ne postanejo dereči kakor ploha, ki vse predere in pogonobi. — Treba je pa tudi, otroke u *zatajevanju* samih sebe pridno vaditi; treba lepoto in ceno kreposti, kakor tudi gnusobo greha in hude nasledke te ali une strasti pri vsaki priložnosti prav živo popisati in pred oči jim postaviti, in navdahnuti njih serca z božjim strahom, ki je začetek vse modrosti. Ni slabšega, kakor otroke razvaditi, jim svojo voljo pustiti, jim dovoliti vse, karkoli hočejo in poželé, in zmirom pestovati jih ali na — rokah nositi iz takih nikoli nič prida ne bo, naj pridejo u stan, u kakoršnega hočejo.

U pojasnjenje rečenega naj bo sledeči izgled. — Otroci! danes sem vam razložil, kaj se pravi: „*daj nam danes naš vsakdanji kruh*,“ vendar nisem vam razložil, da bi samo razumili to prošnjo, marveč zato, da bi ne pozabili Boga, od ktereга vse dobro pride, od ktereга torej pride tudi kruh, ktereга dobivate dan na dan od svojih staršev. Ljubi moji otroci! kako dober pač mora biti Oče nebeški, ki vas

tolikokrat s kruhekom nasiti? kako radi morate imeti Njega, ki je vam toliko dober? kako radi imeti pa tudi svoje starše, ker njih roka vam reže vsak dan ti božji dar? Kaj menite, kako mora pri sercu biti tistim otrokom, ki nimajo ne kruha ne staršev, in stradati in se potikati morajo od hiše do hiše, dokler si kak grizlejš kruha izprosijo? — Oj le pomislite, kako srečni ste vi, ki imate doma ljubega očeta in ljubo mater, in imate tudi kruha dovelj, da vam ni stradati treba! Zatorej le serčno zahvalujte se ljubemu Bogu, ki vas toliko rad ima, zahvalujte se tudi svojim ljubim staršem, ki so vam namesti Boga; poslušajte radi njih nauke, ubogajte jih z veselim in voljnim sercem, pridno se učite, itd. — in recite večkrat:

Mili Bog! za vse ti bodi hvala!

Saj je vse nam tvoja roka dala.

S. 60. Od sorodnih čutov.

Soroden čut se izcimlja iz žive predstave srečnega ali nesrečnega stanja, u katerem bližen se znajde, in imenuje se sploh „*sočutje*.“ Sorodni čuti so močno važni in zaslužijo, da kateket se pridno ozira na nje; so namreč izvir mnogo nedolžnega veselja in korenina, iz ktere se izraščajo telesne in duhovne dela milosti. Človek brez sočutja je terd kakor kamen in merzel kakor led, je sebičnik, ki ne postreže, ne pomaga nobenemu, dasiravno bi lahko zamogel — Bog nas vari pred takimi! Zategadel kateket

1. Mora svojim učencem pri vsaki priložnosti zaterditi, da moramo *ljubiti vse ljudi*, naj so revni ali bogati, znanci ali ptujci; da vsi smo bratje in sestre med seboj, vsi otroci enega Očeta, ki je u nebesih, vsi udje enega telesa, ktereга glava je Jezus Kristus; da vsak, tudi naj večji siromak je za nebesa stvarjen, in ima neumerjočo dušo, za ktero Jezus je na sv. križu umerl, itd.

2. Mora naznaniti jim tu in tam kako *povest*, in prav živo *popisati* jim, koliko terpé nekteri ljudje in u kaki sirošini živé — mora jim pomisliti dati, kako bi njim bilo pri sercu, ko bi njih kaj takega zadelo; in kar bi oni želeli u takem stanu, da bi drugi storili njim, to naj tudi oni drugim storé. — Čez vse zdaten pa je izgled Jezusov, kteremu je lačna množica se smilila, kteri je milo jokal se na grobu svojega prijatelja Lacara, in britke solze točil nad grešnim jeruzalemskim mestom, itd.

3. Treba je pa tudi skerbno čuti in gledati, da ti čuti se ne *za-topé* ali *zamoré*, kar se lahko zgodi, postm. z nepotrebnim terpinčevanjem žival, s pogostnim gledanjem ptujih muk, sirovim zasmehovanjem in psovanjem, itd.

4. Naposled jim naročati se ima, da vselej naj dobro premislijo, ali to, kamor jih sočutje uleče, tudi *razum za dobro priznava* ali ne — da človek ne sme kakor kak slepec od *samega sočutja* se voditi dati, timveč Bog mora biti njegov edini nagibek — in kolikorkrat kakega lačnega nasitijo, nagega oblečejo, bolnika obiščejo, grešnika posvaré ali kaj drugega takega storé, morajo storiti *zavoljo Boga* — potem bodo bogati na dobrih delih in imeli za nebesa mnogo zaslužkov.

Sledeče naj bo za izgled. — Ljubi moji otročiči! ohranite to, kar sem danes vam povedal; bodite dobrega, usmiljenega serca, in pomagajte bližnemu, se posebno pa revežu in siromaku, kolikor zamorete. Poželi kdo kak kozarček hladne, zdrave vode, prinesite jo mu; vas prosi za kosček kruha, dajte ga mu; je bolan, postržite mu; trepeti od hudega mraza in nima kamo iti, u toplo hišo ga uzemite. Le pomislite, kako hudo je, ako je kdo lačen, in nima grizleja kruha; zmerzuje od hude zime, in nima kamo iti, da bi se pogrel; je bolan, in nima žlice tople juhe; o to boli! to je hudo! in marsikdo se milo joka in bridko solzi. Ako takemu potrebnemu kaj damo, bo u sercu ginjen, in solznimi očmi nam poreče: „Bog ti plati sto- in jezerokrat u svetem raju! — In u resnici! Jezus sam nas je zagotovil, da, kar svojemu naj revnišemu bližnemu damo ali storimo u njegovem imenu, bo tako zarajtal in plačal, kakor bi bili njemu samemu storili. Zatorej vstanite zdaj, povzdignite svoje ročice in recite za menoj: „Oče nebeški! kakor si ti dober in usmiljen, tako hočemo tudi mi dobri in usmiljeni biti. Tukaj pred gospod kateketom ti obljubimo, da ne bomo zaničevali nobenega siromaka, nobenega berača, tudi ljube živince ne bomo pretepali, tudi ptičice in kar je druge živali, ne bomo gerdo imeli; ampak usmiliti se hočemo vsakega, pomagati vsakemu, ker ti tako hočeš.“ — Kaj? bote deržali, kar ste obljubili? —

S. 61. Od leposlovnih čutov.

Leposlovni čuti se izcimljajo iz predstave lepote tega ali unega predmeta, narejajo nam mnogo nedolžnega veselja, in so vir brezštevnilnih krasnih in umetnih del. Za koliko zalih, visoko u nebo kipečih

stolpov, veličastnih cerkva, izverstnih slik, umetno izrezanih podob in drugih lepot njim se zahvaliti imamo! Tudi moralnost podpirajo in pobožnost, seosebno ako se živa vera in priprosto serce združi z njimi. Kdo ne ve, postm. kako se zlasti prostemu človeku serce širi, in kaka pobožnost ga nahaja, ako ugleda kako prelepo podobo ali sliko Matere božje ali kakega družega svetnika? ako stopi u kako zalo okinčeno cerkvo, sliši ubranih zvonov mili glas ali vernega ljudstvo sveto petje, vidi slovesnost službe božje? — zategadel bi ne bilo prav, ko bi kateket zanemaril te čute.

Izbujajo se leposlovni čuti, ako se *na eni strani vse odpravi*, kar bi utegnili jih otemniti ali oslabiti, kakor: nesramne in ostudne besede, psovanje, nesnažnost po sobah, na telesu in u obleki, gerde slike in podobe, zapeljive knjige, itd. *na drugi strani pa se upotrebuje vse*, kar jim rast in cvetje daje. — Res je sicer, da kateket zlasti na kmetih k zbujanju teh čutov nima posebnih pripomočkov; ali naj se le marljivo obnaša; naj stori, kar storiti zamore u svojem delokrogu, in sad ne bo zaostal. Naj gleda, da šolska soba je vedno snažna in čedna, da dečki in dekličiči imajo obraze in roke umite, nohte porezane, lase počesane, obuvalo očejeno, knjige lepo u popir zavite, itd. Naj jih večkrat spominja lepote in veličanstva narave, naj obrača njih oko zdaj na sadunosne drevesa, kako neizrekljivo lepó cvetó, zdaj na razne rožice, kako zalo so oblečene, da nobeden kralj tako, zdaj na zelene ledine, s kako rajsko lepoto so razpete po zemlji, zdaj na kaj drugega u naravi.

Vendar predaleč gnati ali *prenapeti se leposlovni čuti* tudi ne smejo; timveč je skerbno čuti treba, da se ne izveržejo in moralnosti nevarni ne postanejo, da ostanejo vseskoz pod gospodarstvom razuma in primerni stanu, spolu in drugim okoljšinam učencov — sicer bi ti postali leni ali razujzdani. Postm. je kmetice leposlovni čut na previsoki stopnji, kako nesrečna je u svojem stanu! —

Razloženo bi rad izjasnul sledečim izgledom. — Otročiči moji! ako zmladleta na polje gremo in se oziramo okrog sebe, kak rajski pogled se odpira nam! Koliko rastlin vidimo! koliko rožic! in kako so čedne, kako snažne in čiste vse, le pogledjte jih! človek bi mislil, da angelji božji umivajo jih vsako jutro. — Ako pa se oprášé, ljubi Bog pošlje deža, da se izmijejo, in sopet so čedne in čiste. Tako, ljubi moji! morate tudi vi storiti. Vsako

jutro si morate umiti obraz in roke, počesati si lase, izplakniti si usta, itd. ako pa se kaj zamažete, morate hitro k vodi, in umiti se in oprati; potem bote moji, in bote ljubi Bogu in ljudem — marogast biti pa, fej! to je gerdo.

Opomba. Ne moremo zamolčati, temuč moramo tukaj opomniti slabe navade mnogih staršev, seosebno po večjih mestih, ki vodijo svoje sinove in hčere u igrališča, in jim davajo romane u roke, da bi njih *leposlovn*i čuti se oplemenili. Mili Bog! kedaj vendar jim boš oči odperl? kedaj jim dal spoznati, da igrališča, kakor so dan današni, niso šola *leposlovja*, ampak so grob sramožljivosti, in u romanih prav u resnici kača leži povita, ki preži u nedolznost mladih ljudi, se rada vleze seosebno u serce deključev in pogonobi strah božji u njih.

§. 62. Od umskih čutor.

Umski čuti, ki izvirajo iz predstave in spoznanja kake resnice, so velik dar božji in studenec mnogo veselja — brez njih bi ne bilo ne izobražbe razuma, ne oplemenitve serca; gosta megla nevednosti bi stala nad človeškim duhom, znanosti bi u plenica^h ležale in same uraže bi gospodarile po svetu.

Kateket, ki hoče *umske čute* izbujati u svojih učencih, jim mora kazati vseskoz z besedo in djanjem, kako je *vnet za vednost in znanost*, koliko vrednosti ima (umska) resnica u obče in po samem; da je mila in draga kakor žlahen kamen, ki tudi poblaten ne zgubi svoje cene; da je kakor sonce, ki razganja temoto, razširja omiko in nareja u duši beli dan — popisovati jim mora u posamnih izgledih in prigodkih, koliko človek velja, ki kaj ve in zna, kako bo obražtan in časten od blizo in daleč, kako sluje ne le u življenju, timveč tudi po smerti. Popisovati nasproti jim mora pa tudi, u kaki dušni temoti *neveden človek* tava; da iz učenca, ki za šolske nauke je ves zaspan, ne bo družega, kakor: „*Boštjan goljfan*,“ ktere^{ga} vsak slepar obrije, in ga večdel družega ne čaka, kakor mavha beraška in raztergana suknja; da lenuh u mladosti je rad tat u starosti, Bogu zopern in ljudem, itd. — Dalej se kateket skerbno varovati mora vsega, kar bi utegnulo otrokom poduk *priskutiti*, kakor gerdega zmerjanja, pretepanja, zaspanosti u učenju, itd. ne sme pa tudi pozabiti, da *umski čuti* lahko se *izveržejo* ali u pedantičko enostranost, ali u preveliko in oholo cenjenje svojega razuma in svojih znanost. Postm. Kako neslan in kako težko za prestati je

človek, ki ves zaljubljen u svoje vednosti vseskoz le od samega sebe govori, se šopiri kakor pav, in hoče izmeriti vse po svoji plitvi glavi!

U pojasnjenje naj bo sledeči izgled. — Ljubi učenci moji! le premislite, koliko lepega že ste čuli od Boga Očeta, ljubega Jezusa, in od naše mile matere, svete cerkve. O kako srečni ste pač, kako lahko veseli, ker slišite in znate že toliko svetih in božjih nauk, katerih ne znajo drugi otroci, ne odrasli ljudje, ne celi narodi! — Ali ljubi moji! samo znati nauke je premalo; Bog hoče, da morate tudi živeti po njih, da ste od dne do dne bolji in se naučevate če dalej več; zategadel le marljivo hodite u šolo, le pridno se učite in poslušajte zvesto mene in druge učitelje, še mnogo koristnega se bote naučili — in več ko bote znali, lepše ko bote živeli, večje bo vaše veselje, ljubši bote Bogu, in On vam bo dal srečo na tem svetu in na unem, itd.

§. 63. Od moralnih čutov.

Moralni čuti izvirajo iz predstave cene in vrednosti lastnih in tujih razmer in djanj, in razno imenujejo se, kakor: spoštovanje samega sebe, spoštovanje drugih, zadovoljnost, kes, sramožljivost, itd. Te čute je Bog sam s pismenkami neizbrisljivimi u seree nam zapisal, in blagor vsakemu, ki se po njih giblje in živi! On uživa u svojih persih mir in pokoj, ki je dražji od zlata in srebra — kdor pa jih ne posluša in ne uboga, redi u svoji duši gada, ki ga pika in grize od svita do mraka in od mraka do svita. Zategavoljo kateket mora truditi in prizadevati si, kolikor je naj več mogoče, da izbuja in okrepcuje te žlahtne čute u mladih sercih; ko bi njih zanemaril ali zadušil, bi bilo vse eno, kakor bi moralnosti ali pobožnosti življenje vzel. — Pri tem delu pa naj se ravna po sledečih pravilih:

1. Vse, kar bi te čute u njih pričetju utegnilo *oslabiti* ali *zadušiti*, ima skerbno se odstraniti, postm. gerde pesmi, klafarske besede, pohujšljive in nage podobe, zapeljive knjige, slabe tovaršije, nevarne igre, itd. Kako lahko se spodtakne sramožljivost mladih ljudi na teh in enakih rečeh, nam sv. pismo zadosti pove in skušnja vsih časov spričuje.

2. Mnogo pripomorejo *izgledi in povesti*, u katerih se lepota kreposti in gerdoba grešnosti prav živo izrazuje, in prav vidno stavi pred oči; zlasti izgledi in povesti, ki najdejo se u zgodbah svetega pisma, so kot nalaš za otroke. Postm. izgledi, kako kaznuje Bog nepokoršino

do staršev, kako napuh, zavid, radovidnost, itd. kako ljubi in ceni nedolžnost, pokoršino, miroljubnost, itd.

3. Treba je učence clo pogosto opominjati *Boga povsod pričujočega in vsevednega*, ki u temi vidi kakor pri belem dnevu, in ve za to, kar se u sercu snuje, ravno tako, kakor kar se godi pred celim svetom. „*To Bog hoče; to Bog prepoveduje; to je greh;*“ itd. pri otrocih več velja, kakor naj tesniše zvezani dokazi. Treba je tudi večkrat veleovati jim, da naj pazijo na *glas svoje vesti*, ki je božji glas u naših persih; treba povedati jim pri vsaki priložnosti, da prava *pobožnost ali vestnost* je edini pot, po katerem pride se do pristne časne sreče, in pride se do večne slave. — Naj več pa moralne čute izbuja izgled mile matere. Le zmislimo se na svoje otročje leta, ko smo na strani svoje bogoljubne matere bivali in živeli, se smejali in jokali, upali in se bali, klečali, molili, itd. in spoznali bomo, da materni upliv je neizmeren.

4. Se ima gledati, da ti cuti se ne *izveržejo*, ali u preveliko boječnost, ktera trese se pred vsako senco, ali u preveliko samoljubje, ktero samo nad seboj dopadajenje ima, nad svojim bližnim pa ne vidi in ne spoznava nič dobrega.

Izgledi, kako *moralni in pobožni čuti* se izbujajo, se najdejo u vsaki pridgarski knjigi.

§. 64. Od pobožnih čutov.

Iz predstav od Boga in njegovih lastnost in popolnomost, od razmer med njim in nami se izcimljajo *pobožni čuti*, ki so naj lepši, naj zlahniši cvet našega serca, človeka in njegove misli k nebesom povzdigujejo, in so njegova naj slajša tolažba u raznih stiskah in nadlogah sedanjega življenja. Da je torej ne le koristno timveč potrebno, izbujati u mladih sercih tote blagonosne čute, je očitvidno, in ne odlagati, marveč prej ko je mogoče, kakor hitro se razum razvijati in vest glasiti jame, se imajo izbujati. — Kako pa se imajo izbujati?

1. Ako kateket od *Boga*, od *svetnikov*, od *svete cerkve*, od cerkvenih in božjih reči ne *govori* nikoli drugač, kakor svetim *spoštovanjem*; ako sam resnično *pobožno živi*, in kaže u vsem svojem djanju in nehanju, da mu ni družega mar, kakor božja čast in slava.

2. Ako zavrača učence svoje pri vsaki priložnosti na *Boga*, od kterega vse dobro pride, brez kterega volje se ničesar ne zgodi; ako jih

opominja in privaja, da z Bogom naj vsako delo začne, z Bogom naj vsako delo nehajo, da njih prva in njih zadna misel vsak dan ima biti u Boga, itd.

3. Ako jim prav pogosto pripoveduje kaj od ljubega Jezusa, kak prijatelj bil je vsih ljudi, seosebno pa otrok, kako je ljubil svoje starše in pridno ubogal, kako rad molil in u tempel hodil, u kaki revšini živel in kako voljno terpel; in ako ga postavlja jim u *izgled*, ktereга naj imajo pred očmi u vsih prigradkih svojega življenja, zlasti pa u skušnjavah in ob času žalosti in terpenja.

4. Ako jim večkrat u misel vzema tudi *Mario*, božjo porodnico, in druge *svetnike* in *svetnice*, prijatelje in prijateljice božje, in kaže iz njih djanja in življenja, kako krotki in ponižni, mirni in postrežni, čisti in sramožljivi moramo biti, kako radi in goreče moliti, kako pobožno u cerkvi se obnašati, s kakim veseljem k spovedi in k sv. obhajilu hoditi, kako skerbno in vredno se pripravljati, itd.

5. Ali tudi pri teh čutih je treba paziti, da se ne *izveržejo*, ali u prazne mističke *sanjarije*, ktere marsikrat napravljajo hude zmešnjave na dušnem polju, ali zlasti pri ženskem spolu u preveliko *samoljubje* in lastno dopadajenje, ktero stavlja bitje pobožnosti u same čute — treba je zaterdovati večkrat učencom, da človek, kteremu pobožni čuti u sercu plamené, dobrega djanja in svetih čednost pa nima pokazati, je podoben drevesu, ki lepo cvete, sada pa ne nosi nobenega, in da Jezus je rekel: „Vsako drevo, ktero sada ne nosi, bo posekano in u ogenj verženo.“ Rekel je tudi: „Ne vsaki, ki reče k meni: Gospod! Gospod! pojde u nebeško kraljestvo; temuč le tisti, ki dopolni voljo mojega Očeta, ki je u nebesih, pojde u nebeško kraljestvo.“ Mat. 7, 19.

S. 65. Od pobožnih vaj.

Je kateket obudil u svojih učencih dobre misli in nagnutke, je vnel u njih moralne, pobožne in po primeri tudi druge čute, s tim še ni doveršil svojega dela; timveč tudi vterditi jih mora u njih sercu in zagojzdiiti tak močno, da ne zginejo in ne ugasnejo več, potem še le mu bomo „*slava!*“ rekli. Da bo pa to dosegel, ni boljšega kakor so *pobožne vaje*, med kterimi sledeče menda naj več zdavajo in so naj važniše: Prijemanje zakramentov svete pokore in presv. rešnega telesa; obiskovanje cerkve, očitne službe božje, pridig in kristianskih nauk; vaja raznih molitvic in pobožnih, lepih pesem; branje svetih in pobož-

nih knjig; slovesnosti u čast Matere božje, svetih angeljev varhov, svetega Alojzi-a in drugih božjih svetnikov in svetnic; bratovšine živega roženkranca, detinstva Jezusovega, serca Mariinega, itd.

Brez teh in enakih vaj kateket z vsim svojim trudom in prizadevanjem ne bo veliko opravil — ne rečemo ravno, da bi cvetja nobenega ne vidil, in znabiti da učenci bodo katekizem dobro znali iz glave: vendar sada, obstojnega sada, to je, pristne pobožnosti gotovo ne bo. Z žalostnim sereom in solznimi očmi bo gledati moral, kako bo dereča voda pohujšanja zgrabila njegove tudi naj boljše učence, odplavila njegove naj lepše nauke iz njih sere, in pokrila jih svojimi šumečimi valovi in u globoko dno pogreznila. Na *pobožne vaje* je nekatere leta po učilnicah vse premalo se gledalo — hinc illae lacrimae! zato je mladina, ki je te leta po učilnicah se izučila in izurila, podobna ladji, ki plava sicer polna blaga, ali brez jader in vésel po morju neizmernem, in pride ali tolovajem u pest, ali se razbije na kaki skali, ali se utopi u strašnih globinah. Zategadel še enkrat prosimo in opominjamo kateketa:

1. Naj *pobožne vaje* svojim učencom pri vsaki priložnosti prav živo *priporočuje*, in naj jim njih pridno rabo z gorkimi besedami na serce polaga.

2. Naj jim kaže *djansko*, in kolikor mogoče z lastnim *svojim izgledom*, kako se pobožnih vaj vdeležavati imajo. Postm. ako zazvoni angeljsko česenje, ali u čast terplenja Kristusovega, ali na spoved, ali u znamnje, da neka duša jemlje slovo od sveta, ali da huda ura se bliža, kateket naj prejenja u svojem nauku, naj jim razjasni, kaj to zvonjenje pomenja, in naj jim naprej moli, učenci pa za njim, ali pa učencov kteremu veli, da glasno naprej moli. — Naj jih uči, kako imajo zjutraj in zvečer priporočevati se svojemu angelju varhu; kako moliti pred jedjo in po jedi; kaj reči, ko grejo memo cerkve, memo mertvišća, memo kakega križa ali srečajo kakega človeka; kako priklanjati se pred sv. rešnim telesom, ko je skrito u tabernakelnu, in kako ko je izpostavljeno na altarju, in naj jih večkrat oprasha in pogleduje za njimi, ali tudi delajo tako ali ne. — Naj upelje kako bratovšino, ali svetega detinstva Jezusovega, ali serca Mariinega, ali kako drugo, pri kteri ni treba dolgih molitev, in naj gleda, da otroci zvesto dopolnujejo svoje dolžnosti. — Naj jih uči peti svetih pesmi, da jih u cerkvi pojejo; pa tudi kratkočasnih, da jih imajo za dobro

voljo. — Sosebno pa naj skerbi, da učenci dobivajo če dalej več veselja k spovedi in k svetemu obhajilu, in da se pripravljajo vselej lepo in vredno, ker vredno in pogostno prijemanje teh ssv. zakramentov človeka naj gotovše na pravem potu obvaruje. Zategavoljo naj dečkov in dekličev prvo sv. obhajilo, kolikor se naj več da, slovesno obhaja; naj gleda zlasti na nedeljske šolarje, ki so že večji, da stopijo u družstvo devic ali mladenčev ali u kako drugo, ktero jih veže k večkratnemu prijemanju presv. rešnega telesa, itd. — Kaj! ko bi u šoli tudi molili? vsak teden kak četert ure ali kak del sv. roženkranca; ali mar menite, da šola bi zato se stemnila? — ali ko bi kateket jih peljal vsak teden enkrat u cerkvo, obiskat presv. rešno telo ali pozdravit Mario prečisto devico; ali mislite, da bi šolski poduk zato kaj zaostal? — Ali ni rekel Jezus: „Pustite male k meni priti?“ —

3. Kateket vendar ne sme pozabiti, večkrat spominjati učence, da pobožne vaje niso še pobožnost ali moralnost, timveč so samo vaje ali *sredstva moralnosti*; in ko bi človek rad molil, pridno hodil u cerkvo in večkrat šel k spovedi, zraven pa bi bližnega sovražil ali oderal ali opravljal, bi kradel, goljfal, itd. bi ne bil pobožen, ampak le hinjavec bi bil. Dobro je tudi, ako jim večkrat pripoveduje kaj od judovskih pismoukov in farizejev, kako jih Jezus je čertil, ravno zato, ker na videz bili so vsi pobožni, u sercu pa polni gnusobe; ker so sicer mnogo molili, mnogo se postili in mnogo ubogaime dajali, ali le zato, da ljudstvo jih vidilo je in častilo. Menda ni gerših ljudi, kakor so svetohlinci.

§. 66. *Od priučevanja na dobro.*

Naši prededi imeli so pregovor, da česar dete se privadi, to tudi starček zna, in so tudi ravnali in obnašali se po tem; so že otroke privajali pobožnosti, vsajali jim strah božji u serce, in napeljavali jih na vse lepo in pošteno prece od perve mladosti. Komej dete je čekljati jelo, je mati že sv. križ narejati ga učila, in pri vsakem kosčeku kruha spominjala ga ljubega Bogeca u nebesih, kateri nam vse da, in kteremu se moramo tudi mi vsi dati u dar. — U naših časih pa je mnogo odgojiteljev, ki to navado naših pobožnih prededov na vse usta grajajo, in terdijo, da več škoduje kakor hasne. Otroci, pravijo, po tem takem dobrega se privadijo le mehaničko, storijo vse samo iz prazne navade, in zato njih dobre dela nimajo nobene moralne cene.

Po njih mislih naj deca rastejo prosto, kakor bor ali smreka u hosti, in potem še le, ko so njih dušne zmožnosti že razvile se, ko so privadili se samostojno misliti, naj verski nauki začno se jim razkladati, naj privajajo se pobožnega življenja in priučevajo dobrega, da niso kakor slepci, ki po temi tavajo, temuč bitja, katerim luč razuma sveti, in ki vedo, zakaj storé to ali uno.

Res je sicer in ne da se tajiti, da mnogo otrok, katerih so jeli že od mladih nog priučevati na dobro, dela dobro potem le iz prazne navade; torej brez pomislika in brez moralne cene. Ali kaj sledi iz tega? — To gotovo ne, da bi ne smeli otrok zmladega že na dobro priučevati, temuč da, kakor hitro odrastejo in se njih razum zadosti razveže, imajo se podnavkovati jasno in pristojno, u čem obstoji bitje kreposti ali pobožnosti; da kar stori se brez pomislika, brez dobrega namena in samo iz prazne navade, pred Bogom nima nobene vrednosti in nima nobenega zaslužka — le kar stori se iz ljubezni do Boga ali iz dobrega namena, je večnega plačila vredno.

Mili Bog! kamo prišlo bi na svetu, in kak obraz zemlja bi imela, ko bi otroke puščali brez vsega nauka u sveti veri, ko bi jih pobožnosti ne privajali in nič u strah ne jemali? Rastlo bi samo živo ternje, ktero pika in bôde in rani in okervavlja vsakega, kateri blizo pride; čutnost bi gospodarila, duša zdihovala pod nje železnim žeslom, in le hude strasti, grešne želje in kar je druge take plaže, bi se plodile, gnezdile in valile peklensko zalego svojo. Kdor nad tim kaj dyomi, naj se po svetu nekoliko ogleda; vidili smo, žalibog! posledne leta toliko žalostnega, da serce mora boleti vsakega, kteremu še kaka iskra prave ljubezni do človeštva u persih tli. — Zategavoljo naj se otroci prej ko je mogoče, dobrega priučevajo, sosebno pa sledečih čednost naj se privajajo:

- a) *Pokoršine*; kajti ona je korenina skorej vsih čednost, je podlaga časne sreče in večne, in golo resnico izrazuje pregovor, ki pravi: „Kdor ne uboga, je brez Boga.“
- b) *Pridnosti*, ki je več vredna, kakor polne skrinje dnarjev, človeka brani revšine in glada, in mnogim mnogim skušnjavam in pregreham zapira vrata. Kakor je lenoba košata mati vsih pregreh, je pridnost prijateljica vsih čednost.
- c) *Redoljubnosti*; kajti red je pol življenja, je zlata reč pri hiši in pri človeku. Koder reda ni, ni sreče ne blagostanja, gre vse križem,

vse rakov pot — človek zaide strašno in od dne do dne zagazi u večje homatije.

- d) *Snažnosti*; ona namreč ohranjuje zdravo dušo in telo, in ljuba je Bogu in ljudem. Snažnosti med slovenskim ljudstvom tu in tam silno malo viditi je; zategadel kateket bo zlate zasluge si pridobil, ako pridno seje in skerbno poliva to žlahno čednost.
- e) *Sramožljivosti*, ki je nebeška hči, naj lepša roža u otroškem sereu, in naj zvestejša tovaršica svete nedolžnosti. Kakor je lepa juterna zarja, ki se razliva čez hribe in doline, še lepša vendar je sramožljivosti roža, ki se razcveta po licih nedolžne mladine.
- f) Naj jih privaja tudi *resničnosti*, *postrežljivosti*, *priljudnosti*, itd. in naj si zapomni, da, kar se zamudi u otročjih letih, je rado za zmirom zamujeno.

III. Členek.

Od izobraževanja pomneža.

§. 67. *Izobraženje pomneža je potrebno.*

Kaj bi pomagalo, kaj teknilo, ko bi kateket še toliko se trudil in vpiral, in bi dajal naj lepše nauke svojim učencom, učenci pa bi proti pozabili vse? — po pozabljenih naukih nihče ne more ravnati se, nihče živeti. Nauki imajo se u glavo jim vtisniti, tako da jih ne pozabijo vse žive dni, timveč da jih imajo vseskozi pred očmi, kolikorkrat potrebujejo jih — to pa bi ne moglo se zgoditi, ko bi jim Oče nebeški *pomneža* ne bil dal.

Pomnež je prva dušna zmožnost, ktera u otroku se izbujati in razvijati začne, zato pa tudi se prva izobraževati ima; vendar ne enostransko, kakor se rado godi, marveč u lepem soglasju z drugimi dušnimi močmi. Kajti ne samo napolniti z vednostmi se ima glava učencov, temuč tudi misliti, premišljevati in soditi jih je vaditi treba — in grozno se moti, kdor meni, da dosti je, ako se otroci le prav veliko reči iz glave naučé, misliti in soditi in sklenjati bodo že sami od sebe se priučili; skušnja namreč nas uči ravno nasprotno. Ona pripoveduje nam, da ljudje, ki le preveč iz glave se učé, so večidel

slabi mislitelji, in lahko se pripeti, da pod težo predmetov, s katerimi glava se natlači, razum opeša ali terpi kako drugo škodo.

Pri vsem tem pa se izobraževanje pomneža vendar ne sme zane-mariti; ker 1. narava sama nam to naroča, in 2. ker vsaka dušna zmožnost, da pristojno se razvija, potrebuje neke zaloge razumkov, katerih pa si ne more priskerbeti, razun po pomnežu. — Kaj torej je pomnež? *Pomnež je dušna zmožnost, ktera pridobljene predstave u sebi nabira in hranuje, o svojem času pa sopet na svetlo podaja.*

Pomnež sme dober se imenovati, ako ima sledeče trojne lastnosti: 1. da predstave in razumke čisto lahko u sebi nabira, 2. da jih zvesto in za dolgo časa hranuje in 3. da jih, kolikorkrat je treba, zvesto na svetlo podaja. — Srečen, katerega pomnež ima te trojne lastnosti! on ima zaklad, kateri ne da se ceniti in ne kupiti z dnarjem.

§. 68. Po katerih vodilih ima kateket pri obraževanju pomneža se ravnati?

Da se razlagani nauki učencom u glavo vtisnejo, ima kateket se ravnati po sledečih vodilih:

1. Naj si prizadeva, kolikor naj več mogoče, vselej tako se obnašati u sredi svojih učencov, da bodo *poslušali ga radi in pazljivo*. Šo otroci nemirni ali preživi, se imajo svariti kratko in resno, se imajo zavračati k pokoju, da drugih ne motijo. Kjer ni pazljivosti in ni miru med naukom, je vse eno kakor bi bob u steno metal.

2. Treba je *zgodb in povest, prilik in izgledov* imeti vedno zadosti u svoji zalogi, da razjasnuje z njimi nadčutne nauke, jih nareja vidljive in postavlja živo pred oči; kajti kolikor vidljiviši in živiši je poduk in govor, toliko globeje človeku sega in toliko več ima obstojnosti.

3. Ako je le mogoče, naj se vsi nauki, kateri otrokom se razlagajo, *navezujejo na druge njim že znane nauke in resnice*; mnogo lažje namreč jih zaumevajo in tudi lažje hranujejo.

4. Naj ne pozabi *djanske porabe*, in naj dopoveduje pridno svojim učencom, kako se po razlagani resnici u raznih okoljšinah svojega življenja vesti in obnašati imajo. Pridejo otroci pozneje u tote okoljšine, ktere je kateket jim naznanil, bodo prej ko ne spomnili se tudi nauk, ktere so slišali od njega.

5. Naj popisuje prav živo, kolikorkrat pride priložnost, *veliko važnost in blagonosni upliv* kristianskih resnic u zadeve, u srečo in nesrečo našega življenja na svetu, in naj vnema z vso močjo serca svojih učencov za sveto vero. Kar je važnega in obeta mnogo koristi in veselja, kar je sercu milo in drago, se posluša rado in željno, in vtiči rado in globoko u glavi: kar pa ne kaže nobenega prida za naše življenje, se posluša z nevoljo, ne gre k sercu, ampak gre pri enem ušesu noter, pri drugem pa ven.

6. Spominjati se zaslišanih naukov tudi mnogo pripomore, ako se njih jedro ali zapopadek kratko naznani, in končno dostavi kak *pregovor*, ali kak primeren *stih* ali kak *stavek iz svetega pisma* — in to, kar je naznanilo se jim, naj bo že svetopisemsk stavek, ali kak pregovor ali stih, se večkrat ponavljati mora. Postm. Danes meni, jutre tebi. — Kdor visoko leta, nizko se usede. — Skupšine ponočne: so zaderge močne — Bog vse vidi, vse ve: greh se delati ne sme, itd.

7. Naj gotoviše pa, bi se smelo reči, pozabljivosti pride se u okom s pogostnim *ponavljanjem*; ker brez pridnega ponavljanja tudi naj boljše glave le malo zapomnijo. — Po prej veljavnih šolskih zakonih bili so svetski učitelji zavezani, ponavljati kristianski nauk ali katekizem u šoli vsak teden dve ali tri ure: po zaderžaju pa ministerialnega ukaza od 2. septembra 1848 so rešeni te dolžnosti, in kateket sam je odgovoren za prospah verskega poduka, in ko bi učitelj bil tako čmeren, da bi ne hotel mu na roko ići, bi katekizem tudi sam ponavljati moral. Mislimo pa tudi, da nobeden kateket ne bo branil se tega svetega in božjega dela, razun ko bi bil z drugimi dolžnostmi in opravili čez glavo obložen, ali ko bi ne imel zadostne prepričbe od važnosti verskega nauka.

Opomba. Kakor mnogo vredno je ponavljanje, tako neslano lahko postane, ako kateket vseskoz dela le po enem kopitu, in lajna vedno eno pesem. On mora umno spreminjati svoj način, in ponavljati ali a) tako kakor je razlagal, samo da kratko razjasnuje, kader se mu potrebno dozdeva; ali b) začemši od zadnih naukov in prestopaje do prednih, kar pa je težko za kateketa in za učence; ali c) čisto po drugem redu, kakor je razkladal, kar vendar se sme storiti le takrat, kedar učenci razlagane nauke dobro umé in prezro; sicer bi vse zmedil in zmotil. — Kdor vse to dobro premisli, bo lahko spoznal, da kateket se tudi k ponavljanju pripravljati ima.

§. 69. Kaj ima kateket verh teh vodil še storiti?

Ravna kateket vestno po pravilih, ktere smo ravno razložili, ga bodo učenci gotovo radi in veseli poslušali, in zapomnili marsikaj njegovih nauk in ohranili u svoji glavi: vendar popolnoma ne bo še dosegel svojega namena, ako zraven tudi njih *pomneža* pridno ne *vadi* in ne *ojstri* in ne *izobražuje*. Le po pridni in neutrudeni vaji pomnež se izojstri in okrepča, tako da predstave in vednosti lahko nabira, dolgo hrani in zvesto na svetlo podaja.

Vendar kateket ne sme pozabiti, da dušne zmožnosti, naj bodo že te ali une, se razvijajo le *polagoma*, le stopnjama; torej tudi pomneža ne sme presiliti ali preobložiti, sicer bi ga namesti pokrepčaval, le blodil in slabil. Tudi na druge že razvite dušne moči mora skerbno se ozirati, in po njih svoje ravnanje snovati. — Dokler so otroci še majhni in je njih dušna delavnost še na nizki stopnji, menda ni drugega sredstva izobražavati pomnež, kakor so *ogledi* in *povesti*. Otroci imajo povesti nad vse radi, in jih poslušajo vsikdar pazljivo in z velikim veseljem; zatorej kateket ne sme skop biti ž njimi. Ako zapomnijo s prvega le po verhu kaj, ali vedo znabiti povedati kratko njih zadržaj, zadosti je, in ni treba več tirjati od njih. Sčasoma pa se morajo če dalej huje vpregati, dokler se privadijo, da znajo celo zgodbo ali povest povedati iz glave — in sicer iz začetka svojimi lastnimi besedami, pozneje pa z ravno tistimi, s kakoršnimi je kateket jo izustil ali povedal. Tudi je dobro, dokler deca še brati ne znajo, da se iz glave učé *sv. oče naš*, *češena si Maria*, *apostolsko vero*, itd. Po tem potu se pomnež naj primerniše ojstri, in se učenci lepo privadijo, katekizem iz glave se učiti.

Samo to je treba katekete opominjati, da ne smejo učencov nagajati, kaj takega iz glave se učiti, kar ne razumijo. Koliko žalostnih nasledkov je iz tega že privrelo, smo gotovo u knjigah že brali, in ko bi tudi ne bili, si stavimo lahko sami pred oči in pred dušo.

§. 70. Ali se katekizem sme iz glave učiti ali ne?

Kar zadeva to oprašanje, so kateketi raznih misli. Bili so zlasti u prejšnjih časih, ki so gledali samo na pomnež, so ga bistrili in ojstrili z vso skerbjo, za razum in voljo pa jim bilo je malo mar. Po njih ukazu so morali otroci katekizem se iz glave učiti, dokler so ga znali od besede do besede; ako pa se ga niso naučili jim po volji, so jih

grajali in topli mnogokrat silno hudo — ali da bi jim bili prej kaj razložili, kar so jim rekli se učiti, da bi jim bili razjasnili katerokrat kak razumek ali izraz, jim ni prišlo na misel. Po takem ravnanju, saj se ve, sta verski poduk in sveta vera kmalo se studiti jim jela, in vse, kar so po velikem trudu in prizadetju naučili se, jim je ostalo le u glavi: u življenje pa, ali u misel in djanje ni upliva imelo — enako pšeničnemu zernu, ki dene se u zemljo, ali ker nima vlage, se ne izemi, se ne ozeleni in ne rodi sadu; temuč obleži pusto in suho, in ostane nerodovitno.

U naših časih pa jih je mnogo mnogo, ki zašli so ravno u nasprotno zmoto, ki ozirajo se samo na razum, ven in ven le razlagajo in pridgajo, le modrujejo in razjasnujejo zdaj razumke zdaj izraze; za pomnež pa se ne menijo, in ne mislijo na njegovo izobražbo. Da tudi tako ravnanje je napčno, in da ničesar dobrega ne prirašča iz njega, ne potrebuje nobenih posebnih dokazov; kajti je znano vsakemu, ki peča se z rejo in s podukom otrok, in opravlja le nekoliko umno svoj posel. Dognano je in ni dvoma, da nauki naše svete vere razlagajo se dan današni bolj primerno kakor nekda, in vendar kako je to, da ni vspeha? da ljudje nič boljši, timveč še le slabši so? — Verjetno je, da med raznimi uzroki tega žalostnega, vendar nedvomljivega prikaza je tudi ti, ker kateketi se deržé le premalo katekizma, ker ravnaajo tako radi le po svoji glavi in po svojem osebnem zdetju, vseskoz le razlagajo, modrujejo vse dni in vse ure, in obračajo vso svojo skerb le na razum, katekizem pa se učiti iz glave, imajo za nepotrebno in clo škodljivo reč. Od tod pride, da tudi učenci samo le duhtajo in modrujejo, kakor so navadili se od kateketa; verske nauke pa, ktere slišijo, kmalo pozabijo, ravno ker nimajo navoda, kterege bi se deržali. — Toti navod pa je katekizem, kterege se učenci pridno učiti imajo iz glave; ali kateket je dolžen, prej razjasniti jim dobro in skerbno vse nauke, vse razumke in izraze, ki so potrebni kakega razjasnila.

Katekizem se učiti iz glave je vendar zlo težavno za otroke, zatorej se jim to delo, kolikor mogoče polajšati ima, kar se zgodi naj gotoviše:

1. Ako jim kateket, kakor smo ravno rekli, ničesar iz glave se učiti ne da, kar jim prej dobro in zadosti ni razjasnul.
2. Ako to, kar jim reče, da imajo se iz glave naučiti, večkrat u šoli brati pusti.

3. Ako napreduje le počasi in stopnjama, in jim daja izzačetka le malo, sčasoma pa zmirom več in več iz glave se učiti.

4. Ako jim lepo pokaže, da ne more se vse na enkrat pohrustati; timveč zaporedoma od stavka je treba se učiti, itd.

Nekteri priporočujejo tudi *načinstvo zlagovanja*. Kar mene zadeva, u resnici povem, da nikdar še ga nisem skušal. Po njih mislih mora celi stavek, katerega je treba se naučiti iz glave, se zapisati na tablo, potem pa začne se izbrisavati od zadnega konca — pismenka za pismenko, in slovka za slovko, dokler naposled same pričetne pismenke zaostanejo: učenci pa, kakor razumlja se samo od sebe, vse proti izrekujejo. Sosebno molitve, katerih se otroci doma večkrat clo slabo in popačeno naučé, se lahko popravijo po tem potu: vendar kateket ne sme pozabiti, da načinstvo zlagovanja je počasno in šolskemu poduku vzema mnogo časa; zatoorej se sme upotrebovati silno redko, le tu in tam.

§. 71. Dostavek o pazljivosti.

Kjer ni pazljivosti u šoli, je ves trud in put zastonj, se pravi prazno slamo mlatiti, in naj lepši nauki zginejo brez sleda in brez spomina, kakor bi veter odnesel jih; zategavoljo kateket naj napenja vse svoje žile, da ohrani pazljive svoje učence.

1. Naj govori *glasno*, tako da učenci vsi ga lahko zastopijo; naj govori *živo* in *vidljivo* — govor mertev in zaspan vabi k dremoti, ne pa k pazljivosti.

2. Naj skerbi, da vplete med svoj govor tu in tam kak *izgled*, kako mično *povest*, *priliko* ali kaj družega, kar otrokom dopade — sosebno zgodbe iz sv. pisma mu priporočujemo.

3. Naj pridno *poprašuje* svoje učence, vendar nikoli tako porredoma, da bi že naprej vedili, kedaj kdo bo prišel na versto.

4. Naj rad *ponavljuje*. Kolikor večkrat se ponavljuje, toliko bolje spoznavajo učenci, koliko potrebnega in koristnega že so se naučili — in to jih vnema in spodbada, da so od dne do dne pridniši in pazljiviši.

5. Naj se prizadeva, da jim vedno kaj *novega* pove — kdor zmirom eno gode, kdo bi ga ne naveličal se? Kateketu, ki svoje učence prav iz serca rad ima, mu vseskoz kaj novega in primernega na misel pride, dasiravno znabiti ni posebno učen.

6. Ako učenci postanejo nemirni, naj premolkne in tiho dene, naj pogleduje počasi in bistro sem ter tje po šoli, in ako zapazi kako igračo ali kak drug spodtiklej, ki učence moti, naj ga odpravi nemudoma.

Naj huje pa kateket se zamota, ako meni, da s šibo in korobačem bo ohranil učence u pazljivosti, jih zategadel vedno po perstih kreše, za lase in ušesa vleče, po glavi maha, dere se nad njimi, hudo-ojstro gleda, itd. — Ne tirjamo ravno, da šiba bi morala odpraviti se iz šole, naj ostaja u svojem starem posestvu; ali pustimo jo, komur sliši. Odkritoserčno povem, da ne pride mi na misel primerlej, kedaj da bi roka, ki je pomaziljena svetim oljem, in ki blagoslovlja tolikokrat verno ljudstvo, smela pretepati svoje rejenčke.

Opomba. Kdor bi rad zvedel obširnših naukov o pazljivosti, naj vzame u roke kake detovodske knjige; lahko jih bo našel.

IV. Členek.

Od jezika kateketičkega poduka.

§. 72. *Važnost jezika sploh.*

Jezik je nad vse važen — po njem namreč izobražujemo ne le samih sebe, in napredujemo u vednostih in znanostih; temuč naznanjamo tudi drugim svoje misli in želje, in izbujamo predstave, razumke, občute in naklepe u njih — na njem torej sloni naša izobražba in izobražba našega bližnega. Je jezik zmeden, so zmedeni tudi razumki; je jezik nedoločen, volja ne ve, kamo bi se obrnila, in omahuje zdaj na eno stran zdaj na drugo; je jezik merzel in na pol mertev, se čuti ne vnemajo in ne plamené, ravno ker jim manjka pravega netila. Je pa jezik lepo vravnan, je določen in iskren, so lepo oskerbljeni tudi razum, volja in serce.

Jezik naj več pomaga poduk oživljati, razjasnovati in mil obraz mu davati. Postm. kolikokrat se primeri, da kake reči ne razumevamo zavoljo neprikladnosti besedi in izrazov, in clo studiti se nam jame; ako pa se ravno tista reč razlaga nam z drugimi besedami, se zdeva nam lahka in razgovetna, in poslušamo jo radi in z veseljem. Iz tega se netežko vidi, da na jeziku, to je, na besedah in izrazih je močno

veliko ležeče u kateketičkem poduku, in da vsakega kateketa je sveta dolžnost, prizadevati se z vso skerbjo in močjo, tako govoriti in upotrebovati samo take besede in izraze, da namen kateketičkega poduka doseže se naj gotoviše. Ni zadosti, da le kateket razumeva samega sebe in rabi u pristnem pomenu vsako besedo, temuč tudi učenci morajo jemati vsako besedo u tistem pomenu, u kakoršnem je njih učitelj jo rabil. Ni zadosti, da ogiba se samo mračnih in napčnih izrazov; marveč tako jasno in določno naj govori, da ni mogoče, u krivem pomenu jemati njegovih besed. — U resnici! pač ni treba posebne bistrosti, spoznavati da jezik je neprecenjen dar božji, po katerem dohaja nam nepopisljivo veselje, po katerem razločujemo se od neumene živine, in se vzdigujemo in pogovarjamo z Bogom, kateri izvir je vsega dobrega in bitje naj bolj popolnoma. — *Smert in življenje sta u oblasti jezika*, pravi sv. pismo (Preg. 18, 21.); oj da bi pač tudi spoznavali veliko vrednost jezika! da bi vselej in vsikdar umno govorili, — govorili u večjo čast božjo in govorili u svojo in svojega bližnega srečo časno in večno!

§. 73. *Perva opomba o jeziku sploh.*

Besede so po samovolji ustanovljene znamenja predstav in čutov. Njih pomen se ne ustanovlja po njih naravi, ampak le po občnem sprijetju, iz česar sledi: 1) da predstave morajo prej ko besede ali izrazi biti, in besede, ki ničesar ne pomenjajo, niso družega kakor prazen žvenk ali glas memoletoč; 2) clo lahko se pripeti, da nekdo ima predstavo, pa mu manjka primerne besede ali prikladnega izraza — kdo drug pa ima besedo, ali ne ve, kaj pomenja. Postm. Koliko predstav in občutlejev otroci imajo in priprosti ljudje; pa nimajo besed in izrazov, da bi jih dali na znanje! Koliko je polovičnikov, ki šopirijo se in košatijo z besedami in izrazmi, od katerih nimajo nobenega razumka!

Za kateketa pa iz rečenega izvirajo sledeče vodila:

1. Nikdar naj ne upotrebuje besede, od ktere učenci nimajo še nobenega razumka. Ako je pa treba, povedati kako novo besedo, ali razjasniti jim kak nov razumek, naj jim *razjasni prej razumek*, potem še le jim pove dotično besedo ali dotični izraz. Postm. ako hoče upotrebovati besedo „kristiansko - katoličko,“ mora prej razjasniti jo.

2. Naj upotrebuje vsako besedo vedno u *enaken pomenu*; ako jo rabi kmalo u tem kmalo unem pomenu, se učenci motijo in ne vedo, pri čem da so. Ako pa ni drugač, in ta ali una beseda

mora rabiti se u drugem, kakor u navadnem pomenu, je treba to povedati in razložiti jim. Postm. pod besedo „cerkva“ otroci sploh razumevajo zidano cerkvo: ako hočem torej upotrebovati jo u pomenu „sveta katolička cerkva“ moram to naznaniti jim. — Sicer pa se tako ve, da navadne besede imajo prednost pred nenavadnimi, in občno znane pred takimi, ki so znane samo u kakem kotu. Postm. u kateketičkem poduku boljše je reči: „cerkva, sv. maša, prerok David,“ itd. kakor: „veža božja, daritva novega zakona, kraljevi ali kronani pesnik,“ itd. Obče znano je: „moliti, misliti, govoriti;“ le tu in tam; „žebriti, žinjati, kramljati,“ itd.

3. Naj gleda, sosebno ko se govori od važniših reči, ali otroci besedo, ktero izustijo, rabijo u pravem pomenu ali ne, ker pripeti se mnogokrat, da jim manjka pravega razumka. Ako jim pa manjka izraza, naj napeljuje jih z drugimi besedami; znabiti da imajo razumek, le izraziti ali dopovedati ga ne znajo. Postm. je dete reklo: „odrešenik,“ naj pove, kaj razumlja pod to besedo — ako pa ne ve izraza ali besede, naj opraša, kako Jezus imenuje se, ker je odrešil greha in večnih kazeng nas.

§. 74. Druga opomba o jeziku sploh.

Beseda je znamenje le tistega razumka, ktereга ima človek, ki njo upotrebuje. Prevdarši to resnico vidimo, kako lahko se prigodi, da eno in ravno tisto besedo razni ljudje rabijo u raznem ali clo nasprotnem pomenu, in kako kmalo se vplete med govor kaka dvoumnost ali kako napčno razumljenje. Za kateketa pa iz te opombe izvirate sledeče vodili.

1. Kolikokrat misli razjasniti kako važnišo predstavo, naj skerbno pozveduje in pridno oprašuje, u kakem pomenu otroci rabijo besedo, ktero so izustili ali ktero on upotrebovati hoče. Mnogoterokrat namreč jim beseda je dobro znana; ali kaj ravno pomenja, ne vedo. Postm. Kolikokrat otroci se obtožijo pri spovedi, da so uganjali nečistost ali se kurbali, — ako jih pa spovednik le enmalo popraša, hitro vidi, da nimajo nobenih razumkov o takih rečeh ali besedah.

2. Sleherno besedo naj upotrebuje u tistem pomenu, u kterem otroci jo rabijo — le ko bi krivo jo rabili, bi imel jo razjasniti.

Od tod pa, ker besede upotrebujejo se tako razno, zdaj u tem zdaj u drugem pomenu, pride mnogo plemen jezikov — drugač namreč go-

voré učeni drugač neučeni; drugač otroci drugač odrastli, itd. Za kateketa vendar naj važniši so: *otroški, verski in cerkveni* jezik, od katerih torej se mora govoriti nekoliko obširniše.

§. 75. *Otroški jezik.*

Otroci in priprosti ljudje imajo svoje sosebne besede, in u svojem govorjenju sosebne navade. Večdel govore u kratkih nevezanih stavkih, vezi druge ne poznajo kot „in,“ in namesti zaimena rabiti, ponavljajo raje imena — tudi so veliki prijatelji medmetov. Njih izrazi so skorej vsi brez izjemka predmetni, in redko redko, da bi kaka posneta beseda prišla iz njihovih ust. Kedar pripovedujejo kaj, napeljujejo radi ljudi govoreče, in popisujejo okolišine časa in krajev. Postm. dete nikdar ne reče: „Oh, kaka lepota je to!“ — nikdar: „Ako prevdarjam božje lastnosti, njegovo neskončno usmiljenje, njegovo neizrekljivo ljubezen do nas,“ itd.

Te in druge enake sosebnosti otroškega jezika kateket mora dobro poznati, in se ravnati po njih u kateketičkem poduku, kolikor je prav; sicer ne bo dosegel svojega cilja in konca. On mora znati po otroški govoriti, sicer z vsim svojim trudom ne bo ničesar opravil — ne bo razjasnul njih razuma, ne ogrel njih serca, ne k dobremu nagnul njih volje. Koliko je kateketov, ki so visoko učeni in polni gorečnosti za verski poduk, in vendar nimajo sreče — dostikrat samo zato ne, ker ne znajo govoriti po otroški navadi, ter govore kakor bi imeli pred seboj kake modrijane ali bogoslovce.

„Z otrocmi učeno govoriti,“ pravi slavni Fleury, „ali po latinsko in gerčko, je vse eno.“ — Ob kratkem torej: kolikor bolj enojno, poljudno in po navadi otroški kateket govori, toliko blagonosniše uči in toliko lepši sad dozorja se iz njegovega truda. Le kedar učenci izustijo kako neprimerno ali nespodobno besedo, se jim povedati ima, da tako govoriti ni prav, ni primerno, timveč gerdo ali neprikladno, in naznani se jim kaka lepša ali bolj primerna beseda.

Ker je po tem takem na jeziku kateketičkega poduka toliko ležeče, je gotovo tudi silno potrebno, dobro vediti, kako kateket ima govoriti, kakih besedi se ogibati in kake upotrebovati, ako hoče priti do svojega cilja in konca, ako hoče otroke moralno izobraziti, in strah božji jim u serce vtisniti. — Njegov govor mora imeti troje lastnost: 1) ima biti lahko razumljiv, določen in razgoveten, 2) živ in vidljiv, 3) dostojn.

§. 76. Kateketički jezik ima biti lahko razumljiv, določen in razgoveten.

Kar zadeva to lastnost kateketičkega jezika, so sosebno tri oprasanja, na ktere je treba dati odgovor: 1) kakih besedi in izrazov se ima kateket u svojem govorjenju varovati, da ne postane nerazumljiv? 2) Kakih besednih sklad in zvez se ima ogibati, da ne bo nedoločen in nerazgoveten? in 3) Kake besede in izraze ima upotrebovati, in kako jih razpostavljati, skladati in vezati, da ga deca lahko razumijo?

I. Kakih besedi in izrazov se ima kateket varovati, da ne bo nerazumljiv?

Varovati se mora:

1. Vsih besedi in izrazov, ki rabijo se samo u *višjih šolah* ali u *znanstvenem jeziku*. Postm.: gradivo, predmetno, umoslovno, bitstveno, slovstvo, itd.

2. Kolikor mogoče vsih besedi, ki so vzete iz *ptujšine*, postm. favlast, gajtiš, švahost, tugend, itd. Ako pa ni drugač, da kaka beseda se mora vzeti iz ptujega jezika, se ima lepo razjasniti, postm. zakrament, birma, katoličko, itd.

3. Vsih *svetopisemskih* in *mističkih* ali tajnih izrazov, ki bi lahko napčno se razumili ali bi znabiti kako pomoto naredili. Postm. svoje meso križati; svoje serce obrezati; križ za Jezusom nositi; se zakopati u rane Jezusove, itd. — Izrazi pa, ki najdejo se u katekizmu, se imajo razjasniti, postm. preroditi se — jagnje božje, da greš pod mojo streho — lačni in žejni pravice, itd.

4. Vsih *nenavadnih*, *sličnih* in *lepoznanskih* izrazov, ako niso neogibljivo potrebni. Postm. ptičji kor, slave sin, psalmist, itd.

5. Dokler so otroci še majhni in njih dušno razvitje na nizki stopnji, naj se varuje kolikor mu je naj več mogoče, vsih *občnih* in *posnetih* izrazov, zato ker so za njih še pretežki in previsoki. So pa nekoliko že odrastli, in se je njih razum že primerno razvil, se smeje tu in tam tudi občni in posneti izrazi rabiti.

II. Kakih besednih sklad in zvez se ima ogibati, da ne bo nedoločen in nerazgoveten?

Naj se ogiba:

1. Dolgih, umetno zapletenih *period*, *medstavkov* in kar je drugega takega. Postm. stavek: „Dasiravno je Jezus sveto in pobožno

živel; dasiravno je ozdravil mnogo bolnikov; dasiravno je čez vse ljubil svojega nebeškega Očeta: so ga judovski farizeji in pismarji vendarle čerteli, obrekovali, preganjali,“ itd. ni za otroke. — Krajši ko so stavki, boljši so.

2. Naj se ogiba kolikor more, *samostavnih imen*, sosebno pa *nadčutnih*, *nevidljivih* in *sostavljenih imen* — namesti njih se rabijo ali glagoli ali prilogi ali narečja. Postm. „Vse stvari oznanjujejo božje veličastvo, božjo moč, ljubezen in dobrotljivost,“ ni dobro — boljše je: „Vse stvari oznanjujejo, da Bog je veličasten, mogočen, ljubeznjiv in dobrotljiv.“ Namesti: „Človek majhne velikosti in lepe rudeče barve,“ se reče: „Človek majhen in lepo rudeč.“ Namesti: „Množica ljudstva,“ se reče: „Mnogo ljudi,“ itd. — Tudi raba priložajev ni za kateketički jezik, postm. „Pridši na oljsko goro in padši na svoje kolena je molil.“

3. Naj se varuje, da ne bo stavkov preveč *prirežaval*, ne preveč *zabuhlo* govoril ali *kopičil rodivnih padežev* verh eden družega; otroci bi ga težko razumili. Postm. „U veliki četertek že u noči se vzdigne iz Jeruzalema velika derhal sodnih hlapcov, bričev, vojakov, pismarjev, farizejev in druge take soderge, in pod vodstvom Judeža Iškarjota, izdajavca, hinjavca in brezvestnega hudobneža gre na oljsko goro nad Jezusa.“

4. Tudi ni prav, ako bi upotreboval *mnogo enakih besednih plemen*, sosebno *glagolov* eden za drugim. Postm. „Pilat je pustil Jezusa šibati, zasramovati, pred Herodeža gnati, s ternjem kronati in potem križati.“

III. Kake besede in izraze ima upotrebovati, kako jih razpostavljati, skladati in vezati?

U obče bi se lahko reklo, da kateket ima tako govoriti, kakor otroci govoré, to se pravi, le take besede sme rabiti in take izraze, ki so znani otrokom, in tako mora razpostavljati jih, tako skladati in vezati, kakor otroci imajo navado — posebej pa se ima držati sledečih pravil:

1. Otroci, kar zadeva besede in izraze, so siromaki in ubogi na njih, in še teh, kar jih imajo, ne znajo ne vredovati ne vezati; zagadel se besede smejo jemati le iz njih *zaloge*. — Ako pa se vzame kaka druga beseda, ali se hoče rabiti u drugem pomenu, se prej ima razjasniti jim.

2. Besede, ki so otrokom znane, zadevajo večdel le *čutne* in *vidne* predmete, le predmete iz njih *delokroga*, in namesti besedi, ki pomenjajo notranje dušno stanje, upotrebujejo sploh le take, ki zaznamujejo vunanje djanja ali vidne prikazke. Tako tudi naj kateket ravna. Postm. namesti: „vstrašil se je,“ naj reče: tresti se je jel na vsem životu — namesti: „greva ga,“ naj reče: serce ga boli zavoljo grehov svojih — namesti: „jezen je,“ naj reče: gerdo ali čmerno se derži, itd.

3. Ravno to velja tudi o *občnih* in *posnetih* izrazih — otroci jih upotrebujejo le malokedaj in večdel le predmetno govore. Kateket naj jih posnema, in namesti: „Bog skerbi za vse stvari,“ naj reče: Bog skerbi za vse, kar je ustvaril; ali: Bog skerbi za človeka, za tiče, ribe in vso živad. Namesti: „Bog naj modrejši,“ naj reče: Bog, ki je vse, nebo in zemljo tako lepo vravnal. Namesti: „lakomnost, požrešnost,“ naj reče: lakomen, požrešen človek, itd.

4. U kateketičkem poduku se mora vse ravno tako razkladati, kakor je u *resnici* se zgodilo, in se mora govoriti u *kratkih*, *enojnih* in pregovorom podobnih stavkih. Ako se kaj pripoveduje, naj se napeljujejo ljudje govoreči, in naj se popisujejo vsekrat okolišine časa in krajev. Takole postm. „U nekem kraju sta bila dva kmeta. Imela sta mnogo otrok. Juri je bil bogat, in ni hotel svojih otrok u šolo pošiljati. Rekel je, da lahko brez šole živijo. Radi so otroci doma ostali, pa tudi niso nič znali. — Marko je bil siromak. Za otroke je imel veliko skerb. Pridno jih u šolo pošilja. Kaplje vina si ne kupi, da plača za otroke šolski denar. Bos po leti hodi, da po zimi otroke za šolo obuje. — „Ljubi otroci!“ je Marko večkrat djal; „blaga vam nimam dati. Dote za meno ne bote dobili. Le skerbno se učite, pridni bodite. Bog bo za vas skerb. Če bote pametni, bote tudi srečni.“ Taka je tudi bila — itd. kakor bere se u „*Malem berilu za prvošolce*.“ Ljubi kateketi! berite in prebirajte to lepo knjižico; iz nje se bote naj prej in naj gotoviše naučili, kako mora se z otroci mi govoriti.

S. 77. Sredstva, otroškega jezika se privaditi.

Težko je kateketu, ki je trdil se toliko let po šolah, se pečal vseskoz z znanstvenimi rečmi in se privadil že znanstvenega jezika, tako govoriti u svojem poduku, da otroci in priprosto ljudstvo ga lahko razumevajo — mnogo si u tem oziru glavo ubijati, mnogo pri-

zadevati mora. Zategavoljo se nadjamo, da bomo vstregli kateketom, ako naznanimo tu nekatere sredstva, po katerih zamorejo se privaditi otroškega jezika. Sledeče so:

1. Kateket naj pridno *bere sv. pismo*, zlasti pa *sv. pismo starega zakona*. Ni morda knjige pisane u tako priprostem in lahko razumljivem jeziku, kakor so nekatere svetopisemske knjige. Stavki u njih so tako kratki in tako enojno vezani, da dozdeva se človeku, kakor bi bile spisane nalaš za priproste ljudi in neučene.

2. Naj marljivo *bere tudi druge knjige*, ki so u otroškem jeziku pisane, kakoršne so postm. u nemškem *Gruber-jeve* katekeze in skorej vsi spisi rajnega *Tilna Jajza*; u slovenskem že zgorej omenjeno *Malo berilo*, *Keršansko devištvo*, *Življenja srečen pot*, *Blaže in Nežica u nedeljski šoli*, itd.

3. Naj se rad *pomenja z otroci*, in naj skerbno pazi in gleda na besede in izraze, ktere upotrebujejo — kakor tudi na stavke, kako jih vežejo. Otroci vendar ne smejo vediti, da se opazujejo in da se gleda na njih govorjenje; sicer obmolknejo in se odtegnejo.

4. Naj se pridno *vadi u sostavljanju katekez*, in naj se zraven marljivo ozira na otroški jezik. Kdor sosebno izzačetka pridno piše svoje katekeze — kdor znabiti naprosi tu in tam kakega izurjenega kateketa, da jih pregleda, presodi, in koder je treba popravi, bo gotovo veselo napredoval in včakal lep sad svojega truda.

5. Naj pridno opazuje, ali so *učenci razumili njegove katekeze* ali ne, in ako najde, da zavolj njegovega premalo priprostega jezika ga niso razumili, naj bo u prihodno bolj skerbni, naj govori bolj enojno in bolj poljudno, in ravna naj sploh po pravilih, ktere smo naznanili u poprejšnem odstavku.

6. Naj rad *tovaršuje z umnimi in prebrisanimi kateketmi*, in naj se posvetuje in pogovarja z njimi, kakor pride priložnost, zdaj čez to zdaj čez uno kateketičko zadevo.

§. 78. Kateketički jezik ima biti živ.

Govor kateketov je živ, ako govori tako jasno in vidljivo, da učenci tako rekoč bi lahko z očmi vidili in z rokami tipali, kar jim razlaga. Živiši ko je govor, globeje večdel sega u serce, močnejše se vnemajo čuti in zvestejše poslušajo učenci. Kjer pa živosti u govoru

ni, poduk malo tekne, učenci neradi poslušajo in kmalo zevajo od dolgčasa. — Govor, ki ima živosti premalo, imenuje se *pust*; ako nima nobene, je *mertev*; ako pa ima je preveč, je *blebetast*.

Pridgarji oživljajo svoj govor po raznoterih potih in načinih. — Včasih rabijo *slične izraze*, postm. brezdno pogubljenja, luč svete vere, cvetlica sramožljivosti, tema nevednosti — včasih u svojih izrazih *posnemajo naravo*, postm. razujzdanec brenči od veselja do veselja; marsiktera se napravi, da vse šumi na nji in se bliska; zablisknulo se mu je u glavi; zagromi nad njim in zaropota, da je groza in strah, itd. —

Marsikrat *vezi izpuščajo*, postm. so ga vjeli, zgrabili, zvezali, gnali — ondi kjer je Jezus živel, učil, terpel, umerl, itd. marsikrat pa *vezi kopičijo*, postm. in so ga zasramovali in topli in bili in pljuvali u nje — kdor ubogaime dava, ali kako žlico kuhe ali kako pest moke ali pšena ali sočive ali kaj družega enakega, itd. — Kmalo govoré u izkličih, kmalo u oprasbah; enkrat se vzdigujejo od nižjega razumka do višjega, počasi in stopnjama, rekel bi, kakor škorjanček, ki milo prepevaje vedno više ferfra; drugikrat sopet padajo od visočine razumka do posameznih predstav, kakor oblon, se mi zdeva, ki spušča se iz visokega neba na nizko zemljo, itd. — Da je prav, oživljati verski poduk u pridgah in pri odrastlih kristianih po teh in enakih potih in načinih, menda ne bo nikdo tajil; saj je Jezus sam tako ravnal in u svetopisemskih knjigah najdemo mnogo takih izgledov — ali vse drugač je pri poduku otrok. Njih razumevna moč je slaba, zaloga njih izrazov in razumkov silno pičila; zategadel poti in načini, po katerih prigdar oživlja svoj govor, niso za kateketa — on si mora drugač pomagati.

On mora znati *enojno, jasno in določno govoriti*, dolgih in *zapletenih stavkov*, kakor bilo je večkrat že omenjeno, se *ogibati* kolikor je moč — *ogibati* se tudi *občnih razumkov* in *posnetih besed*, in nadomestovati jih s posameznimi predstavami in s predmetnimi izrazmi. On mora vpletati med svoj govor zdaj kako *povest*, zdaj kak *pregovor*; tu kak *izgled*, tam kako *priliko*; umevno *gibati* svoje roki in svoje oči, in ali povzdigovati svoj *glas*, ali padati ž njim, kakor predmet nanaša. On mora znati, kakor navadno se reče, svojim učencem *na serce govoriti*, in izbujati razne *čute* u njih, čute veselja in žalosti, nade in straha, ljubezni in gnusobe, itd. Ako tako ravna, ga učenci gotovo radi in pazljivo poslušali bodo.

§. 79. Kateketički jezik ima biti dostojn.

Kakoršen predmet, takošen ima biti jezik, ki ga razklada. U kateketičnem poduku se razklada predmet, ki je toliko visok, važen in svet, da nihče ga vredno popisati ne more — sveta vera namreč, edinozveličavna kristiansko-katolička vera; zatoorej mora tudi govor kateketov primeren biti visokosti predmeta, kterege uči, in primeren njegovemu visokemu in svetemu poklicu. To tirja *izgled Jezusov*, kateri, dasiravno zamesil je med svoj poduk marsikaj iz vsakdanjega življenja, vendar nikdar ni izustil kake štoraste ali nespodobne besede, timveč je vselej lepo in pošteno govoril. To tirja *mladina*, ktera se podučuje, ki je večdel še vsa nedolžna, in se torej skerbljivo varovati mora, da na pobožnosti svoji ali sramožljivosti ne terpi kake škode. To naposled tirja *sveta vera* sama, ktera bi imela biti slehernega človeka naj dražše blago in naj žlahniši biser — Bog vari tedej, skruniti jo z gerdimi ali nespodobnimi besedami!

Kar zadeva to lastnost kateketičkega jezika, naj kateket ravna po sledečih opombah:

1. So kateketi, ki ravnaajo se preveč po ljudeh, in bi radi tudi prav poljudno govorili; ali žalibog! mnogokrat zagazijo tako hudo, da *oblatijo* sebe in sveto vero, in *kvasijo* in *bledejo sirovo* in *nezarobljeno*, da malokdo hribovcov tako. To ni prav, marveč je graje vredno. Naš jezik je bogat zadosti, in ima za vsako predstavo in vsak razumek lepih izrazov dovelj; zatoorej proč iz kateketičkega poduka z vsimi besedami, ki so umazane, prenizke ali nedostojne, in bi napominjale lahko kaj ostudnega ali nespodobnega. Nedostojni postm. bi bili izrazi: svetnikom noge lizati, u cerkvo capljati, k spovedi se zagnati, hudiča ogoljufati, itd.

2. Ravno tako varen ima biti u *volitvi pregovorov in prilik*. Pohujšljivih, povaljanih in sploh takih, ki najdejo se na vsakih ulicah ali ve že vsak pastir za nje, ne sme rabiti. Postm. Gospoda sama sebi oči ne izkljuje; uradnik, ukradnik; dela ž njim, kakor svinja z mehomo; žre kakor volk, pije kakor krava, itd.

3. Ogibati se je treba *burke, norčarij* in sploh vsih *šal*, sosebno pa takih, ki so med priprostim ljudstvom u navadi; tudi *zabav, psovč, gerdih priimkov* in kar je drugih žaljivnih izrazov; postm. „cepec, kozel, prešič,“ itd. pa tudi prilizovati se ne sme, postm. „Tako lepo dekle mora tudi lepo odgovoriti,“ itd. — Pred nekimi 200 letni so du-

hovniki hudo zašli, so na priznicah večdel le basni pravili in burke uganjali, in gotovo mnogo na vesti imajo, da ljudje so jeli zasmehovati duhovski stan, in ž njim vred tudi sveto vero.

4. Naj upotrebuje, kolikor je moč, le *občno znane besede in izraze*; takih pa, ki najdejo se in razumevajo le u tem ali unem kotu, se ima ogibati. Sicer pa se tako ve, da u kateketskem poduku se mora *pravilno* govoriti, in varovati se skerbno vsih slovničkih pogreškov.

§. 80. Verski in cerkveni jezik.

Verski nauki, ki razlagajo se u kateketskem poduku, se zajemajo ali iz svetega pisma ali iz ustnega izročila, ktereга sveta mati katolička cerkva čuva u svojem krilu. Ali svetopisemski in cerkveni jezik u obče in u posameznih izrazih se močno razlikuje od jezika naših časov in krajev; kajti sv. pismo bilo je pisano prvotno za izraelsko ljudstvo, ktero je se razločevalo od nas u mnogih ozirih kakar noč in dan.

Mnogo teh svetopisemskih izrazov je tudi sveta cerkva si osvojila, ter jih rabi še dan današni; nekaj zato, ker so že sami na sebi častivredni, in u zaznamljanje verskih resnic jako dobri in pripravi; nekaj pa tudi, da pride se u okom napčnemu ali krivemu porazumljenju, ktero bi clo lahko se pripetilo, ko bi se vedno nove besede kovalе. In ker je o poznejih časih večkrat se prigodilo, da bogoslovci so smisli (idee) novega modroznanstva na versko polje presajevali; in ker krivo-verci so verske nauke dostikrat krivo in po svoji glavi sukali in tolmačili, je bila cerkva primorana, u zaznamljanje posebnih verskih resnic določiti posebne besede in izraze. Ko bi ne bila tega storila, bi bile vstale strašne homatije in zmešnjave, in preprirov bi ne bilo konca ne kraja. — Po tem takem pa se je nasnoval in ustanovil poseben *verski in cerkveni jezik*, pod katerim razumevamo besede in izraze, ktere so upotrebovali pisatelji svetega pisma in sveti cerkveni očetje, in jih sveta katolička cerkva u zaznamljanje verozakonskih in djanskih resnic upotrebuje še dan današni. Taki izrazi postm. so: katoličko, presveto rošno telo, presv. Trojica, odpustek, vice, evangelj, občestvo svetnikov, itd. Z verskim in cerkvenim jezikom pa se ne sme zamenjati *bogoslovni šolski jezik*, ktereга so skovali in rabili posamezni bogoslovci ali ga rabijo še zdaj; cerkva vendar ga ni nikdar poterdila. Sem spadajo izrazi: oziravne, naravne, moralne lastnosti božje, itd.

Bogoslovni šolski jezik, ki si izposojuje izraze in besede zdaj od te zdaj od une modroznanske šole, se pogosto spreminja, zadržuje u sebi mnogo znanstvenih izrazov in je za otroke previsok; zatorej se tudi od njega u kateketičkem poduku clo nič u misel jemati ne sme. Drugač pa je z verskim in cerkvenim jezikom — on se ne spreminja, timveč ostaja vedno enak in se tudi u katekizmu nahaja; zategadel se ima rabiti tudi u kateketičkem poduku in se mora razjasnovati otrokom.

§. 81. Verski in cerkveni jezik se mora u kateketičkem poduku pridno razjasnovati.

Verski in cerkveni jezik ima mnogo nasprotnikov, ki ga napadajo z vso močjo, in bi ga radi popolnom iztrebili iz katetičkega poduka, rekoč: „Čimu otroke mučiti, čimu jih pehati z neznanimi besedami in nenavadnimi izrazi, ker vadnih in znanih dovelj imamo? družega nič, kakor preseda jim naposled verski poduk in vera.“ — Res je sicer in ne da se tajiti, da marsikaka nenavadna beseda verskega in cerkvenega jezika bi se dala s kako navadno nadomestiti; res je tudi, da nespačetno je, kedar ni nobene potrebnosti, otroke pekliti s ptujimi besedami in nenavadnimi izrazi: ali ravno tako gotovo je in dognano, da verski in cerkveni jezik je s kateketičkim podukom tako tesno zavezan, da se nikakor iztrebiti ali odstraniti ne more. Kdor bi dvomil nad tim, naj prevdari sledeče opombe:

1. Koliko besedi in izrazov verskega in cerkvenega jezika se u *katekizmi* nahaja, in so tako po širokem znani in pri ljudeh u navadi, da ni mogoče odstraniti jih — in ko bi se dali odstraniti, bi mnogokrat namesti njih nobenih primernih ne našli! Postm. zakrament, evangelj, katekizem, apostolsko, itd. Samo dobro rasjasniti se imajo, zato ker je treba jih iz glave se učiti.

2. U *pridgah* in u *kristianskem nauku* za odrasčene se upotrebujejo dostikrat besede, ki so iz verskega ali cerkvenega jezika vzete; ali ker bi preveč mudno bilo, se redko redko razjasnujejo. Ko bi tedej dečkov in deklíčev u kateketičkem poduku s takimi besedami in izrazi ne soznanjali, bi ne umeli besede božje, ki se razlaga upridgah in u kristianskem nauku, bi ne imeli veselja poslušati in tudi dobička ne veliko. — Še zdaj mi na misel hodi, kako sem majhen deček na strani svoje rajne matere poslušal u cerkvi božjo besedo, ko so duhovnik na prižnici nekokrat rekli: „Tako govori Ciprian,“ „tako uči Krizostom,“

sem mislil in mislil sam pri sebi: Kaj nek mora to biti „*Ciprian*,” kaj „*Krizostom*,” in med tim zamišljenjem sem preslišal znabiti naj važnije resnice. — ?

3. Marsikake besede verskega in cerkvenega jezika se nahajajo menda u sleherni *molitveni* in *pobožni knjigi*, ker ni lahko popolno se jih ogniti. Ko bi torej te besede ne razjasnovala se u kateketičkem poduku, bi ne mogli upotrebovati takih knjig, kar bi bila velika škoda, ker so zlasti priprostim ljudem mnogo mnogo koristne.

4. Vsako *večše društvo* ima u zaznamljanje družtvenih zadev svoje posebne besede in izraze, katerih njegovi udje kakor vedeti, tako tudi upotrebovati morajo, da se med seboj lahko pomenjajo, in lažje eden drugemu umejo. Zato morajo tudi otroci, ki so udje svete cerkve, ktera je naj večše društvo na svetu, soznanjati se s cerkvenim jezikom; sicer bi lahko prigodilo se, da bi ne umeli naj važniših naukov, ali da bi se z drugimi soudni pomenjati ne mogli. — Ker pa samo vediti besede in izraze verskega in cerkvenega jezika otrokom malo pomaga, se razumeva samo od sebe, da je dolžnost kateketova, skerbno razlagati jih in naznanjati pridno njih razumek in pomen.

5. Ako naposled besede in izraze verskega in cerkvenega jezika nepristransko presodimo, se bomo prepričali brez posebne težave, da so tako *primerni* in toliko *dobro odbrani*, da menda ni mogoče boljših ali enakih najdti.

§. 82. *Kako razjasnovati verski in cerkveni jezik?*

Ker odgovor na to ni tako lahek, da bi naravnost reči zamogli: Takole se razjasnuje — moramo prej se ozreti na vire, iz katerih se jemljejo besede in izrazi verskega in cerkvenega jezika. Jemljejo se:

1. Iz *ptujih jezikov*, postm. Mesia, mamon, aleluja, hosana, itd.
2. Iz *modroznanstva*, postm. bitstvo božje, beseda (logos), itd.
3. Iz *dogodivščine*, iz cerkvenih *navad*, *običajev* starih krajev in narodov, in raznih *okolščin* prvih kristianskih časov, postm. jagnje božje, velikanoč, advent, cvetna nedelja, svečnica, itd.

4. Marsikake besede in izraze, zlasti u zaznamljanje svetih skrivnost ali tajnih resnic je ustanovila *sveta katolička cerkva*, postm. pre-sv. rešno telo (ne „truplo“); Bog sv. Duh izhaja (ne „izvira“) od Boga Očeta in Boga Sina od vekomaj, itd.

5. Marsikake besede so posnete od čutnih predstav, in prenešene na nadčutne, postm. vstajenje mesa, božje kraljestvo, vsakdanji kruh, itd.

Na tote petere vire naj kateket se ozira, ako je treba tolmačiti to ali uno besedo verskega in cerkvenega jezika, in sicer:

1. Ako pride na versto kaka beseda, ki je vzeta iz *ptujega jezika*, naj se nje pomen kratko naznani, in ako je mogoče, se pristavi in pove kaka enaka beseda iz maternega jezika. Postm. Namesti „*Mesia*“ se reče „*odrešenik*“; namesti „*mamon*“ se reče „*bogastvo*“; namesti „*Kristus*“ — „*pomaziljenec*“, itd.

2. Ako je treba tolmačiti izraze, ki izvirajo iz *modroznanstva*, ni boljšega, kakor zamenjati jih z drugimi enakimi izrazmi iz maternega jezika. Ko bi kateket hotel priti vselej do njih dna, koliko zatega časa bi stratil brez potrebe! Postm. „*bitstvo božje*“ se razjasnuje, da se toliko pravi, kakor vse lastnosti božje skupej. „*Beseda* je meso postala,“ je vse eno, kakor: Bog je človek postal.

3. Izvirajo izrazi iz *dogodivščine*, ali iz *običajev* in *šeg* nekdanjih časov, imajo zadevajoči običaji kratko in dobro se razložiti, tako da otroci vidijo, kaj pomenja ti ali uni izraz. Postm. zakaj se prva povelikonočna nedelja imenuje bela nedelja — zakaj prva pred velikonočjo cvetna nedelja — zakaj Jezus jagnje božje — kaj se pravi: „Tebi bom dal ključne nebeškega kraljestva“ — kaj: „Kar bote odvezali, bo odvezano, in kar bote zavezali, bo zavezano,“ itd. zamore razjasniti le tisti, kteremu so nekdanje judovske in cerkvene šege dobro zanane.

4. Kar zadeva *svete skrivnosti* ali *tajne verske resnice*, postm. duhovno prerojenje, presv. trojice, itd. kateket mora silno varen biti, da besede ali izraze razlagaje ne pokvari dotičnih svetih resnic, in ne zapelje učencov u krive predstave; zlasti ker je marsikrat silno težavno, najdiiti njih pravo korenino. Naj boljše menda je, ako se razjasni skrivnost, kolikor se razjasniti da, se pokaže nje blagonosni upliv u zadeve naše, in potem se sklene in reče: „Nauk, kterega sem vam ravno razjasnul, se imenuje takole —.“

5. Ako nahajajo besede, ktere pomenjajo kaj *čutnega* ali *telesnega*, pa se upotrebujejo za *nebeške* in *nadčutne* predstave ali predmete, mora najprej njih naravni pomen na znanje se dati, in potem še le sledi njih slični pomen. Postm. *Jezus je luč sveta*, bi dalo znabiti takole se razjasniti: „Luč temo razganja, razvetljuje vse okrog sebe in ogreva:

tako tudi Jezus preganja nevednost iz naših duš, razsvetljuje svojimi nauki naš um, in ogreva naše serca k dobremu — zato se imenuje luč sveta.“

Vse te vodila kažejo, da je silno mudivno in mnogokrat tudi nemalo težavno, razjasnovati verski in cerkveni jezik — da je treba mnogostranih vednost in bistrumne glave, ako hoče kateket svojo nalogo srečno in blagonosno doveršiti, in takove izraze otrokom umevno izjasniti. Vidi se pa tudi iz teh opomb, da bi ne bilo pametno, razjasnovati u kateketičkem poduku clo vse besede verskega in cerkvenega jezika; timveč prav in modro je, ako se izpuščajo: 1. vse besede, kterih u katekizmu ni, 2. ktere se navadno ne upotrebujejo u pridgah in kristianskih naukih, in 3. ktere večdel rabijo se samo u visokih šolah, postm. dogmatičko, moralno, itd.

Naj več ležeče pa, kakor bilo je že omenjeno, je na tem, da kateket vse besede brez izjemka in vse izraze jemlje in razjasnuje u tistem pomenu, u kakoršnjem jih mati katolička cerkva jemlje in rabi, — ker *le ono je resnično in prav za prav katoličko*, kakor govori sv. Vincenci Leriński, *kar so vselej, kar so povsod, kar so vsi verniki verovali*. Postm. kako napčno bi bilo, ko bi kateket stavek: „*Vera je krepost od Boga u nas vlita*,“ razjasnul rekoč: Ako veruješ vse, kar ti duhovniki pripovedujejo od Boga in njegove svete volje, tačas se pravi, da Bog vlil je vero u te. Takovo razjasnenje bi ne bilo katoličko, timveč krivoversko in pelagiansko.

V. Členek.

Od kateketičke uče.

§. 83. Lastnosti dobre uče sploh.

Koliko je ležeče na dobri učbi, učitelji vsi spoznavajo. Ako je predmet še tako zamotan, težek ali pust, naj ga učitelj le prav obrnuti ve, naj ga dobro zasukati zna, kmalo se izvedri, in postane jasen in mičen. Ako pa učitelj nima prave uče, ako ne ve, kako bi zasukal predmet, od ktere strani ga prijel, naj bo sicer še toliko učen in razumen, ne bo ničesar opravil, bo utrudil sebe in učence, se vertil krog predmeta kakor veša krog luči, in vendar ne bo svojega cilja in

konca dosegel. Gotova resnica je tedej in ne da se utajiti, da na dobri učbi visi skorej ves uspeh poduka. Dobra učba, bi smelo se reči, je duša poduka; kjer nje ni, je vse mrtvo, in ni cvetja ne sada. — Kaj pomaga vertnarju naj boljše seme in naj rodovitniša zemlja, ako jo obdelovati ne zna? kaj rokodelcu naj lepše orodje, ako ne ve kako z njim u caker hoditi? Tako tudi učitelju naj obširniše znanosti ničesar ne koristijo, ako jih prodajati ne zna, ako ne ve, kako jih učencom deliti.

Učba, da sme se dobra imenovati, mora imeti sledeče lastnosti:

1. Mora biti *primerna dušnim zmožnostim* dečkov in dekličev, in ozirati se ven in ven na njih *razumevno moč* in na njih *predvednosti*. Razkladati kaj takega, kar presega dušno moč poslušavcov, ali je za nje pretežko in previsoko, je vse eno kakor prazno slamo mlatiti.

2. Mora biti *primerna naravi predmeta*, ktereга je razkladati treba; kajti dognano je in očitno, da do vsake resnice se ne pride po enakem potu. Kar je naši duši že prirojeno ali u nji povito leži, postm. strah, nada, ljubezen, itd. se sme tudi iskati in se lahko najde u nji; kar pa ni u nji, postm. členi apostolske vere, se tudi ne dobi iz nje, naj bi se učitelj še toliko napenjal — take resnice je torej naznanjati treba. Ako učitelj ni bistrumen, in ne ve, kedaj ima izbujavnega načina se prijeti in kedaj podeljivnega, ako ne ve, kaj u dogodivščino sega in kaj u okrožje razuma, bo vse zblodil, in tudi lahke nauke in resnice namesti izjasnul le zmedel.

3. Mora biti *primerna tudi cilju in koncu poduka*; ker kakor razni so nameni, tako razni so tudi poti, priti do namena. Postm. drugače se izobražuje razum, drugače se volja na dobro nagiblja. Drugače se razumki razjasnujejo, drugače prave misli vsajajo. Učitelj, ki tega ne ve, in se tudi ne prizadeva, da bi zvedel, je slab učitelj, je mojsterskaza in bode tudi ostal vse žive dni.

4. Dobra učba mora biti tudi *živa*; kajti le ogenj, le življenje oživlja — led pa nima življenja ne ognja. Ako torej učitelj leno, zaspano in ledeno govori, in se obnaša, kakor bi na pol mertev bil, bo gotovo vidil le malo uspeha pri svojem poduku; poslušavce bo pri njem vseskozi le zeblo u sercu, dolgčas in gnus jih bota lomila, in prej ko bo moč, se mu bodo odtegnuli. — Kako pa se poduk oživlja, smo že zadosti govorili tu in tam u kateketiki; samo toliko še spominjamo, da ne po tem, ako učitelj vseskozi upije, tako da mu put

iz čela kaplja, ako neprenehom leta gori in doli, ali z rokama maha ali z nogama tapta; temuč prava živost mu mora iz serca creti.

S. 84. Ktera učba je kateketičkemu poduku naj primerniša?

U obče bi lahko se odgovorilo, da kateketičkemu poduku naj primerniša učba je tista, ktera se naj pridniše ozira na učencov dušne zmožnosti in na naravo ali vlastitost ucljivega kateketičkega gradiva. Ker pa dušne zmožnosti katekumenov so na raznih stopnjah, ker tudi ucljivi verski nauki priraščajo iz raznih korenin, je jasno in belodano, da kateketička učba ne sme delati ven in ven po enem kopitu, marveč ima modro in umno se spremenjati.

Je treba razkladati predmete in resnice, katerih seme u človeški duši že leži, vendar potrebuje pripomoge, da se izcimi, tada se ve, se izbujavna ali iskavna učba rabi. Pride pa dogodivščina ali pridejo členi apostolske vere na versto, tada bi bilo nespametno, po iskavnem potu hoditi; marveč *podeljivne učbe* se je treba prijeti. — Je treba jasniiti ti ali uni razumek, je gotovo *zlagajoča* ali sintetička učba naj pripravnjša. Ona skerbno zbira posamezne kose in dele, iz katerih razumek obstoji, ter jih zлага in stika in staplja, dokler do občnega, do razumka pride. Tej učbi ravno nasproti je *razlagajoča* ali analitička učba, ktera u tem obstoji, da celo u kose, da občno ali razumek u dele razceplja, in sosebno takrat kateketu dobro koristi in mu prav hodi, kedar se prepričati hoče, ali so učenci njegovo razlago razumili ali ne. Postm. ako rečem: „Bog je vsegavedejoč. On ve in zna vse, on ve preteklo, on ve prihodno, on ve naše naj skrivniše misli in želje, zatorej ga ne more nihče goljfati“ — je *razlagajoči način*. Ako pa rečem: „Bog ve naše naj skrivniše misli in želje, on ve preteklo, on ve sedanje, on ve prihodno, on tedaj ve in zna vse, on je vsegavedejoč“ — je *zlagajoči način*.

Vendar teh ravno naznanjenih čveterih učb po samem kateket nobene upotrebovati ne sme; timveč vse štiri mora lepo in umno družiti, in zdaj po iskavnem, zdaj podeljivnem, zdaj zlagajočem, zdaj razlagajočem potu ali načinu svojemu cilju in koncu se bližati. In iz tega vzajemnega soedinjenja vsih čveterih učb se rodi učba, ktera je za kateketički poduk naj prikladniša in se zato tudi *kateketička učba* imenuje. Pogosto in rada se pa tudi *oprašavna*, ali znabiti še boljše

„pogovorna učba“ imenuje, zato ker kateket, naj stopa po tem ali unem potu in načinu k svojemu cilju in koncu, svoje učence mora pridno opraševati ali u pogovorih jih učiti, ako hoče kaj opraviti.

Kateketička učba se sploh tudi *sokratička* imenuje, dasiravno se med seboj razločujete, in nimate družega enakega, kakor da obedve, ena ko druga po oprašbah ali pogovorih k svojemu cilju in koncu stopate. — Slavnoznani gerčki modrijan Sokrat, po katerem je sokratička učba ime dobila, je navado imel, da je lotil se najprej zmot svojih poslušavcov, in potem še le, ko jih je overgel, je jel dotično resnico pred oči jim staviti; kateket pa vsekrat prej resnico razjasnuje, in potem še le se ozira na njene overe, in jih ovrača in odstranjuje. Sokrat je samo iskavno učbo rabil — kateket jo sicer tudi rabiti mora, mora pa tudi, kedar členki razodete vere na versto pridejo, na pot podeljivne učbe se podati.

Večkrat tudi se je že primerilo, da kateketička učba se je zamenjala z *leseno* (mehaničko) in *slovniško učbo*. — *Lesena učba* se imenuje tista, ktera oprašuje vseskoz po enem kopitu; tako namreč, kakor stoji u katekizmu, in se ne meni za to, ali učenci kaj umé ali ne. Pač lahko delo, kteremu je kos vsakdo, ako le brati zna, pa tudi nobene kance koristi otrokom ne prinaša. Trudijo se in pehajo, in nemalokrat se jim verski poduk tako studiti jame, da kar nič več od njega slišati nočejo. Kdor je te učbe prijatelj, u resnici! on ni vreden „kateket“ biti imenovan.

Slovniška učba je tista, ktera zdroblja stavke u posamezne kose, in poprašuje otroke s slovniškimi oprašbami: kdo? koga? komu? kaj? kje? kedaj? kako? Postm. stavek: „Jezus je tretji dan po svoji lastni moči kakor premagavec hudiča in smerti častitljiv od mertvih vstal,“ bi po slovniški učbi takole se razjasniti dal: Kdo je od mertvih vstal? kedaj je Jezus od mertvih vstal? kako je Jezus od mertvih vstal? po kaki moči je Jezus od mertvih vstal? itd. — *Slovniška učba* se imenuje zato, ker nje delo je samo to, da stavke slovniško razkosuje; na drugo pa, kakor na razjasnovanje razumkov, na prepričavanje razuma ali na izobraževanje volje ne jemlje nobenega ozira. Ona ni ravno slaba, in ne bilo bi prav, ko bi se zaničevala; timveč dobro bi bilo, ko bi se po šolah tu in tam pogoje upotrebovala, sosebno kedar se pripoveduje iz dogodivščine kaj bolj važnega. Po tem načinu namreč se pazljivost učencov izbuja in ostri, zgodba z vsimi svojimi okoliši-

nami jim stopa življe pred oči, in ni se bati treba, da bi spregledali kaj bitstvenega. Postm. ako sem učencom pripovedoval od bratomora Kajnovega, večina zmed njih gotovo ni zapomnila vsih okolišin; ako jih pa potem slovničko oprašujem: Kje je Kajn svojega brata ubil? kako ga je ubil? s čim ga je ubil? zakaj ga je ubil? itd. jim nobena okolišina ne bode ušla. — Še boljša pa je *slovnička učba* za posvetne učitelje, ki so večdel le malo izurjeni u kateketički učbi, in bi torej lahko zašli, ko bi hotli nauke in razumke, ki nahajajo se u katekizmu, po kateketički razjasnovati. Zategadel, naj že ponavljajo poduk ali naj pripravljajo učence na prihodni poduk, vselej bodo naj varniše stopali, ako derže se te učbe.

S kateketičko ali oprašavno učbo u tesni zavezi je *samoslovna* (monologička) *učba*, ktera obstoji u tem, da kateket sam sebe oprašuje, sam razjasnuje in sam odgovarja, da naznanja koder je treba, vgovore in dvome, in jih tudi razrešuje in odstranjuje; naposled pa poslušavce izprašuje čez vse, kar je bil jim razložil. — Ta učba ima mnogo dobrega u sebi in je vredna, da jo priporočujemo prav živo vsim kateketom, sosebno za kristianski nauk, ki ga u cerkvi imajo; kajti ona 1. izbuja pazljivost poslušavcov in jo obrača na razjasljivi predmet, 2. stopa u okom budalastemu in smešnemu odgovarjanju, 3. se bliža po naj krajšem potu in brez vsih ovinkov do svojega cilja in konca, in 4. postavlja nauke in resnice svete vere ukratko pred oči in jih vtisnuje globeje u serce.

Vendar ni ravno tako lahko, kakor se dozdeva marsikakemu, poprijazniti se s to učbo; timveč je treba marljivo brati dobro izdelane katekeze, in več časa in mnogoternato se vaditi. Umetnost te učbe ne obstoji samo u tem, da kateket zna stavljati oprašbo za oprašbo; marveč u tem, da zna gradivo dobro snovati, dobro razdeljevati, da ne skaka neredno od resnice do resnice ali od razumka do razumka, ampak da stopa dosledno in po naravnih postavah, in pelje učence svoje po naj krajšem potu kje, kjer jih hoče imeti.

§. 85. Prednosti kateketičke ali oprašavne učbe pred neprenehljivim govorom.

Ker u pogovorih učiti je mnogo težje, kakor u neprestanem ali neprenehljivem govoru, in ker nekteri kateketi otroke opraševaje so zares se zgubili u razne otročarije in bedarije, ni malo kateketov, ki

terdijo, da u verskem poduku je zmirom bolje, akromatičke ali podeljivne učbe se deržati, to se pravi, neprenehljivo razkladati in nepretergano govoriti, in potem, ko je predmet ali nauk že popolno se razjasnul, po potu oprašavne učbe ga samo ponavljati. — Da tudi podeljivna učba, ali neprenehljivo razjasnovanje in nepretergano govorjenje ima svojo dobro stran, in se lahko rabi z dobrim uspehom seособno u podučevanju odraščenih, katerih dušne zmožnosti so precej že razvite, ki so vajeni misliti in lahko več časa na eno in ravno ti-sto reč pazijo, se ne more tajiti — da sme se upotrebovati tu in tam, vendar le redko tudi u kateketičkem poduku, bo menda vsakdo dopustil; navadno vendar je pri podučevanju otrok kateketička ali pogovorna učba zmirom višje cene vredna, kakor neprenehljivo govorjenje, in sicer po sledečih ozirih:

1. Le po potu kateketičke učbe je mogoče prepričati se od *predvednost* učencov, od pičle ali bogate zaloge njih *predstav* in *razumkov*, in izvesti, na kak' visoki stopnji je njih *dušno razvitje*, in po tem se ravnati u svojem poduku. Ako pa kateket vseskoz le sam govori, svojim učencom ven in ven le razlaga in razjasnuje, in jih le redkokrat kaj izprašuje ali pa nikoli, kako bi zamogel presoditi njih dušne moči? — clo lahko bi se primerilo, da bi jim kaj takega pripovedoval, kar je previsoko za njih plitvo in slabo glavo, in presega njih razumevno moč.

2. Le po potu kateketičke učbe, po kateri se pridno izprašuje, je kateketu mogoče prepričati se, ali so učenci razlagane nauke in resnice prav in dobro *razumili ali ne*, in ako najde tu ali tam kaj pomanjkljivega, lahko pripomogne. Ako pa kateket vedno samo razklada in uči, in na opraševanje pozabljivši neprenehoma razjasnuje in le sam govori, se mnogokrat prigodi, da učenci zaslišanih naukov ne umé in zaostajajo, ali pa si snujejo napčne predstave in krive razumke.

3. Pri upotrebovanju kateketičke učbe učenci vedno mislijo, zdaj zdaj bi znali oprašani biti; zatorej so tako rekoč prisiljeni, *poslušati pridno in pazljivo*, in so sploh manj raztreseni, kakor pri podeljivni učbi, pri kateri samo kateket govori, učenci pa svoje misli lahko po svetu pošiljajo, in jih obešajo zdaj na to zdaj na ono reč.

4. Pri kateketički učbi učenci *ne pešajo* tako hitro, ker pri vsaki oprašbi njih misleča moč nekoliko lahko počiva — kar pri neprenehljivem govorjenju ni mogoče.

Akoravno pa oprašavna učba, če jo primerjamo s podeljivno, višjo ceno ima, se vendar tudi ta zanemarjati ne sme — tudi ona, kakor je bilo že omenjeno, ima svojo sončno stran, in kateket, ki spoznava svojo blago nalogo, in hoče doseči cilj in konec kateketičkega poduka, se nje popolno ognul nikdar ne bo, marveč bo rabil obedve u modrem soglasju in kakor mu kaže predmet ali nauk, ktereга razlagati misli.

§. 86. Od opraševanja sploh.

Da kateketička učba dobro, spešno in srečno izhaja, je treba dveh reči. Pervič je treba znati *dobro opraševati*, in drugič je treba znati dobivane *odgovore dobro porablјati*. Kdor teh dveh reči ne zna in ne umi, slavnega imena u kateketičkem poduku dosegel nikdar ne bo. Ali znati dobro opraševati ni ravno lahko, timveč je umetnost, ki se dobi še le po mnogoletni vaji in po dolgem trudu in prizadevanju, in brez dvombe je težje, dobro opraševati, kakor na dobre oprašbe prav in dobro odgovarјati. Koliko kateketov je, ki ne gledajo, koga imajo pred seboj, učence namreč, kterih dušne zmožnosti so sploh slabo še razvite, ter jim stavijo dostikrat oprašbe, na ktere bi oni sami težko težko dali kak odgovor — zategadel je treba, da od stavljanja oprašb zdaj nekoliko govorimo.

Oprašati se pravi, koga tako nagovoriti, da naj to, kar smo izustili, poterdi ali odreče, ali pa, da naj to, kar manjka u našem govorjenju, pove in dostavi. Postm. oprašba je: „Iz česa je človek?“ oprašba je: „ali so vsi angelji ostali u gnadi božji?“ itd. — Oprašbe so nad vse *važne* u kateketičkem poduku; one namreč 1) ogledavajo zadevajoči predmet od raznih strani, in ga obračajo in *razjasnujejo* tako dolgo, dokler ga učenci razumijo; 2) izbujajo *pazljivost* učencov in jo tudi obderžujejo; 3) *spominjajo* učence naukov in resnic, ktere so jim razlagane bile; 4) izbujajo u njih duši *predstave in razumke*, ali če so jih znabiti že imeli, jih razjasnujejo; in 5) soznanjajo učence z novimi besedami in izrazmi. Iz tega se vidi, kako velevažne so oprašbe u kateketičkem poduku, le žalibog! da dobro opraševati znati je sklenjeno s tolikimi težavami.

Da bo pa kateket prav in primerno opraševal, mora:

1. Gradivo, ktereга je razkladati treba, imeti ne le *u glavi*, timveč u mezinu kakor pravijo — ako ga nima, bo gotovo slabo izhajal.

2. Mora znati vsak nauk in vsako resnico tako *oberniti* in zasukati, da prikazuje se učencom vsikdar tista stran, ki je naj miliša, naj bolj vabivna in naj globeje sega u življenje, u naše časne in večne zadeve.

3. Mora znati svoj poduk *oživljati*, kakor mu kaže, ali po izgledih in povestih, ali po prilikah in prispodobah, ali po pregovorih ali po kakem drugem potu in načinu.

4. Mora znati eno in ravno tisto opraščbo staviti *z raznimi besedami*, enkrat s temi, drugikrat z drugimi — le ne zmirom po enem kopitu.

5. *Cilj in konec* poduka mu mora ven in ven pred očmi biti — zgubi njega, se mu godi kakor popotniku, ki gre po noči u kak neznan kraj in mu na enkrat luč ugasne.

6. Ako učenci svojimi nespretnimi odgovormi uhajajo na stranske pote, mora znati zavračati jih na *pravo pot*, in jih umno in modro voditi od posameznega da občnega, od čutnega do nadčutnega, od uspehov do uzrokov, od sredstev do cilja in konca, od prikazkov do bitnega, od delov do celega, itd. — Verh tega kateket mora znati zdravo in dosledno misliti, mora dobro poznati svoje učence in njih dušne zmožnosti, biti vajej otroškega jezika in uriti se marljivo u stavljanju oprašb. On mora na vsak nauk dobro se pripraviti, — že doma prevdariti, kaj bode u šoli učil, in zapisati si bolj imenitne oprašbe. Po dokončanem nauku mora pretresati odgovore svojih učencov, da vidi, zakaj mu je to šlo dobro od rok in zakaj mu uno spodletelo. Naposled mu je treba poslušati dobre katekete in učitelje, ali pa saj brati dobro izdelane katekeze, in ravnati se po njih kolikor je mogoče. — Vendar preveč se siliti in brez pomislika posnemati vse, kar sliši ali bere, tudi ni prav. Umen človek posnema le to, kar je za dobro spoznal.

§. 87. Lastnosti dobre oprašbe.

Dobra oprašba mora imeti petere lastnosti; mora biti jasna, določna, kratka, lahka in dostojna.

1. *Jasna je oprašba*, ako so besede, iz kterih obstoji, učencom dobro znane, rabljene u pravem pomenu in tako sestavljene, da vidijo brez vse težave, kaj se praša, ali kaj od njih zvedeti in slišati hočemo. Postm. ako kateket praša: „kakošno bitje je človek?“ ali: „kaj je naš

cilj in konec?" ni tako jasno, kakor če bi prašal: „iz česa obstoji človek?" ali: „zakaj je Bog človeka vstvaril?"

2. *Določna je oprašba*, ako se samo eden pravi odgovor na njo dati zamore. Postm. prašati: „Kamo grejo ljudje ob nedeljah?" ni določno; dete namreč bi lahko odgovorilo: „u kerčmo, na božjo pot, na ples, itd." prašati torej bi se moralo: „Kamo grejo ob nedeljah, da Boga molijo?" Nedoločno bi bilo prašati: „kakošno je naše telo?" „kakošni čudeži so se godili?" itd. — Kateket vendar te lastnosti ne sme zmirom po enem merilu meriti, timveč mora pridno se ozirati na predvednosti učencov in na njih dušno razvitje; ker se lahko primeri, da oprašba je za izobraženega ali učenega človeka dovolj določna, za priprosto ljudstvo pa in otroke nikakor ne velja.

3. *Kratka je oprašba*, ako obstoji iz ravno toliko besedi, ne več ne manj, kolikor jih je neogiblivo potrebno, da nas učenci lahko razumijo, kakoršne so: „Ktere so naj imenitniše stvari božje? kaj so angelji? zakaj je Bog angelje stvaril?" itd. — Se vtikajo nepotrebne besede ali enako-pomenljivi izrazi u oprašbo, se učenci lahko izblodijo; se pa upotrebuje premalo besedi, težko razumijo, kar se praša. Kratkoči nasproti bi bilo prašati: „Kdo je ustvaril romeno sonce, belo luno, svetle zvezde, cveteče rožice...? kdo je postavil, ustanovil, utemeljil zakrament sv. kersta?" itd. — Prekratko bi bilo: „Kdo je svet ustvaril? Kedaj po Mojzesu? o katerem času? po katerem redu? Kako?" itd.

4. *Lahka je oprašba*, na ktero se zamore odgovor dati, brez da bi bilo treba hudo si glavo zbijati. — Vendar prelahke tudi ne smejo biti; kajti kakor pretežke oprašbe otroke plašijo, njih dušo mamijo in nje razvitje zadržujejo, tako tudi prelahke le malo dobrega prinašajo; one namreč pomagajo, da otroci postajajo brezmiselni in nepazljivi, one dušni lenobi pot pripravljajo in clo pobožnost spodkopujejo. Po njih se deca razvaja, se le mehkužijo, bi radi samo postopali, in tudi u poznejših letih niso za nobeno delo, ktero je s terpenjem in trdom sklenjeno; zategavoljo ne moremo hvaliti kateketa, kateri ven in ven tako prašuje, da učenci ali „da" ali „nak" odgovarjajo. Tu in tam sicer se sme tudi tako prašati, postm. ako so otroci še majhni, plahi in terdoglavi, ako dajo odgovor, ki bi še le po dolgih razjasnilih in ovinkih se popraviti dal, ali ko bi kateket sam u zadergo prišel — pri jasnih glavah pa ali pri bolj odrastlih učencih se take oprašbe le redko redko rabiti smejo.

5. *Dostojna je oprasha*, ako je primerna veličastvu predmeta, ki se uči, in nima ničesar u sebi, kar bi moralne ali pobožne otroške čute žaliti utegnulo. Nedostojno postm. bi bilo, ko bi kateket oprashal: „Ker je Bog povsod, u nebesih in na zemlji, je mar tudi u blatu? je mar tudi u gnoju?“—

Oprasha, ki ima u sebi soedinjene vse te petere lastnosti, se imenuje „*kateketička*.“

§. 88. *Pravila oprashovanja.*

Pri oprashovanju kateket mora sledeče pravila pred očmi imeti, in skerbno se po njih ravhati:

1. Vsaka oprasha mora na *cilj in konec poduka* meriti, mora ena z drugo u tesni zavezi biti in uzajemno se podpirati. Zategadel je treba skerbljivo se ogibati vsih neprikladnih oprash, ktere druzega nič kakor raztrešajo učence, in odvracujejo njih pazljivost od glavnega predmeta.

2. Vsaka nova oprasha mora se *jemati iz danega odgovora*, in biti mu podobna, kakor hči svojemu očetu. Samo kedar učenci z nespretnimi svojimi odgovori uhajajo na stranske pote, se ne smejo slediti; temuč morajo se uracati na pravi pot. Ali ko bi zapazil kateket, da po nastopljenem potu ne bo dosegel svojega namena, tačas se ve, mu ne ostaja druzega, kakor da pusti svojo osnovo in se verne na drugi pot.

3. Gotovo je in nedvomljivo, da naj boljši poduk je vselej tisti, ki pride *po naj krajšem potu* do svojega cilja in konca, zatega voljo naj se kateket varuje, da ne bo začenjal vsakega nauka od Adama in Eve, da ne bo preobširen ali predolg u svojem razlaganju in razjasnoval, kar je učencom tako že znanega ali se znabiti ne da razjasniti. Žalibog! da nekteri kateketi reči, ki so že same na sebi jasne, tako dolgo derzajo, mečkajo in onegavijo, dokler jih u resnici stemnē in zblodijo.

4. Oprashbe ne smejo biti prepuste, *ne preobčne* ali preposnete. Bolj ko so predmetne, bolj ko segajo u posebno in posamezno, boljše so in više teknejo. Da imajo tudi žive biti, mične in lahko umevne, se razumeva samo od sebe. Preobčno postm. bi bilo, ko bi kateket oprashal: „Kterih grehov se ima človek naj bolj varovati? ktera resnica je naj strašniša u naši sveti veri?“ itd.

5. Oprašbe morajo biti *budivne*, to se pravi, take, pri katerih učenci morajo misliti, duhtati in napenjati to ali uno dušno zmožnost — ravno zato oprašbe, na ktere se odgovarja vseskoz ali „*da*“ ali „*nak*,“ niso po pravilih kateketičnih.

6. Skušnja nas uči, da opraševanje gre naj bolje spod rok, ako stavimo *prej oprašbe*, potem še le otroke poklicujemo; ako prašamo *najprej* tiste ki so *dobre*, in potem še le une, ki so *slabe glave* — in to zato, da ti posledni se učé od prvih, kako je odgovarjati treba. — Je učenec nemiren, ne pazi na nauk, se smeja, igra ali kaj družega takega uganja, naj ga kateket bistro pogleda ali naj nekoličko z glavo pomaja: ako pa to nič ne pomaga, naj ga zakliče in zapraša. Jamejo učenci zevati in dremati, naj jim pove kako mično povest ali kako lepo priliko ali kak primeren pogovor, ali naj pridno oprašuje, zdaj enega zdaj družega zmed njih; vendar nikoli tako zaporedoma, da bi kdo že naprej vedel, kedaj bo na versto prišel. Ako kateket oprašuje vseskoz po enem in nepremeljivem redu, bo pazil le, kdor ima na versto priti; drugi pa bodo ali igrali ali Bog ve kje! svoje misli imeli.

7. Kolikorkrat kateket konča ti ali uni predmet in misli prestaviti se h kakemu drugemu, naj to učencom vselej ukratko naznani. Postm. Do zdaj smo govorili od prvega dela kristianske pravice — kaj je hudo, in smo slišali, kolikoteri so grehi, kako Boga žalijo, koliko nesreče izvira iz njih, itd. zdaj pa se bomo pomenjali od nje drugega dela, ki pravi: „Stori dobro.“ —

§. 89. *Važnost odgovorov.*

Važnost odgovorov je velika in se ne da lahko popisati; oni namreč so kazalo, na kaki stopnji dušnega razvitka stoji dete, ki se podučuje, kje u njegovi duši je že jasno in svetlo, kje še temno. Po njih tudi se spoznava, kako blizo že, ali kako daleč še je kateket od svojega cilja in konca, kje je treba kaj pripomoči in kje odjenjati — umno tedaj in modro jih porablja, je nad vse važno u kateketičkem poduku. Ali kakor težko je in umetno dobro in tečno opraševati, vendar še težje je, nespretne in neprikladne detečje odgovore tako porablja, da se ne zahaja na kake stranske ali slabe pote, timveč da se stopa čedalje bližej k svojemu cilju in koncu. Kdor nima bistrosti u glavi in izurjene razsodne moči, krivega in budalastega u odgovorih

učencov ne bo vselej zapazil; in ko bi tudi zapazil, ne bo vedel, kako bi jih zavernul na pravi pot, in se bo ali nepotrebno obotavljal ali tu in tam u hudo stisko zagazil. Skušnja nam je priča tega in nam kaže mnogo kateketov, ki odgovorov ne znajo dobro in pristojno rabiti, in se zgublajo ali u nepotrebne in škodljive obširnosti, ali pa morajo z nespretnimi in slabimi odgovori za dobro jemati.

Zatorej ker so odgovori toliko važni, je treba, da jih zdaj vse po samem pregledamo in pretehtamo.

§. 90. *Kako ravnati, ako dete ničesar ne odgovori?*

Ako na to ali uno oprašbo ni nobenega odgovora, se kateket ne sme predolgo obotavljati in zlatega časa nepotrebno zgublja: temuž brez pomude naj gleda in išče, kdo je kriv tega — on ali učenec.

Je *kateket sam tega kriv*, kar se lahko pripeti, ako ne praša po pravih kateketičnih, ali je znabiti nekako ojster, čmeren in nepriljuden u svojem pogledu in obnašanju: tačas mora oprašbo tako uravnati, kakoršna ima biti, in si prizadevati, da bo miliši in prijazniši u svojem obnašanju. Postm. ako na oprašbo: „*Kakošna je človeška duša?*“ ni nobenega odgovora, je treba jo popraviti in oprašati: „*Kako se imenuje človeška duša, zato ker živi vekomaj?*“ — ali ko bi znabiti tudi to pretežavno bilo, bi se dalo še nekoliko zljajšati, ter oprašati: „*Kako se imenuje naša duša, zato ker nikoli ne umerje?*“

Je pa *učenec kriv*, da ni nobenega odgovora, tačas je treba dobro preudariti, kje da ravno je spodtiklej — ali je učenec znabiti *plašljiv* ali *puhloglaven* ali *nepazljiv* ali *ukljuben*.

1. Je učenec *plašljiv*, mora milo in prijazno se spodbujati in prašati clo kaj lahkega, tako da zamore odgovoriti ali „*da*“ ali „*nak*“, in ako odgovori le nekoličko prav, ima veselo in pohvalno se za dobro uzeti. Treba pa tudi je gledati in paziti na druge učence, da ne začno se smežati nad kakim nespretnim odgovorom, in ko bi se dogodilo kaj takega, imajo resno se zavernuti.

2. Je učenec *puhloglaven*, mora ravno tako kot plašljiv clo lahkega kaj se prašati, in kar odgovori, naj že bo kolikor toliko, da je le prav, mora za dobro se uzeti. Dobro je in se svetuje, ako se mu veli ponavljati, kar umniši učenci odgovoré; ali pa kateket sam mora odgovor dati na oprašbo, in puhloglavec ima tako dolgo ponavljati ga, dokler ga dobro iz glave zna. Tudi slovnička učba da rabiti se več-

krat z dobrim uspehom — oprašba namreč se razcepi u dele in kose, iz katerih obstoji, in se suka in obrača, kakor bilo je omenjeno zgoraj, kjer smo govorili o slovnički učbi. Postm. „*Kaj se pravi: Bog je povsod? ali je Bog u nebesih? je na zemlji? je u šoli? je Bog na vsakem mestu? je Bog samo na enem mestu? kje je Bog? je Bog povsod? kdo je povsod?*“ itd.

3. Je pa učenec *nepazljiv*, mora najprej se gledati, od kod izvira nepazljivost, ali od *prevelikega napenjanja* dušnih zmožnost ali od navadne otroške *živosti*. Je prvo krivo nepazljivosti, kateket učenca ne sme pregnati ali presiliti; timveč mu mora dati toliko časa, da se okreva in duša sopet k moči pride: ob enem pa tudi mora skrbeti in prizadevati si, da vdihne svojemu poduku življenja kolikor je naj več mogoče, in da začne pripovedovati kako povest, kako lepo priliko ali kaj drugega enakega. — Je pa drugo krivo, ako namreč dete zato ne ve ničesar odgovoriti, ker bilo je nemirno, mora še enkrat se poprašati in sicer prav resno in s povzdignjenim glasom: drugič pa ali tretjič, ko bi se primerilo sopet kaj takega, mora se pokregati in oestro posvariti. „*Ne maram za te, nimam te rad,*“ bi lahko se mu reklo, „*fej! to ni lepo, da se vedeš tako slabo,*“ itd. Nekokrat tudi pomaga, ako kateket nepokojneže posadi blizo sebe, da vidi vse natanko kaj delajo, in sliši hitro vse kaj šepetajo; ali jih posadi kamo na stran, na kako odločeno mesto. — Staršem pa praviti, da njih otroci so u šoli nemirni in nepazljivi, bi bilo dobro le takrat, ko bi se za gotovo vedlo, da jim je to ljubo in da se radi trudijo in prizadevajo zaboljšanje svojih otrok; sicer pa bi več škodilo kakor hasnilo.

4. Je učenec *ukljuben*, se ima gledati, ali so drugi učenci to zapazili ali ne. Ako niso, je naj bolje tako ravnati, kakor bi tudi kateket ne bil zapazil njegove okornosti. „*Žal mi je,*“ bi lahko rekel, „*in nisem mislil, da si tako zabit, tako terde in slabe glave.*“ — So pa opazili njegovo ukljubnost tudi drugi učenci, tačas se mu ne sme prizanesti. Brez jeze se zakliče dobrih in pridnih učencov eden, in se prijazno opraša: „*Kaj misliš, je mar prav, ako dete kljubuje in noče biti pokorno? je vredno kazni ali ne?*“ In se opraša ravno tako še eden, ali se oprašata še dva ali trije; naposled pa se zakliče ukljubno dete in se mu reče: „*Vidiš, vsi tvoji součenci so te obsodili, da si kazni vreden, zato ti tudi jaz prizanesti ne smem; stopi kje-le na stran in se u zid obrni, dokler boš spoznal, kako grešno je in kako gerdo*

za učence, ki ukljubujejo. Potem pa sopet dalje razlaga in uči, mirno in jasno-lično, kakor bi se ničesar zgodilo ne bilo.

§. 91. *Kako ravnati, ako dete vsestrano dobro odgovori?*

1. Ako učenec vsestrano dobro odgovori, in ni dvoma nobenega, da razumeva, kar je izustil, mora kateket ga pohvaliti po zasluženju in pokazati mu, da je zadovoljen z njim; vendar za vsak dober odgovorček hvaliti ga tudi ne sme, sicer bi se otroci lahko prevzeli. Tudi je koristno, in se občno svetuje, da dobri odgovori se večkrat ponavljajo — naj jih ponavlja ali kateket sam, ali pa učencom vелеva, da jih ponavljati imajo; vendar ponavljati vsak dober odgovor bi tudi prav ne bilo, strnilo bi se preveč dragega časa.

2. Ako pa kateket dvomi, ali učenec odgovor svoj razumeva ali ne, ako se mu dozdeva, da dete je samo iz glave se naučilo, ali znabiti samo uganilo, ali da so ga njegovi součenci mu prišepetali: takrat naj svojo oprašbo nekoliko preoberne in naj opraša z drugimi besedami, ali naj tirja kak izgled ali pa vzrok, zakaj je tako in ne drugač odgovorilo. Postm. ako dete na oprašbo: „*Kaj je duh?*“ odgovori: „*Duh je bitje, ki ima razum in voljo, telesa pa nima,*“ in kateket dvomi, ali razumeva to ali ne, bi bilo prav, ko bi ga prašal: Kako se imenujejo tiste bitja, ki imajo razum in voljo, telesa pa ne? so mar tudi angelji duhovi? zakaj praviš, da so angelji duhovi? — Vidiš uro, ona sama od sebe ide in bje, ima mar tudi ona razum in voljo? je tudi ona duh? itd. in dete odgovarja prav in dobro na vse te oprašbe, kateket ne sme biti več neveren, marveč veren.

3. Ako učenec dobro odgovori, vendar ne z besedami katekizma ali kateketa, temuč svojimi lastnimi besedami, je sicer prav, da se zaverne na besede katekizma, grajati pa se zategavoljo ne sme — s tim namreč kaže in spričuje, da razumeva zadevajoči nauk ali predmet.

§. 92. *Kako ravnati, ako dete nepopolno ali neprikladno odgovori?*

Odgovori dete nepopolno, kar se pogostokrat prigodi, se mora napeljevati s primernimi oprašbami, da pristavi in doverši, kar je pomanjkljivega u odgovoru ali nepopolnega. Postm. ako dete na oprašbo: „*Iz česa obstoji človek?*“ odgovori: „*Človek obstoji iz telesa,*“ je treba

dalje prašati: „Iz česa še obstoji človek?“ ali: „Kaj je Bog vdihnul prvemu človeku, ko ga je vstvaril? s čim je oživel njegovo truplo, ktero je iz ila naredil?“ itd. — Ali pa se mu reče da naj pripoveduje, kako je Bog stvaril prvega človeka, in ga opomni na truplo in dušo človeško, kakor dva dela, iz katerih človek obstoji, in naposled ga sopet opraša: „Iz česa torej obstoji človek?“

Ravno tako bi se imelo ravnati, ako bi učenec odgovoril: „Bog je naj svetejši, to se pravi, on ljubi dobro,“ ali ko bi rekel: „Poboljšati se, se pravi, drugač biti kot poprej,“ ali: „Duh je bitje, ki telesa nima,“ itd.

Je pa odgovor sam na sebi sicer dober, le primeren ni in se ne sklada in ne strinja s postavljenjo oprašbo, je treba premisliti, kdo je kriv neprikladnega odgovora. Postm. ako kateket praša: „Kaj dela, kdor moli?“ in učenec odgovori: „Kleči in roke na persih sklenjene derži,“ je kateket kriv; zatorej mora oprašbo povzeti in jo drugače postaviti. Ako pa učenec na oprašbo: „Kaj se pravi, Bog je naj pravičniji?“ odgovori: „On je stvaril nebo in zemljo, in vse kar je; njemu ni nič nemogoče storiti,“ je znamenje, da bil je nemiren ali razmišljen; zatorej mora se spodbuditi k pazljivosti in pokazati se mu ukratko, kako nespreten bil je njegov odgovor.

§. 93. Kako ravnati, ako dete vsestrano krivo odgovori?

Ako dete vsestrano krivo ali napčno odgovori, postm. ako reče: „Duh je bitje, ki ima meso in kosti,“ ali da sovražnika smemo sovražiti, in mu hudo želeli ali storiti, kateket ne sme precej se jeziti začeti, ne razsajati ali z nogami teptati ali otroka ponujati z gerdimi priimki: timveč brez odloga naj skerbi in gleda, kaj je krivo napčnega odgovora — ali nepazljivost učencov, ali njih puhla in slaba glava, ali manjkanje predvednost, ali so napčnih predstav nekoč se nalezli; in po tem naj tudi ravna.

Kako mora kateket ravnati, ako je dete nepazljivo, bilo je že zgorej omenjeno; in kako, ako je plitve in slabe glave, se razumeva samo od sebe. Zadevajoči predmet namreč se mora iznovič in sicer bolj umevno razlagati, se mora razjasnovati in obračati na vse strani, pogosto ponavljati, prav počasi napredovati in poterpežljivosti na sežnje imeti. — Je pa pomanjkanje prevednost uzrok, da dete je napčno

odgovorilo, ni družega sredstva, kakor prikladno in pristojno podučiti ga. Postm. ako dete na oprašbo: „*Kje je bil Jezus Kristus rojen?*“ odgovori: „*U Jeruzalemu,*“ je belodano, da mu predvednost manjka, in ni družega treba kakor poduka.

Naposled ako je dete krivih predstav se nalezlo ali jih slišalo od lažnjivih prerokov, je treba zmote razgnati in učenca podučiti — kar se po raznih potih lahko doseže:

1. Ali se pove *kak primerlej*, po katerem učenci lahko vidijo prav jasno, kako napčno ali nespretno so odgovorili. Postm. dete, ki na oprašbo: „*Se sme živad zamoriti?*“ odgovori: „*Ne sme se,*“ bo kmalo spoznalo svojo zmoto, ako se popraša: „*Kaj, še nisi nikoli mesa jedel? bi ga smel jesti, ko bi se živina ne smela zamoriti?*“ . . .

2. Ali se *napeljuje neposredno* s primernimi oprašbami, dokler se dobi pravi odgovor. Postm. ako dete na oprašbo: „*Li zamore grešnik resnično srečen biti?*“ odgovori: „*Da, zamore biti,*“ bi se smelo prašati znabiti takole: „*Komu se grešnik zameri? — Ako se Bogu zameri, kako vest ima, hudo ali dobro? — Ako tedej grešnika ven in ven huda vest grize in skli, li mar zamore resnično srečen biti?*“ . . .

3. Ali se *napčna predstava*, ktera je uzrok krivega odgovora, razdeli u svoje kose in se razloži tako na drobno, da otroci jasno vidijo, kako slab in nespreten je njih odgovor. Postm. ako dete na oprašbo: „*Kaj misliš, kteri ljudje na svetu so srečni?*“ odgovori: „*Tisti, ki imajo dnarja dovelj,*“ se mora pokazati mu, u čem obstoji prava ali pristna sreča človeka, da dnar samo ga ne dela srečnega. Kaj pomaga dnar, ako ni ljubega zdravja in zlatega mira pri hiši, ni zadovoljnosti u sereu ne mirne vesti u persih? itd. . . .

4. Dostikrat tudi velja, ako se pokaže, kako *plitvo je dno*, na ktero se njih krivi odgovor naslanja. Postm. ako odgovori dete, da *bogatin je srečen*, zato ker mu ni delati treba, se ima pokazati mu, da delati mora vsakdo, da lenoba je greh, itd.

§. 94. Kako ravnati, ako dete neumno ali smešno odgovori?

Neumen je odgovor, ako je pravemu odgovoru ravno nasproti, ali ima u sebi, kar je očitvidno krivo in napčno, postm. *Naj večje hudo na svetu je čednost.* — *Svoje naj večje zaupanje moramo staviti na peklen-ske vrage.* — *Vsi grehi niso enaki; eni so dobri eni slabi, itd.* Tudi pri

takih odgovorih je treba iti do njih virov. — Je dete *nepazljivo* ali *razmišljeno*, se mora posvariti in važnost predmeta se mu ima na serce položiti z iskreno besedo; je *tumpasto*, se ima lagljeje prašati in se ima ravnati ž njim clo ljubo in prizanesljivo; je pa dete znabiti *muhasto* ali *ukljubno*, je naj bolje, osramotiti ga s tim, da zakliče se kdo naj manjših in naj slabših učencov, in praša se tako lahkotno, da zamore kaj odgovoriti.

Smešen je odgovor, ki predstave u sebi zaderžuje tako nenavadno vezane, da človeka k smehu sili. Postm. ako bi dete na oprašbo: „Zakaj je Bog perva človeka iz paradiža izgnal?“ odgovorilo: „Zato ker se mu je tožilo, da sta mu snedla naj lepše jabuko“ — ali na oprašbo: „Kaj je sv. Duh?“ bi odgovorilo: „Sv. Duh je golobček“ — ali na oprašbo: „Zakaj prosimo za vsakdanji kruh?“ bi odgovorilo: „Zato da preterd ne postane.“ itd.

Kar zadeva te verste odgovore, je treba pred vsim drugim pomisliti in razsoditi, ali je dete nalaš ali nenalaš tako odgovorilo. Ako dete odgovori *nenalaš* smešno, kateket mora imeti dvojno skerb: prvič da ostaja sam resen in modrega obraza, in drugič da zajezuje smeh drugih učencov — kar naj ložje doseže, ako jim pove ali kako lepo povest ali kako mično dogodbo; ali učenci, ki jeli so prvi se smejati, se prašajo clo kaj težkega; ali če se da, se jim pokaže, da odgovor ni ravno tako nepristojen, kakor se njim dozdeva. Postm. ako dete na oprašbo (ki sicer ni po pravilih kateketičnih): „Kamo ljudje grejo ob nedeljah?“ odgovori: „U kerčmo,“ ali „na ples,“ in njegovi součenci jamejo se smejati, bi lahko takole se zavernili: „Kaj se smejate? ali ni mar res? Žalibog, da toliko ljudi ob nedeljah po slabih potih veselja išče, in namesti da bi šli popoldne h kristianskemu nauku, se po kerčmah potikajo ali po plesiščih plazijo?“ — Ali dete odgovori: „Sveti Duh je golobček,“ bi kateket lahko rekel: „Res je, u podobi goloba se je prikazal pri Jezusovem kerstu; ali je to kaj napčnega? ali mar ni prav? in to je Jožek mislil, družega nič — pač ne vem, zakaj bi se smejali...“

Ako pa dete *nalaš* smešno odgovori; znabiti zato, da bi svojim součencem kratek čas delalo, ali clo da bi svojega kateketa za zijaka imelo — kar se vendar ne zgodi, razun u popolno zanemarjenih šolah — in drugi učenci tega niso zapazili, je naj bolje tako ravnati, kakor bi tudi kateket ne bil zapazil okornosti njegove; in brez pomude se

zakliče eden naj slabših in naj manjših učencov, kakor bilo je rečeno zgorej, ko smo govorili o neumnih odgovorih. — So pa okornost in ošabnost svojega součenca tudi drugi zapazili, je treba resno na noge stopiti, in je treba s hudo in ojstrostjo zavrniti takega učenca. Ako pa dva- ali trikratno svarjenje ničesar ne zda, potem menda ni drugzega zdravila, da bi pomagalo, kakor leskova mast ali kaj enakega; vendar kakor smo zgorej že omenili, ne kateketova roka, timveč kaka druga jih namazati ima.

§. 95. Kako ravnati, ako dete nedoločno ali zmedeno ali nespodobno odgovori?

Nedoločen je odgovor, ki ni ravno napčen, le preobčen je in primeren mnogim oprašbam. Postm. Ako bi dete se oprašalo: „*Kdo nas je odrešil?*“ in bi reklo: „*Bog;*“ ali ko bi se oprašalo: „*Kako se imenuje, kdor vedoma in nalaš drugač govori, kakor misli?*“ in bi reklo: „*Grešnik.*“ — Pri takih odgovorih kateketu ne ostaja drugzega, kakor pokazati učencu po mnogih oprašbah, da odgovor njegov je primeren ne samo na to, marveč tudi na mnogo drugih u sebi popolno različnih oprašb; potem pa napeljavati ga, da popravi svoj odgovor. „*Ti praviš,*“ bi lahko se reklo, „*da Bog nas je odrešil. Povej mi pa, kdo nas je stvaril? Kdo nas je posvetil? Kako se imenuje On, ki nas je stvaril? kako On, ki nas je odrešil? in kako On, ki nas je posvetil? Je znabiti vse eno, ako se reče: prva, druga ali tretja božja oseba?*“ itd.

Zmeden je odgovor, katerega ne razumi ne kateket ne učenec, in pride večdel ali iz slabe glave, ali pa iz prevelikega dušnega utruđenja. Ako se primeri kaj takega, mora kateket z otrokom lepo prijazno in prizanesljivo ravnati, mora oprašbo kolikor je naj več mogoče polajšati, in mu dati toliko časa, da si zbere svoje misli in okreva svojo dušo.

Marsikrat se tudi prigodi, da dete sicer dobro odgovori; samo izrazi, ktere upotrebuje, so slabi ali znabiti clo gerdi in nespodobni. — Pri takih odgovorih ni drugzega treba, kakor slabe, nespodobne besede zamenjati z dobrimi, lepimi in spodobnimi. „*Mislil si prav in dobro,*“ bi kateket lahko rekel, „*samo izrazil svojih misli nisi po moji volji — ta-le beseda, vidiš, ni dobra, ni lepa; timveč je slaba, je gerda, da! clo nespodobna je. Zanaprej takih besedi ne*

smoš več rabiti; ampak takole moraš reči Si zapomnul? kako boš rekel u prihodno? itd.

§. 96. Občne pravila zastran odgovorov.

Kar tiče odgovore sploh, naj kateket ravna po sledečih pravilih:

1. Perva skerb kateketova ima biti, da učenci vsi od kraja odgovarjajo *čerstvo in glasno*, tako da vsi po šoli lahko slišijo in zastopijo; vendar preveč vrešati, tako da ušesa bolé, bi tudi ne bilo prav in lepo. Kjer se tiho, leno odgovarja, kjer se šepa, da komej sosed sosedu zastopi, ondi ni pazljivosti in ni pravega življenja; zategavoljo ima učenec, ki je pretiho ali prezašpano odgovoril, tako dolgo ponavljati svoj odgovor, dokler je glasen zadosti — potem pa naj se umerno pohvali.

2. Z opraševanjem kateket *ne sme preveč hiteti*, marveč mora učencu toliko časa pustiti, da lahko ukratko premisli odgovor, napreden ga izusti — sicer je kateket sam kriv, ako ne dobi dobrega ali povoljnega odgovora.

3. Treba je gledati, da učenci, sosebno ki so nekoliko že odrastli, *odgovarjajo u celih, u popolnih* in ne u preterganih stavkih, in da u svojih odgovorih vsikdar ponavljajo oprašbo. Postm. Ako kateket opraša: „*Iz česa obstoji človek?*“ in učenec odgovori: „*Iz duše in telesa,*“ ni pravilno; ampak odgovoriti bi imel: „*Človek obstoji iz duše in telesa.*“

4. Ne sme se dopuščati, da bi *več učencov na enkrat* odgovarjalo, ali da bi željo odgovorjati naznanjalo s takimi znamenji, ki poduk motijo. Ako postm. deset do petnajšt učencov ob enem ustaja, in roke kviško molivši ali kričaje: „*Gospod kateket, jaz! jaz!*“ naznanja, da bi odgovarjali radi, se pazljivost preveč mane, in poduk nima uspeha, kakoršnega bi sicer lahko imel. — S tim vendar se ne reče, da ne smeli bi učenci nikakor naznanjati, da znajo ali da radi bi odgovorili na to ali uno oprašbo: samo tako naj naznanjajo, da pazljivosti ne manajo in poduka ne motijo.

5. Naj učenci odgovarjajo dobro ali krivo, neumno ali smešno, ali kakorkoli že hočejo, kateket mora *ostajati vseskoz pohleven, poterpeljiv in prijazen*, in ne sme se jeziti ali upiti ali razbijati ali zmerjati učencov. Prebrisan kateket se ne ustraši nobenega odgovora, naj

bo še toliko napčen; timveč se ga prime brez vse nejevolje, se ga terdno derži in ga tako umno obrača, da ako ravno nekoliko pozneje, vendar pride do svojega cilja in konca.

6. Odgovori, ki zadevajo kaj važnišega ali so sosebno izverstni, se nekekrat od učencov imajo *ponavljati*, da se jim vtisnejo globeje u glavo in srece.

Opomba. Odgovor, ki razun zadevajoče oprašbe ne zaderžuje ničesar u sebi, nič ne velja in je vse eno, kakor nobeden odgovor. Postm. ako bi kateket oprašal: „*Kaj je laž?*“ in učenec bi odgovoril: „*Laž je, ako se kdo kaj zlaže.*“

§. 97. Dostavek od očitnih poskušenj.

Očitne šolske poskušnje, ki se napravljajo pričo duhovnih in posvetnih poglavarjev, pričo staršev in drugih več ali manj imenitnih gostov, so močno važne, in njih koristnost, ako se derže kakor bi se imele, je velika in mnogostrana.

1. Po njih se prepričuje *duhovno in posvetno vladarstvo*, ali je učitelj zmožen zadosti in kos svojemu blagemu delu ali ne, kako dopolnjuje svoje dolžnosti, kako se obnaša in vede, in kaka je učba njegova; starši pa vidijo, koliko lepega, koristnega in potrebnega se u šoli uči, in kako napredujejo njih sinovi in hčere — dobro ali slabo.

2. One *spodbadajo marljivost učitelja in učencov*; učitelju namreč dajajo priložnost pokazati, kaj vse je učil in kako se putil in trudil med letom; učencom pa, kako so pridni bili, kako si glavo ubijali in na kako stopnjo je došlo njih dušno razvitje. Zategavoljo je dan očitne poskušnje dan veselja in radosti za pridne učitelje in marljive učence; ali tudi dan straha in otožnosti za nemarne učence in nespretni ali malopridne učitelje. — Eni se veselé nad obilno žetvo; drugi pa glavo obešajo, ko ne ugledajo sada nobenega.

3. *Slovesnost* poskušnjega dneva, *vpričnost* mnogo duhovnih in posvetnih gospodov, in množina drugih praznično oblečenih ljudi se otrokom globoko u srece vtisne, in spomin na vse to izbuja njih pazljivost vsak dan iz novega.

4. *Starši*, ki slišijo, koliko so njih otroci že naučili se, in kako veselo in umno odgovarjajo, se nagibljujejo in se u srecu unemajo za šolski poduk, pošiljajo svoje dečke in dekliče radi u šolo, in tudi rajše dajajo in odrahtujejo, kar učitelju sliši in gre.

Zavoljo tega ima dan šolske poskušnje u nedeljo poprej vselej iz prižnice se oznaniti, ima obhajati se slovesno bolj ko je mogoče, in biti vesel praznik za učitelja in učence. Povabijo naj se šolski predstojniki, starši in karkoli je šolskih prijateljev, da otroci vidijo in čutijo, kako važno je, kar se uče, in koliko ljubezni in skerbi se ima za nje, ker tolika množica jih pride poslušat.

§. 98. *Kako ravnati pri očitni poskušnji?*

Kar zadeva očitne šolske poskušnje, naj kateket ravna po sledečih vodilih:

1. Vsaka šolska poskušnja ima začeti se ali s kako pobožno *molitvo* ali s kako sveto *pesmo* — učencom, staršem in vsim nazočim u spomin, da blagonosni uspeh in srečni izid vsakega poduka pride iz nebes, od Boga svetega Duha, kateri je oče sedmerih darov in izvir vsih vednost in znanost.

2. Pri poskušnji je treba, da *učenci več govoré* kakor njih kateket ali učitelj, in da se praša vseskoz po razmeri njih znanja. Poskušnja ni za učitelja, da bi kazal modrost svojo in bistrost, ali se bahal svojo učenostjo; marveč za učence, da skažejo, koliko so se naučili.

3. Čez vse, kar je med letom razkladalo se in razjasnovalo, ima pri očitni poskušnji tudi *prašati se*. Učitelj, ki naznanja svojim učencom, kaj bo prašal enega ali drugzega zmed njih pri očitni poskušnji, in jih vadi u dotičnem odgovarjanju, goljufa otroke in starše, in se pregrešuje nad državo in srenjo, ki je drago svojo mladino u skerb in poduk mu izročila.

4. Ako je količkaj mogoče, da ni čas prekratek ali ni število preveliko, naj *prašajo se vsi učenci* — to tirja namen očitnih poskusenj. Iz tega se vidi, da graje so vredni, ki oprašujejo samo otroke, kateri so umni in bistre glave, ali kateri so bogatih in imenitnih staršev, za une pa, ki so revčeki ali slaboumni, nimajo nobene oprašbe.

5. Zavoljo kratkoče časa ima pri poskušnji prašati se samo čez *bitne in važniše nauke in resnice* — in sicer kratko u lepi zavezi, tako da povabljeni lahko vidijo, koliko so šolci naučili se, in kaj vse je med letom se razlagalo jim.

6. Za take poskušnje naj pripravniša je *razlagajoča učba*, ker po nji se ob kratkem času lahko mnogo izpraša, in se odpira učencom

široko polje in se jim daje naj več priložnosti, da se skažejo in dobro odrežejo. Samo pri otrocih, ki so clo majhni še ali tumpasti, se sme tudi zlagajoča učba rabiti.

7. Treba je, da *učenci sami na oprašbe odgovarjajo*; sicer bi poslušavci lahko mislili, da bili so med letom premalo pridni, ali pa da jim učitelj je gradivo premalo in preslabo razjasnul. Ako se pa prigodi, da dete ničesar odgovoriti ne ve, se mora ali oprašba popraviti, ali pa se praša družega kaj clo lahkega, kar z dotično oprašbo stoji u tesni zavezi. Le ko bi tudi to nič ne pomagalo, se dete ne sme dalejšti, timveč brez jeze in brez zabavljanja se kako drugo dete zakliče. — Kako smešno je in nedostojno, ako učitelj učencu na jezik deva, ali u usta tlači ali pervo pismenko ali pervo slovko ali pa celo besedo, in ko dete začenja jecati svoj odgovor, učitelj ali z glavo kima ali z nogama tolče ali z rokama ploska, in kaj vem, kaj vse počenja! Izverstnosti hvala takemu gotovo ne gre.

8. Treba je, da učitelj sam je *mojster u svojem delokrogu in dobro znajden* u predmetu, o katerem prašati in poskušnjo deržati hoče — sicer bi mu lahko merzel put po čelu stopal. U resnici! ne vidi se lahko kaka reč bolj klaverna, kakor učitelj pri očitni poskušnji, ki vedno pokašljeje, se usekuje, se z ruto po čelu briše, in ako ravno mu put vidno že po obrazu teče, vendar z mesta ne more.

9. Kakor se šolska poskušnja začne, naj se tudi *konča* ali s kako pobožno *molitvico* ali s kako sveto *pesmo*, se pohvali, kar je pohvale vrednega, in za slovo se razkaže s kratko in krepko besedo korist in potrebnost šolskega nauka.

VI. Členek.

Od ravnanja kateketovega pri razlaganju svetih evangeljev, pri pripovedovanju svetopisemskih zgodb in pri kristianskem nauku odraščениh.

§. 99. Od razlaganja svetih evangeljev.

Po zdaj veljavnih šolskih postavah je ukazano, da kateket mora vsak teden eno uro sv. evangelj razlagati — in sicer u šolah, ki imajo

dva razreda, učencom drugega; u unih pa, ki imajo tri, učencom tretjega razreda. To razlaganje svetih evangeljev je močno važno, mnogo koristnosti donáša in se torej ne sme zanemarjati; kajti:

1. Pri tej razlagi se učenci soznanjajo lepo polagoma in brez kakkega posebnega dušnega truda *zgodovinoj Jezusa Kristusa*; čujejo namreč mnogo njegovih naj lepših nauk, prilik in čudežev, in čujejo in se naučevajo mnogo naj važnišega iz njegovega življenja in terpljenja — in kar je naj večja koristnost, vse to čujejo z lastnimi besedami svetega pisma.

2. Čujejo in si zapomnijo mnogo *svetopisemskih stavkov* (tekstov), ki se najdejo u katekizmu, in se upotrebujejo u verskem poduku zdaj kakor dokazi zdaj kakor nagibki, in so toliko boljši in zdatniši, kolikor pogoje se čujejo in kolikor globeje se vtisnejo u glavo.

3. Tudi se soznanjajo pri tej razlagi *z verskim in svetopisemskim jezikom*; čujejo namreč marsikaj od starih judovskih šeg, zvedujejo zdaj to zdaj uno posebnost svetih pisateljev — in tako prihajajo od dne do dne zmožniši, da umé pridige in kristianske nauke, u kterih se svetopisemski stavki mnogokrat rabijo, pa se zavoljo kratkoče časa le redko tolmačijo.

Sveti evangelji lahko se razlagajo po dvojnem potu in načinu — ali po *časoslovnem* (kronologičkem) *redu*, to se pravi, lepo po versti, u kteri so dogodbe se godile in so nauki oznanovani bili; ali pa po *cerkvenem redu*, tako namreč, kakor jih mati katolička cerkva je vredila, da se ob nedeljah in zapovedanih praznikih vernikom u cerkvi beró. Eden ko drugi, časoslovni in cerkveni red, imata svoje prednosti, tako da ni lahko razsoditi, kteri zmed nju bi bil boljši.

Po *časoslovnem redu* 1) se otroci naučé *zgodovine* našega Gospoda Jezusa Kristusa — ne razdrobljene u posamezne kose, kakor po cerkvenem redu; timveč u lepi zvezi, tako da dogodka sledi iz dogodbe in se nauk stika z naukom. Da zgodovina, ki je lepo vredjena in dosledno zvezana, učencom tudi ložje u glavi ostaja, kakor kaka mešanca, pri kteri se del dela ne derži, nihče menda tajil ne bo. 2) Ker pri tem redu ni treba, da bi se pri slehernem svetem evangelju posebej razkladale priložnosti in okoljšine, o kterih je dotična dogodka se godila ali je zadevajoči nauk se razjasnoval, razlaganje svetih evangeljev tudi *veseliše napreduje* in ima več uspeha; in 3) po tem redu lahko *na versto pridejo sčasoma vsi evangelji*, ki se najdejo u evan-

gelskih knjigah — ker s tim, da ni treba pri vsakem evangelju posebej razkladati okoljšin časa in kraja, se mnogo časa prihrani.

Cerkveni red pa ima to dobro na sebi, da otroci u večer pred nedeljo ali praznikom, kakor je tu in tam po kmetih lepa kristianska navada, lahko *beró dotični evangelj* svojim staršem, bratom in sestram; da pri tej priložnosti se beržda *pomenjajo kaj božjega* in svetega; in da ravno vsled teh pobožnih pogovorov *božja beseda*, katero drugi dan u cerkvi slišijo, *najde boljšo zemljo* in pripravišer serca. — Bolj u navadi je cerkveni red; ali ukazan, kolikor je meni znano, ni po nobenem škofjskem povelju.

§. 100. *Kako ravnati pri razlaganju svetih evangeljev.*

Pri razlaganju svetih evangeljev ima kateket ravnati po sledečih vodilih:

1. Naj privaja svoje učence in naj jim večkrat naroča, da morajo zadevajoči evangelj vselej *doma že prebrati* in premisliti.

2. U šoli naj vелеva zdaj enemu zdaj drugemu, sosebno takim, ki znajo dobro brati, da naj *beró čversto in glasno* dotični evangelj od konca do kraja. Je evangelj težko razumljiv, naj se bere dvakrat in skončno naj se njegov zapopadek od kakega učenca ukratkó naznani.

3. Na to naj *evangelj pregleduje* od verste do verste in od pike do pike, počasi in pazljivo; naj razjasnuje in razgovetuje, koder je treba, tako dolgo, dokler otroci vse od kraja dobro in jasno vidijo in umé — vendar kvasiti in razlagati brez konca in kraja bi tudi ne bilo koristno in prav.

4. Ako pride na versto kaka *prilika*, naj kaže lepo umevno na enakost predmetov, ki se med seboj prispodobljajo — kaže naj pa tudi na nauk, ki iz prilike izvira.

5. Pride na versto *kak čudež*, mora učence spominjati, kako je Jezus čudeže delal — brez kake vunanje pripomoge, samo svojoj besedoj ali z miglejem svojega očesa, dokler učenci očividno spoznavajo, da razun Boga nihče kaj enakega stórti ne more. Od druge strani jim pa tudi razkazovati mora, koliko moč so čudeži imeli, in koliko pripomogli ljudi prepričati, da Jezus Kristus bil je resnično od Boga poslan, in kako veselo je po njih njegova sveta vera po svetu razširjala se.

6. Naj veleva in tirja, da naj mu poiščejo *verozakonske in djanske nauke*, ki so zapopadeni u zadevajočem evangelju, ako pa ne najdejo vsih — kar se gledé verozakonskih naukov rado zgodi — mora kateket pomagati in pod pasho jim seči.

H koncu naj gleda, da zmed najdenih djanskih naukov naj prikladniše za *djansko porabo* odbere; naj jih obrača kmalo na eno stran kmalo na drugo, in naj kaže otrokom s prijaznim in milim glasom, kako po teh naukih svoje misli in besede, svoje djanje in nehanje ravnati imajo, in kako obnašati se u raznih zadevah svojega življenja.

§. 101. *Važnost zgodb svetega pisma starega zakona.*

Kar smo rekli od svetih evangeljev, velja tudi od zgodb svetega pisma starega zakona — tudi za njih razlaganje je odkazana vsak teden ena ura; in sicer samo za učence tretjega razreda. Vendar ker so toliko lepe, važne in koristne, bi ne bilo prav, ko bi se u šolah, ki imajo samo dva razreda, clo nič ne govorilo od njih. Ako kateket nima časa, da bi jih razložil popolno in u lepi zvezi, naj pripoveduje od njih saj tu in tam, kakor priložnost nanaša in čas. — Njih važnost in koristnost se ne da utajiti, in vidi se lahko iz sledečih opomb:

1. One kažejo in vidno pred oči postavljajo *čudne potu previdnosti božje*, kako Bog vselej in povsod vse stvari, vse ohranjuje in vlada, vse vidi in čuje, naj se še tako na tihem ali skrivnem godi; da brez njegove svete volje se ničesar na svetu ne naključí, da tudi nesreče in šibe božje so človeku u blagor in prid, itd. Zategavoljo vidimo, da otroci in priprosti ljudje radi slušajo svetopisemske zgodbe, da nobenih drugih tako, in dasiravno so jih slišali deset- ali dvajsetkrat že, se jih vendar še niso naveličali, — temuč večkrat ko jih slišijo, z večjim veseljem, bi skorej rekel, na nje pazijo, in bolj si jih uzemajo k sercu.

2. One poduk močno *oživljajo, razjasnujejo* posamne verozakonske in djanske resnice nenavadno lepo, in imajo zlasti za otroke in priproste ljudi toliko *prepričevalne moči*, kolikor nobeni drugi dokazi. Postm. ali se najde kaj bolj primernege, otroke prepričati, da Bog je povsod, kakor očaka Jakoba prikazen, ko je na begu u deželo Haran ves truden pod milim nebom se ulegel, in u spanju vidil gred, in angelje božje po nji gori in doli hoditi? Ali se najde kaj bolj prikladnega, pokazati jim, da Bog je čisti duh, kakor goreči germ na horebski gori?

3. One jasno kažejo in neovergljivo spričujejo, da je *mogoče pobožno živeti* in dopolnovati svoje dolžnosti, greha se varovati in delati dobro u vsih okoljšinah in zadevah življenja — na kraljevem dvoru in u borni bajtici, u sreči in nesreči. Vendar ne samo to, timveč one tudi kažejo, *kako* se človek u raznih razmerah greha lahko obvaruje, in kako to ali uno dobro stori. Postm. Kako nad vse lepe in otrokom clo clo primerne so povesti od mladega in starega Tobia, od Daniela in njegovih tovaršev, od sedem makabejskih bratov! itd.

4. One obudujejo *pobožne in moralne čute*, ojestrijo *razsodno moč* in z nekim nevidnim ognjem zlasti mlade persi *k posnemanju* unemajo. Postm. nenavadno merzlo in terdo bi vendar dete bilo, da bi se clo nič ne omehčalo in ne ogrelo, ko sliši od egiptovskega Jožefa, kako rad je imel svojega očeta in kako močno ga ljubil — od Samuela, kako bil je ubogljiv — od Eleacara, kako junaško se je ustavljal za sveto vero, in je raje umerl, kakor da bi bil zoper prepoved meso jedel, itd.

5. Marsikaj se nahaja u svetem pismu novega zakona, kar bi učenci nikakor *ne mogli razumiti*, ko bi se ne soznanjali zgodbami svetega pisma starega zakona. Postm. od jagnjeta božjega, od opresnih kruhov, od mare, od samaritanske žene, itd.

6. Zgodbe svetega pisma starega zakona se upotrebujejo mnogo in mnogokrat u *pridgah in u kristianskem nauku*; ali redko je, da bi se obširno razlagale ali dovelj razjasnovale. Ko bi tedej otroci u učilnicah ničesar ne slišali od njih, bi tudi pridig in kristianskega nauka ne mogli dobro umeti.

Vendar bi kateket močno se motil, ko bi menil, da vse zgodbe, ki se nahajajo u svetem pismu starega zakona, so za kateketičko rabo in se imajo učencom razložiti. Le odbira naj modro in umno, kar je za učence lahko umevnega, kar sega globeje u njih življenje in delokrog, in ni nevarno njih pobožnosti ali sramožljivosti; od drugih zgodb pa ne sme nič u misel jemati. — Usled tega naj izpušća iz kateketičkega poduka:

1. Vse *šege in obrede* pri očitni službi božji, pri očiščevanju, pri žgavnih, mirivnih in spravivnih darovih, in sploh vse postave, ktere vediti bilo je judom potrebno, ne pa kristianom. Kaj! ali bi se ne reklo zlati čas tratiti, ko bi kateket pravil svojim učencom in jim na drobno pripovedoval, kako bila je snidnica svojimi raznimi deli izdelana, kakošno bilo je oblačilo Arona in njegovih sinov? itd.

2. Vse, kar se otrokom še *ne da razjasniti*, zato ker je za nje previsoko, kakor je postm. marsikaj iz zemljopisa, od lege raznih dežel, mest in krajev, itd.

3. Vse, kar sega u *rodoslovje*, in vse *prerokbe*, ktere zadevajo samo judovske državne razmere ali razmere drugih narodov, z Jezusom pa in njegovo sveto vero niso u nobeni zavezi.

4. Vse, kar bi učence utegnulo *pohujšati* ali njih pobožnost in sramožljivost žaliti; kakor so postm. povesti od Lota in njegovih dveh hčeri; od Dine, hčere očaka Jakoba; od Tamare, hčere kralja Davida, itd.

§. 102. Po katerih vodilih ima kateket ravnati, kedar razlaga svetopisemske zgodbe?

Po sledečih:

1. *Izzačetka* (u šolah namreč, ki imajo samo dva razreda) se *ni treba* deržati nobenega doslednega reda; temuč kakor priložnost nanaša in čas, in kakor je primerno razumevni moči učencov in njih delokrogu, naj se razklada zdaj ta zdaj una svetopisemska zgodba. Ali naj jim pripoveduje zgodbo eno ali drugo, vsikdar naj več ležeče je na *djanski porabi*, to se pravi: nauk, ktereга zadevajoča zgodba u sebi zapopada, naj se pridno na vsakdanje življenje obrača, in naj se naznanja učencem, kako se obnašati imajo u raznih razmerah in okolnostih, u ktere bodo beržda prišli.

2. Vsaka zgodba naj se pove *lepo po resnici*, to se pravi, ravno tako, kakor stoji u svetem pismu — praznih sanjarij in negotovih domnev, ki so znabiti u njegovi glavi se izcimile, ali si jih je domislila ta ali una pobožna duša, naj nikar ne razklada. Postm. u svetem pismu se ničesar ne bere, kamo so Adama in Evo pokopali, ali na poznejo goro Kalvario ali kamo drugam; ničesar od Salomona, ali se je spokoril ali ne — tudi kateket naj molči.

3. S tim vendar se ne reče, da kateket bi ne smel nekterih *okoljšin*, ki so u viši meri podučivne in za djansko porabo sosebno prikladne, nekoliko *obširniše razložiti in bolj na drobno opisati*, postm. od Abelna in Davida, kako sta po zelenih ledinah ovce pasla in u nedolžnosti svoji Bogu služila, itd. S takim opisovanjem namreč se poduk močno oživlja; le toliko je gledati treba, da zgodba se ne pokvari.

4. Kolikor bolj *živo* in kolikor bolj *vidljivo* se zgodbe pripovedujejo, toliko boljše je in toliko rajše jih otroci čujejo — od lenega, zaspanega in dolgočasnega govora ni uspeha ali sada pričakovati. Ravno zato je dobro, da se govori po otroški, predmetno in u kratkih, enojnih stavkih.

5. Kateket ne sme misliti, in tudi ne pripovedovati tako, kakor bi bilo vse, kar stoji u svetem pismu, *hvale ali posnemanja vredno*. Marsikaj se najde, kar se ne da odobriti, postm. Jakobova sebičnost, Rebekina zvijačnost, Jonazova okornost, itd. Kolikorkrat pride kaj takega na versto, se mora vsikdar tako govoriti in pripovedovati, da otroci vidijo, kako slab in k hudemu nagnjen je človek, kako lahko u greh zaide — da torej ne črté nobenega, ki je od hudega ali skušnjave se pretantati dal; timveč da jim njegova nesreča k sercu gre.

6. Pri vsaki zgodbi naj kaže na njene *nasledke*, žalostne ali vsele, srečne ali nesrečne, da otroci vidijo, kako blagoslovlja Bog pravičnega dostikrat že na tem svetu in ga bogato obdaruje; krivičnega, hudobnega pa kervavo pretepa, in komej ena nesreča odide, se že druga glasi.

7. *Preveliko* na enkrat ali *predolgo* se ne sme pripovedovati — otroci bi ne zapomnili vsega in bi se lahko zmotili. Tudi je treba, da učenci proti *ponavljajo* vse, kar slišijo, in da se pridno oprašujejo, kaj bi oni storili, kako se vedli, ko bi prišli u enake razmere in okoljnosti.

8. Kjer je treba, naj razjasnuje *običaje* in *obrede*, ki so bili u navadi pri judih, da otroci vidijo, da tudi Mojzesova postava bila je od Boga, in za takratne čase močno koristna in blagonosna.

9. Ako pripoveduje kak *čudež*, naj spominja otroke, da nobeden človek, da vsi ljudje skupej bi ne mogli kaj takega storiti. Naj jim stavi pred oči, kako čudeži kažejo, da Bog je vsegamogočen, da vse, živo in neživo, je u njegovih rokah, in koliko moč imajo, prepričati ljudi, da preroki in drugi sveti možje bili so od Boga poslani, in kar so učili, je verojetno.

10. S tim vendar, da pripoveduje svojim učencom tu in tam kako svetopisemsko zgodbo, kateket ne sme že biti zadovoljen; temuč tudi nekako *zvezati* med seboj jih mora, da učenci ložje spoznavajo čudne pote previdnosti božje, in da ložje previdijo, kako modro in dobrohotno je Bog vodil svoje izvoljeno ljudstvo, kako nad vse čudno ohranil pravo vero na zemlji, in ukljub vsim overam med narode razširil. Po-

vedati jim mora, kako vse svetopisemske zgodbe stojé med seboj u uzajemni, u tesni zavezi — kako vse namerjajo na en cilj in konec, namreč na prihod obljubljenega Odrešnika, da se po tem takem u veri uterdijo in se unemajo čedalje bolj od ljubezni, časti in hvaléžnosti do toliko zmožnega in dobrega Očeta.

§. 103. Zgodovina življenja Jezusovega, njegovih apostolov in njegove svete cerkve,

Marsikaj iz življenja Jezusovega in terplenja njegovega učenci sicer slišijo pri razlaganju svetih evangeljev, ali zgodovina življenja Jezusovega je za kateketički poduk toliko važna, da kateket, ki pozna svojo blago in visoko nalogo in je nadušen za njo, ne more biti zadovoljen s temi šibrami in odlomki: timveč posebej še in u nekoličko tesniši zvezi mora jo razlagati. — Jezusovo življenje in terpenje je podlaga in podpora vsega verskega poduka, je neizprazljiva zaloga naj lepših nauk, naj svetjših resnic in naj prikladnih vodil za vsakega človeka, naj bo velik ali majhen, naj nosi kraljevo palico ali motiko u roki. Jezusovo življenje je središče, je serce vsakega kristianskega nauka, in vsakdo ve, da kjer serce ne bije, ondi smert ni daleč. Jezusovo življenje, se mi zdi, je zlato sonce, ki kateketa razsvetluje in učence ogreva — in kjer ni sonca prijazne in tople luči, ondi vse obledi, vse zmerzne; zagadel se sme reči, da zanemarjati Jezusovo življenje u kateketskem poduku bi bilo za mlado kristiansko dušo vse eno, kakor truplu presekati serčno žilo ali vzeti mu životvorni zrak.

Naj pripravníše mesto za razlaganje življenja in terplenja Jezusovega je prvo poglavje od vere, ko členi apostolske vere na versto pridejo, in kar tiče to razlago, mora vsa kateketova skerb sosebnó na to obrnjena bti, da pridno kaže dečkom in dekličem, kako neizrečeno je Jezus človeka ljubil, kako prečudno lepo učil, in kako sveto in neoskrunjeno živel, tako da mu njegovi naj huji sovražniki niso mogli greha očitati — kako torej imajo tudi oni misliti, govoriti in delati, in kako posnemati ga u svojem djanju in nehanju, da mu bodo dopadli in njegove ljubezni vredni postali.

Močno važna za kateketički poduk je tudi *zgodovina apostolov*, njih življenja in djanja, kakor tudi *zgodovina svete kristiansko-katoličke cerkve* *), ktero je Jezus na apostole utemelil, ktera je naša skerbna

*) Kratka zgodovina svete vere Jezusove je pridjana knjižici, kateri se pravi: „*Krščansko-katolički nauk okrajšan*“, in ki bila je u Beču natisnjena.

mati, naša tolažnica, naša zvesta prijateljica, in nas tudi po smerti ne bo pozabila. Ta zgodovina je toliko lepa in se priporočuje po tolikih ozirih, da kateket bi ne doveršil popolno svojih dolžnost, ko bi nji u kateketskem poduku nobenega prostora ne odkazal. — Ona namreč:

1. Ima u svojem krilu mnogo lepih, mičnih in *podučivnih zgodb*, ktere otroci radi in z veseljem slušajo, in so jim lahko tudi u velik prid in tek. Postm. koliko naukov u sebi imajo povesti od Anania in njegove žene Zafire! od svetega Štefana! od spreobrnjenja svetega Paula! od svetega Joana in od mladenča, ki je vodja tolovajski postal! itd.

2. Ona daje kateketu mnogo lepih priložnost, kazati učencom, da *sostava in uravnava* naše svete cerkve u bitstvenih rečeh je še zmirom taka, kakoršna bila je u prvih kristianskih časih.

3. Daje mu priložnost, pripovedovati svojim učencom marsikaj od *delitve svetih zakramentov*, od *raznih delov očitne službe božje*, kakor tudi od goreče vere in svete pobožnosti prvih kristianov — in opominjati in spodbadati jih, da bi posnemali njih sveto življenje. Pervi kristiani postm. so vdeleževali se daritve svete maše z nevarnostjo svojega življenja,

Sv. škof Dionizi Aleksandrijski, ki živel je u tretjem stoletju po Jezusovem rojstvu, pripoveduje in piše: „*Če nas tudi povsodi že preganjajo in podé; praznike vendar le posvečujemo in očitno službo božjo opravljamo. Vsak kraj, njiva, pušava, čoln, hlev, ječa, vsak kraj nam je cerkva, da u nji službo božjo opravimo.*“ — Kak greh tedej bi bil za nas, ki imamo tako lepo priložnost, ko bi ne hotli u cerkvo hoditi!

4. Naposled mu daje tudi priložnost, dokazovati jim po mnogih povestih in dogodbah, da naša *vera*, naša *cerkva* je *edina*, *sveta*, *katolička* ali vesoljna in *apostolska*, da je od Jezusa Kristusa na skalo utemeljena, da je vrata peklenske nikdar ne bodo zmagale; timveč bo ostala nepremakljiva do konca sveta.

Kar pa zadeva pravila, kterih se kateket pri razlaganju zgodovine življenja Jezusovega, in pri razlaganju zgodovine svetih apostolov in svete katoličke cerkve držati ima, so u obče ravno tiste, ktere smo naznanili pri razlaganju svetopisemskih zgodb.

S. 104. Od kristianskega nauka, ki se derži u cerkvi za odraslene.

Mlade drevesca, ki iz varnega zavetja vertne šole presadé se na odperto polje, se morajo s ternjem dobro ograditi in se morajo varno na količe privezati; sicer bi jih lahko kaka živad ugonobila ali kak vihar polomil. Enaka mladim drevescom je možka in ženska mladina, ko zapusti učilnico in stopi med zapeljivi svet, kjer jo čaka mnogo nevarnost in jo čaka skušnjav brez števila in mere — tudi ona torej potrebuje terdne podpore in dobre, varne ograje, da jo dereči zapeljivci in lažnjivi preroki ne ugonobijo, da jo viharji skušnjav in hudih strast ne polomijo. U ti namen se kristianski nauk u ponavljavni šoli, in u cerkvi večdel pri popoldanski službi božji razlaga, da po njem se uterdujejo u pobožnosti in u čisti veri, in se varujejo pred pohujšljivimi naukami in slabimi izgledmi sosebnó mladenčki in deklíči, ki stopijo iz šole, se razcvetajo kakor rahle rožice, in so u naj nevarniših letih svoje-ga življenja.

Ali ne samo za rastečo mladino, za mladenče in deklíče, temuč tudi za odraslene kristiane, za može in žene, za očete in matere, za hlapce in dekle je kristianski nauk močno potreben. Sme se reči, da priprosto, neizobraženo ljudstvo dobiva večjo korist iz kristianskega nauka, kakor iz pridig; zategavoljo bo gotovo vsak dušni pastir, ki spoznava svojo nalogo in je iskren u svojem božjem poklicu, pridno vabil in klical svoje ljube ovčice h kristianskemu nauku, ter jim večkrat zaterdil in na serce položil, da tudi kristianski nauk sliši k očitni božji službi, in iz lenobe ali zanikernosti ne sme zanemarjati se. Verh tega je u labudski škofii naukaz, da pri vsih farah, pri kterih je dvojno duhovno opravilo, se mora od svetega Mihela do svetega Jurja vsako nedeljo pri ranem opraviu namesti pridige kristianski nauk deržati; zatorej bodo sledeče vodila bodočim kateketom beržda vseh:

1. Pred vsim drugim si je treba zapomniti, da pri razlaganju kristianskega nauka za odraslene se *ne* sme, kakor u pridgah, nepre-tergano ali *neprenehljivo govoriti*; temuč naj bolje je, da si kateket svoj predmet ali svoje gradivo u več členkov razdeli, in po teh člen-kih sam sebe oprašuje in tudi sam odgovarja. Toti način je za pri-prosto ljudstvo kot nalaš — on poduk močno oživlja in izjasnuje, in pazljivost poslušavcov vidno izbuja in podpira.

2. H koncu kristianskega nauka se to, kar bilo je razlaganega, *izpraševati* mora. Da se pa izpraševanje preveč ne zavleče, naj kateket prašuje le tiste, od katerih ve, da imajo gladko, glasno besedo, in se nadjati sme, da bodo dobro odgovarjali.

3. Pri tem izpraševanju naj se ozira zlasti na tiste *dokaze* in *nagibke*, ki jemljejo se *iz božjega razodetja*, in u razjasnovanje naj upotrebuje naj raje *izgled* in *zgodbe svetega pisma*.

4. Vsak *dober odgovor* mora kateket iz prižnice *ponoviti*, tako glasno, da vsi pričujoči lahko slišijo; je pa *odgovor kriv*, mora ga *popraviti* — toda kratko brez vse obširnosti. Se pa kriv odgovor ob kratkem ne da popraviti, naj kateket ali sam pove pravi odgovor, ali naj zakliče kogar, od kterega je prepričan, da bo prav in dobro odgovoril. Sicer pa se razumi samo od sebe, da kar je bolj lahkega, naj se prašajo tisti, ki so slabe, kar je težjega, uni ki so dobre glave — in da bi bilo kaj nespametno, očitno u cerkvi kogar zmerjati in žaliti zavoljo nespretnega ali neumnega odgovora.

5. Ker priprosto ljudstvo katekizem večdel visoko ceni in mnogo na-nj derži, naj kateket pri tem razlaganju *pridno upotrebuje besede* in *izraze katekizemske* — in sicer, kolikor pridniše toliko bolje je. Samo pozabiti ne sme, skerbno jasni in tolmačiti, kar je nerazumljivega.

6. H koncu naj prosi in opominja s kratko, toda z živo in iskreno besedo mladež in odrasene, da naj si globoko u serce vtisnejo zaslišane nauke, in naj se ravna po njih u svojih mislih in besedah, u svojem djanju in nehanju. Dobro je tudi, končati svoj govor s tim, da se pove ali kaka lepa primerna povest, ali pa se bere kaj prikladnega — naj že bo iz življenja svetnikov ali iz kakih drugih knjig.

TRETJE POGLAVJE.

OD LASTNOST KATEKETOVIII.

To poglavje razpada u dva členka. *Pervi* razkazuje, ktere dušne in telesne lastnosti so kateketu potrebne, da srečno doverši svojo nad vse blago in visoko nalogo; drugi pa naznanja, po kterih sredstvih ali potih si pridobiti zamore tote neobhodno potrebne lastnosti.

I. Členek.

§. 105. *Ktere lastnosti so kateketu potrebne, da svoje sveto delo srečno doverši?*

Ako se ozremo na visoko, blago in sveto nalogo, ktera sloni na kateketovih ramah; ako pomislimo, kako razni in s kolikim ternjem in kamnjem posuti so poti, ki peljajo do cilja in konca kateketičkega poduka; ako naposled prevdarimo, kako sirovi, okorni in tumpasti, kako raztrešeni in nepokojni večkrat so otroci, ktere je podučevati treba — kako slaba je njih razumevna moč in kako pičle njih predvednosti: se bomo kmalo prepričali, da kateketičko delo je nad vse težavno, in da za kateketa ni vsak kdor si bodi; timveč da mnogoterih vednost in izverstnih lastnost je treba vsakemu, kteri se tega sploh le malo obražtanega, ali za oliko in omiko človeškega roda nad vse važnega posla z blagonosnim uspehom lotiti hoče.

Kakih lastnost je treba kateketu, da srečno doverši svojo toliko važno nalogo, lahko razsodi, kdor koli to, kar bilo je rečenega u prvem in drugem poglavju od gradiva, in od pota in načina kateketičkega poduka, le nekoličko skerbneje pregledati in globeje premisliti hoče. Treba mu je raznoterih, in kakor smo že rekli, izverst-

nih lastnost — lastnost, ktere zadevajo njegov *um*, njegovo *serce* in njegovo *telo*; in ktere so te, naznanjajo pridši odstavki ali paragrafi.

§. 106. *Umske lastnosti.*

Kateketu je treba:

1. *Bistre, jasne glave in mnogoterih znanost*; kar namreč hoče druge učiti, mora sam dobro znati in umeti. Kar človek sam ne zna, tudi drugih učiti ne more — to je jasno kakor beli dan. Kako nek bi slepec slepca vodil? bi mar ne padla oba u jamo? in kako bi kateket, ki neveden in brez luči u temi tava, drugim glavo bistril? — Sosebno mora biti:

a) Dober in znajden *pismouk*; kajti sv. pismo je naj bogatejši vir kateketičkih resnic in zaloga naj tehtniših dokazov — sveti evangelji so na nekterih krajih silno temni in se ne dajo lahko razjasniti — zgodbe svetega pisma kateketički poduk močno oživljajo, in pazljivost učencov vidno podpirajo — kako slabo torej se nosi in suče kateket, ki je u svetem pismu neveden! b) U znanstvih *dogmatike* in *moralne* mora biti jako izurjen: prvič zato, da je kos uterčiti vsako resnico s primernimi dokazmi, da je zmožen odbiti vsak vgovor, naj pride od ene ali druge strani; drugič pa tudi, da vselej dobro razloči med krepostjo in grešnostjo, in dobro presodi, kaj je bitnega in kaj prigradnega u naši presveti veri. Koliko ljudi je, ki stavijo bitje kreposti u same vnanje in prigradne reči, in ne ločijo med zernom in lahko plevu! in ako bi kdo prašal, kdo je tega kriv, bi zamogli večkrat reči, da kateketi, ki slabo učé. c) *Cerkveno zgodovino* mora tako rekoč u mezincu imeti. Kolikokrat je treba raztolmačiti to ali uno besedo verskega in cerkvenega jezika! kolikokrat razjasniti to ali uno šego starodavnih časov! — kako je pa to mogoče, ako kateket ni zveden na zgodovinskem polju? d) *Umoslovje* in *dušoslovje* mu mora dobro znano biti, to je, on mora znati dobro in dosledno misliti, sicer bi lahko vse zblodil — pa tudi poznati mora natanko zmožnosti človeške duše, kakor u obče tako po samem, da se ve ravnati po tem u svojem poduku. Kdor vseskoz dela po enem kopitu, in se pridno ne ozira na posebne potrebe in okolišine svojih učencov, na njih predvednosti, nagnutke in značaje, ne bo doveršil še polovice svoje naloge, in ne bo dočakal dokaj veselja. e) U *slovnici*, u pravilih *govorništva* in *detovodstva* mora biti dobro podkovan. Ako neotesano robi in prav po gorjanski zavija, ako je

beseda njegova pusta, mrtva in brez vsega govorniškega kinča, ako je po detovodskem vertu samo po večjem enmalo se ogledal, bo spodtaknil se kmalo tu kmalo tam, in stoternega sada vidil nikdar ne bo.

2. Treba mu je *zdrave in dobre razsodne moči*, da zamore lepo odbrati iz svetega pisma in ustnega izročila, kar za učence pripravnega najde; kar pa ni za njih razumevno moč, ali pusti za zmirom u miru ali za pozneje leta prihrani. Ako nima pravega razsoda, bo vse zmedel in zamotal — bo razkladal otrokom, kar samo za odraslene je, bo razjasnoval, kar se ne da in ni treba razjasniti; kar pa je težkega in potrebuje razlage, bo nerazlagano pušal.

3. Tretja umska lastnost kateketu neobhodno potrebna je *dober in zvest pomnež*. Kateket mora imeti vseskoz bogato zalogo mnogoterih reči, kakor postm. dokazov, povest, izgledov, prilik, pregovorov in kar je družega takega, ter podoben biti hišnemu gospodarju, ki ima u svoji zalogi staro in novo, in upotrebuje zdaj to zdaj uno, kakor mu boljše kaže. On se mora držati nepremakljivo svojega pota in načerta, naj bi učenci ne vem kako nespretno odgovarjali — kako pa bi to mogoče bilo, ko bi kateket bil pozabljiv in slab na pomnežu?

4. Dalej mora imeti *živo domišljavo*, da zamore svoj poduk oživljati in mu potrebne vidljivosti dajati. Jezus Kristus sam nam je pokazal, kako se nadčutne resnice dajo lepo obleči in zaviti u povesti in prilike, u izgledu, pregovore in prispodobu, in vsak umen kateket si bo prizadeval posnemati ga, in po njegovem izgledu poduku vidljivosti dajati. Ali brez žive domišljave bo slabo izhajal, bo ali pusto govoril ali vseskoz eno trobil — in poslušavci bodo kmalo naveličali se in kmalo zevati jeli.

5. Še se mora u misel uzeti *vpričnodušnost*, ktere kateketu ne sme manjkati. Ako nima te lastnosti, bo sto- in stokrat u zadergo prišel. Kaj namreč bo počel, ako otroci prašajo kaj smešnega ali neumnega, in jim mora hitro odgovor dati? kaj, ko je treba nespreten odgovor brez odloga presoditi in popraviti? — Kako lahko na stranske pote zaide? kako kmalo se spozabi? kako težko se serda in psovk ubrani, ko zapazi, da to ali uno dete je muhasto in nalaš naganja? itd.

§. 107. *Lastnosti serca.*

Kateket, ktereга delo je, mlade otroške serca za sveto vero unemati, jih k pobožnosti nagibavati in prelepo rožico njih kerstne nedolžnosti oskerbovati, mora:

1. *Sam resnično pobožen, moralno izobražen* in od svetosti vere in kreposti živo prepričan biti. Vse, kar govori, mu mora iz serca priti; kajti le kar iz serca cre, do serca gre, in prijazno kakor spomladansko sonce človeka greje. Kar pa samo iz glave ali razuma pride, nima toplote; ampak zebe kakor merzel sever.

Zategavoljo kateket, ki nima pristne pobožnosti u svojem sercu, ki se ne trudi in ne poganja samo za božjo čast in zveličanje svojega bližnega, ampak znabiti le za svojo čast ali iz drugih samopridnih namenov, ne bo vidil mnogo uspeha pri svojem poduku; kar bo njegov nauk dozidal, bo njegov izgled sopet poderl. — Verh tega je kateketički poduk poln tegob in over, in mnogokrat nima družega plačila kakor obrekovanje in nezahvalo; zatoorej bo kateket, ki le kakor težak za dnino dela, sto- in stokrat se utrudil, in kmalo zgubil vse veselje do poklica svojega.

2. Kateket mora ves *nadušen biti od ljubezni do svojih učencov*; kajti gotovo je, da le kdor resnično in prav otroke ljubi, bo plodonosno delal in bogato žetvo imel. Kdo pa tudi bi ne ljubil otrok? kdo rad ne imel malih dečkov in dekličev, ki so naj nježniše cvetke u vertu nebeškega Očeta in naši naj miliši bratje in sestre? — Jezus Kristus sam jih je na svoje naročje uzal, na svoje serce pritiskal in blagoslovil, rekoč: „Pustite otročičem k meni in ne branite jim, kajti takih je nebeško kraljestvo.“ In kje se najde polje toliko rodovitno in toliko veselih nad, kakor otroško serce, u kterem je še ljuba nedolžnost doma, in se predsodki, hude strasti in razvade še niso zaplodile? Tu tedaj je treba se putiti in truditi, tu žile in moči napenjati; pri odrašenih ali clo postaranih je večdel vse zastonj.

Učenci in učenke kateketu kmalo na očéh berejo, da jih ljubi in rad ima, in mu povračajo njegovo ljubezen zdaj s tim zdaj z drugim veseljem — mu svoje serce in svojo dušo do kraja odpro, se pridno učé, vsak nauk iz njegovih ust voljno sprejmejo, in radi in zvesto ubogajo, kar koli jim veleval. Podobni so dobrim in krotkim ovčicam, ki rade slušajo glas svojega pastirja, in gredo za njim kamor jih pelje;

zatorej je brez vsega dvoma tisti naj boljši kateket, kateri naj boljše zna in ve, ljubezen svojih učencov si pridobiti.

3. Močno treba kateketu je tudi *poterpežljivosti*; ako nje na stote ali cente nima, z vsim svojim trdom in prizadevanjem ne bo nič opravil, bo več kot polovico dragega časa s kregom in prepirom stratil, in kmalo kmalo zgubil ljubezen in zaup svojih učencov. Že od daleč se ga bodo bali, trepetali pred njim in se ga ogibali kakor gladeža. — Kateket brez poterpežljivosti je ravno kakor ploha, ki se po zemlji udere, prestopi vse korita in jezi, in namesti napojiti žejno zemljo in urodovititi, jo le zabije in zatepta.

Z otrocmi je težko delo. Njih razumevna moč je slaba, in ako jim poveš kako reč deset- ali dvajsetkrat, jo pa deset- ali dvajsetkrat pozabijo — njih napredek je počasen, cele ure in dni se trudi in ubijaj z njimi, in dostikrat še ni nobenega sada in uspeha — njih lahkodušnost je sploh velika in mnogokrat so zraven še razvajeni in muhasti, kar ubogati nočejo in se ne dajo ukloniti ne z lepo ne s hudo, da bi se učili. Kolikega milovanja torej je vreden kateket, ki je hude, nagle jeze in ničesar poterpeti ne more! koliko žalostnih in dolgočasnih ur ga čaka med otrocmi! On se boji učencov, učenci njega; kar je pa naj bolj žalostno, je to, da otroci svojo nepriklonjenost do kateketa radi tudi na vero raztegnejo. — Pač res! kar pravijo, da nevolja le ternje rodi.

4. Kateket mora od *važnosti svojega posla* in *imenitnosti svojega poklica* živo prepričan biti. Kateketičko delo sploh sicer ne bo tako obrajtano kakor pridgarsko; prav za prav vendar je mnogo važniše in več koristi. — Kateketički poduk, se sme reči, je gorčično zerno, ktero je majhno sicer in malovažno, ali izraste iz njega veliko, zalo in košato drevo, ki rodi naj žlahniši sad za časnost in večnost. Otroci rastejo, z njimi raste pa tudi seme dobrega, kterege je kateket u njih serca zasejal, ter prihajajo dobri kristiani in pridni državljani in zvesti podložniki. Zlata vreden je, kdor vzdigne enega samega otroka na višjo stopnjo moralne omike; kdor pa, kakor kateket, izobrazí večkrat mnogo sto otrok, ter izjasni njih razum in oplemeni njih serce, je neplačljiv in zasluži od cerkve in države u zlate knjige z zlatimi pismenkami zapisan biti. Mnogokrat njegove kosti že trohné u tihi zemlji; setva pa, ktero je nasejal in polival svojim putom, krasotno raste, se razcveta in osrečuje in razveseljuje dostikrat mnogo rodov in vekov.

Zatorej srečna, stokrat srečna mladina in cela fara, ki dobi dobrega in pobožnega kateketa! — njegova cena je neizrekljiva.

§. 108. *Telesne lastnosti.*

Treba je kateketu mnogoterih lastnost razuma in serca, kakor smo slišali; ali tudi telesnih lastnost mu ne sme manjkati. Treba mu je :

1. *Krepkega života, terdnega zdravja, dobrih pers in pljuč*, da u svojem težkem poklicu prežgodaj ne opeša, ali si kake nevarne bolezni na glavo ne navleče. — Tudi kakih očitnih napak ne sme imeti na svojem telesu; sicer bi muhasti otroci utegnuli oponašati ga ali za zijaka imeti.

2. *Čerstve in gladke besede*, da ga vsi po učilnici lahko slišijo in zastopijo. Govori kateket tiho in hripavo, ako hehla ali se mu jezik po ustah vali, kakor bi bil poliman, se ga bodo naveličali že prvo uro, in se dolgočasiti in zevati jeli.

3. *Veselega obraza in jasnega očesa*, kolikorkrat stopi med svoje učence. Kakor se veseli vsako bitje, pametno in brezpametno, kedar ljubo sonce na jasnem nebu izza gor prisije: tako tudi se razveseljujejo poslušavci mladi in stari, ko zagledajo kateketa, da z vedrim licom in dobrovoljen med nje pride.

4. *Bistrih oči in tankega posluha*, da pozna svoje učence tudi po obrazu in lahko zastopi njih odgovore. Je kateket berlav ali znabiti na pol gluha, pač ne vem, kdo je večji revček — on ali učenci?

5. Treba naposled je kateketu tudi *spodobnega in čednega obnašanja* u vsem svojem djanju in nehanju, kakor gre za takega gospoda, ki se med izobražene šteje. Vse kar je na njem: njegova hoja in obleka, njegov pogled in smeh, gibanje njegovih rok in njegove glave, itd. vse mora kazati, da je služavnik in učenec tistega, ki bil je krotek in iz serca ponižen, kterege jed je bila, da je dopolnoval voljo svojega nebeškega Očeta, in je u to na svet prišel, da je resnici pričeval.

II. Členek.

Sredstva, po katerih si kateket pridobiti zamore potrebnih lastnost.

Samo znati pravila, po katerih ima se katekezirati, še ni zadosti; timveč djansko po njih se ravnati in sukati znati, to je naj večja

umetnost. Le kdor se dolgo in pridno vadi na kateketskem polju, se nadjati sme, da bode izversten kateket in da mu pojde njegovo delo spešno od rok. Sosebno pa mu priporočujemo sledeče sredstva:

§. 109. A. U bogoslovstvenih znanstvih mora se neprenehom truditi.

Poklic kateketov je, dečke in dekliče u sveti veri podučevati in na moralni podlagi izobraževati, to se pravi, njih glavo ali njih razum mora z verskimi naukami bistriti in njih serce s kristianskimi čednostmi plemeniti. Temu težkemu delu pa ne bo kos, ako je u bogoslovstvenih znanstvih znabiti sam še novak, ako se pridno ne uči, skerbno ne bere zadevajočih knjig, in se ne vzdiguje od dne do dne k boljšemu spoznavanju Boga in njegove svete volje. Zlasti sveto pismo, dogmatiko in moralnost, cerkveno zgodovino in cerkveno pravo mora tako rekoč po noči in po dne u rokah imeti, in prebirati zdaj eno zdaj drugo — zraven pa neprestano misliti, kaj od tega, kar bere, bi se dalo porabiti za rejenčke, in kako izjasniti jim.

Ako vodotok vseskoz nove vode ne dobiva, bo kmalo na suhem: tako tudi kateket, ako si ne oskerbljuje neprenehoma novih vednost, novih prilik, povest, izgledov in kar je družega enakega. Zatorej se lahko reče, da kateket, ki zanemarja bogoslovstvene znanstva, je zapustil svoj živelj, in se hudo zadolžuje pred Bogom in pred mladino, ktera mu u skerb je izročena.

Med te verste znanosti, ktere tu priporočujemo, se štejejo po vsi pravici tudi kateketične pravila, ki so jako važne in koristne. Kolikor pridniše jih kateket prebira in premišljuje, toliko globeje se mu bodo u glavo vtisnule.

§. 110. B. Z dušoslovjem neutrudljivo se soznanjati.

Kakor namreč za kmeta ni dovelj, da pozna samo seme, kterege seje, njegovo večjo ali manjšo kaljivno moč; timveč tudi zemlja mu mora biti dobro in čisto znana, ali je ilovka ali peščenka, lapornica ali znabiti kaka mešanca: tako tudi kateket ne bo dobro izhajal, ako pozna samo nauke in resnice, ktere u mlade otroške serca poklada. Poznati mora tudi zmožnosti človeške duše u obče, nje tire, čute in nagnutke, poznati posamezne značaje svojih učencov, njih dobro in slabo stran, kakor tudi postave, po kterih dušne zmožnosti se razvijajo in u djan-

stvo stopajo — ali z eno besedo: z *dušoslovjem* mora neutrudljivo se soznanjati, ker brez njega mu ni mogoče, razum in voljo svojih učencov temeljito in obstojno izobraziti.

Z *dušoslovjem* pa se soznanjati ni boljšega, kakor marljivo brati zadevajoče spise in knjige; pazljivo se ozirati na mišljavo in djanje svoje, in mišljavo in djanje drugih ljudi, zlasti pa otrok; neprenehoma čuvati nad svojim nagnutjem, dobrim in slabim, kje ima studence svoje; pridno prevdarjati, kako se predstave in razumki izcimljajo in kako razvijajo; skerbno nabirati razne skušnje, lastne in ptuje, vzajemno jih prisposodbljati, itd.

§. 111. C. *Izverstne kateketičke spise marljivo prebirati.*

Da kateket prihaja od dne do dne večji mojster u svojem poslu, mora marljivo prebirati izverstne kateketičke knjige in druge zadevajoče dobre spise. U njih namreč najde mnogo poterjenih sredstev in skušenj, mnogo primernih izgledov in lepih povest, in tu in tam mu naznanjajo in kažejo pot, po katerem naj lažje do svojega cilja in konca pride. — Kateketički spisi se razdeljujejo:

1. *U ukoslovne* ali *metodičke knjige*, ktere naznanjajo in razlagajo pravila in vodila, po kterih se pervenci u sveti veri imajo podučevati. Sem spadajo vse tiste knjige, ktere bile so omenjene u §. 11. vvoda u kateketiko.

2. *U dodelane katekeze* čez vse verozakonske in djanske nauke, med kterimi bi utegnile biti naj boljše: „Gruber's praktisches Handbuch der Katehetik; J. Gaume's die katholische Religionslehre nach ihrem ganzen Umfange; Herenaëus Haid's die gesammte katholische Lehre &c.

3. *U katekeze čez posamezne verozakonske ali djanske odseke ali nauke*, kakor postm. čez svete zakramente, čez zapovedi božje, itd.

4. *U katekizme ali navode*, u kterih so verozakonski in djanski nauki za kateketičko rabo že odbrani in vversteni. Njih imamo tudi u slovenskem jeziku že dokaj; vendar dosihmal še nobenega, da bi večini ustregel.

5. *U pripomočne knjige*, u kterih se verske resnice nekoliko bolj po dolgem in širokem razjasnujejo in dokazujejo, in med kterimi je sosebnò lepa: „Schuster's katechetisches Handbuch. Freiburg im Breisgau.“

U vsih teh in enakih knjigah bo kateket lahko mnogo koristnega najdel in za svojo rabo odbral, samo da jih pazljivo in premišljeno vavno prebira.

§. 112. D. Ptuje, izverstno sostavljene katekeze pridno razkosovati.

Ptuje, izverstno dodelane katekeze pridno razkosovati, gotovo tudi mnogo pomaga, bistrirati kateketovo glavo in ga vzdigovati na čedalje višjo stopnjo. U ti namen si mora odbrati to ali uno katekezo, jo *razcepiti u nje obstojne dele*, in skerbno gledati, kako so med seboj zvezani, kako se naslanjajo eden na drugega, in kako misel za mislijo in predstava za predstavo sledi. Zraven tega mora neprestano paziti, kako pisatelj začenja odvdol, od čutnega in predmetnega, se vzdiga zmirom višje, do nadčutnega in občnega in napreduje lepo polagoma od stopnje do stopnje. Paziti mora, kako razvija in razjasnuje razumke tega ali unega plemena, kake dokaze upotrebuje, kake čute izbuja in kako jih uterduje, kake nagibke rabi, da voljo svojih učencov na dobro sklanja in od hudega odvrta, in kako naposled nauke na vsakdanje življenje obrača. — Se ve, da to je težko delo, — delo, pri katerem je treba mnogo in globoko misliti. Kdor bere samo kje u en dan, plitvo in brez pomislika, bo dobička malo imel ali pa clo nič.

§. 113. E. U sostavljanju katekez pridno se vaditi.

Brez pridne vaje nobeno delo ne tekne, tudi kateketično ne, — izverstnost se izcimlja le iz mnogeletne vaje in iz večkratnih poskusov. Vendar tudi vaja ima svoje vodila in stopnje.

Naj prej naj se vadi u tem, da si odbere kak *razumek*, in ga *razkosi* u dele ali predstave, ktere obsega. Postm. ko bi odbral razumek: „*upati*,“ bi ga znabiti takole lahko razjasnul: „*upati se pravi, veselo in zvesto pričakovati, kar je kdo dobrega nam obljubil.*“

Na to naj si odbere kak *občen stavek*, in naj ga *predmetno* izrazi. Postm. ko bi si odbral občni stavek: „*pobožnost je pot do večne sreče*,“ bi ga predmetno lahko takole razjasnul: „*Otroci! ako bote radi molili, pridno se učili, u cerkvi in zvun cerkve lepo in pošteno se obnašali, in svoje starše voljno vselej ubogali, vas bo rado imelo vse, kar vas po-*

zna, in ko bote enkrat umerli, vas bo Oče nebeški k sebi u svete nebesa zaklical.“

Kak drugkrat naj si odbere kako *resnico*, dogmatičko ali moralno, naj jo pazljivo obrača in pregleduje od vsih strani; zraven pa naj duhta in premišljuje, s katero *priliko* ali *povestjo* bi dotična resnica se razjasniti in razgovetiti dala. Postm. resnica: „*Misel na povesodnost božjo nas tolaži u vsih zadevah našega življenja,*“ bi lahko se razjasnila s *priliko* od kakega dečka, ki potuje mirno in brez skerbi tudi u temni noči in po neznanih stezah na roki svojega očeta, ali pa s *povestjo* od očaka Jakoba, ki je u ptuji deželi in daleč proč od svojih staršev bil ves potolažen, kakor hitro je zvedel po ponočni prikazni, da Bog je povesod.

Sopet kak drugbart naj si odbere kak nauk in naj premišljuje, s kakošnimi *dokazmi* bi učenci se prepričati zamogli od njegove resnice, kakošni *nagibki* bi bili za nje naj primerniši, kakošne napotja bi utegnile njih prepričbo zaverati in kako bi se odstraniti dale.

Po takih poskusih je treba se lotiti sostavljanja cele katekeze kakega verozakonskega ali djanskega stavka. Izzačetka naj jo s kratkimi besedami na papirju samo osnuje, osnovano pa naj potem obširno, lepo u zvezi in lahko umevno sostavi; sostavljeno pa naj sopet razdrobi u nje dele in kose, u oprasbe in odgovore; — potem še le, po večkratnih takih poskusih sme kateket svojo srečo pri otrocih poskusiti, sme katekezirati jih.

Pri tem sostavljanju katekez je treba dveh stranpotov skerbno se varovati. Nekteri se vsi zaljubijo u svoje spise ali sostavke, in menijo, da ni mogoče kaj popolnišega skupej spraviti: drugi pa so preveč plahi in zgubé ves pogum. — U *sredi*, u *zlati skledi*, tudi tu velja.

§. 114. F. Z otrocmi rad in pazljivo se pogovarjati.

Z otrocmi večkrat se pogovarjati in skerbljivo jih opazovati, kako se menijo med seboj, kake besede in izraze naj raje upotrebujejo, kako jih vežejo, kako si razumke snujejo in kako drugim naznanjajo, kateri nagibki jih naj močnejše vklanjajo, kateri dokazi imajo u njih očeh naj večjo moč, itd. gotovo tudi mnogo pomaga, da se kateket prej izbistri in izobrazí. Vendar otroci ne smejo vedeti, da bodo opazovani; sicer naglo obmolknejo in se odtegnejo. — Kdor se z otrocmi rad meni in

pogovarja, naj jasneje vidi, kako velik razloček je med njimi in med odrašenimi, in marsikdo je dober učitelj za odraslene, za otroke pa clo malo velja.

§. 115. G. Poslušati dobre katekete, kako katekezirajo.

Izgledi več zdajo, kakor naj lepši nauki; zatorej srečen, kdor ima prilžnost, pomenkovati se o kateketičkih zadevah tu in tam s kakim izverstnim kateketom, poslušati ga, kako katekezira, in gledati, kako se vede in suče svojimi učenmi — u pol uri se lahko več nauči, kakor pri mnogodnevnem branju in trudenju.

Človek se nikoli ne izuči; kdor meni, da je že vse pohrustal in da mu ni nobeden kos, spričuje ravno s tim, da ima mnogo slame u glavi. Tudi od slabega kateketa, ako ga poslušat gremo, se lahko kaj naučimo, ker gotovo ni nobenega, da bi ne imel dobre lastnosti na sebi. In ko bi se družega ne naučili, saj to bi lahko vidili, kako žalostno se obnaša kateket, ki nima ljubezni do otrok, ni prepričan od važnosti svojega poklica, pride redko u šolo in znabiti še takrat z nevoljo, ali mu potrebnih vednost manjka. Zatorej, ljubi kateketi, ako zveste, da je blizo kjer šolska poskušnja, ne zamudite lepe prilžnosti, — ajdite in poslušajte pazljivo, premišljevavno in iz dobrega namena, lahko da se stopinje, ktere storite, obilno vam plačale bodo. Spominjajte se radi na ljubo mladino, dečke in dekliče, ki so vaši skerbi izročeni; spominjajte se na njih nedolžne serca in duše, ki pričakujejo od vas, da jih obvarovali bote pred slano pohujšanja in zapeljivosti; spominjajte se na veliko zahvalo, ktero vam bodo enkrat vedli, in na nebeško slavo, s ktero vas Jezus Kristus ogernul bode, ako jih neoskrunjene pripeljete pred sedež božji, in gotovo vam u krogu otrok ne bo nobena ura predolga, nobena stopinja za njih blagor pregrenka, nobeno delo pretežko. Da! preljubi bratje, sežimo si u roke, in naše geslo naj bo: „Vse za Boga! vse za našo mater sveto katoličko cerkvo! vse za drago mladino, ki je našim rokam izročena!“ — Amen! amen! naj se zgodi!

Pristavek.

Od raznih razmer kateketičkega poduka od časov Jezusovih do sedanjih.

Jezus Kristus, Sin živega Boga, je zapustil veličastvo svetih nebes in prišel u našo solzno in revno dolino, da bi ljudi u vsem potrebnem podučil, jih greha rešil in večno zveličal. Njegovi poslušavci, kaj so bili drugzega, kakor katekumeni? kakor pervenci u njegovi sveti veri? *in On bil je njih kateket.* U svetem pismu beremo, kako nad vse dobro je vedel in znal, bistriti in prepričevati njih razum in voljo na dobro vklanjati, izbujati pobožne čute u njih in odbijati njih dvombe in vgovore; kako umno in modro se oziral na njih razumevno moč, na njih predvednosti in predsodke, na njih vsakdanje življenje in na razne okoljšine časa in kraja. Kar bilo je lažje umevnega, je neutrudljivo jih učil, kar bilo pa je težjega, je na pozneje leta odložil, rekoč: „*Še mnogo vam imam povedati, ali zdaj še ne morete umeti.*“ Otroke je priserčno ljubil, in kako rad bival je u njih krogu, spričujejo njegove besede: „*Pustite otročicem k meni priti, kajti njih je nebeško kraljestvo;*“ — njih um še ni omamljen od predsodkov, njih serce še nepačeno od hudih strast in grešnih želj.

Kakor Jezus, so bili tudi njegovi *apostoli vsi kateketi.* Po njegovem povelju so šli po vsem svetu, učivši vse narode, in tudi njih učenci bili so večdel pervenci u Jezusovi veri. Tudi apostoli so ravnali po dušnih zmožnostih poslušavcov, po njih potrebah in okoljšinah; drugače so se vedli z judmi, drugače z neverniki, in sv. apostol Paul (I. Kor. 3, 2.) razločno piše in naznanja, da *dajali so mleko tistim, kateri niso še močne hrane prekuhati mogli.* — Na dalje nam cerkvena zgodovina spričuje, da mnogokrat so spreobrnili cele hiše in cele rodovine h kristianski veri, in med takimi spreobrnjenci bili so gotovo tudi otroci. Da bi pa apostoli u svojem poduku med odrašenimi in med otroci

ne bili delali nobenega razločka, ni misliti; ker vemo, da bili so polni svetega Duha, da sv. Duh jim je na jezik pokladal nauke, kateri bili so naj primerniši njih poslušavcom, in da po besedah svetega apostola Paula (I. Kor. 19, 22.) *so postali vsim vse, da bi bili vse zveličali*. Gotovo je torej, da apostoli so za pervence u veri ali za katekumene imeli sosebno skerb.

Kmalò vendar — še ko so apostoli živeli, še huje pa po njih smerti — je vzdignulo se strašno preganjanje nad sveto vero, in terpeló je do Konstantina Velikega, ki bil je prvi kristianski cesar. Koliko so kristiani tisto dobo prestali, se ne da dopisati ne dopovedati. Nobeno uro niso bili si svesti svojega življenja, in le u kletih, u rakah, u podzemeljskih votlinah in berlogih so se shajali in službo božjo opravljali. Ali kolikor huje so preganjani bili, toliko bolj so za sveto vero goreli, so podučevali z vso skerbjo otroke in kerstaželjne u kristianskih resnicah, in nihče ni bil s kerstno vodo oblit, dokler ni bil u sveti veri dobro podučen. Keršćevali so tačas navadno le dvakrat u letu; namreč velikonočno in binkoštno saboto.

Izzačetka, kakor nam naznanjajo apostolske postave (*constitutiones apostolicæ* 7, 28. 39.), so kerstaželjnike podučili samo u pervinah svete vere; namreč da Bog je vse vstvaril, vse ohranjuje in vlada, čimu je človek na svetu, da pravične čaka večno plačilo u svetih nebesih, hudobne pa večno terplenje u peklu, da Jezus Kristus je človek postal, in nas po svojem terpljenju in po svoji smerti na križu odrešil, da je od smerti vstal in u nebesa šel. Pozneje še le so jim razložili svete skrivnosti in druge verske nauke in resnice.

Perva kateketička šola, kolikor nam je znanega, se je osnovala u velikem mestu *Aleksandrii* na Afrikanskem, proti koncu drugega stoletja. Učitelji na tej šoli imenovali so se *kateketi*, ki bili so večdel izverstni in visoko učeni možje, kakor sv. *Pantén*, sv. *Klemen aleksandrijski*, *Origen* in poslednih eden, *Didim* proti koncu četrtega stoletja. Enake šole so se utemelile u *Cesaréi* na Palestinskem, u *Antiohii* na Sirskem, kjer je sv. Krizostom se učil, in u mestu *Nisibis* u Mezopotamii, od ktere se bere, da slovela je še u šestem stoletju.

S kako skerbjo so takrat učili take, ki želeli so svetega kersta, se lahko sklène iz tega, ker so ločili jih popolno od drugih kristianov, jih vverstili u štiri razrede, in podučevali vsak razred

posebej u evangeljskih nauk in resnicah. *Pervi razred* imenoval se je *razred poslušajočih*, to se pravi, tistih, ki poslušali so petje svetih psalmov, branje svetega pisma, pridige, u katerih je svete pismo se razkladalo, in druge nauke in opomine, ki bili so ravno njim namenjeni. Kakor hitro pa bil je končan ti poduk, so morali iz cerkve. — So prišli u *drugi razred*, ki je imenoval se *razred klečijočih*, so morali po zaslišani božji besedi in po prijetem poduku na kolena se vreči, in klečé moliti, kar jim bilo je ukazanega; biti pa pri sv. maši tudi oni niso smeli. — Na to stopili so u *tretji razred*, imenovan *razred prošnjikov*, zato ker morali so biti u sveti veri že tako podučeni, da smeli so svetega kersta prositi. Za te, za prošnjike namreč so škofi in duhovniki imeli posebno skerb, in jih silno oestro držali. Pridno so jih učili, pridno vadili u zatajevanju samih sebe, in ogernili spokornim oblačilom. Niso smeli ne mesa jesti, ne vina piti, ne kake veselice se vdeležiti. In ako so zvesto in natanko dopolnili vse, kar bilo jim je naročenega, so potrebnih verskih nauk dobro se naučili, in bili zraven tudi lepega in poštenega življenja, so jih kerstili in zapisali u *četrti razred*, ki se imenoval je *razred izvoljenih*. U tem razredu bili so en teden, so nosili bele oblačila, so mnogo molili in premišljevali, in bili vsak dan pri službi božji in vsak dan pri svetem obhajilu.

Način pa, ali kako so jih učili, nam popisuje sv. *Augustin* u knjigi „o katekeziranju nevednih“ (de catechizandis rudibus), u kateri kateketom nadležno naroča, da imajo tu in tam prašati svoje učence, ali razumijo to kar se jim razlaga ali ne, ali nimajo nobenih dvomov zoper to ali uno resnico, itd. Naroča jim, da imajo gledati na potrebsine svojih učencov, na njih razumevno moč in na njih razmere, in kakor se jim potrebno dozdeva, bolj obširno ali kratko to ali uno razlagati jim. Ob kratkem torej — pravila in vodila, ktere kateketika dan današni priznava, je poznal in snoval že sv. *Augustin*, ki živel je od l. 354 do 430.

Kateketičkih spisov iz prvih petih stoletij Jezusove cerkve imamo le malo. Razun že omenjene knjige svetega *Augustina o katekeziranju nevednih*, ktera sme imenovati se *perva učna knjiga* od kateketike, nam znane so samo sledeče: *Osemnajstero katekez* svetega *Cirila jeruzalemskega* za katekumene, in *petero* za novokerščence; *veliki kateketički govor* svetega *Grigorja nisenskega*; *kateketičke homilije* svetega *Joana Krizostoma*; nekteri spisi *Tertuliana*, svetega *Cipriana*, svetega *Gregorja*

Naciančana, svetega *Petra Krizologa*, itd. — Berž ko ne je mnogo kateketičkih spisov iz te dobe po neugodnosti časov se zgubilo, kakor *Euzebi* u svoji cerkveni zgodovini pripoveduje od spisov *Dionizi-a Korinčana* in svetega *Pantena*.

Ali ti lepi časi so proti koncu petega stoletja za gore šli. Rimsko cesarstvo je razpadlo se, in z njim razpadel se je tudi verski poduk sploh, zlasti pa kateketički. Divji in malikovavski narodi prihruli so od vsih krajev, zateptali skor vse, kar je na verskem in na znanstvenem polju lepega se razevelo, in nastopili so žalostni časi in terpeli do *Karola velikega*, ki vzdignul sopet je znanstva sploh in tudi kateketički poduk. Razun družega hvale vrednega, kar je osnoval, je ukazal, da povsod, kjer je škofjsk sedež ali kak samostan, ima šola se napraviti, in je na serce navezal staršem in botrom, da morajo skerbno učiti doma otroke, in pridno pošiljati jih u šolo, kjer bodo podučevani u raznih koristnih predmetih, sosebno pa u verskih naukih in resnicah. Tudi je ukazal duhovnikom, da ne smejo nikomur dopustiti, biti kersten boter ali kerstna botra, kdor ne zna moliti svetega očenaša in svete apostolske vere. „*Kaj!*“ je rekel, „*kako zamore za vero drugih dober stati, kdor sam ne ve, kaj vera uči? kako težek odgovor takega čaka pred sodnim stolom božjim!*“

Po njegovi smerti pa je mlada setva, ktera na kateketičkem polju ravno je lepo pognala, sopet zaostajati jela. Hude vojske, ki so hrule zdaj tu zdaj tam; Normani, Saraceni in Madžari, ki napadali so europejske deržave od vsih krajev, in mnogi domači prepiri in prekuci so zaveravali šole in so zaveravali tudi kateketički poduk. Ali take noči, take temote, kakor nekteri pravijo in pišejo, da bila je sredne veke na dušnem in verskem polju, pri vsem tem le ne najdemo. Najdemo namreč tudi tiste čase mnogo slavnih in visokoučenih možev, ki so trudili se in prizadevali na vso moč za moralno omiko otrok, in ako nekatere znanstva znabiti niso bile na tako visoki stopnji, kakor so zdaj, je bilo zato pa več vere med ljudmi.

Res je sicer, da kateketičkih spisov iz tistih časov nimamo ravno veliko; ali kdor nestransko presodi, da knjig še takrat niso tiskati znali, in zraven premisli, da mnogo mnogo se jih je gotovo zgubilo, jih tudi veliko tirjal ne bo — brez njih pa tudi tisti časi bili niso.

Pervo kateketičko knjigo, ki na svetlo je prišla, je u nemškem jeziku sestavil redovnik *Otfrid* u devetem stoletju. Deli, iz katerih obstoji, so: očenas, naglavni grehi, apostolska vera, atanziova vera, in slava na višavah (gloria in excelsis). — Mnogo kateketičkih spisov iz srednih vekov našel je *Juri Elcard* u volfenbitelski knjižnici, in jih je l. 1703 u Hanoveri natisniti dal. — *Jona Orleanski* spisal je tri knjige o *poduku svetnih ljudi*. U prvi govori o tem, kar kristian ima verovati; u drugi, katerih grehov se varovati; u tretji, ktere čednosti in dobre dela dopernašati. — U enajstem stoletju sv. *Bruno*, škof *virčburški* spisal je kateketičko knjigo, u kateri razlaga apostolsko in atanziovo vero, in sveto molitvo Gospodovo. — Ravno take razlage na svetlo so dali *Hugon od sv. Viktoria*, *Peter Abelard* in sv. *Tomaž Akvinčan*.

Posebne zasluge za povzdignutje kateketičkega poduka si pridobil je slavnoznani *Joan Gerzon*, predstojnik pariškega vseučilišća o začetku petnajstega stoletja. Poznal je tako živo veliko važnost kateketičkega poduka, in bil toliko vnet za blagor dečkov in dekličev, da sam postal je kateket, in kolikor je časa odtergati mogel svojim raznim opravkom, je obernel ga u podučevanje otročičev. Spisal je l. 1429 knjigo pod naslovom: „*De parvulis ad Christum trahendis*,“ u kateri svojim verstnikom štiri reči na serce polaga: 1) da močno je koristno in potrebno, *otroke zgodaj* že podučevati u sveti veri, in napeljavati k pobožnosti; 2) da je *velik greh*, ako kdo *pohujša* ktereга otrok, in zaveruje s tim njegovo moralno omiko; 3) da posebne *hvale vredno* je *prizadevanje* tistih, ki podučevajo otroke u sveti veri, in 4) odbija *vgovore* tistih, ki so oponašali mu, da on, tako visok in tako učen gospod, se s podučevanjem malih peča. — Spisal tudi je knjigo: „*De innocentia puerili*,“ (o otroški nedolžnosti), ktera je hvale vredna kakor perva, in gotovo obrodila jo mnogo lepega sadu.

Še skerbneje so kateketičkega poduka lotili se u šestnajstem stoletju, ko je Martin Luter sovražno ljuliko po katoličkem polju sejati jel, in je pretantal brez števila duš in potegnul seboj u večno nesrečo. Škofi in deželski vladarji vidivši, kako po širokem krivavera svoje korenine raztega, so se ustrašili in prizadevali si na vso moč, kateketički poduk povsod vpeljati, ali koder bil je že vpeljan, na višjo stopnjo vzdignuti. Sveti *tridentinski zbor*, ki se sošel je l. 1545, je ukazal, da škofi imajo skerbeti, da saj vsako nedeljo in vsak praznik otroci pod-

učevani bodo po vsih farah u pervinah svete vere in u pokoršini proti Bogu in staršem od tistih, kateri so k temu zavezani, in ko bi treba bilo, s cerkvenimi kaznimi jih imajo nagnati. — Osnovale so se razne *družtva* in vzele dolžnost na se, podučevati mladino in druge nevedne u sveti veri. Tako je u *Rimu* mnogo duhovnikov, in pozneje tudi neduhovnikov se združilo, in vzajemno zavezalo se, podpirati mašnike pri podučevanju otrok. Papež *Pij* poterjili so l. 1571 to družtvo, in opominjali škofo, naj bi tudi oni u svojih škofijah enake družtva napravili. Papež *Paul V.* vzdignuli so to ravno imenovano rimsko družtvo k časti nadbratovšine, so obdarovali jo z mnogimi pravicami, in dovolili, da vse bratovšine enakega namena smejo se ž njo soediniti.

Osnovale tudi se je mnogo *duhovnih redov*, ki so zraven drugih dolžnost zavezali se tudi u to, da bodo mladino u sveti veri podučevali. Posebnega spomina vreden u tem oziru je *jezuitarski red*, katerega je sv. *Ignaci Lojolan* l. 1534, in *red pobožnih šol*, katerega je sv. *Jožef Kalasanci* l. 1579 utemeljil. — Še več pa bilo je posamnih možev, ki so poskušali se za kateketički poduk, in so podpirali in vzdigavali ga na vso moč. Zlasti *Jvon Tarteri*, dekan na Francozkem in slavni jezuit *Anton Posevin* zaslužita, da kateketika ju med svoje podpornike šteje. Enake časti vredni so tudi sv. *Karol Boromej*, sv. *Francišek Zalezijan*, *Klemen IX.* in še mnogi drugi možje, katerih imena zapisane so u knjigah življenja. Po njih velikem trudu in prizadevanju, po njih sveti skerbniosti in neprenehljivi gorečnosti je kateketički poduk sčasoma vzdignul se na to veselo stopnjo, na kateri gledamo ga dan današni.

Naposled naj sledi še nekoliko besedi o *katekizmih*. — Ker katekizmi so tesno zvezani s kateketičkim podukom, in je na njih mnogo mnogo ležeče, hočemo tu zmed tistih, ki so sem od šestnajstega stoletja na svetlo prišli, naj važniše naznaniti.

1. *Erazem roterdamski*, ki slovel je in slovi še zdaj zavoljo učenosti svoje, spisal je l. 1534 u latinskem jeziku katekizem pod naslovom: „*Dilucida & pia explanatio symboli, quod apostolorum dicitur, decalogi praeceptorum & dominicae precatationis*“ u oprašbah in odgovorih. Ali toti katekizem, dasiravno ga nekteri močno hvalijo, ni imel sreče, — nekaj zato, ker Erazem, ki bil je humanist, imel je mnogo sovražnikov, nekaj ker njegova pravovernost bila nekterim je sumljiva, nekaj pa tudi, ker resnic, ktere je Luter napadel, ni zadosti razjasnul in dokazal.

2. Za njim *Juri Vicel* spisal je katekizem. On je izzačetka od luteranov se preslepiti dal, potem pa sopet katoličan postal, in je svojo vero prav junaško zagovarjal. Njegov katekizem je l. 1535 u nemškem jeziku na svetlo prišel, je že čez dve leti vdručič se natisnul, in se daleč okoli razširil.

3. L. 1549 je *Mihel Helling*, ki pozneje bil je škof merzeburški, spisal katekizem in ga u Moguncii natisniti dal. — Ob enem so katekizmi pa tudi na *Hišpanskem*, *Portugalskem* in *Francozkem* izhajati jeli. Da! clo u *slovenskem* jeziku je prvi katekizem že l. 1550 na svetlo prišel; ali žalibog! da ni iz naročja svete katoličke cerkve, ampak iz naročja luteranskega krivoverstva prirastel.

4. Naj večjo slavo vendar dosegel je katekizem jezuita *Petra Kanizi-a*. Njegov veliki katekizem pod naslovom: „*Summa doctrinae & institutionis christianae, sive catechismus major*,“ je l. 1554 u latinskem jeziku u Beču na svetlo prišel, in ne dolgo potem tudi njegov mali katekizem, ki kmalo bil je prestavljen u razne jezike, in se razširil skorej po vsem katoličkem svetu. Kaniziov katekizem se izraša u petero verhov, ki so: vera, upanje, ljubezen, ssv. zakramenti, kristianska pravica, in za dodatek so štiri posledne reči.

5. *Rimski katekizem*, kterega so po določbi tridentinskega zbora sestavili *Leonard Marino*, nadškof lancianski, *Tiln Feskarari*, škof modenski in *Francišek Fureiro*, iz dominikanskega reda. Prišel je na svetlo l. 1566, ko so *Pij IV.* papež bili, je bil povsod z veseljem sprijet, in se zlasti duhovnikom priporočuje.

6. Katekizem kardinala *Roberta Belarmin-a* je bil spisan na povelje papeža *Klemen-a VIII.*, in papež *Benedikt XIII.* so ukazali, da u njih deržavah se po javnih šolah ne sme nobeden drug upotrebovati.

7. *Austrianski katekizem*, ki bil je sestavljen u Beču pod vodstvom nadškofa in kardinala *Migazi-a*, in vpeljan l. 1777 u šole celega cesarstva. L. 1848 pa prišel je ob svojo veljavnost, bo u šolah sicer mnogo še upotrebovan, zato ker družega nimajo; vendar je ena želja vsih, ki pečajo se s kateketičkim podukom, da bi kmalo osnoval se katekizem, ki bi sedanjim časom ustregel in bi sploh u šole se vpeljal.

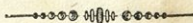
8. Kar pa zadeva *slovenske katekizme*, sem že zgoraj omenil, da prvi se je izcimil l. 1550; ali kaj! ko bil je s krivoverskim strupom napolnjen. — *Primaž Truber* ga je z nemškimi pismenkami u *Tibingi* natisniti dal. — Kedaj ravno, kterega leta je prvi katolički katekizem

u slovenskem jeziku na svetlo prišel, nam sicer ni znano: vendar mislim, akoravno zdaj nimamo ne enega iztisa več u rokah, da ko so že luterani svojimi katekizmi na dan silili, katoličani gotovo niso zaostali.

Enako malo nam je znanega od poznejih natisov katekizma. Kar mene tiče, odkrito povem, da nisem še vidil staršega katekizma od *Japel novega*, ki je pod naslovom: „*Veliki katekizem u prašanjih in odgovorih*,“ u Ljublani bil natisnjen, prvič l. 1779, drugič 1787, tretjič 1793 in četertič 1809. Pozneje leta pa so katekizmi se močno pomnožili, tako da bi bilo zdaj težko, naštetih vse zaporedoma, — samo sledeče tukaj naznanujem: Keršanskega nauka razlaganje od *Andreja Reja*, fajmoštra u Sibiki, dva dela, u Ljublani 1801. — Keršansko katolički nauk za odraslene ljudi u 4 zvezkih. Spisal *Franc Veriti*. U Ljublani 1834. — Keršansko katolički nauk od naj potrebnjših resnic svete vere. U Ljublani 1839, tretjega natisa. — Razlaganje keršanskega katoliškega nauka. Spisal *Andrej Albreht*, u Ljublani 1850, 3 deli. — Mali katekizem za prvošolce. Na Dunaji 1850. — Keršćanski katolički nauk okrajšan. Na Dunaju 1852. Pridjana mu je kratka dogodivščina svete vere Jezusove. — Ta dva posledna katekizma naznanujem zato, ker sta vpeljana u šole labudske škofije, in se torej kateketi po njima morajo ravnati.

In tako končam svoje delo s pomočjo božjo, in ga izročujem u varstvo troedinega Boga, in u varstvo Marie device brez madeža spočete. Kdor bere, naj vzame vsako besedo in vsak izraz u duhu svete katoličke cerkve, ktere določbam se vselej brez oporeke podveržem. Bog sveti Duh pa, ki je oče sedmerih darov, naj oživi mertve pismenke, naj jih vtisne globoko u serce preljubih bravcov, da bodo lepo se izcimile, lepo se izrastle in obrodile mnogo sadu za časnost in večnost!

Hvalen bodi Jezus Kristus!

OBSEG.

VVOD.

	Stran.
§. 1. Od poduka sploh	3
§. 2. Kaj se pravi „katekezirati“	4
§. 3. Poduk u veri je potreben	5
§. 4. Zlasti otroke je treba podučevati	7
§. 5. Prepadi, u ktere jih je mnogo pri kateketičnem poduku že zašlo	8
§. 6. Tegobe kateketičnega poduka	9
§. 7. Kaj je kateketika?	11
§. 8. Koliko koristi kateketiku prinaša	11
§. 9. Razloček med kateketičnim, znanstvenim in homiletičkim bogoslovjem	12
§. 10. Kaj kateketika obsega?	14
§. 11. Slovnstvo kateketike	14

PERVO POGLAVJE.

Od kateketičnega gradiva, ali od tega, kar ima se učiti u kateketičnem poduku.

I. ČLENEK.

Od volitve kateketičnega gradiva.

§. 1. Kaj se ima razlagati u kateketičnem poduku?	17
§. 2. Studenci, iz kterih ima kateket zajemati verozakonske in djanske resnice	18
§. 3. Pravila, po kterih se kateketično gradivo ima odbirati	21

II. ČLENEK.

Od reda kateketičnega gradiva.

§. 4. U kateketičnem poduku je prikladnega reda potreba	25
§. 5. Vodila, po kterih nauki in resnice u kateketičnem poduku imajo se vverstavati	25

Stran.

§. 6. Ali se sme naravna vera prej kot razodeta? ali sme ena brez druge razkladati?	27
§. 7. Se smete dogmatika in moralna u kateketičnem poduku ločiti? se sme ta pred unoj razkladati?	28

III. ČLENEK.

Od razredovanja učencev.

§. 8. Po katerem merilu imajo učenci u verskem poduku se razredovati?	29
§. 9. Kedaj se ima prejenjati s pripravljenim ali početnim verskim podukom? kedaj pričeti z obširnišim?	31
§. 10. Kedaj, u kteri starosti se ima začeti, otroke u sveti veri podučevati?	31
§. 11. Ali se ima u kateketičnem poduku vsako leto ves katekizem razložiti? ali le nekaj in to bolj obširno?	33

DRUGO POGLAVJE.

Od pota in načina kateketičnega poduka; ali kako se ima učiti.

I. ČLENEK.

Od izobraževanja razuma.

A. Kako se razni verski razumki naj boljše razjasniti in razgovetiti dajo	
§. 12. Pravi in jasni razumki o verskih resnicah so nad vse važni in potrebni	36
§. 13. Kako se predstave in razumki rodé	37
§. 14. Kako se dajo čutni razumki razjasniti?	38

§. 15. Kako se dajo notranji razumki razjasniti?	39
§. 16. Kako se dajo zmesni razumki razjasniti?	40
§. 17. Kako se dajo zbirni razumki razjasniti?	41
§. 18. Kako se dajo občni razumki razjasniti?	42
§. 19. Kako se dajo posneti razumki razjasniti?	43
§. 20. Kako se dajo nadčutni razumki razjasniti?	44
§. 21. Občne opombe o razjasnovanju razumkov	45
§. 22. Lastnosti razumkov	45
§. 23. Kako se kateketički poduk naredi vidljiv, razgoveten in živ?	47
§. 24. Izgledi in povesti	48
§. 25. Prilike	49
§. 26. Od upotrebovanja prilik	50
§. 27. Protistavki	51
§. 28. Pregovori	51
§. 29. Od upotrebovanja pregovorov	52
§. 30. Besedne razlage	53
§. 31. Kako se ljubezen in gorečnost za sv. vero učencom u sree vtisne?	54
§. 32. Kako se zaup in ljubezen učen- cov pridobi?	56
§. 33. Kako se kateketički poduk naredi mil in mičen?	57

B. Kako se učenci o verskih resnicah
terdno in obstojno prepričati dajo.

§. 34. Od prepriče sploh	58
§. 35. Od verske prepriče in nje po- trebnosti	59
§. 36. Dokazi iz skušnje	61
§. 37. Dokazi iz razuma	62
§. 38. Dokazi iz veljavnosti sploh	64
§. 39. Dokazi iz človeške veljavnosti	65
§. 40. Dokazi iz božje veljavnosti	67
§. 41. Dokazi iz sv. pisma	68
§. 42. Od upotrebovanja svetopisemskih tekstov	69
§. 43. Dokazi iz ustnega izročila	70
§. 44. Napotja verske prepriče	71

II. ČLENEK.

Od izobraževanja volje.

§. 45. Važnost in potrebnost izobraževanja volje	74
---	----

§. 46. Edini pot, po katerem se naša volja pristno izobraziti zamore, je sv. vera	76
§. 47. Ktere dolžnosti ima kateket za- stran moralnega izobraževanja svojih učencov?	77
§. 48. Od bistrenja in ojtrenja sodne moči	78
§. 49. Od moralnih zavezavnost	80
§. 50. Od odbiranja in upotrebovanja moralnih zavezavnost	82
§. 51. Od nagibkov	82
§. 52. Od upotrebovanja nagibkov	84
§. 53. Od nagibavnih izglediv	86
§. 54. Kako se volja učencov okrepi, da dopolnujejo dobro tudi u djanju?	88
§. 55. Od djsanske porabe	88
§. 56. Od misli	90
§. 57. Od nagnutkov	92
§. 58. Od čutov sploh	94
§. 59. Od telesnih čutov	96
§. 60. Od sorodnih čutov	97
§. 61. Od leposlovnih čutov	98
§. 62. Od umskih čutov	100
§. 63. Od moralnih čutov	101
§. 64. Od pobožnih čutov	102
§. 65. Od pobožnih vaj	103
§. 66. Od priučevanja na dobro	105

III. ČLENEK.

Od izobraževanja pomneža.

§. 67. Izobraženje pomneža je potrebno	107
§. 68. Po katerih vodilih ima kateket pri izobraževanju pomneža se ravnati?	108
§. 69. Kaj ima kateket verli teh vodil še storiti?	110
§. 70. Ali se katekizem sme iz glave učiti ali ne?	110
§. 71. Dostavek o pazljivosti	112

IV. ČLENEK.

Od jezika kateketičnega poduka.

§. 72. Važnost jezika sploh	113
§. 73. Perva opomba o jeziku sploh	114
§. 74. Druga opomba o jeziku sploh	115
§. 75. Otroški jezik	116
§. 76. Kateketički jezik ima biti lahko razumljiv, določen in razgoveten	117
§. 77. Sredstva, otroškega jezika se pri- vaditi	119
§. 78. Kateketički jezik ima biti živ	120

	Stran.		Stran.
§. 79. Kateketički jezik ima biti dostojn	122	§. 101. Važnost zgodb svetega pisma	
§. 80. Verski in cerkveni jezik . . .	123	starega zakona . . .	151
§. 81. Verski in cerkveni jezik se mora		§. 102. Po katerih vodilih ima kateket	
u kateketičnem pouku pridno raz-		ravnati, kedar razlaga svetopi-	
jasnovati	124	semske zgodbe?	152
§. 82. Kako razjasnovati verski in cer-		§. 103. Zgodovina življenja Jezusovega,	
kveni jezik?	125	njegovih apostolov in njegove	
		svete cerkve	155

V. ČLENEK.

Od kateketičke uče.

§. 83. Lastnosti dobre uče sploh . . .	127
§. 84. Ktera uča je kateketičnemu pod-	
uku naj primerniša?	129
§. 85. Prednosti kateketičke ali opira-	
šavne uče pred neprenehljivim	
govorom	131
§. 86. Od oprašavanja sploh	133
§. 87. Lastnosti dobre opraše	134
§. 88. Pravila oprašavanja	136
§. 89. Važnost odgovorov	137
§. 90. Kako ravnati, ako dete ničesar	
ne odgovori?	138
§. 91. Kako ravnati, ako dete vsestrano	
dobro odgovori?	140
§. 92. Kako ravnati, ako dete nepopolno	
ali neprikladno odgovori?	140
§. 93. Kako ravnati, ako dete vsestrano	
krivo odgovori?	141
§. 94. Kako ravnati, ako dete neumno	
ali smešno odgovori?	142
§. 95. Kako ravnati, ako dete nedoločno	
ali zmedeno ali nespodobno od-	
govori?	144
§. 96. Občne pravila zastran odgovorov	145
§. 97. Dostavek od očitnih poskušanj .	146
§. 98. Kako ravnati pri očitni poskuš-	
nji?	147

VI. ČLENEK.

Od ravnanja kateketovega pri razlaganju svetih evangeljev, pri pripovedovanju svetopisemskih zgodb in pri kristianskem nauku odraslih.

§. 99. Od razlaganja ssv. evangeljev . .	148
§. 100. Kako ravnati pri razlaganju sve-	
tih evangeljev?	150

§. 101. Važnost zgodb svetega pisma	
starega zakona	151
§. 102. Po katerih vodilih ima kateket	
ravnati, kedar razlaga svetopi-	
semske zgodbe?	152
§. 103. Zgodovina življenja Jezusovega,	
njegovih apostolov in njegove	
svete cerkve	155
§. 104. Od kristianskega nauka, ki se	
derži u cerkvi za odraslene	157

TRETJE POGLAVJE.

Od lastnost kateketovih.

I. ČLENEK.

§. 105. Ktere lastnosti so kateketu po-	
trebne, da svoje sveto delo	
srečno doverši?	159
§. 106. Umske lastnosti	160
§. 107. Lastnosti serca	162
§. 108. Telesne lastnosti	164

II. ČLENEK.

Sredstva, po katerih si kateket pridobiti zamore potrebnih lastnost.

§. 109. A. U bogoslovstvenih znanstvih	
mora se neprenehom truditi	165
§. 110. B. Z dušoslovjem neutrudljivo	
se soznanjati	165
§. 111. C. Izverstne kateketičke spise	
marljivo prebirati	166
§. 112. D. Ptuje, izverstno dodelane	
katekeze pridno razkosovati	167
§. 113. E. U sestavljanju katekez pridno	
se vaditi	167
§. 114. F. Z otrocmi rad in pazljivo se	
pogovarjati	168
§. 115. G. Poslušati dobre katekete, ka-	
ko katekezirajo	169

PRISTAVEK.

Od raznih razmer kateketičnega	
poduka od časov Jezusovih do se-	
danjih	170

